

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METİ
HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DİVÂNI

Ahmet GÜLEN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Afyon
2007

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METİ
HAYATI EDEBÎ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DÎVÂNI

Ahmet GÜLEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2007

Tez Danışmanı:

İmza

Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Jüri üyeleri:

Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Yard. Doç. Dr. H. Feridun GÜVEN

Yard. Doç. Dr. H. İbrahim HAKSEVER

Ahmet Gülen'in "Seyyid Nakib-zâde Ni'metî Hayatı Edebî Şahsiyeti Eserleri ve Divânı" başlıklı tezi 14/06/2007 tarihinde yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet Karakaş
Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METÎ
HAYATI EDEBÎ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DÎVÂNI

Ahmet GÜLEN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2007

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Seyyid Nakib-zâde Ni'metî 17. yüzyılda Bursa'da yaşamış önemli bir şair ve ömrünü ilme vakfetmiş bir şahsiyettir. Asıl adı Nimetullah'tır. 1020 (1610) tarihinde doğmuştur. Yaklaşık kırk yıl yaşamış ve 1060 (1650) tarihinde vefat etmiştir. Babasının ve dedesinin nakibü'l-eşraf olması dolayısıyla Nakib-zâde olarak tanınmıştır. Bursa Medresesi'nde müderrislik ve Bursa Mahkemesi'nde baş kâtiplik yapmıştır.

Şiirde usta olan Nakib-zâde, güzel yazısıyla da nam yapmıştır. Muamma ve tarih konusunda ayrı bir şöhrete sahiptir. Tasavvûfî şiirleriyle Fuzûlî'ye benzeme gayretinde olan şairin sosyal konulara yaklaşımında belirgin bir Rûhî etkisi vardır. Aşk ve tabiat konularında ise Bâkî etkisiyle şiir yazmıştır.

Ni'metî, çok uzun yaşamamış olmasına rağmen iki önemli esere imza atmıştır. Şairin asıl önemli eseri Dîvân'dır. Ni'metî Dîvânı'nın tek nüshası bulunmaktadır. Eserde kaside, mektûb-ı manzum, şikâyet-nâme, terkib-i bend, tesdis, müseddes, tahmis, gazel gibi nazım şekillerine yer verilmiştir. Aruzu ustaca kullanan şair, sanatlarla da şiirini süslemiştir. Arapça ve Farsçanın inceliklerine vâkıf olan şâir, şiirlerinde bu vukufundan faydalanmıştır; fakat şiiri hiçbir zaman anlaşılmaz hale getirmemiştir. Yer yer halk söyleyişine yakın şiirler yazan şair, deyim ve atasözlerini de sıkça kullanmıştır. Ni'metî'nin diğer önemli eseri de Şâhidî'ye nazîre olarak yazdığını söylediği Tuhfe-i Ni'metî'dir. Bu eser bir lugat olup manzum olarak yazılmıştır. Her iki eserin de müstensihî şairin kardeşi olan Şeyhî Çelebidir.

ABSTRACT
SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METÎ'S LIFE
HIS LITERARY CHARACTER
WORKS AND DIVAN

Ahmet GÜLEN

Turkish Language and Literature Main Science Department
Afyon Kocatepe University The Institute of Social Sciences

June 2007

Counselor: Ali İrfan AYPAY

Seyyid Nakib-zâde Ni'metî is a significant poet, who has lived in 17. century and he is a person who has devoted his life to science. His real name is Nimetullah, He was born in 1020(1610) He has lived approximately for forty years and he died in 1060 (1650). Because of his father's and grandfather's being responsible of seyyid (Nakibü'l-eşraf) he is known as Nakib-zâde. He has been teacher in Bursa Medresseh and has been head clerk in Bursa Court.

Nakib-zâde, who is skilled in poetry, has also become famous with his beautiful writing. He has a different fame at mystery and history. In approaching to social matters of the poet, who tries to resemble to Fuzûlî with his sûfî poems, there is a certain influence of Rûhî. He has written as for, in love and nature subjects with Bâkî's influence

Although Ni'metî has not lived for long years, he has achieved two important work is Divan. There is one copy of "Ni'metî's Divan". The figures of verse such as kasida, elegy, gazel, and history have been included in the work the poet, using the prosody (aruz) skillfully, has also adorned his poetry with artistic qualities the poet who has been cognizant of Arabic and Persian's subtlety, has made good use of it ;but he has never made the poems incomprehensible writing sometimes similar poems to folk speech, the poet has often used idioms and proverbs, Ni'metî's another important work which he has said he has written Şâhidî as an imitation is "Tuhfe-i Ni'metî", this work is a dictionary that is composed of verse and prose parts , the writer of both two Works is the poet's brother Şeyhi Çelebi.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti 16. yüzyılda her alanda zirveye ulaşmış; fakat özellikle devlet yönetimindeki zaaflar neticesinde ihtişamını 17. yüzyıla taşıyamamıştır. Bu yüzyılda içerde isyanlarla dışarıda mağlubiyetlerle devlet otoritesi sarsılmış ve devlet yönetiminde disiplinsizlikler görülmüştür. Artık adalet sembolü Osmanlı’da işler rüşvetle ve eş dost ilişkileriyle yürür olmuştu. Genç Osman, devlet sistemindeki yanlışlıkları görmüş ve düzeltme gayreti içerisine girmişti; lakin bu çaba onun sonunu getirmişti. 4. Murat çok sert tedbirlere başvurarak devlet otoritesini tekrar sağlamış ve bir noktada Osmanlı Devleti’nin ömrünü uzatmıştır.

Osmanlı devlet sistemindeki kötü gidişe karşılık edebiyatta aynı ölçüde bir düşüş yaşanmamıştır. Fuzûlî ve Bâkî gibi şairler yetişmese de şiir ve nesirde önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu asırda kaside üstadı Nef’î ve hikemî tarzın en büyük temsilcisi Nâbî gibi şairlerin yanında gazel şairi Yahya, hamse sahibi Atayî de önemli şahsiyetlerdir. Nâilî, Neşâtî, Fehim de bu asrın önemli şairlerindendir. Nergisî, Veysî, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi gibi nâsirler de bu dönemde yetişmiş ve önemli eserler vermişlerdir.

Bursa, Osmanlıların asırlar sürececek hükümrانlığında çok önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapan bu şehir adeta bir medeniyet merkezi haline gelmiş ve bu özelliğini günümüze kadar sürdürebilmiştir. İstanbul’dan sonra en çok şair yetiştiren şehir olan Bursa’nın önemli şahsiyetlerinden biri de Nakib-zâde Nimetullah Efendi’dir. Bir edebi şahsiyeti ve eserlerini tarihin derinliklerinden çıkarıp zamanımızın insanına tanıtmak amacıyla başladığımız bu çalışmada 17. yüzyıl şairlerinden Bursalı Seyyid Nakib-zâde Ni’metî’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ele alınmıştır.

Seyyid Nakib-zâde Ni’metî Divânı’nı incelerken 17. yüzyıl insanının hayata, topluma ve şiire bakışını da ortaya koymaya çalıştık; zîrâ Ni’metî, tek konuya bağlı kalmış bir şair değildir. Din ve tasavvuf konularını ilim adamı ve müderris sıfatıyla en

ince ayrıntılarına kadar bilen şair, hukuki olaylara da başkâtiplik yapması dolayısıyla vākıftır. Bu birikimlerini şiirinde kullanan Ni'metî, sosyal tenkit içeren şiirlerinde asrın sorunlarını çok sert bir dille eleştirmiştir. Ni'metî lirik şiirler de yazmış, içerisinde yetiştiği şiir geleneğinin aşk anlayışının örneklerini de vermiştir. Ni'metî'nin akıcı ve sade bir üslup sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı asırda yaşadığı Fehim-i Kadim kadar erken olmasa da olgunluk çağlarına adım attığı sırada irtihal eden şair, kısa ömrüne rağmen başarılı eserler bırakmaya muvaffak olmuştur. Tanınmaya layık bir şair olduğunu düşündüğümüz Ni'metî'nin günümüz insanı tarafından anlaşılmasına hizmet edebilirsek bundan büyük mutluluk duyacağız.

Çalışmam sırasında hep desteğini gördüğüm, eserlerini kendime rehber aldığım; bilgi, birikim ve tecrübelerinden istifade ettiğim Hocam Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY' a şükranlarımı sunarım.

Ahmet GÜLEN

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet GÜLEN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 2001 Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İş/İstihdam

2001-Öğretmen (Türkçe- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

2001–2003 Harmanpınar İÖO Bozkır-Konya

2003–2004 Silvan Lisesi (Yedek Subay Öğretmen)

2004- 2006 Çok Programlı Lise Sarayönü-Konya

2006–2007 İMKB Anadolu Teknik Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi Karatay-Konya

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Adana, 8 Haziran 1979 Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

KISALTMALAR

AKM: Atatürk Kültür Merkezi

C: Cilt

G: Gazel

H l: Hazırlayan

K: Kaside

KT: Kıt a

K p: Kütüphanesi

M: Müseddes

MM: Mektub-ı Manzum

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

no: Numara

s: Sayfa

S: Sayı

SNND: Seyyid Nakib-z de Ni'met  Div nı

 :  ik yetn me

T: Tesdis

TAH: Tahmis

TB: Terkib-i Bend

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Nİ'METİ HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. HAYATI.....	4
II. EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	10
A) Nİ'METİ MAHLASI VE DİĞER Nİ'METİ'LER.....	16
B) ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER.....	17
C) ŞİİR VE ŞAİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	24
III . ESERLERİ.....	25
A) DİVAN.....	25
1. Nazım Şekilleri	25
2. Vezin.....	26
3. Sanatlar.....	27
B) TUHFE-İ Nİ'METİ.....	31
C) MUAMMALARİ.....	32
D) MEKTUPLARI.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

DİVAN İNCELEMESİ

I. DİN.....	34
A) ALLAH.....	34
B) MELEKLER.....	35
C) KİTAPLAR.....	36
D) AYET VE HADİSLER.....	37
1. Ayetler.....	37
2. Hadisler.....	38
E) PEYGAMBERLER.....	39
1. Hz. Muhammed.....	39
2. Diğer Peygamberler.....	40
F) DÖRT HALİFE (ÇĀR YĀR).....	44
G) ĀL VE ASHAB.....	44
Ğ) KAZA VE KADER.....	45
H) ĀHİRETLE İLGİLİ MEFHURLAR.....	46
1. Āhir-zaman.....	46
2. Kıyamet.....	47
3. Mahşer, Haşr.....	47
4. Cennet (Behişt).....	48
5. Cehennem (Dūzah).....	48
I) DİĞER DİNİ MEFHURLAR.....	48
1. Din, İman, Mü'min, Müslüman, Müşrik, Şeriat.....	48
2. Kabe, Tavaf, Sa'y.....	50
3. Du'a.....	51
4. Günah, Tevbe, Tā'ib.....	51
5. Ölüm, Ecel, Ruh.....	53
6.Şeytan.....	54
7. Küfr, Kāfir,Küffār.....	54
8.Deyr(Kilise),Zünnār.....	55

II. TASAVVUF.....	56
A) ĀŞIK.....	56
B) EHL-İ DİL.....	58
C) CEMĀL, DİDĀR, YĀR, CĀNĀN.....	60
D) DÜNYA.....	62
E) TARÎKATLA İLGİLİ MEFHÜMLAR	65
1. Mevlânâ, Mevlevî, Semâ ^ç , Ney.....	65
2. Abdâl, Dervîş.....	67
3. Pîr-i Mugân, Mürşid, Şeyh.....	68
4. Dergâh, Hânkâh, Harâbât, Mey-hâne, Tekye.....	68
5. Hırka, Tâc, Şal, Sûf, Misvak, Aba, Ridâ, Sühba-i Mercân.....	69
F) RİND, ZÂHİD, NÂŞİH, ŞŪFÎ, VĀ ^ç İZ.....	69
III. CEMİYET.....	72
A) ŞAHISLAR.....	72
1-) Hükümdarlar, Şehzâdeler, Devlet Adamları, Din Büyükleri.....	72
2-) Tarihi ve Efsânevi Şahsiyetler.....	73
3-) Şâirler.....	76
4-) Aşk Kahramanları.....	80
B) YER ADLARI.....	81
1-) İstanbul, Rûm, Bursa, Eyüp, Galata, Beşiktaş, Sarayburnu, Bozburun, Mudanya.....	81
2-) Revân, Bağdat.....	82
IV. İNSAN.....	82
A) SEVGİLİ, GÜZELLİK.....	82
B) ĀŞIK	84
C) RAKÎB (^ç ADŪ, RAQÎB-İ HĀR, RAQÎB-İ BED-LİKĀ)	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SEYYİD NAĞİB-ZÂDE Nİ‘METİ DİVÂNİ

I.	
KASİDELER.....	88
II. MEKTUB-I MANZUM.....	146
III. ŞİKÂYET-NÂME.....	149
IV. TERKİB-İ BENDLER.....	157
VI. BAHR-İ TAVİL.....	175
VII. TESDİS VE MÜSEDDESLER.....	177
VIII.TAHMİSLER.....	195
IX. GAZELLER.....	198
X. KIT‘ALAR.....	298
SONUÇ.....	301
KAYNAKÇA.....	303
EKLER.....	305

GİRİŞ

Osmanlı Devleti altı asır boyunca çok geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Osmanlı'nın bu kadar büyümesinde ve dünya devletleri arasında bir denge unsuru haline gelmesinde kültürün rolü yadsınamaz. Divan edebiyatı ise Osmanlı kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle asırlarca yoğrulmuş ve günümüze kadar gelmiş olan Divan edebiyatı, incelemeye ve araştırmaya değer önemli bir kültür mirasıdır. Bu düşünceyle ve kültür tarihimizin aydınlanmasına katkı sağlamak amacıyla Divan edebiyatı üzerinde çalışmaya başladık. Çalışmamızda 17. yüzyıl şairlerinden Ni'metî'nin hayatını, edebî kişiliğini ve eserlerini ele aldık.

Nakib-zâde, sadece şair olarak değil; müderris ve mahkeme başkâtibi gibi sıfatlarla anılan önemli bir şahsiyettir. İçerisinde bulunduğu toplumun tanınmış bir ferdi olan Seyyid Ni'metî Çelebi'nin kişiliğinin ve eserlerinin tanınması ile 17. yüzyıldaki Bursa ve Osmanlı hakkında daha çok bilgi sahibi olacağımız kanaatindeyiz. Bu yüzden çalışmamızı sadece şâirle sınırlı bir çalışma olarak düşünmedik.

Çalışmaya başlarken “Ni'metî Dīvānı”nın tenkitli metnini de oluşturma gibi bir hedefimiz vardı; lâkin eserin sadece bir nüshası bulunduğu için bu arzumuzu yerine getiremedik. Eserin tek nüshası Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nüsha şairin kardeşi tarafından istinsah edilmiş olması ve üzerinde sahh kayıtlarının bulunması dolayısıyla sağlam olarak değerlendirilebilse de yer yer bırakılan boşluklar eksik şiirlerin olduğunu düşündürmektedir.

Nakib-zâde Ni'metî yaşadığı yer olan Bursa'da ciddi bir şöhret kazanmış olmasına rağmen tezkirelerde hakkında çok fazla bilgi bulmak mümkün değildir. Birçok tezkirede birbirinin tekrarı niteliğinde bilgiler bulunmaktadır. Şâir hakkında en teferruatlı bilgiyi İsmail Belîğ'in “Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dānişverān-ı Nādiredān” adlı eserinde bulmak mümkündür. Diğer tezkireler de bu eserden alıntılarla

bilgi vermiştir. Bundan dolayı şâirin hayatı ve edebî kişiliğini ele aldığımız bölümde biz de Belîğ'in eserini temel kaynak olarak aldık. Çalışmamız sırasında sadece tezkirelerden değil başta “Seyahatnâme” olmak üzere döneme ait bilgi bulabileceğimiz tarih kitaplarından da yararlandık.

Şâirin Ni'metî mahlasını kullanmasının sebebini ve bu mahlası kullanan diğer şâirleri de araştırarak ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma sırasında Ni'metî mahlasıyla şiir yazarların birkaç şiirinden fazlasına ulaşamasak da çeşitli eserlerden faydalanılarak şâirlerin hayatı ve şahsiyetleri kısaca ele alınmıştır.

Şâirin etkilendiği ve etkilediği şâirleri ele alabileceğimiz bir bölüm oluşturmayı düşündük. Ni'metî'nin özellikle çevresinde bazı şâirleri şiiri ile etkilediği muhakkaktır; lâkin çok fazla şâiri etkileyebildiğini düşündürebilecek bir bulguya ulaşamadık. Bu yüzden bu bölümde şâirin etkilendiği şahsiyetleri ele almakla yetindik. Bu bölümde Fuzûlî, Bâkî, Rûhî, Şeyhülislam Yahya gibi şâirlerin şiir anlayışları ile Ni'metî'nin şiirini etkilediklerini göstermeye çalıştık. Bu şâirlerin divanlarını tarayarak Ni'metî'nin şiirleri ile karşılaştırdık. Bu karşılaştırma sırasında Ni'metî Divanı'ndaki bazı beyitlerin neredeyse önceki şâirlerin tekrarı olduğunu gördük.

Bu çalışma sırasında yazma eserler, basma eserler, tezler gibi çeşitli kaynaklara başvurduk. Uzun araştırmalarımız sonucunda Ni'metî'nin önemli bir eseri olan ve “Güldeste” başta olmak üzere bazı kaynaklarda varlığından söz edilen “Tuhfe-i Ni'metî”yi bulduk. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde bulunan bu eser de Ni'metî'nin şahsiyeti hakkında bilgi edinmemizi sağlayan önemli bir eserdir. Yine bu araştırmalar sırasında Süleymaniye Kütüphanesi Giresun Yazmaları içerisinde yer alan “Mecmu'â-i Mu'ammeyât” adlı esere ulaştık ve eserde Ni'metî'nin yirmi altı muammasının olduğunu gördük. Bu eserler, Ni'metî'nin şöhretinin Bursa ile sınırlı olmadığını gösteriyor.

Çalışmamızda divan incelemesi yoluyla şâirin şiir anlayışını ve hayata bakışını ortaya koymaya çalıştık. İnceleme sırasında şâirin mutasavvıf bir şâir olmasından hareketle din ve tasavvuf bölümleri tahlil boyutunda ele alınmıştır. İnceleme bölümünde

Nev'î Dîvânı'nın Tahlili, Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili, Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili gibi eserler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın genelinde ise saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY'ın İzzet Ali Paşa ve Nâhifî Süleyman Efendi hakkındaki çalışmaları rehberimiz olmuştur.

Divan metninde müstensihden kaynaklandığı düşünülen hatalar düzeltilmiş ve dipnotla gösterilmiştir. Dönemin imla özelliklerini ortaya koyan bazı hususlar da dipnotta gösterilmiştir. Tarihlerde metnin ilgili bölümü orijinal şekliyle dipnotta yazılmış ve işaret ettiği tarih gösterilmiştir. Divanda dönemin dil özelliklerine bağlı olarak ünlüler yuvarlak okunmuştur. 1. ve 2. tekil şahıs iyelik ekleri yuvarlak okunurken 3. tekil şahıs iyelik ekleri düz okunmuştur. Şahıs ekleri ise geniş okunmuştur. Son bölümde çıkarılan kaynakçada genellikle atıfta bulunduğumuz eserleri aldık. Dipnotta kaydetmediğimiz bazı eserleri de çalışmamız sırasında istifade ettiğimiz için kaynakçada gösterdik.

Elimizdeki Ni'metî Divanı nüshasında sayfa sayıları iki şekilde gösterilmiştir. Arap rakamlarıyla yapılan numaralandırmada sayfalar soldan sağa doğru sıralandığı için biz sonradan yapılan numaralandırmayı tercih ettik. Şiirlerin divandaki sıralamasına sadık kaldık; ancak mektûb-ı manzumdan sonra gelen bir kasideyi diğerlerinden ayrı olmaması için öne aldık. Ayrıca birinci ve ikinci bölümde şiirlerden örnek vermemiz gereken durumlarda nazım şeklini kısaltmalarla gösterdik. Nazım şeklinden sonraki ilk rakam şiirin sayısını, ikinci rakam ise beyit sayısını göstermektedir. Sadece terkeb-i bentte nazım şeklinden sonra bent sayısı eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Nİ'METİ HAYATI EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. HAYATI

Ni'metî, Bursa'da doğmuştur. Asıl adı Nimetullah'tır. Nakib-zâde Nimetullah Çelebi olarak tanınmıştır. Nakibü'l-eşrâf Ali Efendi ahfadından Seyfullah-zâde Mehmed Efendi'nin oğludur. Ni'metî'nin doğum tarihi ile ilgili elimizde net bir bilgi olmasa da onun hakkındaki, “*Sinn-i şerîfleri vâsıl-ı hadd-i erbâ'în olmuş iken bin altmış senesinde ziyâfethane-i bekâya intikâl ve ni'am-ı cinâna vuşûl ile huş-ḥâl oldu.*”¹ ifadesi doğum tarihi hakkında yaklaşık olarak bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Bu ifadeden yola çıkarak onun yaklaşık olarak 1020 (1610) yılında dünyaya geldiğini söyleyebiliriz.

Nakib-zâde Osmanlı'nın ilerlemesinin durduğu devri müşâhade etmiştir. Bu asırda Osmanlı İmparatorluğu, eski atılım gücünü kaybetmiş; lakin ihtişamını muhafaza edebilmiştir.² Osmanlı'nın bu asırda kuvvet timsali olarak durmasını sağlayan kişi Sultan Murad Han'dır. Sert tedbirlerle idareyi güçlendirip disiplinsizlikleri gideren ve otoriteyi sağlayan Dördüncü Murad, Revan Kalesi ve Bağdat fetihleriyle de Osmanlı'nın itibarını tazeledi.³ Ni'metî Revan Kalesi'nin fethi dolayısıyla Sultan Murad Han'a bir kaside yazarken, Bağdat'ın fethine de tarih düşürmüştür:

¹ İsmail BELİĞ, Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân, (Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU), Anıl Matbaacılık, Ankara, 1998, s. 509.

² Nihad Sâmi BANARLI, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. II, MEB Basımevi, İstanbul, 1983, s. 643.

³ BANARLI, s.644.

O sulţān-ı ‘azīmü’ş-şān o ḥākān-ı felek-‘unvān
Sa‘ ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā

Cenāb-ı Ḥāzret-i Bārī kılp ol dem āña yāri
Tōkuz günde Revān fethin müyesser eyledi Mevlā

İrince müjde-i nuşret açıldı gül gibi ‘ālem
Cihāna ḥak bu kim oldu meserret-baḥş ü rūḥ-efzā

Nāimā tarafından her türlü makamın rüşvetle alınabileceğinin söylendiği⁴ dönemleri yaşayan şâir bu konuyu sert bir üslupla eleştirir:

Rüşvet ile şatılur oldu menāşib şimdi
Devleti eyledi ber-geşte vü rüsvā rüşvet (G21/8)

Şâir, Osmanlı’nın başkentlerinden biri olan Bursa’da yaşamıştır. Burada Bursa’nın birçok ilim erbabına ev sahipliği yaptığını belirtmeliyiz. 16. asır sonlarında Bursa’da 50 civarında medrese ve 500 civarında öğrenci vardır. Bu öğrenci rakamına sıbyan mektebinde okuyan 150 öğrenci dâhil değildir.⁵ Evliyā Çelebi, bu medreselerden yirmi bir tanesini saydıktan sonra sözü uzatmamak için tafsilata girmedini; ayrıca birçok hadis ve kurra mektebinin de bulunduğunu belirtir.⁶

Hazreti Mevlāna Tekkesi, Emir Sultan Tekkesi, Zeyniler Tekkesi başta olmak üzere birçok tekkenin bulunduğu⁷ Bursa’da tasavvufun da bütün unsurlarıyla yaşadığını söyleyebiliriz.⁸ Bursa, medrese ve tekkelerin dışında camii, mescid, imaret, han ve hamamları ile tam bir kültür ve medeniyet şehridir. 609 şâir yetiştiren İstanbul’un ardından 156 şâirle Bursa’nın ikinci olmasının temelinde de bu kültür ortamı vardır.⁹ Böyle bir şehirde ve zamanda yetişen Ni’meti’nin de bulunduğu ortamın ilmī, tasavvufi

⁴ Nāimā, Tārīh-i Nāimā, C. II, s. 420; Cevrī Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1981,s.1.

⁵ Mefail HIZLI, Bursa Medreseleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.197.

⁶ Evliyā Çelebi, Seyahatnāme, C.II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 402.

⁷ Evliyā Çelebi, s.402.

⁸ Hasan Basri ÖZCAN, Bursa’da Tasavvuf Kültürü 17. Yüzyıl, Gaye Kitabevi, Bursa, 2000.

⁹ Mustafa İSEN, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999, s.302.

ve kültürel zenginliğinden istifade ederek zamanının önde gelen şahsiyetlerinden biri olduğunu ifade etmek mübalağa olmaz. Nitekim Belîğ, “*Sera perde-i ademden karārgāh-ı vücūda teşrîf-bahşā olduğda, mir‘at-ı isti‘dād-ı Hudā-dādı tābiş-nümā-yı feyz-i ezeliyye ve zihn-i pākî behre-dār-ı gencine-i tevfiķ-ı İlahiyye olup, taḥṣîl-i ‘ilm ü ma‘ārife bezl-i maḳdūr.*”¹⁰ diyerek onun ilim ve marifetteki yeteneğine dikkat çekmektedir. “Mecmu‘a-i Mu‘ammeyāt” adlı eserde de Ni‘metî’nin Bursa Medresesi’nde müderrislik yaptığı ifade edilmektedir.¹¹

Seyyidler ilmiye sınıfındandır. Bu sınıfta yer alan kişiler ilimle meşgul olan kişilerdir. Ni‘metî şiirlerinde de defalarca ömrünü ilim ve ma‘rifete sarf ettiğini ifade etmiştir. En çok şikâyet ettiği noktalardan birisi dünyada ilim ehlinin değerinin bilinmemesidir. Başına gelenlerin ilminden dolayı olduğunu söyleyen şâir Allah’tan ilmini almasını dahi talep etmiştir. Ma‘rifet ehlinden esirgenen saygı ve sevginin cahillere gösterilmesi Ni‘metî’yi yaralamaktadır:

Olduğum için kemāl ü ma‘rifetle müttehem
Sāyeveş pāyime düşdi guşsa vü endüh ü ğam (G90/1)

Kesb-i ‘ilme nice sa‘y eylesün erbāb-ı taleb
Ehl-i ‘ilmiñ üzerine bu felek yār yıkar (G50/3)

Kān-ı ‘irfān ü hünerde benem ol gevher-i pāk
Bilmedi kıymetümü şayrefî-i çarḥ-ı le’im (G89/3)

Ey Ni‘metî bu ālem-i fānide muḥaṣṣal
Zilletde kemāl ehli vü rif atde esāfil (G84/5)

Baṅa hep cevri ma‘rifet itdi
Al elimden Hudā bu ‘irfānı (§1/65)

¹⁰ BELİĞ, s.509.

¹¹ Arab-zāde Mehmed Efendi, Mecmu‘a-i Muammeyāt, Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, 179, s. 51a.

Nakib-zâde Ni'metî sadece şiirde merteye kat etmemiş diğer ilimlerde de kendini geliştirmiştir. *“Eyüb-zâde Mîkâtî (Muşallî) Çelebi nam bir üstâd-ı benamdan hesaba dâir ba‘zı fenni görmekle taḫsîm-i ğuremâda bir tarz-ı ğarîb ihtira‘ idüp nazm itmîşdir:*

*Ġuremânun tarîḫını saña
Kim su‘âl eylese di idüp ta‘lîm
Deynler başka başka ḍarb olunur
Asl-ı mâle ki odur uşul-i ḫasîm
Hâşıl-ı ḍarbi soñra her biriniñ
Cümle-i deyne olunur taḫsîm
Her ne ise netice-i taḫsîm
Şahîb-i deyne kılınur taḫsîm”¹²*

Osmanlı toplumunda seyyidler eşrâftan sayılır ve bunlar toplumun hem zengin hem nüfuzlu kişileridir. Ni'metî, on yedinci atadan Hz. Hüseyin'e bağlıdır. Bizzat kendi el yazısı ile seyyidlik silsilesi şu şekildedir:

“Es-Seyyid Ni‘metullah bin es-Seyyid Şeyhî Nakib-zâde ibnü es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Ali bin es-Seyyid Hüseyin ibnü es-Seyyid Muḫallid ibnü es-Seyyid Mehmed ibnü es-Seyyid el-Ecell eş-Şeyh el İmam Hadîd el-İrakî.”¹³

Nakib-zâde Nimetullah Bursa Mahkemesi'nde başkâtiplik yapmıştır. *“Kâtipler, yazışmaları yapmakta ve dâvâların sicile kaydedilmesi işini yürütmektedirler. Ender durumlarda mahkeme dışında yerine getirilmesi gereken keşif olayları ile ilgili görevlendirildikleri görülmektedir. Bu grubu çoğunlukla yerel aydınlar oluşturmaktadır. Özellikle şâirliği ile bilinen pek çok kişi geçimini kâtiplik yaparak sağlamaktadır. Bu grubun geliri mahkemeyi kullanan kişilerden alınan harçlarla sağlanmaktadır. Kâtipler doğrudan kadıya bağlıdır. Atanmaları konusunda hukuki bir düzenleme olmasa da göreve gelmelerinin patronaj ilişkileri çerçevesinde geliştiğini düşünmenin yanlış olmayacağı inancındayız.”¹⁴*

¹² BELİĞ, s. 510.

¹³ BELİĞ, s. 508.

¹⁴ Nurcan ABACI, Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 62.

Başkātiplik yapan Ni'metî'nin bu göreve getirilmesinde şâirliğinin ve toplumdaki itibarının yanında güzel hattının da etkili olduğunu söyleyebiliriz; zirâ Ni'metî'nin şöhretinde güzel yazısının önemli payı vardır:

“Çün haţţ sebeb-i beķā-yı ‘ilm ü hünere

Billah begū ki çi bihter ez haţţ-ı hünere

Mefhumunca hāmevār mahāret-i hūsn-i haţla meşhur olmuşdu. Bāb-ı Maḥkeme-i maḥrūse-i mezbūrede kütüb zümresinin re'isi ve şakk ü inşāda yed-i tūlāsi olmağın, mevālī-i kirāmīn enis ü celisi idi. Haţında görünen nümāyiş ü lezzeti ve ṭab'ında olan selāset ü ḥalāveti āş-peş görse:

Ḥaḳka bu güzel ni' metidir ḥaḳa Ḥudā'nın

*dimesi muḳarrer idi.*¹⁵ İsmail Belig'in burada kullandığı “yed-i tūlā” ifadesi bir alanda tam ihtisas, vukuf ve büyük kudret gibi anlamlara gelmektedir. Ni'metî vesika ve nesir alanının en güçlü ismi olarak zikredilmektedir. Belig, şâirin kardeşi Seyyid Şeyhî Çelebi'yi tanıtırken şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Taḥrīr-i tercemesi ḥarf-i nūnda mevķūf u ḳalem-i şikeste-raḳam nāmıku'l-ḥurūf ḳalilü'l-biḳā'a olan Nakībzāde Ni'metî Çelebi'nin birāder-i kihteri Şeyhî Çelebi'dir.*”¹⁶Buradan da anlaşılacağı üzere Ni'metî'den bahsederken yazıdan ve güzel hattın bahsetmemek olmaz. Ni'metî'nin bazı eserlerde müstensih olarak ismi geçmektedir.

Başkātip, şâir ve ehl-i ilim ve hünere olarak anılan Ni'metî, sosyal hayatta sade kişiliği ile sevilmiş ve hemen her kesim tarafından takdirle anılmıştır. Latife de olsa yazdığı “züğürtlük” redifli kasideden hayatına dair izler bulunduğu kanaatindeyiz:

Zahm urdu dile tır-i ḡam encām-ı züğürtlük

Çāk eyledi sīnem yine şamsām-ı züğürtlük

¹⁵ BELİĞ, s. 509.

¹⁶ BELİĞ, s. 477.

Dil bezm-i felâketde yed-i sâķī-i ğamdan
Çekmekde müdām miñnetle cām-ı zügürtlük

Bilmem kime şekvâ ideyin dest-i felekden
Halk içre beni eyledi bed-nām-ı zügürtlük

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi şâir, zügürtlükten şikâyet ediyor parasızlığın sinisini parçaladığını ifade ediyor ve zügürtlüğün kendisinin adını kötü kıldığını belirtiyor. Ni‘meti zor şartlarda yaşasa da, ihtiyacını Allah’a arz etmenin doğruluğuna inanır:

Hâcātuñı ‘ arz eyle der-i bār-ı Hudā’ya
Eşhâşa şaķın eyleme i‘ lām-ı zügürtlük

Şâir İstanbul’un edebî ve kültürel ortamından uzak olsa da aslında İstanbul’un çeşitli muhitlerine vakıf olması ve önemli şahsiyetlerine, divan ehline ve kâtiplere mektub-ı manzumunda selam sunması ilim tahsilinin bir bölümünü İstanbul’da yapmış olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle Kara Kız lakaplı Hoca-zâde Efendi’nin birçok hattatın hocası olması¹⁷ onun hattını İstanbul’da geliştirmiş olabileceğine işarettir.

Su’âl it hâķır-ı ehl-i kemâli ba‘ dehû bir bir
Ma‘ ârif kânı erbâb-ı mu‘ ammâ’ya selâm eyle (MM1/10)

Ser-â-pâ cümleten erbâb-ı dīvāna vü küttāba
Vezîre mîr-i mîrâne vü pâşāya selâm eyle (MM1/11)

Sevād-ı çeşm-i ‘ âlem hâl-i ruhsâr-ı benî Âdem
‘ Arab-zâde ‘ Alî’ye Kāra Mūsā’ya selâm eyle (MM1/12)

...

¹⁷ Şevket RADO, Türk Hattatları ,Tifdruk M., İstanbul , s. 122 .

Mü'ezzin K̄ara K̄ız ger ölmedi ise şakın zinhār
Dimem saña varup benden o bed-rāya selām eyle (MM1/21)

Nakīb-zāde Nimetullah Bursa'da vefat etmiştir; fakat vefat tarihi hakkında ihtilaf vardır. Vefat tarihi olarak 1060 tarihi zikredilmektedir.¹⁸Bazı kaynaklarda da 1070 tarihi üzerinde durulmaktadır.¹⁹Tuhfe-i Naili'de 1060 tarihinin yanlış olduğu özellikle belirtilmişse de bütün kaynakların Sebzî'nin düştüğü tarihi referans göstermesi ilginçtir. Sebzî'nin tarihi şu şekildedir:

“Çarḥ-ı merdüm-küş-i bed-āyiniñ
Dile ğam virdi vaz' -ı bî-edebi
İtdi mir'āt-ı ehl-i ṭab' ı şikest
Ta'ne-i turş-rūyi-i ğazabı
Bir vücūd-ı şerīfe kıydı ki āh
Şeref-i rūzgār idi nesebi
Didi Sebzî vefātuna tarih
Gitdi āh Nî' metî Çelebi”²⁰

Tarihten de anlaşılacağı üzere Ni'metî 1060(1650)'ta vefat etmiş ve Bursa Pınarbaşı'na defn olunmuştur.²¹

II. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Evliya Çelebi'nin Bursa' nın dil özelliklerinden bahsederken söylediği şu sözler XVII. yüzyıldaki Bursa insanını ve Ni'metî'yi tanımamızı sağlayacaktır: “*Amma bazı*

¹⁸ BELİĞ, s. 509. ; İsmail BELİĞ, Nuhbetü'l-Āsār li-zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, (Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU), Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985,s.623.; Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I İstanbul, 1972,s. 40.

¹⁹ Şeyhî, Vakayî'u'l-Fuzala, (Abdülkadir ÖZCAN), İstanbul, 1989, s.124. ; Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmânî yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmânî, C. IV, Matbaa-i Āmire, İstanbul, 1311, s.574.; Mehmet Nail TUMAN, Tuhfe-i Naili, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, s. 1081.

²⁰ İsmail Belig, Nuhbetü'l-Āsār li-Zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, Hızl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985, s. 623.

²¹ BELİĞ, s. 509.

*şehir oğlanları vardır ki laf ebesi, cihan vindi, anlayışlı, nükte-dân çelebilerdir. Bütün halkı garib dostu, gezmeyi sever, hoş sohbet adamlardır.*²² Tezkirelerde de Ni'metî'den bahsedilirken öne çıkan unsurlar bu genel tarifile örtüşmektedir. Ni'metî her kesim tarafından sevilen ve sayılan bir şahsiyettir. Hoş tabiatlı, tatlı sözlü nüktedan bir kişiliğe sahip olan şâir, toplum içinde görüşlerine değer verilen bir kişidir.²³ Ni'metî, divanında kendisini "tab' -ı pāk" olarak nitelemektedir:

Olalı kân-ı ma' ârif tab' -ı pākūn Ni' metî
Nükte-perdāzân-ı ' âlem saña haqqā reşk ider (G48/8)

Beliğ'in "*Mevālî-i kirāmūn enis ü celisi idi.*"²⁴ şeklindeki sözlerinden de anlaşılacağı üzere Ni'metî üst derece hâkim ve kadıların yakın arkadaşı ve dostudur. Üst derecede insanlarla beraber olmasına rağmen kendini dünyanın gösterişine kaptırmamış ve birçok şiirinde dünyanın gelip geçiciliğini ifade etmiştir:

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cife-i dünyā içün nādāne hem-hāl olmazuz

Dinümüz imānumuz bey' itmezüz dünyā içün
Hâifiz hışm-ı Hudā'dan kāsib-i māl olmazuz

Pişemiz endîşe-i rûz-ı cezādur dā'imā
Anuñiçün her deniye mahrem-i hāl olmazuz (G52/1–3–4)

Nakib-zāde rind-meşreb bir kişiliğe sahiptir. Zahidleri bütün kötülüklerin kaynağı olarak gören şair, onların elindeki tesbihin dahi yetim hakkı ya da vakıf malı olduğunu düşünür (TB/9/6–7). Şair, cahillerin zühd ve riyâ perdesi arkasına gizlenip kendilerini salih kişiler olarak göstermesinden rahatsız olmaktadır(G134/4). Şair,

²² Evliya Çelebi, s. 414.

²³ BELİĞ, s.509.

²⁴ BELİĞ, s.509.

cahillerin ilimden nasibi yokken başına büyük bir sarık sararak kendilerini âlim gibi gösterdiği kanaatindedir. (134/7–8)

Ni'metî'ye göre dünya insanı terk etmeden insan dünyayı terk etmelidir. Ona göre bu dünya insanın yüzüne bir iki gün gülse daha sonra ikbali idbara döner. İnsan bu dünyada zenginlik olarak Karun gibi olsa bile sonuçta toprağa girecektir diyen Ni'metî bu dünyada mutluluğun sırrını cihanın gelip geçici güzelliklerine âşık olup onlar peşinde ömrünü geçirmemek olarak açıklıyor:

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey gönül
Devlet-i dünyâ deyü çekme cihānuñ miñnetin (G105/6)

Cihānuñ devletine olma meftūn
Muḳarrerdür fenā-yı çarḫ-ı gerdūn (G109/1)

Bir iki gün yüzüne gülse lābüdd
Dutar şoñra ider çeşmüñi pür ḥūn (G109/2)

Bugün vuşlatla mesrūr eyler ise
İder yārın ğam-ı firḳatle maḥzūn (G109/3)

Mekānuñ ḳa' r-i ḥāk itmek muḳarrer
Olur iseñ eger māl ile Ḳārūn (G109/5)

Ḥuzūr itmek dilersen Ni' metīveş
Cihānun devletiñe olma meftūn (G109/7)

Devrin şâirleri arasında önemli bir yere sahip olabilecek Ni'metî'nin talihsizliği İstanbul'dan uzak oluşu ve genç denilebilecek yaşta irtihal etmesidir. Buna rağmen Ni'metî, şâirliği ile kendini kabul ettirmiş ve kısa ömrüne iki eser sığdırmayı başarmıştır. Özellikle muammaları ve tarihleri ile meşhurdur. *“Fenn-i mu'ammāda daḫı ḫayli nām çıkarmışdır. Ve ba'zı aḥbāb-ı ma'rifet-intisāba bî-nuḳaṭ mektüb-ı belāğat*

*maşhûb tarh ü inşâ idüp ‘arz-ı hüner itmişdür. Haqqā ki izhār-ı kudret idüp kimse üzerine nokta komağa kâdir olmamışdur.*²⁵ Divan’da bir gazelini muamma şeklinde yazarken, devrin önemli şâirlerinin muammalarının toplandığı “Mecmu‘ â-i Mu‘ ammeyât” adlı eserde de yirmi altı muammasına yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Ni‘metî devrinin kudretli bir şâiri olarak ön plana çıkmıştır.

Ni‘metî Divan’ında Mevlâna’ya yazılmış “semâ‘” redifli bir kaside bulunmaktadır. Bu kaside ve diğer şiirlerdeki bazı beyitler Ni‘metî’nin Mevlevî olma ihtimalini düşündürmektedir.

Arapçaya hâkim olan Ni‘metî, Farsçayı lugat yazacak kadar iyi bilmektedir; ancak şiiri anlaşılabilir hale getirmekten kaçınır. Deyimleri, atasözlerini sıkça kullanan şair, açık ve anlaşılır şiirler yazmayı tercih etmiştir. Ni‘metî Divanı’nda kullanılan deyim ve atasözlerinin bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Gidüp ‘aqlum başumdan (G7/4)
- Çan ağılar (G24/1)
- Çan yudar (24/2)
- Çağırup ayâğına (G25/2)
- Bağı çan olur (25/ 3)
- Dil uzatmış (G37/2)
- Bağrının yağın eritdi (G59/2)
- Uşandırdı beni canumdan (G64/2)
- Çana girdün hem dağı çan eyledün (G76/2)
- Ni‘ metî’nin başına dünyâyı zindân eyledün (G76/5)
- Başdan çıkar (G78/5)
- İrdi göge efgānum (G98/1)
- Göz açdurmaz (G99/3)
- Çekdim āyāğumu (G105/2)
- Girmezse çeşmüme uyhu (G116/1)
- Bugünüm kalsun dimezler yârına (G124/1)

²⁵ BELİĞ, s.509.

El virir (G126/3)

Şairin bazı beyitlerinin günümüz Türkçesine yakın olduğunu söyleyebiliriz:

Geçmesün ‘ömrüm dir iseñ āh ile
Ülfet itme cāhil-i güm-rāh ile (G117/1)

Bülbüllerüñ feryādıñı gūş eyledim gülzārda
Gördüm ki baña benzemez bülbül fiğān ü zārda (G122/1)

Çıksun ol göz kim ğam-ı ‘ışkuñla giryān olmaya
Çıksun ol cān kim yoluñda saña ķurbān olmaya (G123/1)

Ni‘meti döneminin özelliklerine bağılı olarak toplumsal konulara duyarsız kalamamış ve gördüğü yanlışlıkları eleştirmiştir. Mürteşîleri eleştirdiği kasidesi ile rüşvet redifli gazeli onun duyarlılığının göstergesidir. İstanbul’un âlimlerinin ve kadılarının hak yoldan çıktıklarını düşünen şair, bu kişilerin akıbetinden endişe eder:

‘Udül itdi tarīķ-i ĥakdan İstanbül mevālisi
İrişür ķorķaram bunlara bir gün ĥışm-ı Rabbānī (K13/2)

Şair, rüşvet alan, veren kişileri şefkatsiz harāmîler, oğlan puzevelki, carıye dellāl, gul-i beyābānī gibi ağır sözlerle niteler ve Osmanlıyı bunların harap ettiğini düşünür:

Mülaķķab bir bölük bī-rahm ü bī-şefķat ĥarāmîler
Ĥarāba virdiler ĥayfā ki milk-i Āl-i ‘Oşmān’ı

Kimi oğlan puzevelki kimi cāriye dellāl
Kimi cinci kimi kancı kimi gul-i beyābānī (K13/5-6)

Ni‘ meti, devlet sistemindeki bozulmadan, iltimastan rahatsız olmakta ve bu yanlışların giderilmesine çalışmaktadır. Şair insanların ehliyetle değil, rüşvetle makam elde ettiklerini ve bunun neticesinde zulüm ettiklerini belirtir. Mürteşilerin işlediği günahları Süryânilerin dahi işlemeyeceğini söyler:

Muḳaddem rüşvetile her birisi aldı bir manşib
Şoñında mürteşî oldu idüp zulm-i firāvānı (K13/16)

Bu ḳavmüñ irtikāb itdügi mekrūḫāt ü ‘ işyānı
Başın kessen ḳabül itmez cihānda ḳamu Süryānî (K13/38)

Ni‘ meti’nin kişiliğindeki mülâyemeti devletin itibarının korunması ve toplumun değerlerinin muhafazası söz konusu olunca yerini şeca’ate terk eder. Şairin mürteşileri eleştirirken kullandığı sert üslubu, savaş meydanında düşmanına kılıç çeken askerleri andırmaktadır. Şair, mürteşileri eleştirdiği kasideyi gazā-i ekber olarak nitelemekte ve mürteşiden intikam aldığını belirtmektedir:

Ġazā-i ekber itdün mürteşiden intikām alduñ
Ki aşduñ zirve-i ‘arş-ı berīne tiġ-i bürrānı

Su’āl idenlere sāl-i ġazāmı aña tārīḫin
Di “ġāzīyem” ma‘ārif ehli lā-büd fehmi ider anı (K13/88–89)

Şair, hâkimlerin önceleri rüşveti gizlice aldıklarını; ancak artık açıktan almaya başladıklarını belirtiyor. Artık makamların rüşvetle satıldığını ifade ediyor:

Rüşveti ḫufyeten alur idi evvel ḫükkām
Āşikare alınur şimdi ser-ā-pā rüşvet (G21/3)

Rüşvet ile şatılur oldu menāşib şimdi
Devleti eyledi ber-geşte vü rüsvā rüşvet (G21/8)

A) Nİ'METÎ MAHLASI VE DİĞER Nİ'METÎ'LER

Nakib-zâde Nimetullah bir şiiri dışında tüm şiirlerinde Ni'metî mahlasını kullanmıştır. Mahlasını kullanmadığı bu şiirde ismine yer vermiştir:

Şikâyet kevkeb-i baht-ı siyâhumdan ki 'âlemde
Felek bildirmedi kadr-i kemâl-i Ni' metullâh'ı

Ni'metî mahlasını kullanan şâirlerin çoğunluğunun ismi Nimetullah'tır. Nakib zade'nin bu mahlası kullanması da ismine bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Ni'metî mahlaslı şâirlerin ilki Çeşmecizâde Ni'metî'dir. Çeşmeci-zâde Ni'metî 16.asırda İstanbul'da yaşamış ilim ve marifet ehli bir zattır. Atâ'î, Çeşmecizade'den şu şekilde bahseder : *"Hüsn-i hatt ü inşâ'da mâhir ehl-i 'ilm ü şâir idi."*²⁶

Bir diğer Ni'metî de Bolulu Ahmed Efendi'dir. Ni'metî Ahmed Efendi de ilm ü kemalde mertebe kat etmiş değerli bir şahsiyettir. Salim , *"Ol 'aşrda meşhûr bi'l-kemâl olan zât-ı âlî cenab şâir-i mâhir 'İşmetî Efendi daire-i âlisine intisab idüp ü hizmet-i şerifelerinden feyz-yâb olup giderek kethüdalıkları şerefîn iktisab idüp ..."*²⁷ sözleri ile Ni'metî Ahmed Efendi'yi ele almıştır.

Beypazarı doğumlu Nimetullah Çelebi, Sofyalı Nimetullah Efendi ve Denizlili Müderris Nimetullah da divan şâirleri arasında sayılmaktadır.²⁸ Bu şahsiyetlerin divanları tezkirelerde kaydedilse de araştırmalarımızda rastlamadık. Şâirlerin tezkirelerdeki şiirleri ile şahsiyetleri hakkında bir sonuca ulaşmak mümkün değil.

²⁶ Nev'îzade Atâyî, Şakaik-i Nu'mâniye Zeyilleri(Hadâikü'l Hakâik Fi Tekmiletî's Şakâik), (Abdülkadir ÖZCAN), C. II, Çağrı Yay., İstanbul,1989, s. 111 .

²⁷ Salim Mirza-zade, Tezkire-i Salim, İstanbul, 1315, s.679.

²⁸ Haluk İPEKTEN, Mustafa İSEN, Recep TOPARLI, Naci OKÇU, Turgut KARABEY, Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. ,1998, s. 343-344.

B) ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER

Divan şiirinin en ihtişamlı zamanını yaşadığı XVI. yüzyılın ardından gelen sanatçılarda bu yüzyılın önemli şahsiyetlerinin, özellikle Fuzûlî ve Bâkî'nin, etkisini görmek mümkündür. Banarlı XVI. yüzyılda oluşan mektepleri bu iki şâirle sınırlamayıp bir de bunlara “Rûhî Mektebi”ni ekler.²⁹ Ni'metî üzerinde bu üç şâirin de etkisini görebiliyoruz.

Ni'metî'nin en önce Fuzûlî etkisinde olduğunu söyleyebiliriz. Fuzûlî etkisi Ni'metî'nin şiirinden önce kişiliğinde hissedilmektedir. Rind-meşreb bir şahsiyete sahip olan iki şâirin hayata, topluma, dünyâya bakışları da uyuşmaktadır. Bu ortak noktalar şiir anlayışında da bezerlikler ortaya çıkarmıştır.

Fuzulî'ye göre sevgili yolunda can vermeyen ebedi hayata ulaşamaz. Bu yüzden âşık sonsuzluğa ulaşabilmek için kendisini kurban etmelidir. Ni'metî de aynı anlayışı çok az bir farkla ifade eder. O da sevgiliye kavuşacağı için onun yolunda canını kurban etmeye hazırdır.

Fuzulî

Vermeyen cânın sana bulmaz hayât-ı câvidân

Zinde-i câvid ana derler ki kurbandur sana

Ni'metî

‘İyd-ı ezhâ-yı vişâlûñ birle mesrûr eyleseñ

Ni'metî kurbân iderdi kebş-i canıñı saña

Fuzulî

Mîn cân olaydı kâş men-i dil-şikesteğe

Tâ her biriyle bir kez olaydım fidâ sana

²⁹ BANARLI, s.651.

Ni'metî

Saňa biñ cān ile cān virmegi canuňa minnetdür
Reh-i 'ışķuñda şanma ölmeden hāşā kaçār 'āşık

Fuzūlî

Cānumun cevheri ol la' l-i güher-bāra fidā
Ömrümün hāsılı ol şive-i reftāra fidā

Ni'metî

Şive-i reftāruňa cānum fedā olsun fedā
Lezzet-i güftāruna cānum fedā olsun fedā

Fuzuli'ye göre dünya-perestler amaçları dünya olduğu için bu dünyadan zevk almadan çıkarlar. Ni'metî de bu dünyayı maksud edinmeyip sevgilinin vaslını umar.

Fuzūlî

Zevksiz çıkar dünyādan ol dünyā-perest
Kim ana dünyādan ancak zevk-i dünyādur garaz

Ni'metî

Şanma maķşūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevķ-i vaşluñdur faķať bunca temennādan ğaraż

Mezra' -ı hırşa dem-ā-dem toħm-ı ğam ekmekdesin
Hāşılı bilsem nedir ey h'āce dünyādan ğaraż

Fuzūlî

Kıymadun sākin-i kūyun olana peykānun
Bir içim su ile ağırlamadun mihmānun

Ni'metî

Nevâlem ğuşşa vü ğamdur simât-ı bezm-i hicründe

Revâ mı ħ'ân-ı vaşluñla beni sîr itmek canâ

Fuzûlî

Bekâ mülkün dilersen varunu yoh eyle dünya tek

Etek çek gördüğünden âfitâb-ı âlemârâ tek

Ni'metî

Bâķî kıala şanma saña bu 'âlem-i fânî

Aldanma göñül ârifiseñ câh ü celâle

Ni'metî

Çıkardum mâ-sivâ-yı dehri bi'l-küllîyye kıalbümnden

Anuñçün Ni' metî dünyâ vü mâ-fihâya meyl itmek

Ni'metî üzerinde en güçlü tesirlerden birisi Bâķî'ninkidir. 16. asrın en kudretli şâirlerinden olan Bâķî, Ni' metî'nin şiirini hem içerik hem de üslup yönünden etkilemiştir. Ni'metî, Bâķî'ye olan saygısını şiirlerinde ona atıfta bulunarak ifade etmiştir:

ŦŦŦî-i mışr-ı nazım Ħâzret-i Bâķî ya' ni

Ħasb-i ħâlün bu iki beyitle itdi iş'âr

Ezelî böyledür âyîn-i sipihr-i ğaddâr

Ki gülün ħ'âbgehi ħâr ola ħârın gülzâr

Bir olur muydu bugün kıymet-i ehl ü nâ-ehl

Nâķıd-ı çarĥ eger eylese teşĥîş-i 'ayâr (K5/39 – 40 – 41)

Şâir ayrıca Bâķî'nin bir matla'ına tesdis yazarak bu etkiyi açıkça ortaya koymuştur:

Ta‘ālallah zihī ḥüsn-i şafā-baḥş ü sürür-efzā
 Cihāna gelmedi mişlūñ senūñ ey dil-ber-i ra‘nā
 Lebūñdür gonçe-i ḥamrā şaḥīñdur ‘anber-i sārā
 Naẓīrūn yok felekde ey hilāl-ebrū melek-sīmā
 Nedir bu ḥandeler bu ‘işveler bu nāz ü istignā
 Nedir bu cilveler bu şīveler bu kāmēt-i bālā (T6/1)

Ni’metî’nin gazellerinde de Bākî etkisi hissedilmektedir. Bazı mısralar Bākî’nin sözlerinin tekrarından farksızdır:

Bākî

Āsitānuñ ḥākidür firdevs-i a‘lādan ġaraż
 Kāmētūñdür ravza-i cennetde tūbādan ġaraż

Ni’metî

Ruḥlaruñdur gülşen içre verd-i ḥamrādan ġaraż
 Kāmētūñdür toğrusı cennetde tūbādan ġaraż

Serv-i ḫaddūñ sāyesinde baña vallāhü’l-‘azīm
 Gülşen-i kūyuñ dūrür firdevs-i a‘lādan ġaraż

Bākî

Mededūñ ḫalmadı feryād ü fiğān eyleyecek
 Saña kimden ire ey Bākî-i bî-çāre meded

Ni’metî

Mihnet ü derdile gāyetde zā‘ifü’l ḥālem
 Yoḫdur ‘ālemde meded ḫālīme bir şefḫat ider

Bākî

Ġubār-ı ḫattuñ olmaz çünki hayrān olmağa bā‘iş
 Nedür la‘l-i lebūñ çaḫ böyle ḫandān olmağa bā‘iş

Ni'metî

Ġubār-ı haṭṭ-ı la' lüñdür dil-i zārı iden muğber

Ġamuñdur Ni' metî her laḥẓa ḥayrān olmağa bā' iş

Bağdatlı Rūhî'nin Ni'metî üzerindeki etkisi de çok açıktır. Banarlı, Nābî'nin geliştirdiği tefekkür şiirinin temellerini İran edebiyatında Sâib, Türk edebiyatında ise Rūhî'de aramaktadır.³⁰ Ni'metî de Rūhî'nin bu yönünün etkisi altında kalmış ve zaman zaman didaktik diyebileceğimiz şiirler yazmıştır. Ni'metî Rūhî'nin terkiib-i bendine bir nazire yazarak etkiyi ortaya koymuştur. Rūhî'nin Ni'metî üzerindeki etkisini görebilmek için şâirlerden birkaç beyit alacağız:

Rūhî

Sanman bizi kim şîre-i engür ile mestiz

Biz ehl-i ḥarābātdanuz mest-i Elestiz

Ni'metî

Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz

Biz mest-i mey-i bezm-i feraḥ-baḥş-ı Elestiz

Rūhî

Gör va' izi kim sāhib-i irşād olayın der

Dün mektebe vardı bugün üstād olayın der

Ni'metî

Vā' iz dir imiş kim ideyin 'ālemi irşād

Dün tıfl-ı sebaḫ-ḥ'ān idi olmuş bugün üstād

Rūhî

Erbāb-ı ġaraz bizden ırağ olduğu yeğdir

Düşmez yere zīrā okumuz sāhib-i şaştız

³⁰ BANARLI, s.670.

Ni'metî

Erbâb-ı riyyâ yanumuza gelmeğe hâif
Düşmez yere atduğumuz oğ mālîk-i şaştız

Rûhî

Yûf hârına dehrün gül ü gülzarına hem yûf
Ağyârına yûf hem yâr-ı cefākârına yûf

Ni'metî

Yûf gülşen-i dehre gül-i handânına hem yûf
Bülbüllerinüñ nâliş ü efgânına hem yûf

Gülzâr-ı cihānuñ gül-i şad-berkine şad hayf
Nergîsine yûf lâle-i nu' mânına hem yûf

Ni'metî terrib-i bende yapılan nazîre haricinde aynı redifle bir de gazel yazmıştır.

Hisset ile 'ömrü geçen ẖâcenüñ mâline yûf
Tumturağ u şevketine kâdr ü iqbâline yûf

Cîfe-i dünyâ içün yirini dūzağ idenüñ
Çekdüği bâr-i belâya hayf ü ef' âline yûf

Ehl-i 'ilmem deyü da'vâ-yı fazîlet eyleyüp
'İlmi ile 'âmil olmayanlaruñ ẖâline yûf

Yuf redifli şiirlerinin haricinde de başta zahidler ve mürteşiler(rüşvet alanlar) olmak üzere toplumun aksayan yönlerini dile getirmiştir. Yine içerisinde bulunduğ topluma dünyanın geçiciliği ve âhirete hazırlık yapılması yönünde tavsiyelerde

bulunmuştur. Bu tenkid ve telkin içerikli şiirlerinde de Rūhī etkisi olduğunu söyleyebiliriz (G18, 21, 52, 70, 109, 117, 126, 128, 132...)

Şâir sadece kendinden önceki şahsiyetlerden değil aynı asırda yaşadığı kişilerden de etkilenmiştir. Bu kişilerin başında da 17. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden olan kaside üstadı Nef'î gelir. Ni' metninin bahariyesi Nef'î etkisini taşımaktadır:

Nef'î

Esdî nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsun bizim de gönlümüz sâki meded sun cām-ı Cem

Ni' metî

Bezm-i çemende gül gibi 'ayş itmekiçün şubh-dem
Zerrîn kadeh aldı ele nergis yine mânend-i Cem

Açıldı nahl-i erguvân zeyn oldı şah-n-ı gülsitân
Oldı cihân reşk-i cinân kalmadı dillerde elem

Feyz-i kudûm-ı nev-bahâr itdi zemîni lâle-zâr
İtsün figân bülbül hezâr itdikçe mu'tribler nağam (K7/1,2,3)

Diğer bir asırdaşı Şeyhülislam Yahyâ Efendi de Ni' metî'nin şahsiyeti ve şiiri üzerinde etkisi olan şairlerdendir. Bir dönem Bursa'da da görev alan Şeyhülislam Yahya rind-meşreb kişiliği ve dik duruşuyla tanınmış bir şahsiyettir. Ni' metî Şeyhülislam Yahya'nın "devri" redifli gazeline nazîre yazarak onun etkisini ortaya koymuştur.

Şehenşâh-ı serîr-i fazl-ı 'irfân sâni-i Nu' mân
Cenâb-ı Şeyhülislâm kim virir rûha gıdâ devri (G140/8)

Re'îs-i ehl-i dil üstâd-ı kül Yahyâ Efendi kim
Olur 'ıyd ü kâdir hâlka anuñ şubh u mesâ devri (140/9)

C) ŞİİR VE ŞAİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ni'metî, ilim için gayretlerinin ve şiir yazmasının gayesini halk içinde hayırla yâd edilmek olarak açıklar. Bu düşünce, Bākî'nin bu kubbede hoş bir sada bırakma amacının Ni'metî'deki yansıması olarak düşünülebilir.

Ni' metîveş hayrile yâd olmadur beyne'l-enâm
 ' İlme kûşîş eyleyüp eş'âr ü inşâdan ğaraż (G58/5)

Bir başka beyitte de şiirlerini bir araya getirip dīvān tertip etmesini düşmanlarının inadına yapılan bir iş olarak niteler.

Ni' metîveş ey gönül biz de 'alâ raĝmi'l-'adû
 Cem' -i eş'âr eyleyüp tertîb-i dīvān eyledik (G77/9)

Şâir, şiirini şeker ve âb-ı zülâle benzetir. Şiirin saf ve berrak suya benzetilmesinin temelinde güzelliği kadar akıcılığı da vardır. Ni'metî'nin de şiirinde ifade ettiği gibi dostlarına onun şiiri mutluluk bahşetmektedir. Şâir, şiirinin mükemmeliyetini ilim burcunda ser-efrâz olmasına bağlamış ve bir noktada şiirin ilme endeksli olduğunu ifade etmiştir.

Feyz-i endişem ile cümle ehibbâya benim
 Sükker-i şi' r-i şafâ-baḥşum olur âb-ı zülâl

Gün gibi evc-i ma' arifde ser-efrâz olāl
 Rütbe-i şi' rümi Ḥaḳ itdi benim 'âlû'l-'âl (K6/2-3)

Ni'metî, şiirler âb-ı zülâle benzese bile insanların ilgi göstermemesinden şikâyet eder:

Almaz ağıza şi' rini kimse şu' arānuñ
 Olursa müşâbih sözi ger âb-ı zülâle (TB1/16/5)

Şâir, ilim memleketinin tahtına oturduğunu söyler. Artık zaman Ni'metî'nin zamanıdır. Şâir, şiir ülkesinin emiri olduğunu ve bu davasının dostları tarafından tasdik edileceğini ifade eder.

Cülûs itdim emîrâne serîr-i milk-i 'irfâne
Çalındı nevbetüm şâhâne tûrdı yine dîvânım

Emîr-i milk-i nazmeme deyi etsem germ olup da'vî
Beni ikrâr-ı meşrû' amda taşdîk eyler akrânım (G102/2-3)

III. ESERLERİ

A-) DÎVÂN

Ni'metî Divânı'nın şu anda elimizde tek nüshası bulunmaktadır. Divan, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 2661 demirbaş no'lu eserdir. Divanın üzerindeki sahh kaydından dolayı elimizdeki nüshanın mukabele edilmiş veya şâir tarafından incelenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Eser üzerinde müstensih ya da temellük kaydı bulunmamaktadır; ancak şâirin diğer eseri olan Tuhfe-i Ni'metî'nin ulaştığımız nüshasında kardeşi Şeyhî Mehmed Çelebi'nin müstensih olduğunun belirtilmesi ve iki eserdeki hattın ve kısaltmaların benzemesi Ni'metî Divânı'nın da kardeşi Şeyhî Çelebi tarafından istinsah edildiğini göstermektedir.

1. Nazım şekilleri

Ni'metî Divânı'nda şiirler şu şekilde sıralanmaktadır: 13 kaside, 1 mektub-ı manzum, 1 şikâyetname, 2 terhib-i bend, 1 bahr-i tavîl, 8 tesdis, 1 müseddes 2 tahmis 146 gazel ve 3 tarih bulunmaktadır.

Divân münacâtla başlamaktadır. İki na't yazan şâir, ikincisinde Hz. Peygamber'in doksan dokuz ismini saymakta ve şefaât dilemektedir. Na'tları takib

eden ilk şiirin Mevlânâ'ya yazılan kasîde olması önemlidir. Diğer kasidelerini de devrin ilim erbabı Ebussuûd Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi, Abdullah Efendi, Mevlânâ Mustafa Efendi, Mevlânâ Mehmed 'İşmetî Efendi için yazmış olup devrin devlet erkânına da kasideler yazmıştır. Sultan Murad Han'a donanmanın Revan Kalesi'ni fethi dolayısıyla yazılmış kasidenin yanında Kaptan Mustafa Paşa ve Hasan Paşa'ya yazılmış kasideler de bu zümreden sayılabilir. Ayrıca züğürtlükten şikâyet ettiği latife olarak yazılmış bir kaside ve mürteşileri eleştiren bir şiiri de vardır. Münacât ve İkinci na't mesnevi kafiye düzeni ile yazılmıştır. Ebu's-su'ûd-zade ve Mevlânâ 'İşmetî Efendi için yazılan kasideler bahariye şeklinde yazılmıştır.

Ni'metî Divânı'nda toplam 146 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin 75'i redifli olarak yazılmıştır. 112'sinde aşk, sevgilinin güzelliği, bahar gibi konular işleniyor. Diğer şiirlerde ise din, tasavvuf, dünyanın geçiciliği gibi konular işlenmektedir. 7 şiirde redd-i mısra yapılmıştır. 14. gazel muamma şeklinde yazılmış olup her beyitten bir isim çıkmaktadır. 82 ve 83. gazeller bî-nukattır. 112. gazel münacattır. 140. gazel ise Şeyhülislam Yahya Efendi'nin gazeline nazîre olarak yazılmıştır. Gazellerin 87'si 5, 27'si 7, 13'ü 6, 11'i 9, 2'si 11, 1'i de 14 beyitten oluşmaktadır. 103. şiir nâ-tamam olup sadece 1 beyittir.

Divanın son bölümünde ise kıt'alar bulunmaktadır. Bağdat'ın fethine ve Kudsî-zâde Efendi'nin İstanbul'a kadı olmasına düşülmüş birer tarih vardır. Ayrıca binâ-i çâr-tâka olarak anıldığı ifade edilen bir tarih var ki bunun da bir binanın tamamlanmasına düşürülmüş tarih olduğunu düşünebiliriz.

2. Vezin

Ni'metî Divânı'nda aruzun 12 kalıbı kullanılmıştır. Şiirlerin belirli kalıplarda yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Şair en çok remel ve hezec bahirlerini tercih etmiştir. Divanda sık sık imale ve zihafa başvurulmuştur. İstinsah hatasından kaynaklanan bazı vezin hataları metin üzerinde düzeltilmiştir. Bazı beyitlerin hece sayılarında eksiklikler görülmektedir. Ni'metî divanında kullanılan vezinlerin nazım şekillerine dağılımı aşağıya çıkarılmıştır.

VEZİNLER	K	MM	Ş	TB	BT	T M	TAH	G	KT
Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün	4			1		3	1	51	2
Fā' ilātün/ Fā' ilātün / Fā' ilün								3	
Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün	3					4		31	
Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün	3	1				2		32	
Mefā' ilün / Mefā' ilün/ Fe' ülün	1							5	1
Mef' ülü/ Mefā' ilü / Mefā' ilü /Fe' ülün	1			1				8	
Fe' ilātün/ Mefā' ilün /Fe' ilün			1					3	
Mefā' ilün/ Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün								4	
Mef' ülü/ Fā' ilātü/ Mefā' ilü/ Fā' ilün								6	
Mef' ülü/ Mefā' ilün / Mef' ülü/ Mefā' ilün							1	1	
Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün	1							2	
Fe' ilātün					1				

3. Sanatlar

Ni'metî, mutasavvıf bir şâir olarak nitelendirilebilirse de şiirde estetiği arka plana almamıştır. Şâir, edebi sanatları ustalıkla kullanmıştır.

a) Aliterasyon ve Asonans

Sessiz harflerin tekrarına aliterasyon, seslilerin tekrarına asonans denmektedir. Aşağıdaki beyitte b ve r seslerinin tekrarı ile aliterasyon yapılırken; a, e,i sesleriyle de asonans yapılmaktadır.

Çekdüğün bār-ı belā bār-ı gam-ı yār olsa

Ey gönül çünkü çekersin hele bārī bārī (G143/4)

Bir mısra⁶-ı berceste olarak değerlendirilebilecek şu beyitte aliterasyon ve asonansa güzel bir örnektir:

Gülmedüm ‘ âlemde aşlā olmadum âsûde-ḥāl
Hem-demüm derd ü elemdür maḥremüm her dem melāl (G82/1)

b) Cinās

Yazılışları aynı anlamları farklı sözcüklerin bir arada kullanılması sanatıdır. Aşağıdaki beyitlerde şâir bu sanatı ustaca kullanmıştır.

Ser-fürü ü minnet itme kıl ḥāzer
Cāh ile faḥr eyleyen her cāhile

Döndi gülşende ḡamuñla yine nāle lāle
Dili olsa eger eyler idi nāle lāle (G125/1)

c) Hüsn-i Talīl

Bir olayı gerçek sebebi dışında bir nedene bağlamaktır.

Döker bārānı saḳḳāyı ebr deşt ü cibāl üzre
Diler kim ḥār ü ḥasdan pāk ide rāh-ı gülistānı

Seḥer gülşende gördüm yāri mestāne ayāḡ-ı elde
Kızarmış bādeden ruḥsārı çāk itmiş girībānı (K5/5–9)

d) İrsal-ı Mesel

Şiir içerisinde atasözü ya da özlü sözler kullanma, örneklendirme, misal getirme sanatıdır.

Şarf idenler naqd-i canı yārına
Bugünüm kıalsun dimezler yarına (G124/1)

e) İstifham

Şiir içerisinde soru sorma sanatıdır.

Sineñi tır-i ğama çarğ siper mi itdi
Gerdiş-i devr ile çāk böyle nedir bu aḥvāl (K6/12)

f) İştikak

Bir kökten türemiş birden fazla kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır.

Be ism-i ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem
Raḥīm ü Rāḥim ü Raḥmān ü Erḥam (K3/1)

İlāhī sen ‘ Alīm ü ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem’sin
Ki bunda ḥikmet ü kudret nedir ey ma‘ delet kānı (K13/54)

g) Leff ü Neşr

Birinci mısradaki en az iki kelime ile ikinci mısradaki kelimelerin birbirine uygun biçimde kullanılmasıdır.

Şirīn lebūñle kaçlarıñuñ medḥidür müdām
La‘ lī ğazelleriyle Hilālī ğazelleri (G138/3)

Düşmedi kaç‘ ā dilümden zıkr-i şām-ı irtihāl
Gitmedi kalbümünden ašlā fikret-i şubḥ-ı raḥīl (K2/29)

ğ)Mübalāğa

Bir varlık ya da kavramın olduğundan büyük veya küçük gösterilmesi sanatıdır.

Habāb-ı kemter olmaz baħr-i ‘ummān nehr-i eşkümde
İdince Ni’metiāsā cihān içre baña çeşmüm (G99/5)

Zann eyledi herkes ki kūsūf oldu felekde
Āhum idicek qubbe-i devvārı ihātā (G130/5)

g) Tekrir

Bir kelimenin ya da kelime grubunun şiir içerisinde tekrar edilmesidir.

Hem şāhib-i milk-i kerem hem şāhib-i zeyl-i himem
Hem dāfi‘-i endūh ü ğam hem muħterem hem muħteşem (K7/25)

h) Telmih

İnsanların çoğu tarafından bilinen ünlü bir olay, kıssa, fıkra, nükte, ilim konuları, atasözleri veya inanca işaret etme, hatırlatma sanatıdır.

Şefi‘-i rūz-i maħşer Muştafā’ya kalmadı ‘ālem
Felekde māhı etmişken benān-ı mu‘ciziyle şaķ (G70/6)

Lezzet-i güftār-ı şirīnkāruñ ile hūsrevā
Meskenüm Ferhādveş olmuş dūrür kühsār-ı ‘ışķ (G73/5)

ı) Tenasüp

Anlamca ilişki bulunan sözcüklerin bir arada kullanılması sanatıdır.

Şadefāsā dehānuñ beste etse çarḥ ğam çekme
Dür-i ‘irfānile pür it derūnuñ baḥr-i ‘ummān ol (G85/7)

i) Teşbih

Zayıf olan bir varlık ya da kavramı kendisinden daha güçlü olanına benzetme sanatıdır.

Vechi vardur rüyuña meh disem āy alnu kamer
Beñlerüñ pervîn, ruḥuñ gün ebrūvanuñ Kehkeşān (G106/2)

j) Teşhis

İnsan dışı varlıklara insanlara ait özelliklerin verilmesi sanatıdır.

Var ise zaḥmumdur baña kan aḡlar acır dā’imā
Bir kimse raḥm itmez dilā biñ yıl eger āh eylesem (K7/35)

k) Tenviye

İki anlamı bulunan bir kelimenin uzak anlamını kullanmaktır.

Behişt-i ‘ārızında dāne-i ḥālūñ gören ādem
Nice şabr etsün Allah’ı severseñ ey melek-simā (G10/4)

B-) TUHFE-İ Nİ’METİ (FARŞÇA LUGAT)

Ni’metî’nin diğer eseri de Tuhfe-i Ni’metî adını verdiği Farsça lugattır. Eserin ulaşabildiğimiz tek nüshası bulunmaktadır. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi’nde 1898 demirbaş numaralı eser olan Tuhfe-i Ni’metî, toplam 29 varaktır. Her sayfa 16 satırdan oluşmaktadır. 29-b’de 1046 (1636) tarihi için te’lif kaydı vardır:

Sāl-i itmāmın sorarsan nāzıma

Aña tārīḥ oldı lafz-ı hātıme

Nüşanın telif tarihi 1047(1637)'dir. 29-b'de kaydedilen müstensih Şeyhî Mehmed Bin Mehmed Nakib-zâde şâirin kardeşi Şeyhî Çelebi'dir.

4-a'da yazarın ismi şu şekilde zikredilmektedir: “...*El-muhtâc ilâ-raḥmeti Rabbi'l-Ġaniyyi'l-Mu'în es-Seyyid Ni'metullâh İbni Seyyid Meḥmed el-Hüseynî el-ma'rûf beyne'l-eşrâfî's-sâde bi-Naḳîb-zâde nâle muraduhü eyyâm-ı bahâr u evḳât-ı şinâda tahşîl-i ilm ü kemâl için mâh ü sâl iştiğâl...*” 4-b'de de eser ismi geçmektedir: “...*Bi-‘avni'l-lâhi'l-Meliki'l-Mucîb bir Fârisî luğat tertîb idüp rişte-i nazm üzre geşîde ve Tuhfe-i Ni'metî deyü tesmiye olundu...*”

Eserin başında bir dibace vardır. Divan'da olduğu gibi bu esere de Münâcâtla başlanmıştır. Eser nazım olarak yazılmış olup tamamlanmasına düşürülen tarihte Şâhidî'ye nazîre olduğu ifade edilmektedir:

Şâhidî'ye oldı nazîre bu kitâb

Kesb-i 'irfân ide andan şeyḥ ü şâb

C) MUAMMÂLARI

Tezkirelerde Ni'metî'nin muammada usta olduğu ifade edilmektedir. Belîğ, şâirin bu yönünü şu sözleriyle ifade eder: “*Fenn-i mu'ammâda daḥı ḥaylî nâm çıkarmışdır.*”³¹ Şair, divanında bir gazeli muamma şeklinde yazmış ve her bir beyitten bir isim çıktığını ifade etmiştir. Divandaki muammalar İlyas, Murâd, Selam, Hâver, Hüsâm, Ali isimleri için tanzim edilmiştir. Selam iki ayrı beyitte çıkmaktadır.

Ni'metî muammalarının yer aldığı diğer bir eser ise “Mecmu'a-i Mu'ammeyât” adlı eserdir ki bu eserde de yirmi altı muamma bulunmaktadır. Bu eserdeki muammalar da şu şekilde sıralanır: Ġanî, Hümâm, Sadıkî, Gaybî, Hâşim, Nev'î, Cin Çavuş, Celîl,

³¹ BELİĞ, s. 509.

Hāmid ü Ahmed, Bākī, Edhem, Seyyid Me‘ālī, Sinan, Ahmed, Ahmed, Hüseyin, Hüseyin, Hacı, Hüsam, Halil, Rüstem, Receb, Receb, İsa, Rahmī, Nef‘ī.

D) MEKTUPLARI

Ni‘metī, şiirde olduğu gibi nesirde de yeteneğiyle tanınmıştır. Şair, sakk-ı inşânın yed-i tülāsı olarak tanıtılır.³² Özellikle yazdığı bî-nukat mektuplarla nesirdeki kudretini ispatlamıştır. Belig, Ni‘metī’nin mektuplarından şu şekilde bahseder: “*Ve ba‘zı aḥbāb-ı ma‘rifet-intisāba bî-nuḳaṭ mektūb-ı belāğat maşḥūb tārḫ ü inşā idüp ‘arż-ı hüner itmışdür. Ḥaḳḳā ki izḥār-ı kudret idüp kimse üzerine noḳṭa ḳomağa ḳādir olmamışdur.*”³³ Bahsolunan bu mektuplara ulaşamamıştır.

³² BELİÇ, s. 509.

³³ BELİÇ, s. 509.

İKİNCİ BÖLÜM

DİVAN İNCELEMESİ

I. DİN

A) ALLAH

Ni'metî, mesleğinin ve çevresinin de etkisiyle dini ve tasavvufi konuları eserlerinde sıkça işlemiştir. Farklı konularda yazılmış birçok şiirin içerisinde de muhakkak Allah ve din konusunu işleyen beyitler bulunmaktadır.

Ni'metî, divanına münâcâtla başlamış ve bu şiirinde Allah'ın kudretini ön plana çıkarmıştır. Allah bekâ mülkünün pâdişahı ve kâinâtın yaratıcısıdır. Allah'ın katında bu cihanın zerrece kıymeti yoktur. Allah "Kün " emriyle cihanı var etmiştir. O, kudretiyle yer ve göğü ortaya çıkarmıştır:

Ey şeh-i milk-i beķā ey Hālķ-ı kevn ü meķān
Pīşgāh-ı ķudretünde zerreden kemter cihān

Zü'l-celālā iki ĥarfūñ içtimā' ın emr idüp
Ķudretūñle eyledūñ 'arz ü semāvātı 'ıyān

Pādişāhā kā'inātı yoğ iken var eyledūñ
Ķudretūñ izhār idüp ey şāh-ı milk-i kūn fekān (K1/1, 2, 3)

Ni'metî'ye göre insan kâinata ibret gözüyle bakmalıdır. Kâinattaki her varlık ve kavram Allah'ın feyzinin sanatlarıdır. Gece ve gündüz, bahar ile hazan, deniz ile kara, çöl ve dağ, yer ve gök, bulut ile rüzgâr, yıldırım ve yağmur, gökyüzü yedi katıyla, güneş, ay ve yıldızlar... Kısacası her şey O'nun birliğinin delili ve O'nun emrindeki bir memurudur.

Şun' -ı feyz āşār-i Rabbü'l-' izzet'e eyle nāzar
Dīde-i ' ibretle her dem ey ĥakīm-i nūkte-dān

Evvelā seyreyile gör āmed şüd-i leyl ü nehār
Şāniyen baķ gör nedir faşl-ı bahār ile ħazān

Baħr ü berr deşt ü cibāl ü kürre-i ‘arz ü semā
Ebr ü bād ü şā‘ iķa bārān ü ra‘ d ü kehkeşān

‘Arş-ı a‘zam sidre vü levh ü kalem sükkān-ı çarħ
Encüm ü şems ü kamer seb‘a tıbāķ-ı āsümān

Berg ü bār-ı naħl-i gülşen sūsen ü serv-i çemen
Bülbül-i gūyā gül-i ra‘nā vü bāğ ü būstān

Hem-daħı vaħş ü tıyūr ü ins ü cinn ü mār ü mūr
Emrūne bi’l-cümle me’mūr ey Ĥakīm-i kār-dān

Mu‘terifdür her biri şıdk ile vaħdāniyyetüñ
Rüz ü şeb emründe ķā’im ey ‘alīm-i Ġayb-dān (K1/.21–27)

Allah birçok ismi ile Ni’metî’nin şiirlerinde anılmıştır. Ni’metî Divānı’nda geçen başlıca isimler şu şekildedir: Allah, Ālim, Bāri, Celīl, Cemīl, Ġafūr, Ġaffār, Hāfız, Hakk, Hakīm, Ĥālīk Hüdā, Hüdāvendā, Ķādir, Kayyūm Keфіl, Kerīm, Mevlā, Mennān, Mukīl, Müste‘an, Mū‘tī, Mūteāl, Rab, Rahman, Rahīm, Rāzık, Settār, Sübhān, Yezdān... Ayrıca çeşitli terkiplerle Allah, şiirlerde anılmıştır: Cenāb-ı Kibriyā, Dest-i Kudret, Ġafūr-ı āsiyān, Hāme-i Kudret, Ĥālīķ-ı kevn ü mekān, Ĥālīķ-ı yektā, Hüdavend-i zemīn ü āsümān, Kerīm-i kāmran, Pādişāh-ı bī-zevāl, Rabb-i Zü’l-minen Sultān-ı azimü’ş-şān, Şeh-i milk-i beķā, Zü’l-celāl...

B) MELEKLER

Meleklerden sadece Cebrāil’in adı geçmektedir. Cebrāil, miraç gecesinde Hz. Peygamber’e rehberlik etmesi dolayısı ile anılır. Allah, Hz. Peygamber’i vaslıyla

doyurmak için Cebrâil'i elçi olarak göndermiştir. O, mekânı aşır yükselirken Allah'ın elçisi olan Cebrâil Sidre'de kalmıştır:

Ey resûl-i hâlık-ı kevneyn ü maḥbûb-ı Celîl
Ḥâdim-i bâb-ı sa' âdet-intisâbîñ Cebra'îl (K2/1)

Ḥ'ân-ı vaşlile Ḥudâ sîr itmekiçün ḥazretiñ
Geldi nâgeh dâ' vete refrefle bir şeb Cebraîl (K2/13)

Lâ-mekâna nâgehân devletle sen itdün 'urûc
Emr-i Ḥaḫ'la sidrede ḫaldı o dem peyk-i Celîl (K2/14)

Bu ḥüsne gelseydün eğer maḥşere ey gül
Cibrîl ola bûlbûl-i nev-rûz-ı kıyâmet (G19/2)

C)KİTAPLAR

Hz. Muhammed'e yazılan ikinci na'tte şâir, Allah'ın kitabında medh eylediği bir peygamberi kendisinin medhetmesinin haddi olmadığını ifade eder.

Kelâm-ı münzel içre Ḥazret-i Ḥaḫ
Senî medḥ eylemiş iken muḫaḫḫaḫ

Ne ḥaddümdür ḫi medḥ idem seni ben
Siyeh-rû bir güneḫkâr 'âşî iken K3/35–36

Birçok şiirde Kur'an'a ve ayetlere işaret bulunmaktadır. Bazı şiirler tamamen Kur'an'dan iktibaslarla oluşturulmuştur. Kur'an'a temiz olmayanlar dokunmamalıdır; okurken kurallarına uygun okunmalıdır.

Buyurdu ṭâhir olmayan aña mess itmesün daḫı
Didi Ḥaḫ kıra'atda "Ve rattelnâhü tertîlâ" (G15/2)

Şâir Allah'ın emirlerine uyan ve yolunda başını terk eden kullarına son nefeste iman ve Kur'an'ı nasip etmesini diler.

Şu kim emrüne rām olup yoluñda terk-i ser eyler
Naşib it şoñ nefesde aña imān ile Ẕur'an'ı (K13/70)

D) AYET VE HADİSLER

1. Ayetler

“‘Ālimü'l-ğaybi ve'ş-şehādeh”³⁴

“Raḥmeten li'l-‘ālemīn”³⁵

“Lā taḳnetū”³⁶

“Ev ednā”³⁷

“Ve men lem yaḥkūm”³⁸

“Zāikātü'l-mevt”³⁹

“Ve nezzelnāhü tenzīlā”⁴⁰

“Ve rattelnāhü tertīlā”⁴¹

“Sübḥānellezi esrā”⁴²

“Ve faşşalnāhü tafşīlā”⁴³

“Fe'dḥulūhā ḥālīdīn”⁴⁴

³⁴ K1/5 “Allah görünen görünmeyen her şeyi bilir.”, Kur'an, 59/22.

³⁵ K1/16 “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik”, Kur'an 21/107.

³⁶ K1/36-K3/41-K13/74, “Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.”, Kur'an, 39/3.

³⁷ K2/15, “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.”, Kur'an, 53/9

³⁸ K13/18, “Kim Allah'ın indirdiği ahkām ile hükmetmezse işte onlar tam kâfirdirler.”Kur'an, 5/44

³⁹ TB1/6/3, “Her canlı ölümü tadacaktır.”, Kur'an, 3/185

⁴⁰ G15/1, “Kur'an dersleri halinde indirdik.” Kur'an, 17/106

⁴¹ G15/2, “Böyle ara ara inirdik onu parça parça okuduk.”, Kur'an, 25/32

⁴² G15/3, “...Götüren Allah'ın şanı ne yücedir.”, Kur'an, 17/1

⁴³ G15/4, “Biz her şeyi açık açık bildirdik.”, Kur'an, 17/12

⁴⁴ G108/4, “Cennet bekçileri ‘Selam olsun sizlere, ne mutlu size, haydi ebediyen kalmak üzere giriniz oraya.’ derler.”, Kur'an, 39/73.

Ayrıca bazı beyitlerde de ayetlere işaretler vardır. Bu ayetler der-kenarda kaydedilmiştir. Bu ayetleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

“Ele inne’z-zālimīne fi-azābin mukīm”⁴⁵

“İnnallāhe lā yazlimu misgāle zerrah”⁴⁶

“İnnallahe ye’murukum en tueddu’l-emānāti ilā ehlihā...”⁴⁷

“Atiullāhe ve atiu’r-resūl ve uli’l-emre minkūm...”⁴⁸

“Ve kezalike nüvellī ba’da’z-zālimīne ba’dan bima kenū yeksibūn.”⁴⁹

“Vestağfirū Rabbekūm sümme tūbū ileyh.”⁵⁰

“İkterebeti’s-sa’atu venşakka’l-kamer.”⁵¹

“İn tuazzibhum fe innehüm ibeduke ve in tağfir lehum fe inneke entel Azizü’l-Hakīm.”⁵²

“Femen ya’mel miskale zerratin hayran yerah. Ve men ya’mel miskale zerratin şerran yerah.”⁵³

2. Hadisler

“Levlāke levlāk”⁵⁴

“La’anellahü’r-rāşī ve’l-mürteşī”⁵⁵

“Eşşakī fi batni ümmeh; ve’s-sa’idü men vu’iza bi gayrih...”⁵⁶

⁴⁵ K13/20 “İyi bilin ki zālimler devamlı bir azab içindedirler.” Kur’an, 42/ 45.

⁴⁶ K13/75 “Şu kesindir ki Allah kullarına zerrece zulmetmez.”, Kur’an 4/40.

⁴⁷ K13/51 “Allah size emaneti ehline vermenizi emreder.”, Kur’an, 4/58.

⁴⁸ K13/48 “Allah’a itaat edin, resulüne ve sizden emir sahiplerine itaat edin.”, Kur’an, 4/59.

⁴⁹ K13/49 “İşte biz işledikleri günahlardan dolayı zalimlerden kimini kimine musallat ederiz.”, Kur’an, 6/129.

⁵⁰ K13/47 “Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tevbe edip ona sığının.”, Kur’an, 11/90.

⁵¹ K13/50 “Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü.” Kur’an, 54/1.

⁵² K13/73 “Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Onları affedersen, Aziz ü Hâkim sensin. Kur’an, 5/118.

⁵³ K13/74 “Zerre miktar hayır yapan onu bulur. Zerre miktar şer yapan da onu bulur.”, Kur’an, 99/7–8

⁵⁴ K2/4, TB1/17/4, “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Aliyyü’l Kārî, 28–29.

⁵⁵ K13/16 “Rüşvet alan da veren de lanetlenmiştir.” Tirmizi, Ahkām, 9.

⁵⁶ K13/71 “Şakî annesinin karnında şakî olandır. Said ise başkasından ibret alandır.” Müslim, Kader, 3.

E) PEYGAMBERLER

1. Hz. Muhammed

Hazreti Peygamber başta na'tlar olmak üzere birçok şiirde zikredilir. Doğumu, mucizeleri, isim ve sıfatları konu edilmiştir.

Arş-ı müsnedin padişahı, âlemlere rahmet olarak gönderilen elçi. Yücelik ve izzet sarayına felekler dokuz ayaklı merdiven olsa da asla yetişemez(K1/16–17). Kâinatın yaratıcısının elçisi, Allah'ın sevgilisi, mutluluk kapısının hadimi... Feleklerin yaratılmasına sebep pak zat; “Levlâke levlāk”ın muhatabı. Hakk'ın emri ile ayağı dünyayı şereflendirince devir nurla dolmuş küfür ehlinin putları baş aşağı olmuştur. O gece ehl-i dine zevk ve safa bahş olmuş küfür ehline ise hüznün hâkim olmuş, Kisrâ'nın sarayı yere geçmiştir (K2/1–14).

Şâir, Hz. Peygamber'in kendisine hak yolu bulması konusunda yol göstermesini ister; çünkü isyan vadisinde giryan ve zelil bir vaziyette kalmıştır. O, bu dünya için üzülmeyen, dünyaya zaten Allah kefil olmuştur; ancak elinde ahiret azığı yoktur. Bunun için de Hz. Peygamber'e yakarır:

Râh-ı hâkk'a reh-nümâ ol ya Nebiyyallâh baña
Vâdi-i ' işyânda kaldum zâr ü giryân ü zelîl

Yokdur elde ya Resûlallâh zuhr-i âhîret
Ġam yemem dünyâ için zîrâ olupdur Hâk kefil (K2/23–24)

Miraç gecesi Cebrâil'in ilerisine geçemediği Sidre'yi aşp “Kurb-i ev ednâ” ya ulaşmış, Allah'a yayın iki ucu kadar yaklaşmış, asıl gül bahçesi olan cennete kavuşmuştur. Allah'la sohbetin sırrını kimse bilmezken o gece, nice konuşmalar geçti. Allah'ın birçok hediye ve atıyyesiyle daha sonra ayet gibi yere inmiştir:

Sidreden geçdüñ iriřdün “ķurb-i ev ednā” ya hem
Vāřıl olduñ genc-i vaşla ey gül-i bāğ-ı açıl

Kimse bilmez sırrını ol řoķbet-i pūr ‘izzetüñ
Oldı ammā bī-hurūf ü savt niķe ķāl ü kīl

Genc-i raķmetden niķe ni‘ met ‘aťıyye eyledi
Saña ol řeb Ĥazret-i Mū‘ tī-i Zü’l-Ĥadri’l-Celīl (K2/!5–18)

‘Urūc itdirdi maķbūbın idüp da‘ vet ĥuzūrına
Didi furķān-ı pūr nūr iķre “Sübĥānellezi esrā” (G15/3)

Hız. Peygamber, doksın dokuz ismi ile ikinci na’tta anılmıştır. Divanda zikredilen başlıca isimler řu řekilde sıralanmıştır: Muĥammed, Aĥmed, Maĥmūd , Ĥāsım,Ĥabīb, Muřtafā, Dā‘ ī , Ĥātem, Sırāc, Āķib, Māĥi, Ĥāsir Müřeffi‘ uř-řāfi‘ Nāĥi, Āmir, Ĥarīb, Ĥādī, Meĥdī, Ĥāfız, Īmām, Ĥāřimī, Muĥtar, Va‘ iz, Ĥureyi, Ĥicāzi, Muřaddaķ, řeĥid, řāĥid, Müzzemmil, Ĥaķķ, Resūl, Mürsel, Meřķūr, řāķir, Münib, ‘Ādil, Būrĥān, Zāĥir, řabūr, Muķteřid, Müddeřřir, Nūr, Ĥarīb Müctebā Ümmīyy, Münir, Nezir, Mübeřřir, Raĥīm, Ĥā’im, Tāĥir, Muťahĥir, Nebi , Müĥtedi Rauf, Murtezā, Maķbūb-ı Mevlā , Ĥalil, Ebťahī, Fettāĥ, Sābık, Bāťın, Ūlā , Nāťık, Reřid Fařilĥ, ‘Ālim, ‘Aziz, Münzir , ‘Ālim, Ĥalim, Ĥaťib, Tāťib, řifā, Muĥallil, Muĥarrim, řafi, Mu‘ allī, Müzekki, Nakī, Mütevassıt, Sultān-ı Resūl, faĥr-i cihān, Ĥarīs, Ġanī, Beyān, Muťi‘, Medenī, Evvel, Āĥir, Kerim, Ĥüccet, řādık, Ĥakim, Cevād, Ĥāmid, řāĥib-i Mübīn, Resulallāĥ, Nebiyyallāĥ, mālīk-i baĥr-i řefa‘ at, mürüvvat ma‘ deni, kān-ı risālet, Ĥudā’nın maťlabı, maķbūbu, gürūĥ-ı enbiyā merģūbı, řefi‘ ü’l-müznibīn, řāĥib-i mi‘ rāc, tād-ı enbiyā, nūr-i ķeřm-i asfiyā, peygāmbir-i āĥir-zamān...

2. Diğeri Peygamberler

Ādem peygamber cennetten yeryüzüne indirilmesi ve yeryüzünün insana mekān kılınması dolayısıyla anılır. Onun neslinden peygamberler gelmiş ve onlarla yeryüzü cenneti kıskandıracak bir gül bahçesine dönmüştür.

Ādem ü Havvā'yı cennetden zemīne indirüp
Vech-i ' arzı hikmetüñle kılduñ insāna mekân (K1/7)

Nesl-i pākinden cihāna enbiyā irsāl idüp
Yeryüzin Ādem'le kılduñ reşk-i gülzār-ı cinān (K1/9)

Nuh peygamber tūfāndan kurtulması dolayısıyla anılır. Nuh peygamberin sıfatı Neciyyullah'tır. Bu sıfatla anılır:

Ĥazret-i Nuḥ-ı Necī'ye rehber idüp luṭfuñı
Feyz-i iḥṣānuñla virdiñ aña tūfāndan emān (K1/10)

İbrahim peygamber ateşe atılması ve ateşin gülistana dönmesi mucizesine telmihle anılır. Ayrıca bu mucizeyle ilgili hüsn-i talil yapılmış ateşe atılma sebebi olarak Hz. Muhammet'e olan aşk dile getirilmiştir.

Naḳd-i canı yoluña teslīm idince şıdkile
Āteş-i sūzānı İbrāhīm'e kılduñ gülsitān(K1/14)

Şem'-i ' ışıka kendüsin pervāneveş pertāb idüp
Yandı nār-ı ' ışıkuña yoluñda İbrāhīm Ḥalil (K2/3)

İsmail peygamber kurban edilmesine telmihle anılırken yine Hz.Muhammet'in güzelliği vurgulanmaktadır.

Ḳaşlaruñ yayına biñ cān ile ḳurbān olmağı
Emr idüp vaḫy itdi İsmā'il'e ol Rabb-i Cemil (K2/2)

Süleyman peygamber de tahtı dolayısıyla anılır. Dünyanın geçiciliği anlatılırken insan Süleyman'ın tahtına mâlik olsa bile feleğin bir gün onu yerle bir edeceği ifade edilir.

Ḥanümānuñ ākıbet dīv-i felek ber-bād ider
Tut ki şimdi meskenüñ taht-ı Süleymān eyledi (G145/6)

Oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra sürekli ağlayan ve gözlerini kaybeden Yakup peygamber de bu yönüyle Ni'metî'nin şiirlerinde anılmaktadır.

Ḥazret-i Ya' kūb'ı künc-i ğamda giryān eyleyüp
Fırkat-i Yūsuf'la kılduñ pîşesin āh ü fiğān (K1/11)

Gürg-i merge kapdırınca Yūsuf-ı maḫşūdumı
Çeşm-i Ya'kūb dilüm kıldı felek gevher-nişār (TB2/4/7)

Yusuf peygamber çeşitli vesilelerle zikredilmiştir. Kardeşleri tarafından kuyuya atılması, zindana atılması, güzelliği, ilim ve hüneri ile konu edinilmiştir. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılmış; babası hasretiyle gözlerini kaybetmiştir. Sonra Allah kudretiyle onu çāh (çukur)'dan çıkarıp cāh (makam)'a erdirmiş; böylece dünyaya sultan eylemiştir(K1/12-13).

Sevgili güzelliği ile Yusuf'a teşbih edilir. Yusuf cemal olan sevgili anlatılırken aynı zamanda Yusuf'un iffetine de telmih yapılır. Yusuf peygamberin güzelliği karşısında Mısır kadınları ve özellikle Züleyha kendinden geçmiştir; fakat Yusuf iffetini hep korumuştur. Âşık da zayıf bedenini sevgilinin ayakları altına sermiştir; ancak sevgili aşığa hiç merhamet etmez. Sevgili iffet ve istiğnası yönüyle de Yusuf'a benzetiliyor:

Kūyuñ içre eyledim cism-i zā' ifim pāy-māl
İtmedüñ bir kez teraḫḫum baña ey Yūsuf-cemāl(T5/4)

Yusuf, güzellik ülkesinin  anı yüce sultanı, letafet ikliminin  anlı sahibidir. Parlak ka ları güzellik siphrinin yeni ayıdır. Yusuf,   ve semasının ışık saçan güneşi ve güzellik  s m nının parlak ayıdır. Onun yüz g ne inin ı ı ı ile     n g nl  aydınlanır. Yüzü cennet g list ninin eşsiz g l d r. Yusuf, cennet ba ının gonca-i hand nıdır (G65/1 5). Yusuf'un kardeşlerinin kiskan lı ına da telmih yapan   ir,  lim ve ma  rifet Mısır'ına Yusuf olsan bütün kardeşlerin düşman olur demektedir(G4/6).   ir, kendisini de Yusuf'a benzeterek ilim ve irfanını kardeşlerinin tasdik ettiğini belirtir(G102/1). Gönül Yusuf'u, sevgilinin   h-ı zena danını görünce dünya   ı  n başına zindan olmuştur(G76/5).   ir, güzelliğin gelip geçici olduğunu if de ederken sevgiliyi Y suf-ı s n  olarak niteler:

Zam n-ı hüsne aldanma çağın ey Y suf-ı s n 
Güzellik kimseye b  i kalur  ann eyleme c num (G102/6)

Yusuf-cem l, Yusuf-ı Mısır, Y suf-ı s n , Y suf-ı dil, zindan,   h, c h, sult n, sult n-ı   i-  n, sult n-ı cih n,   h-ı zena d n, ihv n, mihr-i r y gibi kelime ve terkiplerle anılır.

 s  peygamber  l leri diriltme mucizesi, ahir zamanda yeryüzüne inecek olması dolayısıyla anılır. Saba inleyen   ıkların gönlünü Hz.  s  gibi ihy  etmektedir.

 ab   ol de l  h let-ba     c n-perver ki bir demde
 der    s - fat ihy  dil-i   u    -ı n l n  (K8/3)

  erisinde bulunduğu zamanı ahir zaman olarak niteleyen   ir,  s  inmezse artık bu devletten ümidin kesilmesini söyler.

N z l itmez ise    s   m di n kes bu devletden
Cih nda  ulm      bi n ne h ddi var ne p y n  (K13/56)

  ir,  iiri ile Hz.  s  arasında da ilişki kurar.  iirinin de ölülere hayat verdiğini gökte  s 'nın kendisini kiskand  ını ifade eder.

Feyz-i naẓmum mürde-i sāleye virir ẓayāt
Baña ey rūḥ-ı revānum gökde Ĩsā reşk ider (G48/7)

F) DÖRT HALİFE (ÇĀR YĀR)

Dört halife birlikte anılmazdır. Hz. Ebu Bekir’in ismi sıddık sıfatıyla anılırken Hz. Ali, murteza, şîr-i jiyān, Haydar gibi sıfatlarla işlenir. Dört halife Hz. peygamberin kanunlarını münevver kılmıştır. Şâirin işi de onları selam ve saygıyla yād etmektir.

Çār-yāri Ḥazret-i Bū-bekr-i Şıddık ü ‘Ömer
Ḥazret-i ‘Oşmān Aliyyi’l-Murtezā şîr-i jiyān (K1/18)

Senüñ şer‘üñi kıldılar münevver
Ebū-bekr ü ‘Ömer ‘Osmān ü Ḥaydar

O’laruñ rūḥ-ı pākine hemîşe
Taḥiyyāt ü şenādur baña pîşe (K3/42–43)

G) ĀL VE ASHAB

Peygamberimizin āl ve ashabı salāt ve selamlarla anılır. Hz. Hasan ve Hüseyin insanoğlunun en güzel evladı olarak niteleniyor.

Aḥsen-i evlād-ı Ādem kim Ḥüseyn ile Ḥasan
Her biri menguş guş ü ‘arş-ı cennet-āsītān (K1/19)

Āliñe aşḥābuña yüz biñ şalāt ile selām
Ey Resūl-i Ḥāl-ı kevneyn ü maḥbūb-ı Celil (K2/36)

Dağı āliñe vü aşhābuña hem
Şalāt ile selām olsun dem-ā-dem (K3/44)

Ğ) KAZĀ VE KADER

Kaza, kader, takdir, çevgān-ı kaza, hükm-i kaza, dest-i kader, kilik-i kaza, tîr-i kaza, tîğ-i cellad-ı kaza, dest-i sāki-i kaza, kār-ı sāki-i kaza gibi kelime ve terkiplerle işlenir.

Güneş üstüne ağaçların yapraklarının gölgesi düşünce, kaza kalemi altın üstüne yazmış gibi düşünülür(K5/22). Şâir düşmanların kötülük düşünen başlarını kaza okuna havale eder. Kaza oku onları gam arsasında ayak altına düşürmelidir(K6/35-K10/27). Kaza gece ve gündüz Allah'ın emrini imza etmektedir(TB/51). Kader eli kaza kalemiyle ne yazmışsa Allah'ın emridir. Çekelim, katlanalım ki Allah üzüntü veren halimize rahmeylesin(BT1). Ehl-i hünerin sinesi gama siper olmakta, ömrü mihnet ve kederle geçmektedir, ama bu kazanın hükmüdür ve üzülmek değil sabretmek gerekir(T1/7). Kaza oku yeryüzüne inse -aşığın- sinesini kendisine yer edinir(G4/1). Gönlün gamlarla dolması da kazanın hükmüdür. Hakk'ın emri şudur ki: Akıllı olan kazaya rıza gösterir (G4/8-9).

Şâir, kaza cellâdının kılıcı başını göğsünden ayırsa bile sevgilinin yolundan yüz çevirmeyeceğini ifade eder:

Sîneden kaç' etse başum tîğ-i cellâd-ı kazâ
Şanma rû-gerdân olam yoluñda olmağdan şehâ (G13/ 1)

Ni'metî kaza ve kadere teslim olmuş, bu konularda takdire rıza göstermenin akıllı insanların işi olduğunu ifade etmiştir; ancak zaman zaman kazaya itiraz olmasa da kazadan şikâyet tarzında beyitler yazdığı görülür: *“Kadeh mecliste zevkinden raks ediyor sanmayın. O, kaza sakisinin elinden kan ağlamaktadır.”*

Şanma zevkından mecālis içre raḡs eyler ḡadeḡ
Dest-i sākī-i ḡazādan gör ne ḡan aḡlar ḡadeḡ (G24/1)

Birçok şâirde olduğu gibi Ni'metî de kaza ve kadere itiraz edemediği için felek, talih ve bahttan şikâyet etmiştir. Daha sonra ele alacağımız için bu konunun teferruatına burada girmeyeceğiz.

H) ÂHİRETLE İLGİLİ MEFHÜMLAR

Şâir, bu dünyaya gelen herkesin gideceğini, bu dünyanın mal ve mülkünün gelip geçici olduğunu ifade eder; insanın bir an gaflette olmaması gerektiğini söyler.

Gelen elbette dünyāya gider āḡirle ‘ukbāya
Beḡāsı yok dūrūr ‘ömrüñ behey ḡāfil cihān içre (G135/4)

1. Ahir-zamān

Şâir, içerisinde bulunduğu zamanı her türlü kötülüğün çoğaldığı āhir-zaman olarak düşünür. Bu dönemde İsā peygamberin gökten ineceğine inanılır. İsā inmezse artık bu devletten ümidin kesilmesi gerektiğini ifade eder. Ayrıca āhir zamanda Mehdî gelecek ve kötülüklerle mücadele edecektir. Kötülükler o kadar yaygınlaşmıştır ki şâir, artık Mehdî'nin gelmesini bekler.

Nüzul itmez ise ‘İsī ümīdiñ kes bu devletden
Cihānda ḡulm ü āḡūbiñ ne ḡaddi var ne pāyānı

İrüp ḡaḡ’dan hidāyet ger ḡuruc itmez ise Mehdî
Çıḡar ehl-i zemīnin āsümāna āḡ ü eḡḡanı (K13/56–57)

2. Kıyamet

Kıyamet sevgilinin güzelliğinin anlatıldığı bir gazelde redif olarak kullanılmıştır. Bu güzelliğinle mahşere gelseydin, kıyamet baharının bülbülü Cebrâil olurdu diyen şâir, sevgilinin kaddinin salınmasıyla kıyamet arasında ilişki kurar, sevgilinin iki cihanı yürüyüşü ile sarstığını söyler; hatta sevgilinin kıyamete yol gösterdiğini savunur. Sevgilinin kaddine âşık olan, kendini kaptıran gönül, kıyametin gam veren kargaşasından âzât olur.

Bu hüsnile gelseydiñ eğer mahşere ey gül
Cibrîl ola bülbül-i nev-rûz-ı kıyâmet

Reftâr-ı kadûñ velvele virdi dû cihâne
Âyin-i hırâmuñ revîş âmuz-ı kıyâmet

Şol dil kim ola kıddüne üftâde olur ol
Âzâde-i teşvîş-i gam-endûz-ı kıyâmet (G19/ 2, 3, 4)

3. Mahşer, Haşr

Kıyametten sonra insanların diriltilip bir araya getirilmesine haşır, bu işin haşrın olacağı yere de mahşer denir. Mahşer, Ruz-ı mahşer, rûz-ı ceza gibi terkiplerle anılır. Ni'metî, Allah'a mahşer günü siyah yüzünü ortaya çıkarıp günahlarıyla rüsvey etmemesi için yakarır(K1/42). Ni'metî elbisesinin köşesinin düşman eline verileceği gün olarak tasvir ettiği o günden endişe etmektedir(G62/5). Naatlarında da Hz. Peygamberden şefaât ve şefkat isteyen şâir Allah'ın o şefaât ile kendisini kabul edeceğini düşünür(K2/34-K3/38-39). Mürteşileri eleştirdiği kasidesinde şöyle der: *“Bunlar Hakk'ı tamamen unuttular. Kabir azabını, ceza gününü ve mizan gününü düşünmezler”* (K13/11). *“İlâhî mahşer gününde bu kavmin elbisesinin yakası ve eteği mazlumların eline geçince halleri nasıl olacak?”* (K13/43). Dünyanın geçiciliğini anlatmak maksadıyla “Ayı mu'ciz parmağıyla şakk eden mahşer gününün şefaâtçisi

Mustafa'ya kalmadı alem.” (G70/7) diyen şâir, işinin ceza gününden endişe etmek olduğunu ve bunun için her alçakla yakınlık kurmayacağını ifade eder (G52/4).

4. Cennet (Behişt)

Allah, Âdem ile Havva'yı cennetten yeryüzüne indirmiş ve yeryüzünü insana mekân kılmıştır (K1/7). Baharın gelmesiyle birlikte cihan cennet bahçesine teşbih edilir(K7/16-K8/4-K7/5). Parlak yüz cenneti içinde ben tanesini gören insanda karar kalmazdı. Sevgilinin aşkıyla aşığın sinesinde çıkan her kanlı yara cennet gülşeninin gülünü kıskandırır (G13/3). Sevgilinin yanağı cennet bağının gülü olarak düşünülür (T6/2).

Sevgilinin yüzü cennet ve yüzdeki ben de yasak meyve olarak düşünülmüştür. Hz. Âdem'in yasak meyveyi yemesine telmihle yüzündeki beni gören âdem nasıl sabretsin denmektedir. Burada âdem kelimesinin de tevriyeli kullanımı söz konusudur:

Behişt-i ‘ârızında dâne-i hâlûn gören âdem
Nice şabr etsün Allah'ı severseñ ey melek-simâ (G10/4)

5. Cehennem (Düzah)

Şâir, gece gündüz korkusuzca kul hakkı yiyen ve mal için yerini cehennem edenleri ayıplamaktadır (G63/6). “*Sonsuz cennete ve sevgilinin vaslına ulaşmak istersen önce vücudunu aşk cehenneminde gam ateşiyle yak.*” (G114/4). İnleyen Ni'metî içten bir âh çekse kıyametin can yakan cehennemi yanar yakılır (G19/5).

I) DİĞER DİNİ MEFHURLAR

1. Din, İman, Mü'min, Müslüman, Müşrik, Şeriat

Hz. Peygamber'in gelişi ile mü'minlerin gönül evi mamur olmuş, Kisra'nın sarayı yere geçerken müşrikler ise alil olmuştur(K2/8). Şâir, Allah'tan son nefeste

imanını korumasını istemekte ve şeytanın şerrinden Allah’a sığınmaktadır (K1/57). İzzet ve makam sahiplerinin dünyanın geçici süslerine din ve imanlarını sattığını ifade eden şâir, toplumun önde gelenlerinin hali böyle ise avam halkın hali nasıl olur der ve Allah’a sığınır(K13/3–41). Ni’metî, Allah’ın emrine uyup onun yolunda başını terk edenlere son nefeste iman ve Kur’an nasip olması için yakarır(K13/72). Şikâyetnamesinde de cifeye talip olan ve bir pula imanını satacak kişileri eleştirir (Ş1/23). Yârini tahrik edip kendisinden ayıran rakip için de bedduası Allah’ın onu imanından ayırmasıdır(G16 /1). Din ve imanını dünya için satmayacağını ifade eden şâir, Allah’ın hışmından korktuğu için mal kazanmayacağını söyler:

Dînümüz îmānumuz bey‘ itmezüz dünyā için
Hâ’ifiz hışm-ı Hudâ’dan kâsib-i māl olmazuz (G52/3)

Allah, bazılarının ismini ezel bezminde şakî kılmıştır ki o kişilere sorsan müslümanın tarzını, adetlerini dahi bilmezler:

Şakî kılduñ kimini hikmetünle rûz-i evvelde
Su’âl etseñ aña bilmez nedir resm-i müselmânı (K13/71)

Dönemine ciddi eleştiriler yönelten şâir, insanların Hakk’ın yolundan çıktığını, kanunların tatbik edilmediğini ve İlahî hükümlerin çiğnendiğini söyler:

Sebîl-i Hazret-i Haq’dan ‘udûl itdi bular hayfâ
Kanı icrâ-i şer‘ u ya kanı ahkâm-ı Yezdânî

Da‘ âvî-i ‘ibâdu’l-lâhî şer‘ a eylemez taṭbîk
“Ve men lem yahküm” ü bilmez ider cehl ile noḡşânı (K13/17-18)

Şâir, mü’mîn ve mü’mînâtı tüm fertleriyle bağışlaması için Allah’a dua eder:

Mü’mînîn ü mü’mînâtı cümle etbâ‘um ile
Mağfîret kıl himmetünle yarlığa bî-imtinân (K1/58)

2. Kâbe, Tavaf, Sa'y

Kâbe-i maksuduna güzel bir şekilde erdirmesi için Allah'a yakaran şâir, bu yolda azlarını çok kılmasını diler(K1/51). Sevgilinin diyarı Kâbe gibi düşünülmüş ve aşığın gözü onun arzusuyla ağlamaktan sel mecraına dönmüştür(K2/33). Şâir Allah'tan yardım dilerken de Kâbe'yi vesile kılar(T2/6).

Ya Rabb be hâkķ-ı Harem-i Ka'be-i vaşlet
A'lāya vü ednāya odur maķşad-ı aķşā TB1/17/7

Sevgilinin güzelliğinden āşığın aklı başından gitmiş, ālem āşığın gözüne karanlık olmuştur. Bu vakit Kâbe-i ulyānın siyah örtündüğü vakittir. Burada sevgilinin yüzü Kâbe olarak ele alınıyor ve onun siyah örtüyle veya saçla örtülmesiyle āşık aklını kaybediyor, ālem ona karanlık görünüyor. Zira artık āşığın ışık kaynağı kararmıştır:

Gidüp 'aqlum başumdan çeşmüme ālem olur deycūr
Siyeh-pūş olduğun vaķtī nitekim Ka'be-i 'ulyā (G7/4)

Sevgilinin diyarı Kâbe olarak düşünülür; āşık o diyarı tavaf etmeyi dilemektedir. Allah'ın bunu kendisisine nasip etmesini ister. Sevgilinin Kâbe diyarının hasretiyle ağlamaktan āşığın gözü altın oluğa dönmüştür. Sevgilinin diyarını tavaf etmek için herkes çalışır. Sa'y kelimesi tevriyeli kullanılmıştır:

Āh kim Ka'be-i kūyuñı tavāf itsem anuñ
Eylese ben kıluna Hāzret-i Bārī yārī (G143/6)

Hāzret-i Ka'be-i kūyuñla müşābih oldı
Dīde-i mizāb-zere ağlamadan her bārī (G143/7)

Sa'y ider Ka'be-i kūyuñı tavāf itmekçün
Ni'metiveş gören ü görmeyen el'ān müştāk (G72/5)

3. Dua

Ni'metî Dîvânı'nın önemli hususiyetlerinden birisi divanın münâcâtla başlamasıdır. Bunun dışında bir de gazel tarzında yazılmış bir münâcât vardır. Kasidelerin dua bölümlerinde ve diğer şiirlerin çeşitli yerlerinde sık sık duaya başvurulur.

Ni'metî'nin en büyük duası son nefeste Allah'ın imanını muhafaza etmesi ve inananları bağışlamasıdır:

Soñ nefesde ya İlāhî hıfz idüp imānumu
Şerr-i şeytān-ı 'adūdan el-amān ü el amān

Mü'minîn ü mü'minātı cümle etbā'um ile
Mağfîret kıl himmetünle yarlığa bî-imtinān (K1/57,58)

Şâir, Allah var iken, gizli ve açık hallerini bilirken, benzeri yok iken, yaptıklarını görürken yalvaracak başkasını aramayı gereksiz görür:

Ey Zü'l-Minen sen var iken ya ben kime yalvarayın
Aḥvālūme vāḳıf iken ya ben kime yalvarayın

Ey pâdişāh-ı bî-vezir ey şehriyār-ı lā-naẓîr
A' mālūme sensin başîr ya ben kime yalvarayın (G112/1-2)

'Älemleri var eyleyen ol lutfu çok Mevlā iken
Ey Ni'metî-i pür-miḥan ya ben kime yalvarayın (G112/14)

4. Günah, Tevbe, Tâ'ib

Şâir, hataları bağışlayan Allah'a sığınır. Allah'ın rahmetiyle günahlarını bağışlamasını ve tevbesini kabul etmesini diler:

Her nefesde şad hezār “Estağfirullāhe’l- ‘azīm”

İtdügüm cürm ü günāha ey ğafūr-ı ‘āşiyān

Seyyi‘ ātum ‘afvidüp ya Rab kabūl et tevbemi

Raḥmetüñden itme maḥrūm ey kerīm-i kāmṛān (K1/37–38)

Ya ilāhī zāt-ı pākūñ ḥurmetiyçün cürmümi

‘Afvidüp kııl bendeñi iḥşānuñile şādmān (K1/46)

Fırsat ele geçmişken insan, gaflete düşmeden günahı terk etmeli ve canla başla tevbe etmelidir:

Fırsat bugün el virmiş iken eyleme ğaflet

Terk eyle ma‘āşiyi olup cānile tā’ib (TB1/6/7)

Kulun hata etmekte, günah işlemekte ve isyan etmektedir, Allah ise günahları bağışlayandır. Şâir, Allah’a sığınır ve reddedilmemeyi diler:

Hemîşe şan‘atum cürm ü ma‘āşī

Benem ‘işyān idici Ḥaḫḫ’a āşī

Ġafūr-ı āşiyāndur Ḥazret-i Ḥaḫ

Kerīm-i kāmṛāndur Ḥazreti Ḥaḫ (K3/41–42)

Mağfıret cūyān yüz urdum ḳāpuña

Ben günahkārı ḳāpuñdan itme red (G30/2)

5. Ölüm, Ecel, Ruh

Ölüm, dünyanın geçiciliğini ifade etmek için sıkça kullanılır. Özellikle terkeb-i bentte en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Ayrıca Osman Çelebi'nin vefatı dolayısıyla bir mersiye yazan şâir, bu şiirde de ölümü çeşitli yönleriyle ele alır.

İnsan ne kadar mala mülke sahip olsa da ölünce üryan kalır ve bir parça bez onun cesedine elbise olur:

‘Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūdūñ
Bir pâre bezi eyleyeler cismūñe hil’ at (TB1/4/3)

Zahid bugün mutlu olsa da yarın iyi beslenmiş cesedine toprak mekân olacaktır:

Ey ẖāce bugün olduñise şād ü ferañnāk
Yarın cesed-i ferbiññe mesken olur ẖāk (TB/5/1)

Mal ve yakınlardan ayıran ayrılık hançeri cesedi yüz parça eder. Biriktirilen çokça malın sonunda terk edileceği gün gibi ortadadır (TB1/6/1). Dünyaya talip olan ve bu konuda rağbet gösteren kişi ecel gelince hayat güneşi batar (TB1/6/2). İnsan, “Zaikatü'l-mevt” sırrına ereceğini bilir; fakat yine de hayıflanmaya talip olmaktadır (TB1/6/3). Çeşit çeşit nimetlerle tenini geliştirip, büyütme; onu yer altında yılanlar ve akrepler yer (TB1/6/4). İnsan, mezar köşesine girip kimsesiz kalacağı, bir yar-i münasip bulamayacağı günü düşünmelidir (TB1/6/5).

Ecel avcı, Osman Çelebi'nin ruhu ise kuş gibi düşünülmüştür. Ecel tuzağa düşmez bir hümā kuşu olan Osman Çelebi'nin ruhunu avlamıştır:

Murğ-ı rûhın ākıbet şayd itdi şayyād-ı ecel
Dāme düşmez yire kınmaz bir hümā-pervāz idi (TB2/2/7)

Ecel vakti gelince artık ömür defteri dürülmelidir:

İricek vaqt-i ecel ey Ni‘ metī-i nā-murād
Defter-i ‘ömr-i ‘azīzi ākıbet dürsem gerek (G81/6)

Şâir, sevgiliye de ölümü hatırlatır. Güzel bir kadın var mıdır ki sonunda teneşir üzerinde üryân olmaya:

Var mı bir cism-i laţif eyā ki ‘ālemde ‘aceb
Tahta-i ten-şüy üzre şoñra ‘üryān olmaya (G123/5)

6. Şeytan

Şeytan lanetlenmesi yönüyle anılır. Mert insan ona mağlup olmamalı galip gelmelidir:

Şeytān-ı la‘īn eylemeye tā seni mağlūb
‘Ālemde eğer merd isen ol sen oña ġālib (TB1/6/6)

Şâir, Rakibi şeytana benzetiyor, onu sevgilinin diyarından uzaklaştırmak için ah ateşimi, ateş saçan yıldız haline getirmem gerekir diyor:

Dergehüñden sürmeğe şeytān raķībi her gice
Āteş-i āhum şihāb-ı pür şerār etsem gerek (G80/4)

Dergehinden sürmeğe şeytān a‘dāyı bugün
Āh-ı dilden bir şihāb-ı pür şerārūm var benüm 93/6

7. Küfr, Kāfir, Küffār

Küfr kelimesi karanlık manası da düşünülerek kullanılır. Hz. Muhammed’in yüzünün ışığını Allah delil kılmasaydı âlem küfür karanlığı içinde kalırdı:

Zulmet-i küfr içre ‘ âlem alur idi aşre dek
 a a‘ âlâ itmeseydi nûr-i rusâruñ delîl (K2/12)

Sevgilinin saı siyah olması itibariyle küfür ile beraber anılır. Ayrıca zülf kesreti de ifade eder. Âşık, gam kilisesinde sevgilinin saçlarının hayaline dalmış ve böylece gece gündüz küfrü ezberden okumuştur:

Fikr-i zülfüñ ile dil deyr-i amuñda şanemâ
 Rûz u şeb okumada küfri ise ezberden (G110/2)

Küffar kelimesi ise putperest ve dinsiz gibi manalarda kullanılmıştır. Bunun için esnam-ı küffar-ı rezil ve küffar-ı bî-dîn gibi terkipler kullanılır. Allah’ın emriyle Hz.Peygamber’in gelişi âlemi teşrif edince küffar-ı rezilin putları baş aşağı olmuştur. İslam ehlinde zevk ve safa hâsıl olurken küffar-ı bî-dîn ise üzüntüye gark olmuştur:

Emr-i a’la ‘ âlemi teşrîf idince mademüñ
 Ser-nigûn oldu o şeb eşnâm-ı küffâr-ı rezîl (K2/6)

âşıl oldu ehl-i İslâm’a o şeb zev ü şafâ
 Zümre-i küffâr-ı bî-dîn oldu mazûn u zelîl (K2/7)

8. Deyr(Kilise),Zünnâr

Kilise, deyr olarak anılır, deyr-i gam ve deyr-i ışık gibi terkiplerle kullanılır. Zünnar rahiplerin beline baladığı kuşaktır ki saçla mütenasip olarak kullanılır. Âşık, aşk kilisesinde sevgilinin saçının zünnarına gönül balamıştır. Buna balı olarak sorar, şimdi ben kâfir mi oldum?

Ey şanem dil baladumsa zülfüñüñ zünnârına
 Deyr-i ‘ ışuñda senin kâfir mi oldum yosa ben (G115/2)

II. TASAVVUF

A) ĀŞIK

Tasavvufî şiirlerin genelinde olduğu gibi Ni'metî'nin şiirlerinde de Allah aşkıyla kendinden geçmiş bir âşık tipi vardır. Kâinattaki bütün varlıklar hareket halindedir. Şâir bu hareketi raks olarak düşünür ve kendisini Mecnûn eylediğini, aşk sahrasında kendinden geçerek semâ ettiğini ifade eder. Allah'tan fazlının feyzinden kendisini de hissedâr etmesini dileyen şâir, böylece aşk arsasında ser-gerdân sema etmeyi diler:

Şive-i rakşuñ beni meftûn ü Mecnûn eyledi
Eylerem şahrâ-yı 'ışkun içre ser-gerdân semâ' (K4/3)

Hişşe-dâr it feyz-i fazluñdan beni kim eyleyem
Cân ü dilden 'arşa-i 'ışkuñda ser-gerdân semâ' (K4/32)

Şâir, Bağdatlı Rûhî'ye nazîre olarak yazdığı terkeb-i bendin ilk beyitlerinden itibaren tasavvuf anlayışına uygun bir aşk anlayışı ortaya koyar. Āşık, ferahlık veren elest bezminin meyi ile mesttir:

Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz (TB1/1/1)
Biz mest-i mey-i bezm-i feraḥ-baḥş-ı Elestiz

Ni'metî, kendisini aşk âlemi tekkesinin yüksek sesle bağırان, haykıran kişisi ve aşk gamının gizli sırlarını bilen kişi olarak ifade eder. Şu halde şâir şiirlerinde aşkın gizli hallerini ifade etmektedir diyebiliriz.

Ben na' re-zen-i ḥân-kâh-ı 'âlem-i 'ışkam
Ben vâkıf-ı esrâr-ı nihân-ı gam-ı 'ışkam (TB1/12/1)

Āşık, çöl yollarının delisi olmuş ve Mecnûn gibi aşkın mahremine girmiştir. Āşık artık aşkın gerçeğine ulaşmış ve kendisinden geçmiştir:

Ben güm-şüde-i rāh-ı beyābān-ı cünūnem
Mecnūn-ı felāket-zedeveş maḥrem-i ʿışkām (TB1/12/2)

Āşık, bezm-i eleste aşk şarabını içmiştir. Şarap içen insanın sarhoş olması, kendini kaybetmesi gibi āşık da aşk sarhoşu olur, kendisini kaybeder. Çoğu zaman cünūn, Mecnūn kelimeleriyle birlikte anılır. Bu yönüyle āleme bir yönüyle rüsvā olsa da āşık bu kısmıyla ilgilenmez:

İçmesem bezm-i elest içinde ger şahbā-yı ʿışk
Olmaz idim ʿāleme bir vechile rüsvā-yı ʿışk (G67/1)

Saḥa meftūn olalı gitdikçe efzūn olmada
Serde sevdā-yı cünūn ü dilde hūy ü hāy-ı ʿışk (G67/5)

Āşık, aşkın sırlarına vākıf olmasaydı gönül aşkı izhar edemezdi:

Olmasam abdālveş ger vākıf-ı esrār-ı ʿışk
Dil ne keyfiyyet ile eyler idi izhār-ı ʿışk (G73/1)

Āşığın gönlünde aşk yarası vardır. İlaç ise vuslattır. Āşık onun için yaşar ve onun için ölür. Gamın bir darü’ş-şifa gibi düşünülmesi şaşılacak bir durum olsa da āşık için aslında normal bir durumdur; zirā āşık sevgiliye kavuşma yolunda her şeyi göze almıştır. Gamlar, kederler artık āşığın yoldaşı olmuştur; hatta āşık sevgili yolunda çekilen cevr ü cefayı baş tacı eder:

Şerbet-i vaşluñ umar darü’ş-şifā-yı ğamda dil
Dermendiñdür ṭabībim kıl meded tımār-ı ʿışk (G73/4)

Şâir, aşk gülşeninde Allah’tan yardım diler. Lütfunun feyziyle Bülbül gibi akıcı bir dil olmayı diler. Bülbülün güle aşkını izhar etmesi gibi Ni’metî de her lahza Allah’a olan aşkını dile getirir.

Ya İlāhî gülşen-i ‘ışķuñda ķuvvet vir baña
Feyz-i luṭfuñla olam bülbül-şıfat cārī-zebān K1/20

B) EHL-İ DİL (Ehl-i Kemāl, Ehl-i Harābāt, Ehl-i Hak, Ehl-i Derd, Ehl-i Ṭab‘, Erbāb-ı Kemāl, Erbāb-ı Dil, Erbāb-ı Harābāt, Erbāb-ı Taleb, Ṭalib-i Hakk)

Gönül ehli dünyanın geçici güzellikleri peşinde koşmayan, sadece Hakk’a tâlip olan kişilerdir. Şair, ehl-i dil ve erbāb-ı kemāl olduğunu ifade eder. Buna bağlı olarak hep feleğin cevrine maruz kaldığını belirtir.

Ehl-i dil gam bezminde hüsrān şarabı ve dert şarabının tortusunu içmektedir. Gönül ehlinin talihi hiç gülmez, yıldızı düşkün olduğu için ehl-i dil mutlu olamaz:

Ehl-i dil bezm-i gamda çekmededür
Dürd-i derdi şarāb-ı hüsranı (Ş1/69)

Ṭālī‘üm yok ki felekde ola bahtum mes‘ūd
Yıldızı düşkün olur ehl-i dilüñ leyl ü nehār (K5/42)

Felek cellâdı gönül ehlinin elinde ekmek görse, amansızca hemen onun başına kast eyler(K7/36). Ne kadar ehl-i dil olursan feleğin çokça cevrine muhatap olursun(K8/25). Şâir, kendisini ehl-i dil olarak niteler ve ehl-i dillerin âlem sofrasında gece ve gündüz yedikleri sitem yemeği ve gam nimetidir(TB1/2/3). Bu asrın gereği ezelden böyledir ki ehl-i dil bir dilim ekmeğe nail olamaz(G133/6). Ehl-i dil ne kadar fakirliğe giriftār olsa da halka yine göz tokluğu içinde görünürler (G134/2). Bu dünyada cahillerin başı yükselerek göğe ulaşırken, ehl-i dilin ise her an gam ile ayağı çamurdadır (G135/5). Ehl-i dil rakip işitip mutlu olmasın diye āhını gizli yapmaktadır(144/3). Gönül erbābı belā bezminde gamla bağrını delip sürekli inlemektedir:

Erbāb-ı dil gamile delüp bağrunı müdām
Bezm-i belāda ney gibi nālān olup gider (G42/4)

Felek erbāb-ı kemālin isteği üzre bir gün devr etse sonra çeşit çeşit cevri ve cefā ile onun bağırını kan eder (BT). Ālem meyhanesinde devr sākisi ehl-i kemāle hep gam zehiri sunmaktadır. Kemāl ehli ayaklar altında ve cāhil ise sinededir. Şâir bunu hazmedemez. Kemāl ehli felekde hiçbir zaman mutlu olamaz, ilim ve kemāl ile başı göğe ulaşsa bile onu takdir eden olmaz. Şâire göre fānī âlemde hâsıl olan sonuç kemāl ehlinin zillette, alçakların ise rifatte olmasıdır:

Hum-ḥāne-i ‘ âlemde bugün sākî-i devriñ
Şunduğı müdām ehl-i kemāle sem-i ğamdur (TB1/11/5)

Ayağda kemāl ehli ola şadrda cāhil
Yūf borusını çalmaz isem baña da şad yūf (TB1/13/7)

Kemāl ehli felekde zerre deñlu sūdmend olmaz
Güneş gibi göğe irse başı aña pesend olmaz (G51/1)

Ey Ni‘ meti bu âlem-i fānide muḥaşşal
Zilletde kemāl ehli vü rifatde esāfil (G84/5)

Devri sākisi ehl-i tab’a ikbal kadehi sunarsa felek o kadehi kırar.

Şikeste eyler anı çarḥ ehl-i ṭab’a eğer
Şunarsa sāğar-ı iḳbāli sākî-i eyyām (G91/4)

Vā‘ iz kürsüde harabat ehlini kınayıp, meclisinde şarabın hürmetini anlatmıştır.
Erbāb-ı harābāt pîr-i mugān varken nāsihin sözünü dinlemez.

Kürside ḳadḥ eyleyüp vā‘ iz ḥarābat ehlini
Meclisinde bādeniñ iş‘ār ḳılmış ḥurmetin (G105/3)

Var iken pîr-i mugānuñ ḳavli ey dil dünyede
Tutmaz erbāb-ı ḥarābat nāşihiñ pendine sem‘ (G59/4)

Şâir Allah’a yakarırken, “Senin dergâhına niyâz edip sırları keşf ettim. Ehl-i derde çare bulan sen varken ya ben kime yalvarayım .” der.

Dergâhuña idüp niyâz canile itdim keşf-i râz
Ey ehl-i derde çâre-sâz ya ben kime yalvarayın (G112/8)

Âlemde cahiller makam mansıp sahibi olurken ilim irfan sahibi kişiler ise itibar görmemektedir. Şâir âlemin bu gidişinin ehl-i hakkı rahatsız ettiğini ifâde eder:

‘Âlemiñ devleti bu gûne ise
Ehl-i haq eylemez kabûl anı (Ş1/29)

Hakk’a talip olana dünyâda kanlı göz yaşı ve sararmış benzi yeter. Âşık sevgili yolunda göz yaşı dökmekten mutlu olur:

Yeter ser-māye devlet ü cihānda t̄ālib-i H̄aqq’a
Sirişk-i ālı vü ruhsār-ı zerdi çeşm-i giryānı (K13/69)

Kesb-i ‘ilme nice sa’y eylesün erbāb-ı t̄aleb
Ehl-i ‘ilmiñ üzerine bu felek yār yıkar (G50/3)

C) CEMĀL, DĪDĀR, YĀR, CĀNĀN

Sevgilinin güzelliğini anlatmak için kullanılan cemāl, dīdār, yār gibi sözcükler zaman zaman da ilāhī aşkı ifade etmek için kullanılmıştır. Allah’ın cemālinin tecellisinin ışığı denize düşmüş ve girdap ve umman semā’ a başlamıştır. Allah’ın nuru eşyanın hepsinde açıkça görünmektedir:

Pertev-i şems-i tecelli-i cemālūñ düşmese
Baḥre itmez idi hem gird-āb ü hem ‘ummān semā’ (K4/27)

Ya Rabb be-envār-ı tecelli-i cemālet
K'olmuş götüri cümle-i eşyāda hüveydā(TB1/17/6)

Şâir, cemāl mumunun ışığına kanmayı ister. Pervâne gibi ona kavuşamasa da ışığı görmekle mutlu olur. Hatta o cemali seyretse kavuşma zevkiyle mutlu olmayı bile istemez:

Lem‘ a-i şem‘ -i cemāle kâni‘ am pervâneveş
Dimezem zevk-i vişālũñ birle şādān it beni(G146/2)

Aşkın cazibesi bülbülü gülistana çeker. Gönlü hasta olan âşığı ise sevgilinin diyarına çeker:

Bülbüli cāzibe-i ‘ışkı gülistāne çeker
‘Āşık-ı haste-dili dergeh-i cānāne çeker (G34/1)

Muradına eremeyen, elemeler içinde olan âşık Allah’ın dīdārına gönül bağlamıştır. O, Allah’ın lütuflarına bağlıdır, ihsanlarına lāyıktır:

İhsānuña şāyestedür elṭāfuña vābestedür
Dīdāruña dil-bestedür ol nā-murād ü pür elem (K7/40)

Ebedi cennete girip Allah’ın vaslına ermek isteyen âşık, vücudunu aşk cehenneminin ateşinde yakmalıdır:

Biz taḥammül itmezüz bāz-ı cefāya nāzikiz
Hem ḥār-i ‘Īsī gibi her yāre ḥammāl olmazuz (G52/8)

Behişt-i cāvidān-ı vaşl-ı yāre ger irem dirseñ
Vücūduñ nār-ı ğamla dūzaḥ-ı ‘ışkuñda kıl sūzān (G114/4)

D) DÜNYA

‘ Ālem, cihan, devlet-i dünyā, bezm-i cihān, sūk-ı cihān, cīfe-i dünyā, Devlet-i nā-pāydār-ı dehr, ehl-i dünyā, māsivā-yı dehr, mā-fihā gibi kelimeler ve terkiplerle ifade edilen dünya ve geçiciliği Ni’metî Divānı’nda en çok işlenen konuların başında gelir.

Bu dünyaya gelen insan için burası sonunda ölüm şerbetini içecek olmasa güzel bir eğlence diyarıdır. Akıllı insan fāni olan nesneyle ilgilenmez:

Hoş vādī-i ‘ işret idi ehl-i dile ‘ ālem
Nüş eylemese şerbet-i mevti eger ādem (TB1/3/1)

Şoḥbet soñı olmasa nedāmetle perīşān
Şıḥḥat soñı mevt olmasa zevk āḥiri mātem

Erbāb-ı ḥıred devlet-i dünyāya bakar mı
Şol nesne ki fānī ola neyler anı ādem (TB1/3/3–4)

Bu dünyaya gelen fakir de olsa zengin de olsa sonunda gider. Sebātı olmadığı için bu dünyanın gamını çekmeye değmez:

Dünyāya gelen āḥir-i kār gitse gerekdür
Ger ehl-i ğınā ola vü ger faḳrile tev’em (TB1/3/7)

Bildüñ ki şebātı yoğimiş bezm-i cihānuñ
Bī-hūde ğamın çekmeyelim devr-i zamānuñ (TB1/3/8)

Bir gece gelir ki ömür doğusu batıya döner, bir sabah olur ki insanın yüzünde güzellik kalmaz. Üryan olarak ortaya gelen cesedine bir parça bezi elbise eylerler. Ömür boyunca üzüntü ve sıkıntılarla edindiğin servet ise varislerine mutluluk vesilesi olur:

Bir şeb ola kim hāver-i ‘ömr ire gurūba
 Bir şubḥ ola kim kıalmaya rūyuḡda ıarāvet

‘Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūduḡ
 Bir pāre bezi eyleyeler cismūḡe ḡil‘ at

Bunca elem ü miḡnetile kesbūḡ olan māl
 Vārişlerūḡe şoḡra ola bā‘ iş-i devlet (TB1/4/2–3–4)

İnsanın bu dünya pazarında amel kumaşından daha kārlı ve Allah’a daha layık nesi olabilir. Bu dünyānın gelip geçici işlerinin ve bu işler peşinde koşmanın bir faydası yoktur. İnsan iyi işler için çalışmalıdır ki sonra pişmān olmasın:

Sūduḡ ne dūrür bilsem ‘aceb sūḡ-ı cihānda
 Kālā’-i ‘amelden neḡ ola lāyık -ı ḡazret

Yokdur şoḡı bu kūşiş-i bī-fāideniḡ gel
 Bih-kāra çalış çekmeyesin şoḡra nedāmet(TB1/4/5–6)

İnsan dünyanın mutluluḡunun kendisine bākī kalacaḡını düşünüp onun güzelliklerine heveslenmemelidir. Dünya insana bugün el verse yarın ayaḡını çeker ve insanın gözünü yaşlı bırakıp gider:

Bākī kıala zannetme saḡa devlet-i dünyā
 İḡbālīḡe cān ü dilile olma hevesnāk

Dünyā saḡa el virdi bugün devlete erdūḡ
 Yārin ayaḡın alup ider çeşmini nemnāk(TB1/5/2-3)

Şâir, devrin devamlılığı olmayan mutluluḡuna meyl etmez. Dünyanın leşi için alçak insanlara hemhal olmaz. Din ve imanını dünya için satmayacaḡını söyleyen Ni’metî, Allah’ın hışmından korkar; onun için mal sahibi olmayı bile düşünmez:

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cīfe-i dünyā için nādāne hem-ḥāl olmazuz (G52/1)

Dīnümüz imānumuz bey‘ itmezüz dünyā için
Ḥā’ifiz ḥıṣm-ı Ḥudā’dan kāsib-i māl olmazuz (G52/3)

Āşığın maksudu hiçbir zaman dünya mutluluğu değildir. O, sevgiliye kavuşmayı diler bunca yakarışın nedeni de budur:

Şanma maḳşūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevk-i vaṣluñdur faḳaṭ bunca temennādan ğaraż (G58/3)

O, dünyanın leşleri için, gelip geçici güzellikleri için yerini cehennem edenin çektiği bela yüküne ve işlerine yazıklar olsun der. Dünyaya hırs gösteren kişileri köpek açlığına müptela olarak düşünen şâir, bunların hırs ve amellerine yazıklar olsun der:

Cīfe-i dünyā için yirini dūzaḥ idenüñ
Çekdügi bār-i belāya ḥayf ü ef‘ āline yūf(G63/2)

Cu‘ -ı kelbe mübṭelā bāy ü gedā pīr ü civān
Ehl-i dünyānuñ cihānda ḥırş ü ‘āmāline yūf (63/7)

Ni’metî’ye göre akıllı insan gaddar feleğe güvenmemeli ve cihanın mutluluğunu, geçici lezzetlerini terk etmeli ki dünyaya sultan olsun. O dünya devletinden mahrum olduğuna üzülmeyiz; zīrā sevgilinin gamına mahrem olmak gibi büyük bir saadete nail olmuştur. Āşık için en büyük mutluluk budur. Āşık, aşk derdiyle hoştur ve haline şükreder:

Ṭayanma çarḥ-ı ğāddāra eger ‘ākilsen ey ḥ‘āce
Cihānuñ devletin terk it bütün dünyāya sulṭān ol (G85/3)

Devlet-i dünyādan ey dil ğam degil maḥrūm isem
Ḥamdulillāh kim ğam-ı cānāne ammā maḥremem (G90/2)

Āşık kalbinden māsiva sevgisini çıkarmıştır. O yüzden dünyā ve içindekilere hiç meyl etmez. Mā-fiha kelimesinin anlamının ahiret olarak alınması durumunda şâir, dünyayla birlikte ahreti de kalbinden çıkarmıştır. Sadece Allah ve onun sevgisi vardır şâirin kalbinde. Tasavvūfî bakışın izleri görülen bu beyitlerde şâir, dünya insanı terk etmeden insanın dünyayı terk etmesi gerektiğini ifade eder. Dünyanın devletine ulaşmak için sıkıntı çekilmemelidir. Bu dünyaya gelen elbet gidecektir, ömrün bekası yoktur. Bu yüzden insan bir an gâfil olmamalıdır:

Çıkardum mā-sivā-yı dehri bi'l-küllîyye ḳalbümünden
Anuñçün Ni' meti dünyā vü mā-fihāya meyl itmem (G100/5)

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey gönül
Devlet-i dünyā deyü çekme cihānuñ miḥnetin (G105/6)

Gelen elbette dünyāya gider āḫirle 'ukbāya
Beḳası yok dūrür 'ömrüñ behey gâfil cihān içre (G135/1)

E) TARİKATLA İLGİLİ MEFHÜMLAR

1. Mevlānā, Mevlevî, Semā', Ney

Ni'metî, divanına başlarken münacât ardından na't ve onun ardından da Mevlānā'ya bir kasîde yazmıştır. Kasîdeler arasında ilk sırayı Mevlānā'ya yazılmış olan semā' redifli kasîdenin almış olmasının bir rastlantı olmadığı kanaatindeyiz. Bu kasîde ve diğer birkaç beytin Ni'metî'nin Mevlevî olma ihtimâlini düşündürdüğünü belirtmiştik.

Mevlānā, sırların kâşîfî ve ilim sırlarının vâkıfî, ehl-i yakînin uyduğu kişi, din güneşi, Anadolu mollası olarak ifâde edilir. Âlemi ayak basmasıyla şereflendirmiş ve

gün gibi aydınlatmıştır. Dervişler onun aşkıyla haşre dek semâ‘ eder. Sine tekyesinde can onun şevkiyle semâ‘ eder. Hâsılı kâinatta her şey aşk ve şevk te’siriyle semâ‘ eder:

Didi aña ya Muḥammed ümmetüñden nāgehān
İde Mevlānā zuhūr ü eyleye her ān semā‘

‘ Ālemi ide kudūmuyla münevver gün gibi
‘ Işkı ile haşre dek eyleye dervîşān semā‘

Cennet içre aña Mevlā bu külāhı giydire
Eyler anuñcün küleh bî-şabr ü bî-sāmān sema‘

Kāşif-i esrār-ı ma‘ nî vākıf-ı sırr-ı ‘ ulūm
Şevki ile tekye-i sinemde eyler cān semā‘

Faḥr-i ḥayl-i evliyā zuḥr-ı gürūh-ı etḳıyā
‘ Ālem-i ‘ ukbāda oldur eyleyen el’ān semā‘

Ḳıdve-i ehl-i yakīn ü Şems-i dīn Monlā-yı Rūm
Nüh felek mihriyle eyler zerreveş yeksān semā‘ (K4/10–15)

Şāirin dünyadaki arzu ve dileği Mevlānā’nın ayağına yüz sürmek ve göz yaşlarıyla semā‘ etmektir:

Baña ālemde merām ü kām-ı dil ancaḳ budur
Pāyüñe yüz sürsem ü hem eylesem giryān semā‘ (K4/18)

Varup dün ḥānḳāh-ı ‘ ışḳa girdim ḥalkā-i zikre
Baña ḥoş geldi gāyetde semā‘ içre vefā devri (G140/4)

Ni'metî'nin "ney"e bakışı da Mevlânâ'nın bakışına benzer. O da Mevlânâ gibi "ney" ile insan arasında benzerlik ilişkisi kurar. Âşığın bağı da belâ bezminde delinmiştir:

Dest-i muṭribde hevâ-yı ' ıṣṣuñ ile deff ü ney
Dem-be-dem itmekdedür ey gonçe-i ḥandân semâ' (K4/19)

Delindi ney gibi bağrum belâ bezminde hicrũñle
İrişdi künbed-i çarḥ-ı berîne âh-ı efgānum (G97/4)

2. Abdāl,Dervîş

Âşık, aşk tekkesinde sevgilinin hattının sırlarıyla abdāl gibi şaşkınlıkla semâ' eder. Gönül eğer abdāl gibi aşk sırlarına vakıf olmasaydı aşkını nasıl izhâr ederdi:

Fikr-i esrâr-ı ḥaṭuñla ḥānḳāh-ı ' ıṣṣda
Eylerem abdāluñ olup vālih ü ḥayrân semâ' (K4/20)

Olmasam abdālveş ger vāḳıf-ı esrâr-ı ' ıṣṣ
Dil ne keyfiyyet ile eyler idi izhâr-ı ' ıṣṣ (G73/1)

Fikr-i esrâr-ı ḥaṭuñla dem mi var kim Ni' metî
Tekye-i ' ıṣṣuñda abdāl gibi ḥayrân olmaya (G123/6)

İnsan, gamlara müptelâ bir dervîş de olsa devrânın şāhı da olsa felek, vücūt sarayını yıkar.

Felek ḳaşr-ı vücūduñ ' āḳıbet ber-bād ider bir gün
Gerek dervîş-i ḡam-ḥ'ār ol gerekse şāh-ı devrân ol (G85/4)

3. Pîr-i Mugân, Mürşid, Şeyh,

Şâire göre âşık, vâ' izin meclisinde mutlu olmaz; ona asıl zevk ve mutluluk veren pîr-i mugânın sohbetidir. Pîr-i mugânın sözü varken harâbât ehli nâsihin sözüne kulak vermez:

Hazımız yok meclisünden vâ' izâ dâ'im bize
Şohbet-i pîr-i mugândan irişür zevk ü tarab (G17/4)

Var iken pîr-i mugānuñ kavli ey dil dünyede
Tutmaz erbâb-ı harâbat nâşihüñ pendine sem' (G59/4)

Divanda pir ve şeyh kelimeleri tasavvuf unsuru olarak değil yaşlı insanlar manasında kullanılır. Şâire göre dünyada artık helal rızık için çalışan kimse kalmamış; genç, yaşlı herkes kul hakkıyla geçinir olmuştur:

Ni' meti kesb-i halâle sa' y ider bir kimse yok
Haqq-ı ' abdile geçinür şimdi cümle şeyh ü şâb (G18/7)

Zamanın mürşitleri fakr ü fenâ arkasına gizlenmektedir. Şâir, o mürşitlerin hırka ve şalına yazıklar olsun der:

Şüret-i fakr ü fenâyı kendüye dām eyleyüp
Sol zamâne mürşidinüñ hırka vü şâline yûf (G63/4)

4. Dergâh, Hânkâh, Harâbât, Mey-hâne, Tekye

Dergâh-ı mugân, dergâh-ı ' ulyâ, hânkâh-ı ışk, tekye-i ' ışk, tekye-i sine gibi terkiplerle anılan tekke âşğın şeyhinden istifâde etmek için gittiği mekândır. Âşık, aşk şarabıyla sarhoş olmuş ve cihana rezil olmuştur. Bu aşk öyle bir aşktır ki sevgilinin dergâhının yolundaki toprağa bile âşık olunur (TB1/1/8). Dünya ve üzerindeki talip olmadığını ifâde eden şâir, meskeninin meyhane olduğunu kendisinin de bâde-perest

olduğunu söyler(TB1/1/2). Şâir aşka tâliptir; aşkı şarap olarak düşünür. Şarabın bulunacağı yer de meyhâne yani tekkedir:

Ser-â-pâ dâğ-ı hūnīn birle zīn it cism-i şad-çākuñ
Dilā ger ārifisen tekye-i ‘ışk içre ‘uryān ol (G85/6)

5. Hırka, Tāc, Şal, Sūf, Misvak, Aba, Ridā, Sūbha-i Mercān

Şâir, ilim ve hüneri olmayan kişi yeşil sūf da giyse hırka da giyse kıymeti olmayacağını söyler. Ni’metî Divānı’nda en çok eleştirilen tiplerin başında gösteriş düşkününü insanlar gelir. Misvak, aba, tāc, tesbih gibi unsurların gösteriş vesilesi yapılması eleştirilir:

Misvāk ü ‘abā tāc ü ridā birle görenler
Ya kutb-ı felek zann ider anı yāhud evtād (TB1/10/2)

F) RİND, ZĀHİD, NĀŞİH, ŞŪFİ, VĀ‘İZ

Şâir, birçok divān şâiri gibi kendisini rind-meşreb olarak niteler ve daha önce de belirttiğimiz gibi dinin gösteriş vesilesi yapılmasını eleştirir. Sūfî’nin elindeki tesbihin bile çalışıp kazanmasının ürünü olmadığını ifade eden şâire göre o, yetim hakkı ya da vakıf malıdır. Zahitler bütün şer işlerin kaynağı olarak görülmektedir:

Şūfinūñ elinde görinen şūbha-i mercān
Kesb-i ‘ameli şanmañ anı hūn-ı cigerdür

Yidikleri hep māl-ı yetīmān ile evkāf
Zühḥād-ı zemāne ki kamu menba‘ -ı şerdür (TB1/9/6–7)

Vā‘iz daha dün hafif, ağırbaşlılığı olmayan bir çocukken bugün üstatlık iddia edip âlemi irşat edeceğim demektedir. Onu elinde misvak üstünde rida ve tacla görenler ya kutb-ı felek zanneder ya da ricalullah’tan biri sanar:

Vā‘ iz dir imiş kim ideyin ‘ālemi irşād
Dün ıfl-ı sebağ-ḥān idi olmuş bugün üstād (TB1/10/1)

Nāsih, takva sahibi olmayı dilemektedir; fakat gününün kötülüklerle geçtiğinin farkında değildir. Şâire göre akıl sahibi olan kişi tâcî yere çalıp kalender-meşreb olmalıdır:

Nāşih diler imiş k’ola takvā ile mevşūf
Bilmez ki ḥabāşetle günü olmada maşrūf (TB1/13/1)

‘Āḳil iseñ zāhidā rind-i kalender-meşreb ol
Çal yire tâcî ‘imāmuñ başdan ey ḥayvān çıkar (G32/4)

Şâir kendini bî-kayd ve rind olarak niteler, yarın gamı çekmeyeceğini söyler. Onun ilim ve irfânını bütün dünya kıskanmaktadır:

Ben ki bir bî-kayd rindüm çekmezem ferdā gamın
Vādi-i ‘irfānuma hep cümle dünyā reşk ider (G48/6)

Beli zühdle bükülmüş zahidin inadına meyhanede şarap içelim diyen şâir, zahidin görünüşüne bakan insanların onu kutb-ı beşer sanacağını ifade eder:

Mey nūş idelüm meygedede rağmına dā’im
Şol zāhid-i ḥuşkūn ki ḳadi zühdile ḥamdur (TB1/2/6)

Taḳlidle evzā‘ ını gör zāhid-i ḥuşkūñ
Zāhirde gören anı şanur ḳutb-ı beşerdür (TB1/9/2)

Zahitler ibadetlerini bile birilerini taklit ederek yapmaktadırlar. Yarın Rabb’e kavuşmaktan utanılacak o günde zahidin hali nasıl olacaktır. Görenler onu âlemin kutbu zanneder; lâkin o, zühd perdesi altında nice günahlar işler:

Zāhidā Hakk'ā 'ibādet deyü taklīd itdügün
Nic'olur hālün olursa vuşlata yārın hicāb

Kuṭb-ı 'ālem zann idersiñ zāhidi ammā ki ol
Perde-i zühd içre eyler niçe mekr ü irtikāb (G18/5–6)

Şâir, tarikatın zahide fayda sağlamayacağını ve onun bu yoldan dönmesi gerektiğini ifade eder:

Tarīkat saña hayr itmez bu sevdādan dön ey şūfī
Muḳarrerdür semā' ın hürmeti nā-ehle ey aḫmaḳ (G70/2)

Tama' ehli, fesat ve batıl kişiler zühd ve riyā perdesi arkasında âleme sālīh kişiler gibi görünüyorlar. Cahiller başına kubbe gibi bir sarık sarıp ulemā gibi dolaşmaya başladılar. Zahidin karnını yarsan asla eliften eser yokken, herkes onu fazilet sahibi bir kişi olarak değerlendirir:

Ne kadar ehl-i tama' fāsīd ü bātıl var ise
Perde-i zühd ü riyāda şuleḫā şeklinde (G134/4)

Şarınup kubbe kadar başa mükevver destār
Cühelā tūtdı cihānı 'ulemā şeklinde

Karnını yarsañ elifden yoğ iken hergiz eşer
Gören ādem şanur anı fuželā şeklinde (G134/7–8)

Vera, zühd, salah hatta ilmi yok iken zahit kendisini fıkıh âlimi gibi gösterir:

Vera' u zühd ü şalāḫı daḫı 'ilmi yoğ iken
'Arz ider 'āleme kendin fuḳaḫā şeklinde (G134/9)

Āşık vâizin meclisinde mutlu olamaz, onun için asıl zevk ve gerçek mutluluk ancak pîr-i muganın sohbetinden gelir:

Ĥazımız yok meclisînden vâ' izā dā'im bize
Şohbet-i pîr-i muġāndan irişür zevk ü ıarab (G17/4)

III. CEMİYET

A) ŞAHISLAR

1-) Hükümdarlar, Şehzâdeler, Devlet Adamları, Din Büyükleri

a-) IV. Murat

Şâir, Dördüncü Murat döneminde yaşamıştır. Bu dönem çok uzun sürmüştür. Ni'metî, Revan'ın fethi dolayısıyla bir kaside yazmış ve Bağdat Kalesi'nin fethine bir tarih düşürmüştür. Bu şiirlerde Sultan Murat Han, şâh-ı bî-hemtâ, hizber-i şîr-efgen, kahramân-ı ma' reke ārâ, şeh-i zî-şân ü din -perver, şehenşâh-ı kerem-güster, cihan-gîr-i zafer, sultan-ı azîmü'-ş-şân, hâkân-ı felek-unvan gibi sıfatlarla anılır. Onun dönemi "Zaman-ı 'adl ü dâd" olarak zikredilmiş; o zamanda kimsenin kimseye karışmayacağı ifade edilmiştir:

Cenâb-ı Ĥazret-i Sultân Murâd Ĥan-ı murâd-âver
Dilîr-i şaf-şiken Rüstem-neberd ü şâh-ı bî-hemtâ (K11/6)

Zamân-ı 'adl ü dâdunda tolaşmaz kimseye kimse
Meger kim gerdem-i yâre tolaşa zülf-i 'anber-sâ (K11/7)

Ĥazret-i Sultân Murâd ol ĥusrev-i âlî-nijad
Oldı ma' mûre zamân-ı devletünde her şehir (KT1/1)

b-)Kaptan Mustafa Paşa

16. yüzyılın önemli vezirlerinden olan Kaptan Mustafa Paşa da bir kaside ile anılmıştır. Kaptan Mustafa Paşa şu sıfatlarla zikredilir: pertev-i hurşîd, rûy-i Āsaf,

güher-i kân-ı sehâ, ser-çeşme-i cûd ü ‘aṭâ, mâlik-i baḥr-i kemâl, dür-i deryâ-yı kerem,
dâver-i rûşen, server-i âlî-nijâd, mihr-i burc-ı ‘adl ü dâd, sahib-i tîğ ü kalem...

Dâver-i rûşen-nihâd ü server-i ‘âlî-nijâd
Mihr-i burc-ı ‘adl ü dâd ü şâhib-i tîğ ü kalem (K9/3)

c-) Molla Gürânî, Molla Husrev, Fenârî Hâce-zâde

Şâir, zahidlerden, gösteriş düşkünü şahsiyetlerden sıkça şikâyet eder. Zahitler karşısında gerçek ilim sahibi olarak asrın ilim adamları Fenârî Hâce-zâde, Molla Hüsrev, Molla Gürânî’yi görür:

Bulardur ṭâlib-i ‘ilm ü ma‘ârif kâmil ü ârif
Fenârî Hâce-zâde Molla Husrev Molla Gürânî (K13/33)

2-) Tarihî ve Efsânevî Şahsiyetler

a-) Cem, Rüstem, Dārâ, Cemşid, Key-ḥusrev, Keykâvus

Cem, divan şiirinde işret ve içki meclislerinin sembolü olarak ele alınır. Ni’metî de bu geleneğe uymuş ve işret, eğlence, şarap, bezm gibi kavramlarla Cem’i tenasüplü kullanmıştır. Şâir kendisini Cem’e benzetir:

Bâde-i kâṃ ü merâmı nûş ider isem müdâm
Taḥt-ı ferruḥ-baḥt-ı ‘ayş ü ‘işrete gūyâ Cem’em (G90/4)

Rüstem, Dārâ, Cemşid, Key-ḥusrev ve Keykavus ise genellikle devlet adamlarının medhedilmesi sırasında kendisine benzetilen olarak kullanılmıştır:

Şeh-i Cem-bezm-i Rüstem-zerm Dārâ-yı felek temkîn
Hizebr-i şîr-efgen ḳahramân-ı ma‘rekeârâ (K11/3)

Dünyanın geçiciliği ifade edilirken de bu şahısların ismi geçer. Dünyaya hükmeden bir kişi olsan bile bir gün tacın ve tahtın elinden gider:

Ğanı Cemşid ü Keyhüsrev ü ğanı Dārā vü Keykāvus
Felek ber-bād ider tahtuñ gerek ise Süleymān ol (G85/5)

b-) Haccāc, Mervān

Haccāc ve Mervān zulümle anılan şahıslardır. Şâir, zamanın mürteşilerini eleştirdiği şiirinde artık hep haramla geçinen insanlar olduğunu; bunların, insanlara çokça cevr ettiğini ve zulüm etmede Haccāc ve Mervān'ı unutturduğunu söyler:

Ma' āş ü iğtināmı cümlesinin hep ħarām işrāf
Unutturdu bular zūlm itmede Ĥaccāc ü Mervān'ı (K13/24)

c-)Kārūn, Fir'avn, Hāmān

Kārūn, Fir'avn ve Hāmān zenginliği ile tanınan kişilerdir. Zamanın rüşvetle makam mansıp sahibi olan kişileri de zenginlikte Kārūn, Fir'avn ve Hāmān gibi olduğu halde kendisini fakir ve ihtiyaç sahibi gibi gösterir:

Bular Ķārūn iken mālile yine iftiķār eyler
Zamānuñ olmuş iken her biri Fir'avn ü Hāmān'ı (K13/40)

İnsan Kārūn kadar mala mülke sahip olsa da sonunda mekânı toprak içindeki çukur olacaktır. Bu dünya Kārūn'a bile kalmamıştır:

Mekānuñ ħa' r-i ħāk itmek muķarrer
Olur isen eger māl ile Ķārūn (G109/5)

d-) İskender, Edhem

İskender hükmettiği toprakların genişliği ile tanınır. Edhem ise māsivayı terk edip sadece Allah’a yönelmesiyle tanınmıştır. Eserde bir kişi İskender’in toprağına ve Edhem’in verasına sahip olsa bile onun mutluluğuna ve elindekilere gıpta etmenin gereksiz olduğu ifade edilir. Zira bu dünya ve onun içindekiler gelip geçicidir.

Olsa şānī bir kişi ‘ ālemde el virse felek
Mülkile İskender’e zühd ü vera‘ la Edhem’e

Devlet ü iķbālīñe reşk itme anuñ Ni‘ metî
Uğramak bir gün muķarrer yine merg ü māteme(G118/4-5)

e-) Hātem

Zenginliği ve cömertliği ile tanınan Hātem, bu özellikleriyle benzeyen olmuştur. Mehmet İsmetî Efendi cömertliği ile Hātem’e benzetilir:

Dür-i yek-dāne-i baħr-i ‘ atā vü ma‘ den-i iħsān
Nigīn -i hātem-i cūd ü seħā vü Hātem-i şānī (K8/15)

f-) Nu‘ māl (Şānī-i Nu‘ māl, Evreng-i Nu‘ mālī, Şeyh-i Nu‘ mālī)

Şeyhülislam Yahya Efendi, İmam-ı Azam (Nu‘ māl Bin Sabit)’a teşbih edilir. İlim ve irfanıyla ikinci Nu‘ māl olduğu ifade edilir.

Şehenşāh-ı serīr-i fażl-ı ‘ irfān şānī-i Nu‘ māl
Cenāb-ı Şeyhü’l-islām kim virir rūħa ğidā devri (G140/8)

Mehmet İsmetî Efendi de adaletiyle Nu‘ māl’ın tahtının vārisi olarak ifade edilmiştir:

Şeref-bağş-ı şudūr ‘adl ü dād ü hākim-i hāsım
Şeh-i taht-ı fazīlet vāriş-i evreng-i Nu‘ mānī (K8/17)

3-) Şairler

Şair, İran şairlerini, kendisinden önceki ve kendi dönemindeki Divan şairlerini şiirinde anmış, onların şiirlerine tesdis ve tahmisler yazmıştır. Bazı şairlerin de ismini vermek suretiyle beyitlerini kullanmıştır.

a-) Cāmī, Hāfız, Sa‘dī, Selmān

Molla Cāmī, Hāfız, Sa‘dī ve Selmān İran edebiyatının önemli şâirleridir. Ni‘metî, onlar kadar kudretli şâir olsan bile zamanın halkı şiire değer vermez diyerek şikâyet ediyor:

Zamāne halkı şimdi rağbet itmez gevher-i şi‘re
Gerek Cāmī gerek Hāfız gerek Sa‘dī vü Selmān ol (G85/2)

b-) Peyāmī

Şâir, İranlı bir şâir olan Peyāmī’nin adını vererek onun bir beytini tazmîn etmiştir. Peyāmī, harabat ehli olarak nitelenir:

Bu maṭla‘-ı cān-bağşı Peyāmī’dan işit kim
Ser defter-i erbāb-ı harābāt-ı ‘Acem’dür

Mā-rind-i şabūhī-zede-i bezm-i elestīm
Bîş ez heme dürdī-keş ü bîş ez heme mestīm (TB1/2/7-8)

c-) Hāşimī

Hâşimî, muamma ve tarihte ustalığı takdir edilen bir şâirdir. Peygamber soyundan gelen, döneminde ilim ve kemal sahibi olarak bilinen bir şahsiyettir.⁵⁷ Ni'metî de onun ismini zikreder ve bir beytini tazmîn eder.

Bu beyti ne hoş dir o gül-i bâğ-ı siyâdet
Kim Seyyid-i erbâb-ı hüner Haşimî-i zâr

Şöhretle yapup hâneleri itme 'imârât
Ey ẖâce saña kıala mı bu şöhret ü dârât (TB1/7/7-8)

d-) Fehîm-i Kadîm

1627-1647 yılları arasında yaşayan şair, hacimli bir divan bırakmış ve herkesin takdirini kazanmıştır.⁵⁸ Ni'metî de Fehîm'e duyduğu saygıyı ifade eder:

Gör Fehîmi ne dir ki şimdi odur
'Andelib-i riyâz-ı iz'ânî

Baňa hep cevri ma'rifet itdi
Al elimden Hudâ bu 'irfânı (Ş1/63-64)

e-)Nev'î

Malkaralıdır ve adı Yahya'dır. Büyük medreselerde müderrislik yapmış. Sultan Murad Han'ın çocuklarının hocalığına getirilmiş, padişahın ölümünün ardından kendi isteğiyle emekli olmuştur. Beyânî, Nev'î'yi şu sözleriyle tanıtır: *"Ulum-ı Sani Aşer adlı bir eseri ve bir niçe manzum ve mensur kitap ve risalelerinden başka nazımda da zamanın bir tanesidir. Şiirden anlayanlar elinde bir sefine yoktur ki ondan seçilmiş beyitler bulunmasın. Mürettep mükemmel bir divanı, büyük küçük herkesin yanında beğenilen sayısız eseri vardır."*

⁵⁷ BELİĞ, s.521.

⁵⁸ Tahir ÜZGÖR, Fehîm-i Kadîm Hayatı Sanatı Divan'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, AKM Yay. , Ankara, 1991, s. 1.

Nev'î birçok nazım şekliyle şiir yazmışsa da onun en güzel şiirleri gazelleridir. Bu gazeller çoğunlukla âşıkâne, rindâne, felsefî ve tasavvûfî bir üslupla yazılmıştır.⁵⁹ Ni' emtî de şairin “neylesün” redifli gazeline tahmis yazmıştır.

Vusûlî

Molla Çelebidir. II. Selim'in şehzadeliğinde kapıcı başı olan Abdi Ağa'nın oğludur. Sağlam bir eğitim almış ve 'ulûm-i külliyyede yed-i tûlâ olarak tanınmıştır. Bursa ve İstanbul'da kadılık yapmıştır.⁶⁰ Kadıaskerlik, vâililik ve hâkimlik yaptığı nakledilir.⁶¹

'Ubeydî

Edirne'de doğmuş olup adı Abdurrahman'dır. Kadı-zade'den mülazım olmuş kadılığı seçmiştir. Muammada üst seviyeye ulaşmıştır. Aruzda ustadır. 980'de vefat etmiştir.⁶²

Hayâlî

Hayâlî Bey'in asıl adı Mehmed'dir. Vardar Yenicesi'nde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Şiir ve edebiyat açısından verimli topraklarda dünyaya gelmiştir. İlim tahsili neticesinde on dört yaşında iken şöhrete ulaşmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın nedimleri arasına girmiştir.⁶³

Cevrî

Cevrî İstanbulludur. Asıl İbrahim'dir. 1065 tarihinde vefat etmiştir. İyi bir eğitim almıştır. Mevlevî bir şairdir ve güzel hattıyla meşhurdur.⁶⁴

⁵⁹ BANARLI, s. 579.

⁶⁰ Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi, Hzl: G. M. Meredith Owen's, London, 1971, s.79-a.

⁶¹ BEYÂNÎ, s. 89.

⁶² BEYÂNÎ, s.57

⁶³ Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Cemal KURNAZ, MEB Yayınları, İstanbul, 1996 s.19-21.

⁶⁴ AYAN, 4.

Cemālî

Defterdar-zâde olarak tanınır. Alay(hezil) ve şakada(mutāyebe) farklı bir üslubu vardır.⁶⁵

Şem‘î

“Pirezrenlidir. Mevlânâ’nın eşiğine yüzünü sürerek coşkulanmıştır. Ömrünün sonunda Şeyh Vefâ Tekkesinde yalnızlığa çekilmiştir.”⁶⁶

La‘lî

Rumeliden olup ilim yolunu terk etmiş ve bir iki cihetle geçimini sağlamıştır. Sağlam bir üslubu vardır. Diğer La‘lî’nin ise adı Muhammed’dir. La‘leyn-i Kaba denilen bir kadının oğludur.⁶⁷

Makālî

Anadolu vilayetindendir. Eski şiirlere ve şairlere aşinalığı vardır. Hattının güzelliği ile meşhurdur.⁶⁸

Misālî

Edirnelidir ve adı Hasan’dır. Önceleri sanatkar iken sonra ilme değer vermiş ve kısa zamanda eşsiz bir şair olmuştur.⁶⁹

⁶⁵ Beyânî Mustafa BinCarullah, Tezkiretü’ş- Şu‘arâ, Hzl: İbrahim KUTLUK, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s.35.

⁶⁶ BEYÂNÎ, s.52.

⁶⁷ ÂŞIK ÇELEBÎ, s.107b.

⁶⁸ ÂŞIK ÇELEBÎ, s. 126-a .

⁶⁹ BEYÂNÎ, 73.

Veysî

Asıl adı Veys'tir. Şair Makālî'nin kız kardeşinin oğludur. İlim ve ma'rifetle iştigal etmiştir. Daha küçük yaşlarda büyük bir şair olacağı düşünülmüştür.⁷⁰

Visâlî

*“İstanbul'dan erbāb-ı tab'-ı makbuldandır. Hamamcı-zade demekle ma'ruftur. Adı Sefer'dir.”*⁷¹ Bunun dışında bir de Niğdeli Visâlî vardır ki genç yaşta şiir yeteneğiyle tanınmıştır.⁷²

Hilâlî

İstanbulludur. Zanaatkâr iken ilme yönelmiş yeteneği dolayısıyla parmakla gösterilen şairler arasına girmiştir. Çok zayıf olması nedeniyle bu mahlası kullanmıştır. Mükemmel bir divanı ve sayısız beyitleri vardır.⁷³

Eserde ayrıca Bākî ve Şeyhülislam Yahya gibi şâirler anılsa da onları daha önce ele aldığımız için burada ele almayacağız. (Bkz. Etkilendiği Şahsiyetler)

4-) Aşk Kahramanları

a-) Leylâ ile Mecnûn

Leyla ve Mecnun aşk timsali olarak anılır. Leyla, siyah ve karanlık manalarıyla düşünülür. Mecnûn da deli manasıyla ele alınır. Buna bağlı olarak girih, kâ'kül, beste, bend, silsile, zülf, saç, kayd-ı bend gibi kelime ve terkiplerle iham-ı tenasüp yapılır:

⁷⁰ BEYÂNÎ, s.89.

⁷¹ ÂŞIK ÇELEBÎ, s.79-a.

⁷² BEYÂNÎ, s.88.

⁷³ BEYÂNÎ, s. 90.

Dil-i Mecnūnumu zabt itmekiçün ey saçı Leylî
Aña zülf-i girih-girüñ gibi bir kayd-ı bend olmaz (G51/3)

b-)Hüsrev, Ferhād, Şîrîn

Hüsrev, Ferhād ve Şîrîn de aşk ile birlikte anılırlar. Hüsrev'in padişah ve Şîrîn'in tatlı, hoş manaları ile kelime oyunları yapılır. Kūhsār, zebān, kūh-ı muhabbet, sūtūn-ı āh gibi kavramlarla iham-ı tenasüp yapılmıştır:

Ey hüsrev-i şîrîn-zebān leylî saçuñ fikri ile
Mecnūn-şifat gezdim birāz şahrāda vü kūhsārda (G122/2)

Şâir, kendisini Ferhād'a benzetir. Hüsrev, Şîrîn'e kavuşurken Ferhād, Bîsütūn'u deldiği halde karşılık göremez. Şâir de Ferhād gibi aşk gamına alışırmıştır:

Dil kūh-ı muhabbetde eyā hüsrev-i şîrîn
Ferhād-şifat oldı ğam-ı 'ışkuña mu' tād (TB1/10/7)

B) YER ADLARI

1-)İstanbul, Rūm, Bursa, Eyüp, Galata, Beşiktaş, Sarayburnu, Bozburun, Mudanya

Şâir, mektub-ı manzuma başlarken bazı yerleri anar ve oralara ve orada yaşayan dostlara selam gönderir:

Şabā Rūm'a gider isen Burūsā'ya selām eyle
Bizi bilüp su'āl iden ehibbāya selām eyle

Eger uğrār ise yoluñ muḳteżā-yı rūzgār ile
Sitanbūl'a vü Eyyüb'e Ğalaṭa'ya selām eyle (MM1/1-2)

2-)Revān, Bağdat

Revan, Dördüncü Murad’a yazılan kasidede Revan Kalesi’nin fethi dolayısı ile anılır. Bağdat da fethi dolayısıyla düşürülen tarihte zikredilir:

O sultān-ı ‘azīmü’ş-şān o hākān-ı felek-‘unvān
Sa‘ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā (K11/9)

Feth-i Bağdād’ı Hudā kıldı müyesser zātuña
Düşmen-i bed-ḥāh-ı dīn ü devletüñ idüp ḳahr (KT1/2)

IV. İNSAN

A) SEVGİLİ, GÜZELLİK

Güzellik sevgilinin anıldığı her yerde konu edilmiştir. Sevgilinin misli benzeri dünyaya gelmemiştir. Sevgilinin yüzü, dudağı, dişleri, kaşları, kirpikleri, saçları, boyu ve beli ile ilgili benzetme ve istiareler yapılmıştır.

Sevgilinin dudağı kırmızı gonca saçı anberdir. Hilal kaşları ve melek yüzüyle onun kâinatta benzeri yoktur:

Lebüñdür gönçe-i ḥamrā saçıñdur ‘anber-i sārā
Naẓirüñ yok felekde ey hilāl-ebrū melek-sīmā(T6/1)

Sevgilinin güzelliği Allah’ın kudretinin izharı olarak düşünülmüş ve o, güzeller içinde eşsiz ve benzersiz bir şah olarak ifade edilmiştir:

Kemāl-i ḳudretüñ izhār idüp Ḥaḳ ḥazreti cānā
Güzeller içre itmiş sen şehi bī-mişl ü bī-hemtā (G7/1)

Sevgili cihan şahı olarak düşünülmüş, ben ve tüyler ise onun askerleri olarak ele alınmış. Birinci olarak askerlerine yüz verirse ahir-zaman fitnesinin ortaya çıkacağı söylenmiştir. Bunun arkasından sevgilinin yüzünün zaten güzel olduğunu bir de yüzünde hal ve hatt gibi güzellik unsurları olursa ahir-zamanın fitnesinin zuhur edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammet'in ahir-zaman peygamberi oluşu da vurgulanmıştır:

‘ Asker-i hāl ü haṭa yüz virme ey şāh-ı cihān
Olmasun zāhir bu yüzden fitne-i āḥir-zamān (G106/1)

İtdi zāt-ı pākūñi peygāmbere-i āḥir-zamān
‘ Āleme haḫ dīni izhār itmek için ol Kefil (K2/11)

Papağanlar ayna karşısına konar ve şeker yer. Āşık da kendisini papağan gibi düşünür; onun aynası sevgilinin yüzü ve şekeri ise sevgilinin dudağıdır:

Nigārā tūṭi-i ṭab‘ um eger söyletmek isterseñ
Ruḫūñ gibi aña mir’āt ü la‘ lūñ gibi ḫand olmaz (G51/2)

Sevgili, güzellikle o derece vasıflanmıştır ki onun yüzünü ve yanaklarını gören güneş ve ay kıskanmaya başlamıştır:

Öykünürmüş cebhe vü ruḫsāruña şems ü ḫamer
Āfitābum eyledūñ ḫüsn ile zīrā ittişāf (G66/2)

Sevgilinin güzelliği oranında āşıklara cevır ü cefa edeceğini söyleyen şâir, güzelliğin kimseye bāki kalmayacağını ifade eder. Sevgili geçici güzelliğine mağrur olup āşıkları ağlatmamalıdır:

Ne deñlü ḫüsn ü āne mālīk olsa bir perī-peyker
Cefā vü cevriñi ‘ uşşāḫa ol deñlü füzūn eyler (T9/2)

Nigārā ḥüsnüñe mağrūr olup ağlatma ‘uşşākı
Bilürsün kim güzellik kimseye cānā değil bākī (T 7/5)

Şâir, zaman zaman sevgilinin vefasızlığından şikâyet eder. Gönül, sevgiliye meyl edip aşığı cihana rezil eder; lâkin güzellerde vefa yoktur. Âşığın ah ü zârı göğse erse de sevgili ona acımaz:

Dilā meyl itme her ḥūba cihāne oluben rüsvā
Güzellerde vefā yokdur bilürsün zerrece aşlā
İrerse āh ü zārun çarḥa ger ey ‘āşık-ı şeydā
Teraḥḥüm eyleyüp saña fiğānuñ eylemez ışğā (T9/1)

Ni’metî’nin aşk anlayışının önemli bir boyutu da daha önce ifade ettiğimiz tasavvûfî aşktır. Ona göre ilim ve irfan ehli gelip geçici güzelliklere ve zamanın kadınlarına gönül bağlamaz. Burada şâir aşka bakış açısını da çok net bir tavırla ortaya koyuyor:

Dil bağlamaz erbāb-ı ma‘ārif-zen-i dehre
Olmaz güzelim merd-i Ḥudā cîfeye mā’il (G84/3)

B) ÂŞIK (‘Âşık-ı Sâdık, ‘Âşık-ı Ğam-ı Ğār, ‘Âşık-ı Dil-ı Haste, ‘Âşık-ı Zâr, ‘Âşık-ı Bimâr, ‘Âşık-ı Efsürde-Dil)

Âşık sevgilinin kapısının sâdık bendesidir. Sevgilinin cevri ve cefâ ile anılması gibi âşık da āh ü fiğān ile anılır. Âşık hasret ile āh ederken rakip, vuslatın zevkine ermektedir:

Ḥasret ile āh eylemede ‘āşık-ı şâdık
Her vechile irmekde ‘adū zevk-i vişāle (TB1/15/4)

Sevgilinin gamzesi bir ok gibi âşığın gönlünü yaralamaktadır; fakat sâdık âşık bu yaraların tesiriyle feryād etmemelidir. Zira gönül, aşkın gamını çeker; ancak bedeni

haberdar etmez (Tah1/3). Āşık için sevgilinin diyarının toprağı, onun köpeğı bile çok değerlidir. Āşık sevgilinin köpeğıyle oturmayı âlemin pâdişâhı ile oturmaya tercih eder:

Hem-sifâl olmak seg-i kūyuñla yegdür âdeme
Hem-nişîn olmakdan ise Pâdişâh-ı ‘âleme (G118/1)

Āşık, aşk hastalığına yakalanmıştır. Sevgili ise tabiptir. Āşık derdine derman bulunmasını istemez. Çünkü o, aşk hastalığıyla yaşayıp onunla ölmeyi diler:

Derdüme ölmekden özge olmaya hergiz devâ
Eyleme ben hasteye tedbîr-i dermân ey tabîb (G16/2)

Āşık, sevgiliyi sadece rakipten değil, her şeyden kıskanır. Rakibin kadehten bir şey içmesi bile kadehin sevgilinin dudağını öpmesi gibi düşünülür. Bu da âşığın bağıranı kan eder:

Meclis içre âşıkun reşk ile bağıranı kan olur
Her ne dem nâziklik ile la‘ lüñi öper kadeh (G25/3)

Āşık, sevgilinin gamze oklarının göğsüne isabet etmesini ister. Hüsn-i talîl sanatı yoluyla âşığın ağlama sebebi sevgilinin diyarını nemlendirmek ve böylece sevgilinin ayağının toz olmasını engellemek olarak açıklanıyor:

Gelmedi şadr-ı dile deyü hadeng-i gamzeñ
Geçirür hasretile göğsünü her ‘âşık-ı zâr

Eşk-i çeşmümle reh-i kūyuñı nemnâk itdim
Dâmen-i pâkine tâ konmaya bir zerre gubâr (G41/3–4)

Sevgilinin güzelliğini en güzel görebileceğı yer âşığın gönül aynasıdır:

Görmek ise ğaražuñ ħüsnüñi ey ğonçe-dehen
Eyle mir'ât-ı dil-i 'âşık-ı bīmāre nazar (G43/2)

Sevgili ne kadar naz yaparsa yapsın âşığa niyaz etmek düşer:

Şive vü nāzı nigār eyledüğünce tekrār
Ne kadar etse düşer 'âşık-ı ğam-ħ̃āre niyāz(G53/2)

Sevgilinin kaşlarının hayaliyle âşığın beli bükülmüştür:

Rā kaşuñ fikri ile her 'âşık-ı efsürde-dil
Kāmet-i ħam-geştesin her laħza dāl eyler imiş (G57/4)

Āşık, sevgilinin yolunda ölümden kaçmaz. Sevgili yolunda bin canla can vermek
âşığın canına minnettir. Sevgili yolunda can vermenin mutluluğunu herkes bilemez.
Şâir, cevri kıymetini bilmeyen vuslatla mutlu olmasın der:

Saña bin cān ile cān virmegi cānuña minnetdür
Reh-i 'ışkuñda şanma ölmeden ħāşā kaçır 'âşık (G74/2)

Yoluña cān virmenin bilmez şafāsın her kişi
Kadr-i cevruñ bilmeyen vaşluñla dil-şād olmasun (G104/3)

Āşığın tasavvūfi hallerini daha önce ifāde ettiğimiz için burada ele almayacağız.

C) RAKİB ('ADŪ, RAQİB-İ ĦĀR, RAQİB-İ BED-LİKĀ)

Sevgilinin yanağı güzellik gülistanının gülüdür. Rakib ise dikendir. Āşık,
sevgilinin rakib açılmasını istemez:

Ṭarāvetde ruħuñ verd-i gülistān-ı leṭāfetdür
Raķib-i ħāre açılma şaķın ey ğonçe-i zībā (G10/5)

Āşık, yârini kendinden ayıran rakibi Allah'ın imanından ayırmasını diler:

Yārümi taḥrîk idüp benden ayırduñ ey raķîb
İltimâsum bu ki îmānuñdan ayırsun Mucîb (G16/1)

Āşığın sabah akşam bülbül gibi āh eylemesi boşuna değildir. O taze gül olan sevgili, düşmanın yanında gezmektedir:

Bülbülāsā n'ola āh eyler isem şām ü seḥer
Ṭaķılur ḥār-ı 'adūnuñ yanına ol gül-i ter (G43/1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD NAĞİB-ZÂDE Nİ‘METİ DİVÂNİ

I. KASİDELER

1

Kaşîde-i münâcât ilâ kâdiyü'l-hâcât ve refi'ü'd-derecât li- talebi'l-mağfireti ve'n-necâti
mine'l-'abdi'l-fakîri'l-müznibi'l-'âşî eş-şârifü eyyâmi 'ömrehü ile'l-ma'âşî el-
mütehevvinü fi edâi hîdmeti't-tâ'ati ve'l-ibâdeh ilâ 'âlimi'l-gaybi ve's-şehâdeti es-Seyyid
Ni'metullâh el-ma'rûf bi-Nağîb-zâde el Burusavî enâlehüllâhü te'âlâ fi'd-dâreyni mâ-
erâdehü ve'vfir külli yevmin 'amelehü ve zâdehü

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

- 1) Ey şeh-i milk-i beķā ey Hālîķ-ı kevn ü mekân
Pişgāh-ı kudretünde zerreden kemter cihān
- 2) Zü'l-celālā iki harfün içtimā' ın emr idüp
Kudretünle eyledün 'arz ü semāvātı 'ıyān
- 3) Pādişāhā kā'inātı yoğ iken var eyledün
Kudretün izhār idüp ey şāh-ı milk-i kün fekān
- 4) Nüh felek her şubḥ ü şām emrūñle ey Rabb-i enām
Güvyeş ser-geştedür çevgān-ı kudretle hemān
- 5) “‘Ālimü'l gayb ve's-şehādeh” sensin ey Ferd ü Şamed
Hāzret-i 'ulyāna yeksāndur nihān ile 'ıyān
- 6) Fi'l-ḥaķîķa ķabz ü başt ü ḥall ü 'aķd ü emr ü nehy
Kudretün destindedür ey pādişāh-ı ins ü cān

- 7) Ādem ü Havvā'yı cennetden zemīne indirüp
Vech-i 'arzı hikmetüñle kılduñ insāna mekān
- 8) Yoğ iken halk eyleyüp insānı āb-ı nuṭfeden
Mazḥar-ı in'ām ü iḥsān eyledüñ bī-imtinān
- 9) Nesl-i pākinden cihāna enbiyā irsāl idüp
Yeryüzin Ādem'le kılduñ reşk-i gülzār-ı cinān
- 10) Ḥazret-i Nuḥ-ı Necī'ye rehber idüp luṭfuñı
Feyz-i iḥsānuñla virdiñ aña tūfāndan emān
- 11) Ḥazret-i Ya'qūb'ı künc-i ğamda giryān eyleyüp
Firḳat-i Yūsuf'la kılduñ pīşesin āh ü fiğān
- 12) Ba' dehū itdüñ esīr-i çāh ü zindān Yūsuf'ı
Mekr-i iḥvān ile kılduñ dīdesini dūr-feşān
- 13) Rīsmān-ı kudretüñle çāhdan ref' eyleyüp
Şoñra kılduñ devlet-i cāh ile sulṭān-ı cihān
- 14) Naḳd-i canı yoluña teslīm idince şıdkile
Āteş-i sūzānı İbrāhīm'e kılduñ gülsitān
- 15) Bā-ḥuşūş ol şāhib-i mi'rāc ü tāc-ı enbiyā
Nūr-i çeşm-i aşfiyā peygāamber-i āḫir-zamān
- 16) Pādişāh-ı 'arş-ı müsned Aḥmed-i mürsel k'odur
"Raḥmeten li'l-'ālemīn" ü hem şefi'-i āşiyān
- 17) Ḳaşr-ı 'izz ü cāhına hergiz anuñ irişmeye
Nüh felek olsa eger toḳuz ayaklu nerd-bān

3- a

- 18) Çār-yāri Ḥazret-i Bū-bekr-i Şiddik ü ‘Ömer
Ḥazret-i ‘Osmān ‘Aliyyü’l-Murtezā şîr-i jiyān
- 19) Aḥsen-i evlād-ı Ādem kim Ḥüseyn ile Ḥasan
Her biri mengüş güş ü ‘arş-ı cennet-āsītān
- 20) Ya İlāhî gülşen-i ‘ışkuñda kuvvet vir baña
Feyz-i luṭfuñla olam bülbul-şıfat cārî zebān
- 21) Keşf-i rāza ba‘dehū bülbulveş āğaz ideyin
Destüme emrūñle alup ḥāme-i mu‘ciz beyān
- 22) Şun‘-ı feyz-āşār-i Rabbü’l-‘izzete eyle nazar
Dide-i ‘ibretle her dem ey ḥakīm-i nükte-dān
- 23) Evvelā seyreyle gör āmed-şüd-i leyl ü nehār
Şāniyen baḡ gör nedir faşl-ı bahār ile ḥazān
- 24) Baḥr ü berr deşt ü cibāl ü kürre-i ‘arz ü semā
Ebr ü bād ü şā‘ıka bārān ü ra‘d ü kehkeşān
- 25) ‘Arş-ı a‘zam sidre vü levḥ ü kalem sükkān-ı çarḥ
Encüm ü şems ü kamer seb‘a-tıbbāk-ı āsümān
- 26) Berg ü bār-ı naḥl-i gülşen süsen ü serv-i çemen
Bülbul-i gūyā gül-i ra‘nā vü bāḡ ü būstān
- 27) Hem-daḡı vaḥş ü tuyūr ü ins ü cinn ü mār ü mūr
Emrūñe bi’l-cümle me’mūr ey ḥakīm-i kār-dān
- 28) Mu‘terifdür her biri şıdk ile vaḥdāniyyetüñ
Rūz ü şeb emrūñde kâ’im ey ‘alīm-i ḡayb-dān

- 29) Cümleñüñ vird-i zebānı zıkr-i pāküñdür şehā
Hidmet-i tesbîḥ ü tehlîlünde dāmen der-miyān
- 30) Cümlesi saña ‘ibādet itmede ammā benim
Māh ü sālum cürm ü ‘iṣyān ile geçdi bî-gümān
- 31) Hidmetüñde ḥayf kim taẓyī‘-i evḳāt eyledim
Zann iderdim k’ola eyyām-ı civān-ı cāvidān
- 32) Āh kim geçdi şitāb ile şebāb irdi meşîb
Elde bir ḥüsn-i ‘amel yok k’ola saña armağān
- 33) Her ne kim emr eyledüñse tutmadum fermānuñı
Emrüñe lâyıḳ ‘ibādet itmedim saña ‘ıyān
- 34) Vechi vardur ḥaşre dek sīnem dögüp ḳan ağlasam
Geçdi zīrā ‘ömrüm ‘iṣyān ile rüzān ü şebān
- 35) Keffemi bastı eyleyüp ḥāl-i dilüm ‘arz eyledim
Ḥazretüñe ey Ḥudāvend-i zemīn ü āsümān
- 36) Raḥmetüñden nā-ümīd olmam başum ḳat‘ etseler
Hem kitābuñda didüñ “Lā-taḳnetü” ey Müste‘ān
- 37) Her nefesde şad hezār “Estağfirullāhe’l-‘azīm”
İtdügüm cürm ü günāha ey ḡafūr-ı ‘āşiyān
- 38) Seyyi‘ ātum ‘afvidüp ya Rab ḳabül et tevbemi
Raḥmetüñden itme maḥrūm ey kerīm-i kāmṛān
- 39) Ben ḥaṭā itdim yoluñda sen ‘aṭā eyle baña
Ey mürüvvet kānı sulṭān-ı selāṭīn-i cihān

- 40) İtdüğüm ‘ işyāna bakma dūzaḥa yaḳma beni
Dāḥil-i ḥuld-i berīn it luṭf idüp bī-imtinān
- 41) Dergeh-i ‘ ulyāña ya Rab ‘ arz iderken ḥālümü
Lāyih oldu ḳalb-i maḥzune bu matla‘ nāgehān
- 42) Rūz-ı maḥşerde sevād-ı vechümü idüp ‘ iyan
Ben güneḥkāri Ḥudāyā ḳılma rüsvāy-i cihān
- 43) Emrüne sem‘ an vü ṭā‘ a cevır ü ya luṭf idesün
Luṭfuña ḳaldı işim ey vāḳıf-ı sırr-ı nihān
- 44) Meskenüm nār eyler isen yine sensin eyleyen
Her n’ iderseñ eyle tek redd itme ḳapuñdan hemān
- 45) Ārzū-yı raḥmetüñle dem-be-dem ḳan ağlayup
Vechi vardur eyler isem rüy-i zerdüm za‘ ferān
- 46) Ya ilāhī zāt-ı pāküñ ḥurmetiyçün cürmümü
‘ Afvidüp ḳıl bendeñi iḥşānuñile şādmān
- 47) Gonçe-i ḳalbüm güşād ide nesīm-i raḥmetüñ
Ḳalmayam tāb-ı semüm-ı ḡamla mānend-i ḥazān
- 48) Keştī-i ten sāḥil-i maḳsūde irer mi deyü
Çeşm-i deryā-bār-ı dil oldu bu ḡamla dūr-feşān
- 49) Dem-be-dem ḳan ağlayup ḥūn-i sirişküm silmeden
Pençe-i mercāne döndi iki destüm nāgehān
- 50) Çeşm-i terle zaḥm-ı dilden ḡayrı sulṭānum baña
Ağlar acır kimse yokdur sen bilürsin bī-gümān

4a

51) Aḥsen-i vechile ir gör Ka‘be-i maḳṣūduma
Sa‘yümü bu yolda meṣkūr eyle ey ṣāh-ı cihān

52) Cān ü dilden luṭfuña iḥṣānuña dil-bestedür
Ṭālib-i na‘ mā-i faẓluñ Ni‘ meti-i nā-tüvān

53) Rīze-çīn-i süfre-i in‘ām-ı ‘āmuñ eyleyüp
Raḥmetüñ ḥānıyla sīr it anı ey Zü‘l-imtinān

54) Ya ilāhī cebhe-i pākinde faḥr-i ‘ālemiñ
Berḳ uran nūr-ı nübüvvet ḥaḳḳı ey maḳṣūd-ı cān

55) Kıl müyesser aḥsen-i vechile ḥüsn-i ḥātime
Ṣol zamān kim ḥazretiñe eyleyem teslīm-i cān

56) Luṭfuñ ile ide ya Rab sidre üzre āṣiyān
Nağme-sāz ola cinān içinde bu murğ-ı cinān

57) Soñ nefesde ya İlāhī ḥıfz idüp imānumu
Şerr-i şeytān-ı ‘adūdan el-amān ü el-amān

58) Mü‘minin ü mü‘minātı cümle etbā‘um ile
Mağfıret kıl ḥimmetüñle yarlığa bī-imtinān

2

**Qasīde der medh-i fāhr-i ‘ālem eşref-i benī Ādem resūl-i mübeccel ü mükerrerrem şefi‘ ü’l-
‘uşāt fi’l-‘arasāt Muḥammed Muştafā şallallāhü te‘ālā aleyhi vesellem bi-‘adedi men
şāmete ve tekelleme**

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

--- / --- / --- / ---

- 1) Ey resūl-i ḥālīk-ı kevneyn ü maḥbūb-ı Celīl
Ḥādim-i bāb-ı sa‘ādet-intisābīñ Cebra’ıl
- 2) Qaşlaruñ yayına biñ cān ile qurbān olmağı
Emr idüp vaḥy itdi İsmā‘ıl’e ol Rabb-i Cemīl
- 3) Şem‘-i ‘ışka kendüsin pervāneveş pertāb idüp
Yandı nār-ı ‘ışkuña yoluñda İbrāhīm Ḥalīl
- 4) Ḥilqat-i eflāke ba‘ış zāt-ı pāküñdür senüñ
Didi ḥaqquñda şehā “Levlāke levlāk” ol Celīl
- 5) Bā-ḥuşuş ol leyle-i mevlidüñ ey şems-i cihān
Dehri pür-nūr itdi bā-emr-i Ḥudāvend-i Muḫīl
- 6) Emr-i Ḥaḫ’la ‘ālemi teşrīf idince maḫdemüñ
Ser-nigün oldı o şeb eşnām-ı küffār-ı rezīl
- 7) Ḥāşıl oldı ehl-i İslām’a o şeb zevk ü şafā
Zümre-i küffār-ı bī-dīn oldı maḫzūn u zelīl
- 8) Oldı ma‘mūr ol gice beyt-i kulūb-ı mü’mīnīn
Ṭāk-ı Kısra yire geçdi müşrikīn oldı ‘alīl

9) ‘Ālemī kıldı münevver mihr-i rüyuñ gün gibi
Ey şefî‘ü’l-müznibîn ey lem‘a-i nūr-ı Vekîl

10) Şānuña lāyık görüp Mevlā nübüvvet hil‘atin
Eyledi zāt-ı şerîfüñ mazhar-ı luṭf-ı Cemîl

11) İtdi zāt-ı pāküñi peygāmbir-i āḥir-zamān
‘Āleme ḥaḳ dīni izhār itmek içün ol Kefîl

4b

12) Zülmet-i küfr içre ‘ālem ḳalur idi ḥaşre dek
Ḥaḳ ṭa‘ālā itmeseydi nūr-i ruḥsāruñ delîl

13) Ḥān-ı vaşlile Ḥudā sîr itmekiçün ḥazretüñ
Geldi nāgeh dā‘vete refrefle bir şeb Cebrâil

14) Lā-mekāna nāgehān devletle sen itdüñ ‘urüc
Emr-i Ḥaḳ’la sidrede ḳaldı o dem peyk-i Celîl

15) Sidreden geçdüñ irişdüñ ḳurb-i “Ev ednā” ya hem
Vāşıl olduñ genc-i vaşla ey gül-i bāğ-ı aşîl

16) Kimse bilmez sırrını ol şoḥbet-i pür-‘izzetüñ
Oldı ammā bî-ḥurūf ü savt niçe ḳāl ü kîl

17) Genc-i raḥmetden niçe ni‘met ‘aṭiyye eyledi
Saña ol şeb Ḥazret-i Mū‘tî-i Zü’l-Ḳadri’l-Celîl

18) Nāzil olduñ soñra yire āyet-i raḥmet gibi
Ey resül-i kibriyā maḥbûb ü maṭlûb-ı Muḳîl

19) Zarf-ı isti‘dādı deñlü herkese baḥş eyledüñ
Olmadıñ ol Ni‘metî aḥbābe i‘ṭāda baḥîl

- 20) Lāyık oldur ba‘d’ezīn ahvālümü ‘arz ideyin
Hāzretüñe ey resūl-i Hāḡḡ ü maḡbūb-ı Cemīl
- 21) Ben ne küstāḡam ki medḡa ḡādir olām ḡazretüñ
Zāt-ı pāküñ olmuş iken bī-miṡāl ü bī-‘adīl
- 22) Ḳudretüm yok medḡüñe vaṡfuñda sulṡānum eger
Nazmumuñ her mıṡrā‘ı olsaydı bir baḡr-i ṡavīl
- 23) Rāḡ-ı Hāḡḡa reh-nümā ol ya Nebiyyallāḡ baña
Vādi-i ‘iṡyānda ḡaldum zār ü giryān ü zelīl
- 24) Yokdur elde ya Resūlallāḡ zuḡr-i āḡiret
Ḡam yemem dünyā içün zīrā olupdur Hāḡ kefīl
- 25) Müflis ü ‘avr ü tehī destüm ṡarīḡ-ı Hāḡda ben
Elde bir ṡey yok kim ola ol daḡı ṡey’ün kalīl
- 26) Gitdi elden āḡ kim ser-māye-i naḡd-i vücūd
Luṡf idüp vire Ḥudā ṡabr-ı cemīl ecr-i cezīl
- 27) Zaḡm-ı ḡün-pāṡ-ı dile herḡiz kifāyet itmeye
Penbe olsa berf-i ‘ālem itseler aña fetīl
- 28) Düşmedi ḡaṡ‘ā dilümden zīkr-i ṡām-ı irtihāl
Gitmedi ḡalbümden aṡlā fikret-i ṡubḡ-ı raḡīl
- 29) Nīc’olur maḡṡerde yārın ḡāl-i dil deyü bugün
Aḡlamaḡdan eṡḡ-i ḡeṡmüm oldu ḡün Ceyḡün u Nīl

30) Nîc' olur hâlüm o gün ey hâtem-i hayl-i Resûl
Olur ise keffe-i mîzânda o zârum şakîl

31) Nîc' olur hâlüm sırât-ı mustakîm üzre 'aceb
Bende-i dîrîne ki olmazsa ihşānuñ delîl

32) Himmet it bu teşne-i âb-ı zülâl-i luţfuña
Nûş idem tâ sâkî-i kevşer yedüñden selsebîl

5a

33) Ârzû-yı Ka'be-i kûyuñla giryân olmadan
Nâvdân-ı çeşmüm oldı gûyiyâ mecrâ-yı seyl

34) Sâ'il-i rāh-ı deruñdur Ni' metî-i nâ-tüvân
İtme maḥrûm anı luţfuñdan eyâ nûr-ı Celîl

35) Rabb-i 'izzetden şefâ' at eyle sulţānum beni
Luţf idüp aḥz itmeye maḥşerde bâ-aḥz-ı vebîl

36) Âliñe aşḥābuña yüz bîñ şalāt ile selām
Ey Resûl-i Ḥālîk-ı kevneyn ü maḥbûb-ı Celîl

3

Hāzihî tis'atü tis'ün ismen li-nebiyyinā Muḥammed 'aleyhi's-salātü ve's-selām ḳāle ba'zu'l-'ulemā min zikri hāzihî'l- esmāi i'tāhullāhü ta'āla şevābe tis'a ve tis'in şehiden ve şevābe men atā'ullāhü ta'āla tis'a ve tis'in seneten ve a'tā tis'a ve tis'ine dereceti fi'l-cenneh ve emine min mekri şeytān ve mevtü'l füc'e ve yuhfezu min külli'l-āfāti ve yekünü beyne'n-nāsi 'azizen ve mükerremen ve yerā seyyidi'l-evvelin ve'l-āhirine fi'l-menāmi ve yekünü'n-nebiyyü 'aleyhisselām mu'inen lehü fi'd dünyā ve şefi'an fi'l-aḫireti ve yüktebü lehü fi dīvān-i a'mālihi tis'a ve tis'ün ḥaccen mebrüren nazamtü hāzihî'l esmāi'ş-şerifeti li-talebi'ş-şefā'āh Allahümme yessir lî şefā'atü nebiyyike'l mükerrem bi'uluvvi 'arşike'l-a'zam

Mefā'ilün/Mefā'ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

- 1) Be ism-i 'Ālim ü 'Allām ü A'lem
Raḥīm ü Rāḥim ü Raḥmān ü Erḥam
- 2) Muḥammed Aḫmed ü Maḫmūd ü Ḳāsım
Ḥabīb ü Muştafā Dā'î vü Ḥātem
- 3) Sırāc ü 'Ākib ü Māḫi vü Ḥāsir
Müşeffi'uş-Şāfi'ü Nāhî ü Āmir
- 4) Ḳarīb ü Hādi vü Mehdî vü Ḥāfız
İmām ü Hāşimî Muḫtar ü Va'iz
- 5) Ḳureyşî vü Ḥicāzî vü Muşaddaḳ
Şehid ü Şāhid ü Müzzemmil ü Ḥaḳ
- 6) Resül ü Mürsel ü Meşkūr ü Şākir
Münib ü 'Ādil ü Bürhān ü Zāhir

5b

- 7) Şabūr ü Muḳteşid Müddeşsir ü Nūr
Ḳarīb ü Müctebā Ümmiyy ü mezkūr
- 8) Münīr ü hem Neẓīr ü hem Mübeşşir
Raḥīm ü Ḳā'im ü Ṭāhir ü Muṭahhir
- 9) Nebī vü Mühtedī Yāsin ü Ṭāhā
Raūf ü Murtezā Maḥbūb-ı Mevlā
- 10) Ḥalīl ü Ebṭāḥī Fettāḥ ü Sābık
Daḥı hem Bāṭın ü Ūlā vü Nātık
- 11) Reşid ü hem Faşīḥ ü hem ‘Alīm’dür
‘Azīz ü Münzir ü ‘Ālim Ḥalīm’dür
- 12) Ḥaṭīb ü hem Ṭabīb ü hem Şifā’dur
O kim zıkrı dil ü cana şafādur
- 13) Muḥallil hem Muḥarrim’dür Şafī’dür
Mu‘allī vü Müzekkī vü Nakī’dür
- 14) Mütevassıt dürür bir ismi anuñ
O sulṭān-ı Resūl faḥr-i cihānuñ
- 15) Ki bir ismi Ḥarīs ü hem Ğanī’dür
Beyān ü hem Muṭi‘ u Medenī’dür
- 16) Bir ismi Evvel ü Āḥir Kerīmdür
Daḥı hem Ḥüccet ü Şādık Ḥakīmdür

- 17) Cevād ü Hāmid ü Şāhib Mübīn'dür
O kim ey Ni' meti Hakk'a yakındür
- 18) Cenāb-ı Rāzık-ı perrānde vü mūr
Odur bī-şübhe rūzī-baḥş-i cumhūr
- 19) Hudāvend-i ezel Sultān-ı bākī
O var itdi yoğ iken nüh tıbākī
- 20) Hayāt ārende-i iklīm-i ervāḥ
Kādīm ü Kādir ü Vehhāb ü Fettāḥ
- 21) 'İbāduñı o sultān-ı mūkerrem
Esirger merḥamet eyler dem-ā-dem
- 22) Kim eylerse bu esmāyı tilāvet
Nice ecr ide aña Rabb-i 'izzet
- 23) Daḥı toḡsan toḡuz ḥacciñ o Yezdān
Şevābını o 'abde ide iḥsān
- 24) Daḥı toḡsan toḡuz 'abdin o Mevlā
İde 'ıtkı şevābın aña i'tā
- 25) Daḥı bāğ-ı cinān içre muḡarrer
İde toḡsan toḡuz rütbe müyesser
- 26) Anı mekr-i 'adū vü füc'eden hem
Daḥı ḥıfz ide ol Ḥallāk-ı 'ālem
- 27) Menāmında göre hem Muştafā'yı
Hudā vīre aña işbu şafāyı

6a

28) Aña dünyā vü ‘ukbāda muḳarrer
Mu‘in olup şefi‘ ola peygāamber

29) Bu esmā-i Resūl’ün şerhi çokdur
Şevāb-ı ecriniñ pāyānı yokdur

30) Olām dirseñ cihānda ğamdan āzād
Bu esmā-i Resūl’ü eyle evrād

31) Dilā aḥvāliñi ‘arz eyle aña
Şefi‘ ola ḥużūr-ı Hāḳ’da saña

32) Elā ey mālīk-i baḥr-i şefa‘ at
Mürüvvet ma‘deni kân-ı risālet

33) Ḥudā’nın maṭlabı maḥbūbı sensin
Gürūh-ı enbiyā mergūbı sensin

34) Kelām-ı münzel içre Ḥazret-i Hāḳ
Senī medḥ eylemiş iken muḥaḳḳaḳ

35) Ne ḥaddümdür ḳi medḥ idem seni ben
Siyeh-rū bir güneḥkār ‘āşī iken

36) Ḥużūr-ı ‘izzete vallāhi muṭlaḳ
Ġaraż ‘arz-ı ubūdiyyetdür ancak

37) Tażarru‘ eyleyüp geldim ḳapuña
Yüz urdum ḥāk-i pāyüñe ṭapuña

- 38) Ricāsı Ni‘ meti’nüñ rûz-ı maḥşer
Cenābuñdan şefā‘ at şefkat ister
- 39) K’onuñ ḥaḳḳı saña virdi nübüvvet
Baña rûz-ı cezāda kıl şefā‘ at
- 40) Ḥalāş it dām-ı ğamdan murğ-ı canı
Esirge ben ğarīb ü nā-tüvānı
- 41) Hemîşe şan‘ atum cürm ü ma‘ āşî
Benem ‘ işyān idici Ḥaḳḳ’a āşî
- 42) Ğafūr-ı āşiyāndur Ḥazret-i Ḥaḳ
Kerīm-i kāmrandur Ḥazret-i Ḥaḳ
- 43) Ümîdüm kesmezem lutfuñdan aşlā
Didi “Lā taḳnetü” zîra ki Mevlā
- 44) Senüñ şer‘ üñi kıldılar münevver
Ebû-bekr ü ‘ Ömer ‘ Osmān ü Ḥaydar
- 45) O’laruñ rûḥ-ı pâkine hemîşe
Taḥiyyât ü şenâdur baña pîşe
- 46) Daḥı âliñe vü aşḥâbıña hem
Şalât ile selām olsun dem-â-dem
- 47) Hemîşe rûḥ-ı pâk-i Muştafâ’ya
Taḥiyyât ü şalât-ı bî-nihāye
- 48) Resûlullāhı zıkr itdikçe her dem
Di şallallāhü ‘ aleyhi ve sellem

4

6b Kaside der medḥ-i Ḥazreti Mevlāna-yı A‘ zam ḳaddesallāhū sırrahū ve nevvere ḳārehū

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 1) Dest efşān idicek ol yār-ı ‘ālī-şān semā‘
Ḥaḳḳ’a teslīm idüp eylerdi yüz biñ cān semā‘
- 2) Cilve-i merdüm-güdāz ü şīve-i mümṭāzile
İtdi nice nāzile ol āfet-i devrān semā‘
- 3) Şīve-i raḳşuñ beni meftūn ü Mecnūn eyledi
Eylerem şahrā-yı ‘ışḳun içre ser-gerdān semā‘
- 4) Biri birine girüp reşkile raḳş eyler felek
Ḥānḳāh-ı ‘ışḳ içinde eyleseñ bir ān semā‘
- 5) Cān ü dilden üstüñe⁷⁴ dönmeḳde aḥbābuñ senüñ
Feyz-i ‘ışḳuñla müdām itmekde dervīşān semā‘
- 6) Luṭf-ı Mevlā gör ne yüzden itdi ḥaḳḳuñda zuhūr
Ey mürüvvet ma‘deni ey gevher-i kān-ı semā‘
- 7) Leyle-i mi‘rācda şāh-ı risālet kim anuñ
Pāyüñe yüz sürdü eflāk eyledi devrān semā‘

⁷⁴ اوستنکه şeklinde yazılmıştır.

- 8) ‘Arşın altında mua‘llak bir külâh-ı nûrdan
Gördi emr-i Hakk ile itmekde nûr-efşân semâ‘
- 9) Nakl idince sırrını peygâmbere peyk-i Celil
Eyledi gökde melâ’ik şevkle ol ân semâ‘
- 10) Didi aña ya Muhammed ümmetüñden nâgehân
İde Mevlânâ zühûr ü eyleye her ân semâ‘
- 11) ‘Âlemi ide kudûmuyla münevver gün gibi
‘Işkı ile haşre dek eyleye dervîşân semâ‘
- 12) Cennet içre aña Mevlâ bu külâhı giydire
Eyler anınçün küleh bî-şabr ü bî-sâmân sema‘
- 13) Kâşif-i esrâr-ı ma‘nî vâkıf-ı sırr-ı ulûm
Şevki ile tekye-i sinemde eyler cân semâ‘
- 14) Faḥr-i ḥayl-i evliyâ zuḥr-ı gürûh-ı etkîyâ
‘Âlem-i ‘uḳbâda oldur eyleyen el-ân semâ‘
- 15) Kıdve-i ehl-i yakîn ü Şems-i dîn Monlâ-yı Rûm
Nüh felek mihriyle eyler zerreveş yeksân semâ‘
- 16) Mihr-i feyziñden eger aḥz itmeseydi nûrunı
Eylemezdi mâh-ı nev geh bedr ü geh nokşân semâ‘
- 17) Pây-bûsuñla şeref-yâb olmak ümmîd eyleyüp
Sen semâ‘ itdikçe eyler kûşe-i dâmân semâ‘
- 18) Baña âlemde merâm ü kâm-ı dil ancak budur
Pâyüñe yüz sürsem ü hem eylesem giryân semâ‘

- 19) Dest-i muṭribde hevā-yı ʿışkuñ ile def ʿ ü ney
Dem-be-dem itmekdedür ey gonçe-i ḥandān semāʿ
- 20) Fikr-i esrār-ı ḥaṭuñ ile ḥānḳāh-ı ʿışḳda
Eylerem abdāluñ olup vālih ü ḥayrān semāʿ
- 21) Nūr-ı feyzüñle münevver olmasa eflākda
Eylemezdi şems-i enver ile meh-i tābān semāʿ
- 22) Nār-ı ʿışkuñla yanup aldı fitili nāgehān
Meclisüñde şemʿ ider giryān ü hem sūzān semāʿ
- 23) Cān gözüyle görmese pervāne nūr-ı zātuñı
İtmez idi şemʿ -i ʿışkuñ üstüne bir ān semāʿ
- 24) İltikāṭ-ı dāne-i luṭfuñ müyesser olmasa
Eylemez idi semāda zümre-i murḡān semāʿ
- 25) Cezbe-i feyzüñle ḥālā neşʿe-dār olmāḡile
Āfitāb eyler ufukda şubḥ-dem lertzān semāʿ
- 26) Dür-i dendānuñ ḡamuyla baḡrını nāgeh delüp
Ḥāceniñ destinde eyler subḥa-i mercān semāʿ
- 27) Pertev-i şems-i tecelli-i cemālüñ düşmese
Baḡre itmez idi hem gird-āb ü hem ʿummān semāʿ
- 28) Būy-i verd-i şevḳ ile mest ü bī-ḥoş olmasa
Bülbül itmezdi çemende eyleyüp efḡān semāʿ

- 29) Bāğa vardum yād-ı ruḥsāruñla gördüm gül güler
Bülbül ağlar berg-i eşcār itmede rīzān semāʿ
- 30) Niʿ metiāsā iderler gülşen-i ʿışkuñda hep
Sünbül ü nergis benefşe lāle-i nuʿ māl semāʿ
- 31) Bendeñe bir himmet it kim yümn-i naʿtuñla senüñ
Eyleye destümde her dem ḥāme vü dīvān semāʿ
- 32) Hişşe-dār it feyz-i fazluñdan beni kim eyleyem
Cān ü dilden ʿarşa-i ʿışkuñda ser-gerdān semāʿ
- 33) Nūr-i raḥmetle münevver ide Mevlā rūḥuñı
Eyledikçe emr-i Ḥaḳ ile felek her ān semāʿ

7-b **Ḳaṣīde der vaṣf-ı mefḥarī'l-‘ulemā’i ve'l-muḥādīm merḥūm Muḥammed Efendi el-
ma‘rūf bi-Ebu’s-su‘ūd-zāde ḥālū kevnihī ḳaḍıyyen be-‘asākır-i Rūmeliyyū’l-ma‘mūre**

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

- 1) Feyz-baḥş oldı nebātāta nesīm-i eṣḥār
Eyledi bāğı mu‘ aṭṭar yine būy-i ezhār
- 2) Lāleler ḡonçeler açıldı güzellendi çemen
Yine ezhārile zeyn oldı fezā-yı gülzār
- 3) Yāsemen lāle vü gül sūnbül ü ṣeb-bū nergis
Her biri ḳalbimüz açdı nitekim faṣl-ı bahār
- 4) Ālemi tıtdı yine nāle-i murḡān-ı seḥer
Gülleriñ ṣevḳi ile başladı feryāda hezār
- 5) Būlbūliñ canına kār eylemese ḥār-ı sitem
Yolnup itmez idi ṣubḥ ü mesā nāle vü zār
- 6) Şāḥ-ı naḥl-i gül-i āl üzre yine bülbüller
Başladı nāle vü zāre nitekim ‘ aşıḳ-ı zār
- 7) Ne ‘ aceb yañşak olursañ öte tır deyü bugün
Būlbūli eyledi āzürde çemende ḥas ü ḥār
- 8) Geydi sermā-yı libāsın yine enhār-ı çemen
K’ide bu vechile ṣāḥ-ı güle ‘ arz-ı dīdār

- 9) Kād-i dildāre özin nisbet idince ‘ar‘ ar
Çekdi zencīre anı şahñ-ı çemende enhār
- 10) Kaldırup dāmenini serv-i sehī gülşende
İde çāpüklük ile cūy-ı çemenzārı güzār
- 11) Serviler dāmenini şokdı miyānına k’ola
Her biri bezm-i şehensāh-ı güle ẖidmetkār
- 12) Menkabet-ẖān-ı şehensāh-ı gül olduğunçün
Eli üstünde tutar ḵumri-i gülşende çenār
- 13) Rezm-i gülşende taḵup beline sūsen ẖançer
Ceyş-i ezhāre olur ise kafa-dār ne var
- 14) Nergis-i bāğ alup destüne zerrīn kadehī
Seheri bezm-i gülistānda ider def‘-i ẖumār
- 15) ‘Arağ-ı jāle ile lāle pūr idüp kadehīn
Beym-i gülşende şehir ‘işret ider nergisvār
- 16) Şandum idi anı tersā-beçe gülşende görüp
Şarıcağ sūnbül-i ter başına mā’i destār
- 17) Misk-i Rūmī vü şakāyık-ı semen ü zanbağ u gül
Her biri virdi ferağ tab‘a yine ey dil-i zār
- 18) Oldı her kūşe müzeyyen gül ile sūnbül ile
Eylemez ‘āşık olan ẖāşılı bir yerde qarār

8-a

- 19) Göricek bir yüzü gül lāle-ruḥ ü gönçe-femi
Murğ-ı dil āh ü fiḡān itmegile çāre mi var
- 20) Şeb-külāhın kıvırup geydi benefşe başına
Şekl-i şayyāda girüp murğ-ı dili kıldı şikār
- 21) Tōnanup berg ü şükūfeyle dıraḥtān-ı çemen
‘Āleme virdi şafā revnaḡ-ı eyyām-ı bahār
- 22) Şandılar kilik-i ḡazā eyledi zer üzre sevād
Güneş üzre düşicek sāye-i berg-i eşcār
- 23) Şahn-ı gülzārı süpürdi yine ferrāş-ı nesīm
Kalmadı zerre ḡadar rāh-ı gülistānda ḡubār
- 24) Şahn-ı gülşende şabā döşedi naṭ‘-ı çemeni
Ta ki teşrīf ide bāḡı seḡer ol faḡr-i kibār
- 25) Menba‘-ı cūd ü şiyem ma‘den-i eltāf ü himem
Gevher-i kār-ı kerem fāzıl-ı ālī-miḡdār
- 26) Bülbül-i naḡme-serāy-ı çemen faẓl ü kemāl
Gönçe-i bāḡ-ı ‘ilim verd-i riyāz-ı güftār
- 27) Mālik-i mülk-i hūner ḡakim-i pākīze-siyer
Mefḡar-i nev‘-i beşer şāḡib-i temkīn ü vaḡār
- 28) Gül-i gülzār-ı ‘atā ya‘ni o hem-nām-ı Resūl
Faḡr ider zāt-ı şerīfiyle cihān leyl ü nehār
- 29) Ḳad-i mevzūnı nihāl-i çemen-i ḡuld-i berīn
Reşk ider ‘arız-ı pūr-tābına güller her bār

- 30) Cismini gömgök idüp eyledi pür yâre tenün
Misk-i Rûmî şaçuña sünbül olur ‘aşık-ı zâr
- 31) Ruhuña kâmetüne kâkülüne bende geçer
Şahın-ı gülşende gül ü serv-i sehî zülf-i nigâr
- 32) Kimse ‘ahdüñde senüñ kimseden efgân itmez
Dest-i muṭribden ider çengile deff nâle vü zâr
- 33) Gül gibi ‘âlemi şâd itdi bahâr-ı re’yüñ
Revnağ-ı ‘adlûñile oldı cihân tâze bahâr
- 34) Fâzılâ derd-i dilüm şerḥ ideyin ḥazretüne
Çâre yok söylemeden gayrıya kaldum nâ-çâr
- 35) Gerçi kim şerḥ-i ğamum bâ‘ iş olur taṣdî‘ a
Luṭf idüp eyle kabûl ‘özrümü ey Faḥr-i Kibâr
- 36) Bülbülü bend-i giriftâr-ı kafes eyler çarḥ
Bâğ ü rāğ içre ider zâğ ü zağan seyr ü şikâr
- 37) Dâ’imâ ‘aksine olmasa sipihrüñ kârı
Ḥâr u ḥas olmaz idi zînet-i şahın-ı gülzâr
- 38) Murğ-ı dil derdile feryâd ü fiğân eylemede
Gül gibi ‘işret ider düşmen-i ḥâr ile o yâr
- 39) Tûṭî-i mısr-ı nazım Ḥazret-i Bākî ya‘ni
Ḥasb-i ḥâlin bu iki beytile itdi iş‘âr
- 40) Ezelî böyledür âyîn-i sipihr-i ğaddâr
Ki gülüñ ḥ‘âbgehi ḥâr ola ḥâruñ gülzâr

- 41) Bir olur muydu bugün kıymet-i ehl ü nâ-ehl
Nâkıd-ı çarh eger eylese teşhîş-i ‘ayâr
- 42) Dünyede ragbet olaydı eger ehl-i hünere
Cühelâ itmez idi mesned-i ‘izzetde qarâr
- 43) Tâli‘üm yok ki felekde ola bahtum mes‘ud
Yıldızı düşkün olur ehl-i dilûñ leyl ü nehâr
- 44) Ğarka-i hûn-ı sirişk olmaz idi dāmānum
Almasa hâr u hası yanına ol lâle-‘izâr
- 45) Bâde-i eşkümle tölmez idi dîde müdām
İtmese cāmı şikest sâķi-i çarh-ı devvâr
- 46) Def -i ğam kıılmağa gülzâre seher varsam eger
Takılır yanuma ol demde ‘adū niteki hâr
- 47) ‘Andelîb-i çemenistân-ı kemālem ki benüm
Pür vebālümü şikest eyledi çarh-ı devvâr
- 48) Tutuşup cümleten evrāk-ı şükûfe gül olur
Sūznāk āh ü fiġān itsem eger ey dil-zâr
- 49) Korkaram āh ü fiġān itmeye zîrâ ki beni
Yañsılar āh ü fiġān eyledüğimce kühsâr
- 50) Muṭrib-i çarh delüp ney gibi āhîr bağrum
Kad-i ham-geştemi çeng ü başumı eyledi târ
- 51) Yād-ı ruḥsāruñla bâğa varup ey gül-i ter
Eyledim şaḥn-ı gülistānı biraz geşt ü güzâr

- 52) Āşiyānunda seher güllere karşı gördüm
Okudı bu ğazeli şevke gelüp bülbül-i zār
- 53) Gelürem deyü bu şeb külbe-i ahzānuma yār
İntizārıyla beni şubha dek itdi bīdār
- 54) Dāğ urup bağruma ol lāle-ruḥ ü gonçe-dehen
Şahn-ı gülzāre ider düşmen-i ḥār ile güzār
- 55) Murğ-ı dil gülşen-i kūyuñda o gül-ruḥsāruñ
Zaḥm-ı ḥār-ı sitemi ile ider nāle vü zār
- 56) Ğam-ı gīsū-yı girih-gīr-i nigār ile dilā
Ser-te-ser oldı cihān dīde-i ğam-dīdeme tār
- 57) Ni‘ metī vaşluña ger vāşıl olaydı cānā
Eyler idi güher eşkini pāyine nişār
- 58) Eskidür gerçi ki vādī-i bahāriyye dilā
Yine elbette virir ṭab‘ a şafā köhne-bahār
- 59) Zaḥm-ı ḥār-ı ğamile gülşen-i miḥnetde bugün
Bülbülāsā yeter itdün bu kadar nāle vü zār
- 60) Qaldır el eyle du‘ ā bārgēh-i Feyyāza
Naḥl-i iḳbālīñ ide ḥaşre degin ber-ḥūrdār
- 61) Nitekim bülbül ide güllere gülşende niyāz
Nitekim güller ide bülbüle nāzın tekrār
- 62) Nitekim gonçe bite gül açıla bülbül öte
Ola ezhārile pür şahn-ı cemen vaḳt-i bahār

63) Nitekim cümleten evrāk-ı dırahtānı şabā

Cūylar üzre ide ‘arşa-i gülşende nişār

64) Qadrüñi mertebēñi evc-i sa‘ādetde Hudā

Mihr ü meh gibi teraqqīde kıla leyl ü nehār

65) Gül gibi hurrem ü handān olasın devletle

Düşmenin hār-ı felāketle ide girye vü zār

6

**Ḳaside der ḥaḳḳ-ı ‘umdeti’l-‘ulemā’i mütebaḥḥirîn kıdveti’l-fuḫalā’i’l-müteverri‘în
merḥûm ‘Abdullāh Efendi el-ma‘rûf be-ḥāce ḥalû kevnihî ḳadıyyen be-asākîr-i Anatoļu**

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(- - -) - - - / - - - / - - - / - - - (-)

- 1) Ḥamdulillah ki dilā luṭf-ı Ḥudā-yı Müte‘āl
Ḥāmemi eyledi serv-i çemenistân-ı kemāl
- 2) Feyz-i endişem ile cümle eḥibbāya benim
Sükker-i şî‘r-i şafā-baḥşum olur āb-ı zülāl
- 3) Gün gibi evc-i ma‘arifde ser-efrāz olāl
Rütbe-i şî‘rûmi Ḥaḳ itdi benim ‘ālû’l-‘āl
- 4) Gülşen-i nazma tarāvet viren endişem iken
İtdi dem-beste beni cev-r-i felek gönçe mişāl
- 5) Niçe yıldan berü taḥşîl-i kemāl üzre iken
Beni lâyıḳ mı felek eylese pest ü pâ-māl
- 6) Evc-i ‘irfānda şāḥîn-i hümāşıydum ben
Hüner ü ma‘rifetüm baña olupdur per ü bāl
- 7) Āfitāb-ı hünerüm şalmış iken dehre ziyā
Reh-i ğamda beni ḥāk itdi felek zerre mişāl
- 8) Ḥam idûb ḳāmetümi bār-ı ğam-ı çarḥ-ı felek
Ḳomadı miḥnet-i endûh ü sitem tende maḥāl

9-b

- 9) Bu kadar ma' rifete mālīk iken dilde yine
Cāy-gīr olmuşıdı ğuşsa vü endūh ü kelāl
- 10) Pister-i ğamda bu şeb ağlar iken firķatla
H'āb geldi gözūme h'ābda açıldı me'āl
- 11) Vāķı' amda baña bir pīr gelüp virdi selām
Didi ey miḥnet-i devrānile meksūrū'l-bāl
- 12) Sīneñi tīr-i ğama çarḥ siper mi itdi
Gerdiş-i devr ile çak böyle nedir bu aḥvāl
- 13) Yūri var dergeh-i maḥdūm-i kerīmū'ş-şāne
Ḥalūñi 'arz it aña her ne ise mā-fi'l-bāl
- 14) Bir kerem kānı seḥā ma' denidür kim göricek
Mazḥar-ı luṭfı ider ehl-i kemālī fi'l-ḥāl
- 15) İltifāt-ı kerem ü himmetine mazḥar olup
Cūd u in'āmı ile eyleyesin def' -i melāl
- 16) Sālīk-i rāh-ı kerem mālīk-i emlāk-i himem
Lāyık -ı devlet ü şāyeste-i ' izz ü iķbāl
- 17) Āb-ı rūy-ı büleġā mefḥar ḥayl-i fuşahā
Dest-gīr-i zu' afā dādger-i ehl-i kemāl
- 18) Ḥākīm-i maḥkeme-i ' adl ü reīsü'l-ulemā
Ki odur taḥt-ı fażīletde şeh-i nīk-ḥıṣāl
- 19) Ruḥları bāġ-ı ma' ārifde açılmış gül-i ter
Lebleri ğonçe-i nev-ḥīz-i gülistān-ı maḥāl

- 20) Var mıdur nev[‘]-i beşerde bu cihān içre [‘]aceb
Anı yād eylemeye hayrile eyyām ü leyāl
- 21) Şadr-ı devletde revādur aña her şām ü seher
Eylese her ne kadar [‘]izz ü sa[‘]adet iķbāl
- 22) Ğam degil toğmaz ise mihr-i cihān-tab-ı felek
Nūr-i ihsānı ile oldı cihān māl-ā-māl
- 23) Çekme bī-hūde elem ğam yeme bī-hūde senüñ
Raḥm ider hālūñe ol şāhib-i milk-i efdāl
- 24) Tīğ-i ḥasret bedenüm eyledi pür yāre benim
Merhem-i raḥmüñ ile bendeñi eyle hoş-ḥāl
- 25) Kāleme döndi ten-i zār ü nizārum ğamla
Oldı cānum benim ey rūḥ-ı muşavver aña nāl
- 26) Taķatum bār-ı ğam-ı derd-i firāke eyledi taķ
Kāmetüm miḥnet-i endūh ü melāl eyledi dāl
- 27) Her şebāngeh görünen şanma şafaķ sulṭānum
Ḥūn-ı çeşmüm felegiñ dāmenini eyledi āl
- 28) Mazḥar-ı merḥametüñ olmaķ ümīdiyle bugün
Geldi nāgeh kapuña Ni[‘]meti-i şifte-ḥāl
- 29) Ḥāk-i zilletde bir üftādedür ey gevher-i cūd
Dest-i ihsānuñile merḥamet eyle elin al

10-a

- 30) Şerh-i ahvāl-i ğamuñ bā' iş olur taşdī' a
Yeter itdüñ o şeh-i muhtereme 'arz-ı melāl
- 31) Kaldır el eyle du' ā Hāl-ı eflāke dilā
İrmeye devletinüñ mihrine 'ālemde⁷⁵ zevāl
- 32) Şu' arānuñ nitekim eyleye Mevlā dā'im
Hāmesin 'ar' ar-ı mevzūn-ı çemenzār-ı maḳāl
- 33) Der-i dergāhuñ ola secdegehi heft iklīm
Halk-ı 'ālem eşigüñ ḥākine itsün rū-māl
- 34) Sadr-ı ālīde sa' ādetle ser-efrāz olasın
'Ömrüñi tül ü dırāz ide Hudā-yı Mütē'āl
- 35) Kelle-i düşmen-i bed-ḥ'āhuñı çevgān-ı kazā
Eyleye 'arşagehi ğamda hemīşe pā-māl

⁷⁵ عالمه ('āleme) yazılmıştır.

7

Ḳasīde-i bahāriyye der medḥ-i ḳıdveti'l-fuḫalā'i's-sāde Mevlānā Muṣṭafā Efendi
el-ma'rūf bi-Āvāre-zāde ḥālū kevnihī ḳadıyyen be-Burūsa

Müstef' ilün/ Müstef' ilün / Müstef' ilün/ Müstef' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

- 1) Bezm-i çemende gül gibi 'ayş itmekiçün şubḥ-dem
Zerrīn ḳadeḥ aldı ele nergis yine mānend-i Cem
- 2) Açıldı naḥl-i erguvān zeyn oldı şaḥn-ı gülsitān
Oldı cihān reşk-i cinān ḳalmadı dillerde elem
- 3) Feyż-i ḳudūm-ı nev-bahār itdi zemīni lāle-zār
İtsün fiğān bülbul hezār itdikçe muṭribler nağam
- 4) İrdi bahār-ı dil-güşā virdi dil-i zāra şafā
Olsa revādur her gedā 'ayş ü ṭarabla muğtenem
- 5) Bād-ı bahār oldı vezān döndü behişte büstān
'Ālem cinān ender cinān şaḥn-ı çemen bāğ-ı İrem
- 6) Serv-i sehīler cilvede bülüllere gül şivede
Feryād ü efğān itmede āşüfte bülbul dem-be-dem
- 7) Taşdı' idince gülleri ürkütdiler bülülleri
Yañşaklık itme öte ṭur didiler aña lā-cerem
- 8) Gülbang-i murğān şit-āb-ı milk-i dili ḳıldı ḥarāb
Āb üzre gūyā her ḥabāb 'ibret-nümā-yı cām-ı Cem

- 9) Gülşende nergis didebân naḥl-i şanevber pāsbān
Serv-i ḥirāmān sāye-bān ḳad-i benefşe dāḫi ḥam
- 10) Verd-i sefid ü zaymurān cān-baḥş ü rûh-efzā-yı cān
Lāle vü sünbül erguvān ḥalet-res-i cümle ümem
- 11) Süsen benefşe nārven hem yāsemen hem nesteren
Açıldı zeyn oldı çemen her kūşe gülzār-ı İrem
- 12) Güller ile zeyn oldı bāḡ düşmez müdām elden ayāḡ
Hem ‘ aşıḳa ṭaḡ üsti bāḡ ‘ ayş ü safāda bīş ü kem
- 13) Üftāde jāle güllere gül nāz ider bülbüllere
Kāküllerüñ sünbüllere beñzer mi gör ey gönçe-fem
- 14) Faşl-ı bahār irdi güle geldi şetāret bülbüle
Olmaz ber-ā-ber sünbüle rûyuñda zülf-i ḥam-be-ḥam
- 15) Āh ü fiḡānı bülbülüñ gūşına girmez ol gülüñ
Ḳaddin ḥilāle döndürüp feryād iderken dem-be-dem
- 16) Geldi hevāya i‘ tidāl oldı cihān cennet mişāl
Ey zāhid-i ferḥunde- fāl gel gül açıl sen de bu dem
- 17) Ey şūfi-i ehl-i şafā bülbül gibi şubḥ u mesā
Āh u fiḡān it dā’imā gel gülşene ḳıl def‘ -i ḡam
- 18) Meclisde sākī yār ola yār ise bir ḥünkār ola
Būs ü kenārdur kār ola n’olmaḳ gerek ādem o dem
- 19) Meclis ise tenhā ola dil-ber de bī-hemtā ola
Peymāne pür-şahbā ola irse vişāle dil ne ḡam

10-b

- 20) Oldı seher bād-ı vezān gülşende dāmen-der-miyān
Yildi yopurdı nāgehān esdi şavurdu şubḥ-dem
- 21) Saḳḳā-yı ebr-i nev-bahār oldı zemīne ḳatre-bār
Pāk oldı şaḥn-ı lāle-zār gitdi ḥas ü ḥāşāk-ı ḡam
- 22) Ezhār-ı gülşen ser-be-ser olup çemende cılve-ger
Nergisi gözcü ḳodular yārūñ ḳudūmına bu dem
- 23) Ca'iz ki bāğa uğraya gülzārı teşrīf eyleye
Aḥbābı talṭīf eyleye ol ḥātem-i ehl-i kerem
- 24) Sulṭān-ı mülk-i ma' rifet ḥāḳān-ı taḥt-ı mekrūmet
Ḥurşid-i evc-i merḥamet ol dāver-i Dārā-ḥaşem
- 25) Hem şāḥib-i milk-i kerem hem şāḥib-i zeyl-i himem
Hem dāfi' -i endūh ü ḡam hem muḥterem hem muḥteşem
- 26) Hem-nām-ı Faḥr-i enbiyā hem āb-ı rüy-ı eşḫiyā
‘Ayn-i ‘atā baḥr-i seḫā hem ma' den-i cūd ü şiyem
- 27) Nām-ı şerīfi Muştafā zāt-ı laṭīfi pür-şafā
Şirin-kelām ü ḥoş-edā ‘İsī-şıfat ferḥunde-dem
- 28) Cān ile herkes bendesi bernā vü pīr efgendesi
Olmaḳda iḥsān dīdesi a' lā vü ednā dem-be-dem
- 29) Her bir kelāmı bir kitāb rāḥat-fezā-yı şeyḫ ü şāb
Ol fāzıl ü ālī-cenāb dünyāya bezl itdi direm
- 30) Te'şir-i yümn-i maḳdemi gül gibi açdı ‘ālemi
Maḥv itdi dillerden ḡamı oldı cihān reşk-i İrem

11- a

- 31) Ey ‘ālim-i ‘ālī vaḳār v’ey fāzıl-ı ‘izzet medār
Hāl-i dili ben ḥāk-sār sulṭānuma nakl eyleyemem
- 32) Bālā-niṣīn-i dānişem ‘İsī-şıfat mu‘ciz-demem
Medḥūnde yine ḳāşıram destüme aldıkça ḳalem
- 33) ‘Ahdūnde erbāb-ı hüner luṭfuñla dil-şād oldılar
Ben daḥı iḥsānuñla ger ḳılsam revādur def‘-i ğam
- 34) Ḥār-ı felāketle benim çāh-ı ğam olsa meskenüm
Ḥabl-i metīn-i himmetüñ var iken elde ğam yemem
- 35) Var ise zaḥmumdur baña ḳan aĝlar acır dā’imā
Bir kimse raḥm itmez dilā biñ yıl eger āh eylesem
- 36) Cellād-ı çarḫ bī-emān bir ehl-i dil destinde nān
Görse cihānda nāgehān başına ḳaşd eyler o dem
- 37) ‘Ālemde erbāb-ı ‘ukūl maḳşūdına bulmaz vüṣūl
Bāĝ-ı cihānda her cehūl nāz ü ni‘amla muĝtenem
- 38) Ḥāl-i sipihr-i bī-ḳarār böyledür ey dil ğam me-ḥ‘or
Ber-muḳteżā-yı rüzgār ğamnāk olup çekme elem
- 39) Bu Ni‘metī-i nā-murād etmiş ğam ile ittiḥād
Luṭfuñla anı eyle şād ey mālīk-i mışr-ı kerem
- 40) İḥsānuña şāyestedür elṭāfuña vābestedür
Dīdāruña dil-bestedür ol nā-murād ü pūr-elem
- 41) Şimden geru ey dil yeter lāf ü güzāf-ı derd-i ser
Eyle kelāmı muḥtaşar virme cenābına elem

42) Dergāh-ı Hakk'a dā'imā kaldır eliñ eyle du'ā
Aña du'ā itmek saña hem elzem oldu hem ehem

43) Niteki güller ide nāz bülbüller itdikçe niyāz
Mānend-i serv-i ser-firāz ola hemīşe muhterem

44) Bār-i Cenāb-ı Kibriyā evlādı ile dā'imā
Anı ide şubh u mesā hem müsteşār ü muhteşem

45) Günden gün'arta rif'ati āfākı tuta tal'ati
Bāğ-ı şehāda kāmetsi mānend-i serv ola 'alem

46) Şadr-ı safāda şubh ü şām devletle ola şād-kām
Zahm-ı 'adūsına müdām merhem ola elmās-ı ğam

8

**Ḳaṣīde-i bahāriyye der vaṣf-ı meḡhari'l-‘ulemā’i'l- kirām Mevlānā Meḡhemmed ‘İsmetī
Efendi ḡālū kevnihī ḡādiyyen be-Burūsatū'l-maḡrūse.**

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Bi-ḡamdillāḡ vezān oldı nesīm-i feyz-i Şubḡānī
Ḳulūbı ḡonḡeveş açdı bahār-ı luṭf-ı Rabbānī
- 2) Şükūfe ‘ askeri yir yir gelüp şahrālara ḡondı
Yine ḡākān-ı gül ḡurdı ḡemen şaḡnında eyvānı
- 3) Şabā şol deñlü ḡālet-baḡş ü cān-perver ki bir demde
İder ‘ İsi-şıfat iḡyā dil-i ‘ uşşāk-ı nālānı
- 4) Açıldı erḡuvān ü yāsemen şaḡn-ı ḡemen oldı
Mişāl-i bāḡ-ı cennet ehl-i ‘ ıṣṡun rāḡat-ı canı
- 5) Seḡer gülşende gördüm yāri mestāne ayaḡ elde
Ḳızarmış bādeden ruḡsārı ḡāk itmiş girībānı
- 6) Vezān olduḡça gülşende nesīm āheste āheste
Döker āb-ı revān üzre seḡer gülberg-i ḡandānı
- 7) Temāşā it yed-i üstād-ı ḡudret sūr-i gülşende
Dür ü yāḡūutile ḡılmış müzeyyen naḡl-i rümmānı
- 8) Gelüp nāz ile gülzāre nāzar ḡıl şun‘ -ı Settār’e
Gezüp seyr it gülistānı ḡırāmānı ḡırāmānı
- 9) Döker bārānı saḡā-yı ebir deşt ü cibāl üzre
Diler kim ḡār ü ḡasdan pāk ide rāḡ-ı gülistānı

11-b

- 10) Seher teşrîf ide câ'iz ki gülzârı o hercâ'î
Hazer eyler ki olmaya ğubâr-alûde dâmânı
- 11) Terennüm-sâz olup bülbül nihâl-i verd-i âl üzre
Oğur gördüm bu ebyâtı idüp feryâd ü efğânı
- 12) Gül-i âmâlümü pejmürde kılmışken ħazân-ı ğam
Gelüp açdı anı feyz-i şehâb-ı 'anber-efşânı
- 13) Mişâl-i gonçe dil dem-beste iken güldi açıldı
İdince gülşeni devletle teşrîf ol kerem kânı
- 14) Anuñ vaşf-ı cemîlinde sezâdur ħâme-i zerle
Yazarsam şafha-i evrâķ-ı gül üzre bu 'unvânı
- 15) Dür-i yek-dâne-i baħr-i 'atâ vü ma' den-i ihsân
Nigîn-i ħâtem-i cûd ü şehâ vü Ĥâtem-i şânî
- 16) Şeh-i milk-i belâğat şehsuvâr-ı 'arşa-i 'izzet
'Azîz-i mışr-ı ma' nî mâlik-i mülk-i süĥan-dânî
- 17) Şeref-baĥş-ı şudûr 'adl ü dâd ü ħâkim-i ħâsim
Şeh-i taħt-ı fazîlet vâriş-i evreng-i Nu' mânî
- 18) Cenâb-ı Ĥazret-i Mevlâ Mehemmed 'İsmetî k'oldur
Ķudûmuyla iden reşk-i cinân şahn-ı gülistânı
- 19) Nihâl-i ĳadd-i bālâsı ĳodı tûbâyı ħayretde
Kelâm-ı cân-fezâsı lâl idüp şad murğ-ı büstânı
- 20) Leb-i la' lidür iden gonçeyi gülşende şermende
Ruĳ-ı âlî dürür iden şükûfte verd-i ħandânı

12 – a

- 21) Cihānı lem‘a-i ħurşīd-i ‘adli pür-ziyā kıldı
İĥāta eylemişken kā’inātı ebr-i zūlmānī⁷⁶
- 22) Ĥudāvendā ser-efrāzā kerīmā nükte-perdāzā
Eyā iklīm-i ‘ilm ü dānişīñ sulţān-ı zī-şānı
- 23) Kemāl ü fażl ü luţfuñdan olursa baña ger ruĥşat
Cenāb-ı müsteţāba ‘arz idem ĥāl-i perişānı
- 24) Felek itse murādum üzre devre ‘ahd ü peymānı
Döner tırmaz o peymāne çeküp cām-ı peşīmānı
- 25) Ne deñlü meclis-ārā pür-ma‘ārif ehl-i dil olsañ
Olursuñ rüzgārīñ mazĥar-ı cevri-ı firāvānı
- 26) Gözüñden yaş yerine dem-be-dem ĥūn-ı ciger aķsa
Teraĥĥüm eyleyüp silmez kimesne çeşm-i giryānı
- 27) Sirişk-i lāle-gūnumdur ki tutdı dāmen-i çarĥı
Şafaķ şanur görenler dīdeden cārī olan ķanı
- 28) Recāi luţf ü iĥsānuñla düşdüm ĥāk-i pāyine
Diriğ itme baña düşdükçe sen de luţf-u iĥsānı
- 29) Zamānuñda revādur deşt-i ġamda dest-i miĥnetle
Keş-ā-keşden ĥalās olsa dilin kūy-ı girībānı
- 30) Gören tercīĥ ider elbette fānūs-ı ĥayāl üzre
Ziyā-ı şem‘-i ‘ışķuñla münevver cism-i sūzānı

⁷⁶ ظلمتانی şeklinde yazılmıştır.

- 31) Ğaraż ‘ arz-ı ubūdiyyetdür ancaķ saña sultānum
Ne ħaddümdür ħuzūruñda kılam da‘ vā-yı ‘ irfānı
- 32) Kuşūr-ı naẓmumu dāmān-ı ‘ afvuñ birle setr eyle
Eyā iklīm-i ‘ adlūñ dāver-i pākize-dāmānı
- 33) Benim ıtab‘ -ı ħayāl-engīz ü siħr-āşāruma bir kez
Naẓar kılsañ eger çeşm-i irādet birle pinhānı
- 34) Olurdı pāye-i şi‘ rāya şi‘ rüm gün gibi vāşıl
İrerdi başum eflāke nitekim mihr-i raḥşānı
- 35) ıtabīb-i cān ü dilsin Ni‘ metī-i ħastenūñ luṭf it
Şarāb-ı iltifātuñ birle kıl derdine dermānı
- 36) Odur tūṭı-i şeker-ḥ̣ār-ı mışr-ı ma‘ rifet şimdi
Mükerrer gördü kand-i luṭfuñ añmaz şekeristānı
- 37) ‘ İnān-ı esb-i güft ü güyı tutsun rā’iz-i ıtab‘ um
Bu deñlü bes dūrür tih-i ma‘ ānide feres-rānı
- 38) Du‘ ā kıl devletine ba‘ d-ezīn taşdı‘ a ruḥşat yok
Du‘ ādur āḫir olduķda resm-i naẓm-ı şenā-ḥ̣ānı
- 39) Nitekim gül bite bülbüller öte şahın-ı gülşende
Müşerref eyledikçe ‘ ālemi nev-rüz-ı sultānı
- 40) Ĥudā tek ‘ işmeti’nde zāt-ı pāki ber-ķarār olsun
Cenāb-ı Ĥazret-i Bārī ola dā’im nighbānı
- 41) Bahār-ı naḥl-i ‘ ömrini Ĥudā ḫıfz ide āfetden
Mu‘ ammer ide evlādiyle Rabb-i Zü’l-minen anı

12-b **Ḳaṣīde der medḥ-i vezīr-i mükerrerem Ḳapudān Muṣṭafā Pāṣā el-ma‘rūf be-
Cānpolād-zāde**

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1) Mihr ü mähāsā ziyā virdi cihāne şubḥ-dem
Pertev-i ḥurşīd-rüy-i āṣaf-ı encüm-ḥaşem
- 2) Gevher-i kân-ı seḥā ser-çeşme-i cūd ü ‘aṭā
Mālik-i baḥr-i kemāl ü dūr-i deryā-yı kerem
- 3) Dāver-i rüşen-nihād ü server-i ‘ālī-nijād
Mihr-i burc-ı ‘adl ü dād ü şāḥib-i tīg ü ḳalem
- 4) Muṣṭafā Pāṣā-yı ‘ālī-ḳadr ü Ḥātem-i mekrümet
Āṣaf-ı Cem-menḳabet-i düstür-ı Key-ḥusrev-şiyem
- 5) Luṭf u iḥsānı yanında ḳatreden kemter biḥār
Zāt-ı pür-cūdı dūr-i yek-dāne-i baḥr-i himem
- 6) Adı ḳaldı dünyede cūd u seḥā-yı cāmuñ
Ol ḳadar bezl itdi kim dest-i güher-pāşī direm
- 7) Ḥālḳ-ı ālem dā’imā olmaḳda iḥsān-dīdesi
Dehre mebzūl eyledi iḥsānın ol ferḥunde-dem
- 8) Ni‘ met-i bī-minnet-i cūduñdan ey mihr-i münīr
Bende-i kemter ne var bir zerre olsam muḡtenem
- 9) Çāḥ-ı ḡam olsa mekānum derd-i hicrile eger
Var iken ḥabl-i metīn-i luṭfuñ aṣlā ḡam yemem

- 10) Der-kenār itmek naşib olmadı dürr-i maqşadı
Ağlamaqdan eşk-i çeşmüm olmuş idi gerçi yem
- 11) Gerdiş-i gerdün-ı dūn itdi gözüm yaşunı hūn
Qāmetüm bār-i ğam-ı çarḥ-ı felekle oldı ḥam
- 12) Şefkat eyler ḥāline ehl-i kemālūñ görse ger
Ḥāk-i pāyine varup kıl rūyuñı ferş-i qadem
- 13) Ni‘ metī-i ḥaste-dil geldi der-i dergāhuña
Eyle iḥsānuñla mesrūr anı ey vālā-himem
- 14) Cür’et olmaz idi taşdı‘ a kemāl-i mertebe
Olmasa ḥālüm diğər-gūn ey gül-i bāğ-ı kerem
- 15) Şerḥ-i ḥāl-i pūr-melālūñ birle taşdı‘ eyleme
Cān ü dilden kıl du‘ ā-yı devletini dem-be dem
- 16) Gülşen-i ‘izz ü sa‘ ādetde hemişe gül gibi
Şād ü ḥandān olasın ey serv qadd ü gönçe-fem
- 17) Sen sa‘ ādet cāmını şorduqça devletle müdām
Düşmenūñ bezm-i fenāda nūş ide şahbā-yı ğam

13-a

Kaşide-i der medh-i fahri'l ümerā Hasan Big Mir Livāi Burūsa

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - - (- ' - -)

- 1) Bārekallāh zihī luṭf-ı Ḥudā celle celāl
Levḥaṣallāh zihī faẓl-i Kerīm-i Müte' āl
- 2) Şeref-i maḳdemi bir zāt-ı kerīmü's-şānuñ
Ġonçe-i ḳalbimizi açdı mişāl-i gül-i āl
- 3) Kimdür ol kân-ı kerem deyü eger ey dil-i zār
Benden eylerseñ anuñ vaşf-ı cemīlünü su'āl
- 4) Maṭla'-ı mihr-i cihān-tāb-ı semā'i rif' at
Āfitāb-ı felek-i devlet-i ' izz ü iḳbāl
- 5) Bermekī-haslet ü Ḥātem-kerem ü zerre-nüvāz
Ma' delet-pīşe ' aṭā-keştir ü sencide-maḳāl
- 6) Maẓḥar-ı luṭf-ı Ḥudā muẓḥir-i in' ām ü ' aṭā
Serv-i gülzār-ı seḥā merdüm-i pākīze-ḥıṣāl
- 7) Gül-i gülzār-ı kerem ya' ni Ḥasan Big kim odur
Ġonçe-i bāġ-ı himem şem' -i şebistān-ı kemāl
- 8) Meclis-i ehl-i dile ravza-i firdevs-i berīn
Cān virir şoḥbeti baña nitekim āb-ı zülāl
- 9) Göricek zāt-ı pesendinde ḥıṣālını anuñ
Oldı üftāde-i luṭfı bu dil-i şifte-ḥāl

- 10) Olmasa bende-i fermān-beri ger şems ü kamer
Çihre-sāy olmaz idi dergehüne sāye-mişāl
- 11) Gülşen-i medhūne ey gonçe-i gülzār-ı kerem
‘Andelib olsa revādur dil-i meksūru’l-bāl
- 12) Sensin ol neyyir-i iqbāl-i sa‘ādet ki bugün
Oldı sāyeñde kamu pīr ü civān ferruḥ-fāl
- 13) Gonçeniñ leblerini beste kılan gülşende
Leblerüñ gonçesidür ey gül-i gülzār-ı kemāl
- 14) Çāre mi var ki saña olmaya dil-dāde cihān
Ey kerem kânı eyā fahr-ı gürüh-ı emşāl
- 15) Keh-rübā olmasa ger seng-i der-i dergāhuñ
Aña olmazdı rübūde bu gönül kâh emşāl
- 16) Rişte-i mekrümetüñ elde iken sultānum
Meskenüm olsa ne ğam ka‘r-ı çeh-i hüzn ü melāl
- 17) Sensin ol şems-i ziyā-baḥş-ı ḥarīm-i elṭāf
Pertev-i cūduñile oldı cihān māl-ā-māl
- 18) Olmadı cilve-nümā āyine-i ḳalbümde
‘Ārız-ı şāhid-i luṭfuñ gibi bir hūb-cemāl
- 19) Rişte-i mihrūne beste olalı ḥaste gönül
Pişesi saña du‘ā oldı ğudüvv ü āşāl
- 20) Çarḫa ııerdi başum mihr-i cihān-ārāveş
Meclisünde eger olsaydı yerüm şaff-ı ni‘āl

- 21) Lāfı ҡo Nı‘ metiyā virme cenābına şudā‘
Ber-ṭaraf ‘ arz-ı ubūdiyyet ü izhār-ı kemāl
- 22) Hadd-i zātında o bir zāt-ı kerīmü’ş-şāndur
Etse lāyıkdur aña ‘ izz ü şa‘ ādet iķbāl
- 23) Ne ҡadar ‘ arşa-i medhūñde olursañ pūyān
Peyk-i endişeye yoķ haddi irmege mecāl
- 24) Ƙaldur el dergeh-i Mevlā’ya tazarru‘ eyle
Artura devlet-i ‘ ömrini Hudā-yı Müte‘ āl
- 25) Rūz ü şeb ola teraķķīde meh-i iķbālī
İrmeye devletinüñ mihrine ‘ ālemde⁷⁷ zevāl
- 26) Şadr-ı ‘ izzetde muķīm ide seni Rabb-i Raḥīm
Kāmkārı ile her dem olasın ‘ alü’l-‘ āl
- 27) Kelle-i düşmen-i bed-ḥāhuñı çevġān-ı ķazā
Eyleye pāy-i semendūñde hemīşe pā-māl

⁷⁷ عالمه (‘ āleme) şeklinde yazılmıştır.

11

Ḳaṣīde der ḥaḳḳ-ı Sultān Murād Ḥān berāy-ı tonanma-yı feth-i Kal‘ā-i Revān

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Ta‘ āla’l-lāh zihī peygām-ı feth-i memleket-ārā
Ḳulüb-ı mürdeye oldı şafā-baḥş ü ḥayāt-efzā
- 2) Bi-ḥamdillāh ki ‘ ahdinde yine bir şāh-ı Cem-cāhuñ
Nüvīd-i feth ü nuşretten şeref buldı bugün dünyā
- 3) Şeh-i Cem-bezm Rüstem-zerm ü Dārā-yı felek-temkīn
Hizebr-i şīr-efgen ḳahramān-ı ma‘ reke-ārā
- 4) Şehenşāh-ı kerem-güster şeh-i zī-şān ü dīn-perver
Cihān-gīr-i zafer-yāver cihānbān-ı ‘ adil-pīrā
- 5) Murād-ı ‘ ālem ü ādem medār-ı devlet-i İslām
Nigīn-i ḥātem-i nuşret veliyy-i ni‘ met-i dünyā
- 6) Cenāb-ı Ḥāzret-i Sultān Murād Ḥān-ı murād-āver
Dilīr-i şaf-şiken Rüstem-neberd ü şāh-ı bī-hemtā
- 7) Zamān-ı ‘ adl ü dāduñda tolaşmaz kimseye kimse
Meger kim gerden-i yāre tolaşa zülf-i ‘ anber-sā
- 8) Eger seng-i deri olmasa anuñ güherāsā
Rübūde olmaz idi āña geh geh bu dil-i şeydā
- 9) O sultān-ı ‘ azīmü’ş-şān o ḥāḳān-ı felek-‘ unvān
Sa‘ ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā

- 10) Cenāb-ı Hāzret-i Bārī kılup ol dem aña yāri
 Tokuz günde Revān fethin müyesser eyledi Mevlā
- 11) İrince müjde-i nuşret açıldı gül gibi ‘ālem
 Cihāna haḳ bu kim oldu meserret-baḥş ü rūḥ-efzā
- 12) Tonandı gül gibi ‘ālem açıldı ḡonḡeveş diller
 Bu zevḳ ile ḡayāt-ı tāze kesb itdi bütün dünyā
- 13) Kumāş-ı zer-keş ü zer-beftle zeyn oldu her kūşe
 Bakılmaz sūḳ ü bāzāra ser-ā-ser atlas ü dībā
- 14) Murāda ten virüp dā’im murādı üzre şād idüp
 Sürūr-ı feth ü nuşretle daḡı mesrūr ide Mevlā
- 15) Yeter ey Ni‘ meti şimden gerü taşdı‘ a ruḡşat yok
 Du‘ ā eyle Ḥudā’ya diye āmīn pīr ile bernā
- 16) Hemīşe Āl-i ‘Oşmān’ıñ nıḡebbānı ola ey dil
 Cihānı yoḡ iken var eyleyen Ḥallāḳ-ı bī-hemtā
- 17) Hemīşe ‘asker-i İslām’ı manşūr ü muḡaffer kıl
 ‘adū-yı dīni maḳhūr it müdām ey ‘Ālim ü Dānā
- 18) Sühūletle naşīb eyle aña fethini Bağdād’ıñ
 Be-ḡaḳḳ-ı sūre-i Meryem be-faḡl-ı sūre-i Ṭāhā

12

Kaşıde-i latīfe der haqq-ı zügürtlükMef^ʿ ülü/Mefā^ʿ ilü/Mefā^ʿ ilü/Fe^ʿ ülün

- - · / · - - - / · - - · / · - - -

- 1) Zaḥm urdı dile tır-i ğam encām-ı zügürtlük
Çāk eyledi sīnem yine şamşām-ı zügürtlük
- 2) Dil bezm-i felāketde yed-i sāķī-i ğamdan
Çekmekde müdām miḥnetile cām-ı zügürtlük
- 3) Bilmem kime şekvā ideyin dest-i felekden
Halk içre beni eyledi bed-nām zügürtlük
- 4) İtdim seni milk-i ğama vālī deyü nāgeh
Geldi şeh-i ğamdan baña peygām-ı zügürtlük
- 5) Dikdim felege nevbet-i şāhī baña degdi
Mānend-i meh-i nev yine a^ʿ lām-ı zügürtlük
- 6) Bir mertebe ṭab^ʿ umda seḫā var ki cihānda
Etsem yeridür herkese in^ʿ ām-ı zügürtlük
- 7) Bir vechile yok zevķ ü şafā ḥāne-i dilde
Āyā nic' olur işbu ser-encām-ı zügürtlük
- 8) Ḥayfā vü dirīgā yine ol vaḥşı ğazālı
İtdürdi edānīye görüñ rām-ı zügürtlük
- 9) Şayd itdürür ol gözleri āhūyı raķībe
Revnaķ kımaz ādemde hele nām-ı zügürtlük

- 10) Pāyima benim düşdi şafā guşşa vü şādī
Taḫsīm idicek herkese ḫassām-ı zügürtlük
- 11) Yazmış beni dībāce şeref-nāme-i zevḫa
Taşvīr idicek şeklümü ressām-ı zügürtlük
- 12) İrişmez elüm dāmen-i maḫşūd ü merāma
‘Ālemde beni eyledi nā-kām zügürtlük
- 13) Ey şāh-ı cihān devlet-i‘ işḫuñda ne çāre
Dil oldı giriftār-ı ğam-ı vām-ı zügürtlük
- 14) Cānumdan uşandırdı beni bir yaña miḥnet
Hem bir yañadan guşşa-i evhām-ı zügürtlük
- 15) Cānā dehenüñ gibi yine ‘arşa-i ğamda
Teng itdi cihānı başa hengām-ı zügürtlük
- 16) Pervāz-ı bülend eyler iken evc-i safāda
Şayd eyledi murğ-ı dilümü dām-ı zügürtlük
- 17) Qıldı beni ser-geşte-i şahrā-yı ḫasāvet
Endūh-ı tehī-destī vü ālām-ı zügürtlük
- 18) Aḫşāma irişmez mi ola rūz-ı felāket
Āyā ire mi şubḫa ‘aceb şām-ı zügürtlük
- 19) Levḫ-i dilüme yazmış ezel ḫāme-i ḫudret
Dībāce-i nā-kāmī vü erkām-ı zügürtlük
- 20) Her ‘uşrın olur yūsri elem çekme cihānda
Elbette geçer ğam yeme eyyām-ı zügürtlük

21) Bi'l-cümle cihān ḥalkına hep itdi sirāyet
 Bir sende degil guşşa-i ālām-ı zügürtlük

22) El-kışşa seni eyledi bīmār ü dil-efgār
 Ey Ni' meti-i zār ser-encām-ı zügürtlük

23) Ḥācātuñı 'arz eyle der-i bār-ı Ḥudā'ya
 Eşḥāşa şaķın eyleme i' lām-ı zügürtlük

13

Kaside-i bî-bahane der-haqq-ı mürteşiyân-ı zamâne

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Zihî rüsvâyi-i âyîn ü resm-i devlet-i fânî
‘Acâ’ib şekle girdi milket-i şâh-ı cihānbānî
- 2) ‘Udül itdi tarîk-i haqdan İstanbul mevālisi
İrişür korkaram bunlara bir gün hışm-ı Rabbānî
- 3) Dahı erbāb-ı hall ü ‘aqdile aşhāb-ı ‘izz ü cāh
Ser-ā-pā cife-i dünyāya şatdı dîn ü imānı
- 4) Bir iki mürteşî cāhil olunca devlete nāil
Perişān eyledi ‘ırz ü vaqār-ı şāh-ı zî-şānı
- 5) Mülakḳab bir bölük bî-raḥm ü bî-şefkat ḥarāmîler
Ḥarāba virdiler ḥayfā ki milk-i Āl-i ‘Oṣmān’ı
- 6) Kimi oḡlan pūzevelki kimi cāriye dellālî
Kimi cinci kimi kancı kimi gul-i beyābānî
- 7) Nedīm-i bezm-i ḥāşşî kiminiñ mef’ ul ü müsta’ mel
Yed-i rüşvet idinmiş her biri bir cilt-i nādānî
- 8) Bu kavmiñ sū’i ef’ āli ne şekle ḳodı dünyāyı
Bu ḥāle ‘ayn-i ‘ibretle nazar ḳıl eyle seyrānı
- 9) Bulardur ihtilāl-i kā’ināta bā’ iş ü bādî
Bular ḳulm ü fesādıñ ma’ denidür fitnenüñ kāmı

16-a

- 10) Ne hāletdür gelüp şadre kuzāte olalar kādī
 Qanı ya ğayret ü nāmūs ü neng ü şān-ı hāqānī
- 11) Ferāmūş itdi bunlar Hāq̄q’ı bi’l-külliyeye unutdı
 ‘Azāb-ı kabri vü rüz-ı cezāyı yevm-i mizānı
- 12) Cihānuñ rüşvet ile altın üstüne getürdiler
 Hilāf-ı emr-i Rabbānī idüp biñ dürlü ‘işyānı
- 13) Bular üç vechile mazhar olupdur la‘ net-i Hāq̄q’a
 Bu kavmiñ mekr ü şerrinden Hudā hıfz ide insānı
- 14) Beyān idem o üç vechi kulaq tut istimā‘ eyle
 Bu ğamla dem-be-dem qan ağlayup çāk it giribānı
- 15) İki vechi hadis üzre biri ber-müceb-i āyet
 Bu bir sırr-ı İlāhīdür hıred fehm idemez anı
- 16) Muqaddem rüşvetile her birisi aldı bir manşib
 Şoñında mürteşī oldı idüp zulm-i firāvānı
- 17) Sebīl-i Hāzret-i Hāq’ dan ‘udül itdi bular hayfā
 Qanı icrā-i şer‘ u ya qanı aḥkām-ı Yezdānī
- 18) Da‘ āvī-i ‘ibādu’l-lāhı şer‘ a eylemez taṭbīk
 “Ve men lem yaḥküm” ü bilmez ider cehl ile noḳşānı
- 19) Tecāvüz eyledi çoqdan bular ser-ḥadd-i inşāfı
 Sezādur bunlara ger nāzil olsa qahr-i Rabbānī
- 20) ‘Azāb içre muḳīm olmak muḳarrerdür bu zālimler
 Muḥaḳḳaḳ naşş-ı kātı‘ da budur ta‘ yin-i Sübhānī

- 21) Eger ‘ilm ile bunlar ‘āmil olsa ‘adl ü dād itse
Koyun kurd ile āhū şîr ile eylerdi cevlanı
- 22) Bular ger rûz-i haşri münkir olmasaydı ‘ālemde
Ne mümkün bunların olmak zünüb-ālûde dāmānı
- 23) Hudā’dan havf idüp dağı resûlünden hicāb itse
‘İbādu’l-laha itmezdi bular cevri-i firāvānı
- 24) Ma‘āş ü iğtināmı cümlesinin hep harām işrāf
Unutturdu bular zulm itmede Haccāc ü Mervān’ı
- 25) Şefā‘at şöret ü rüşvet fenāya virdi dünyâyı
Bular nefsi hevāsına uyup itmekde ‘işyānı
- 26) Tarîk-i ‘ilm-i pâki itdiler cühhālile nâ-pāk
Bu hâle dîdelerden yaş yerine akıduñ kanı
- 27) Ne deñlü hîz ü kün dāde var ise dār-ı dünyāda
Müderris kâdî oldu hep virüp bir iki hem-yānı
- 28) Mükemmel tarz ü refţarı mükevver başda destārı
Kabāhatkār-ı muhtārı gören ādem şanur anı
- 29) Cehāletde ‘ālem iken müselleme geçinüp yine
Söze gelse ider da‘vā-yı ‘ilm ü fażl ü ‘irfānı
- 30) At üstünde vecāhetle dağı ‘izz ü izāfetle
Kıyās eyler gören anı İmām-ı A‘zām-ı şānı
- 31) ‘İlimden zihni bî-behre ma‘ārifden dili sāde
Başında kubbedür gūyā ki destār-ı perîşānı

16-b

- 32) Mevālīnūñ ‘ulüvv-i şānını bilmek dilerseñ ger
Şakāyık’da muşarraḥdur nazār kıl oku gör anı
- 33) Bulardur tālib-i ‘ilm ü ma‘ārif kāmīl ü ‘ārif
Fenāri Ḥāce-zāde Molla Ḥusrev Molla Gürānī
- 34) Esīr-i cīfe-i dūnyā ser-ā-pā şimdi hep ḥukkām
Ferāmūş itdi bunlar Ḥazret-i Kaḥḥār-ı Deyyān’ı
- 35) Şarāb-ı irtişānuñ hem daḥı esrār-ı eşrāruñ
Olupdur bezm-i ‘işyānda bular sekrān ü ḥayrānı
- 36) Mevālī böyle olunca ‘avāmuñ nic’olur ḥālī
Ḥudā ḥıfz eyleye bundan beterden ehl-i imānı
- 37) Tefekkür eyler iken bunlaruñ aḥvālını bir şeb
Getürdi yāduma bu maṭla‘ı ilḥām-ı Rabbānī
- 38) Bu kavmuñ irtikāb itdügi mekrūḥāt ü ‘işyānı
Başın kessen qabūl itmez cihānda qamu Süryānī
- 39) Cihāt ehli vefāt etse cihātın kendüler alur
Yedirmezler faḳīre bir cihetle bir dilim nānı
- 40) Bular Qārūn iken mālile yine iftikār eyler
Zamānuñ olmuş iken her biri Fir‘avn ü Hāmān’ı
- 41) Daḥı Sulṭān Mehemmed Cāmī‘inin qubbesi içre
Defā’in vaż‘ idübdür her birisi künc-i pinhānı

- 42) Geberse emr-i Hakk ile birisi gitse dünyadan
Zuhur eyler fakirim dir iken bir nice hem-yani
- 43) Ilahi ruz-ı mahşerde bu kavmin nic' olur hali
Girince dest-i mazluma giriban ü damani
- 44) Buları Hakk te' ala soñ nefes imandan⁷⁸ ayırsun
Bulardur tac ü tahtından ayıran şah-ı devrani
- 45) Cenab-ı Hazret-i Hak'dur muhakkaḳ fā' il-i mutlak
Ne hikmettir ara yerde bu eşkalün nümāyānı
- 46) Ya bundan soñra ' alemde şafā mı kalur ademde
Cezā-yı nefsimüzdür hep görürüz dā'imā anı
- 47) Eger biz nefsimiz ıslāh idüp Hak'dan hicāb itsek
Olup mustaḡfir ü tā'ib çeküp cām-ı peşimānı
- 48) Bize zālimleri Mevlā müvellī eylemez idi
Gözetsek şer' i vü olsaḳ mu' tī-i emr-i Sulṭānī
- 49) Hudā bir kavme hıṣm idüp cezāsın ihtiyār etse
O kavmin hākimi zālim olur be-emr-i Subḫānī
- 50) Karib oldı gibi sā' at ' alāmātı zuhūr itdi
Hudā nazm-ı şerifinde beyān etmiş idi ānı
- 51) Emānātı Hudā ehline virün deyü emr itdi
Bular nā-ehle virdi hep hilāf-ı emr-i Raḥmānī

17-a

⁷⁸ ایمانندن (imānından) şeklinde yazılmıştır.

- 52) Gerek seccāde-i şer‘ ü gerek begler begilikler
Şatıldı irtişā ile kuruldu sūķ-ı sulţānī
- 53) İlähī sen ‘ Alīm ü ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem’sin
Ki bunda hikmet ü kudret nedir ey ma‘ delet kāmī
- 54) Neye müncerr olur bilmem bu aḥvāl-i melāl āver
‘ İbādu’l-laha cā’izdür ire şoñra perīşānī
- 55) Dirīgā Rūm’uñ aḥvālī acā’ib şekle girmiştir
Niçün te’ḥīr ider bilsem bu milkin şāḥibi ḳanı
- 56) Nüzūl itmez ise ‘ Īsī ümīdūñ kes bu devletden
Cihānda zulm ü āşūbıñ ne ḥaddi var ne pāyānı
- 57) İrüp Ḥaḳ’dan hidāyet ger ḥurūc itmez ise Meḥdī
Çıḳar ehl-i zemīnin āsūmāna āḥ ü efğānı
- 58) Bu ‘ asruñ iḥtilālīne nedir bā‘ iş deyü şorsañ
Nedir bunda cevāb-ı bā-şavāb Şeyḥ-i Nu‘ mānī
- 59) Bu ḳavme mağfīret eyler ise ger Ḥazret-i Ğaffār
Cināna dāḥil eyler şübhesiz hep ehl-i ‘ işyānı
- 60) Dirīgā ḥalk-ı ‘ ālem hep gerek ‘ ābid gerek fāsīd
Hevā-yi nefsine uymuş unutmuş fażl-ı Mennān’ı
- 61) Ne ḥ‘āce devlete şākir ne faḳrına gedā şābir
Ne bir kes ḥaḳḳına rāzī bu ancak emr-i Rabbānī
- 62) Fenāsın kā’inātıñ bilmiş iken her kişi görseñ
Yine inşāfa gelmez ḳomaz elden buğz ü ‘ udvānı

- 63) Mürüvvet merhamet şefkat diyānet gitdi ‘ālemden
Dirīġ eyler gedādan ehl-i dūnyā bir dilim nānı
- 64) Cihānda çekdügün hep muḳtezā-yı nefsi-i şūmuñdur
Gözün aç ḥāb-ı ġafletden uyan hey Ādem oġlanı
- 65) Seni bu nefsi-i emmāre şaḳın bī-ḳāre dūr eyler
Ḥudā’dan kim odur ḥalk eyleyen bu heft eyvānı
- 66) Şikāyet rūzgār-ı bed-eserden kim cihān içre
Yirile sevmez aṣlā zümre-i erbāb-ı ‘irfānı
- 67) Şikāyet dest-i ḳarḥ-ı kīne-perverden ki devrinde
Ḥülāṣa ḳāre yok bir dem yed-i ġamdan girībānı
- 68) Revā görmezdi bir dāne felek merd-i sūḥan-dāne
Simaṭ-ı bezm-i devletde dirīġā rīze-i nānı
- 69) Bu ‘asruñ devleti bu ise geçdim ben bu devletden
Gerekmez ‘ālemiñ baña bu ġüne devlet ü şānı
- 70) Yeter ser-māye devlet ü cihānda ṭālib-i Ḥaḳḳ’a
Sirişk-i āl vü ruḥsār-ı zerdi ḳeşm-i giryānı
- 71) Ḥudā’dan ḥavf idüp şol kes hevādan nefsi nehy etse
Cināna dāḥil eyler Ḥaḳ te‘ālā ḥazreti anı
- 72) Ḥudāvendā kimini raḥm-i māderde sa‘īd itdün
Aña bildiri luṭfuñ neydügin āyīn ü erkānı
- 73) Şaḳı ḳıldıñ kimini ḥikmetünle rüz-i evvelde
Su’āl itseñ aña bilmez nedir resm-i müselmānı

17-b

- 74) Şu kim emrüne rām olup yoluñda terk-i ser eyler
Naşīb it şoñ nefesde aña imān ile Qur’ān’ı
- 75) Şu kim nefse uyup ya Rab itā‘ at eylemez saña
Virüp inşāf aña eyle hidāyet ey kerem kânı
- 76) Görür mişkāl-i zerre hayr u şer ‘ amālını insān
Gözün aç ġāfil olma nefse uyma itme ‘ işyānı
- 77) Hudā mişkāl-i zerre nāsa zulm itmem buyurmuşdur
Ne luṭf işşı kerem kânıdur ey dil gör o sulṭānı
- 78) Kitābında didi “Lā taḡnetu” ol Hāl-ı yektā
Ümīdün kesme luṭfıñdan ki oldur maġfīret kânı
- 79) Hudā’nın ni‘ meti mebzūldür maḥlūkāta her laḥẓa
Dirīġ itmez ‘ ibādından ‘ atā vü luṭf ü iḥsānı
- 80) Elem çekme bi-ḥamdillāh ki bildün ni‘ metü’l-lāhı
Hemīşe şükr idüp zıkr it kemāl-i faẓl-ı Mennān’ı
- 81) Kemāl-i luṭfuña āḥrā vü elyāk ḥidmet-i şükri
Naşīb it baña ya Rabbī edā idem saña anı
- 82) İşüm sehv ü ḥaṭādur ‘ arşa-i ‘ ıṣṣuñda sulṭānum
Biḥār-i luṭfuñuñ ammā ne ḥaddi var ne pāyānı
- 83) Hudāvendā kerīmā maġfīret kıl baña luṭf eyle
Daḥı gösterme ya Rabbī ‘ azāb-ı ḳabr ü nīrānı

- 84) Bu nazma gerçi kim kûşîş idüp tazıyî‘ -i vaqt itdim
Çeküp silk-i beyāna bir bölük ħar-bende nādānī
- 85) Buña nādim olup ğam çekmezem zīrā ki ‘ālemde
Çerā kārī küned ‘āķil ki bāz āred peşīmānī
- 86) Revādur ħāme-i zerle yazarsam şafĥa-i çarĥa
Bu nazm-ı vaĥşet-engīzi görenler ola ĥayrānı
- 87) Yeter ey dil şikāyet rūzgār-ı sifle-perverden
Demidür tayy ide ĥāme bu nazm-ı ğuşşa-‘ unvānı
- 88) Ġazā-i ekber itdün mürteşiden intikām alduñ
Ki aşduñ zirve-i ‘arş-ı berīne tīg-i bürrānı
- 89) Su’āl idenlere sāl-i ğazāmı aña tārīĥin
Di “ġāzīyem”⁷⁹ ma‘ ārif ehli lā-büd fehmi ider ānı
- 90) Beķā-i dīn-i İslām’a du‘ ā it ba‘ d-ezīn ey dil
El açup diye āmīn ħudsiyān-ı ‘arş-ı Raĥmānı
- 91) Hemīşe Ĥazret-i Bārī ide luĥf eyleyüp yārī
Ola iĥsānı ile Āl-i ‘Oşmān’ın nigāhbānı
- 92) Ne deñlü mürteşī zālīm var ise Ĥaķ belā virsün
Ser-i nā-pāki olsun ‘arşagāh-ı ğuşşa ğaltānı

⁷⁹ “غازيم” 1058 tarihine işarettir.

II. MEKTÜB-I MANZŪM

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Şabā Rūm'a gider isen Burūsa'ya selām eyle
Bizi bilüp su'al iden ehibbāya selām eyle
- 2) Eger ugrārsa yoluñ muḳteżā-yı rūzgār ile
Sitanbūl'a vü Eyyüb'e Ğalaṭa'ya selām eyle
- 3) 'Ubūr itdikde baḫri bendeñüzden luṭf ü iḫsān it
Muḳaddem Bozburun ile Mudanyā'ya selām eyle
- 4) Düşerse reh-güzāruñ ba' d-ezīn ger cānib-i baḫre
Beşiktaş'a Sarāyburnu'na deryāya selām eyle
- 5) Seḫer üftān ü ḫizān gülşen-i kūyına dil-dāruñ
Varup benden o şāh-ı 'ālem-ārāya selām eyle
- 6) Su'al eylerse ḫālüm sen de taḫrīr eyle aḫvālüm
Yüzüñ sür ḫāk-pāy-i ğāliye-sāya selām eyle
- 7) Niyāz-ı cān-güdāz ile biraz 'arz eyle iḫlāşum
Cenābına anuñ bī-ḫadd ü bī-ğāye selām eyle
- 8) Du'ā kııl devletine ba' dehū taşdı' a 'özü eyle
Der-i devlet-penāh-ı āsümān-pāye selām eyle
- 9) Varup ādābile evvel temellük eyle derbāne
Elin öp ben ḫulundan şoñra āğāya selām eyle

- 10) Su'āl it hāṭır-ı ehl-i kemāli ba' dehū bir bir
Ma' ārif kânı erbāb-ı mu' ammāya selām eyle
- 11) Ser-ā-pā cümleten erbāb-ı dīvāna vü küttāba
Vezīre mīr-i mīrāne vü pāşāya selām eyle
- 12) Sevād-ı çeşm-i 'ālem hāl-i ruhsār-ı benī Ādem
'Arab-zāde 'Alī'ye Kāra Mūsā'ya selām eyle
- 13) Semā'i 'ilm ü 'irfānuñ meh-i hurşid-i tenvīri
Var ol rūḥ-ı muşavver ya' ni 'īsā'ya selām eyle
- 14) 'Acā'ib müsteşār oldı şaḳal gösterdi dünyāya
Varırsañ dest-būs it Köse Yahya'ya selām eyle
- 15) Gül-i bāğ-ı siyādet seyyid-i erbāb-ı ḥayşiyet
Varup Seyyid Hüseyn-i nükte pir āya selām eyle
- 16) Peyk başı Mehemmed Şāh'a benden 'arz-ı ihlās it
O rind-i bād-refṭār ü sebük-pāya selām eyle
- 17) Şolāḳ-zāde eger şāğ ise varup ḥāk-i pāyine
Yüzüñ sür ol hilāl-ebrū ḳāşı yaya selām eyle
- 18) Leb-i deryāda eyler mi ayak seyrin Çāvuş-zāde
Görür iseñ o rind-i bāde-peymāya selām eyle
- 19) Ḥasan Şāh-ı semen-sīmā añarsa bendesin saña
Elin öp sen de benden aña bī-gāye selām eyle

15-b

- 20) Ser-ā-pā cümle ihvāna huşūşan kim Süleymān'a
 ‘Ömer Şāh ile ‘Oşmān’a vü Monlā’ya selām eyle
- 21) Mü’ezzīn Kāra Kız ger ölmedi ise şaķın zinhār
 Dimem saña varup benden o bed-rāya selām eyle
- 22) Hār-ı lā yefhem ü hayvān-ı nāṭıķ gāv-ı bed-āvāz
 Öküz hey’et Mehemmed Şāh-ı dānāya selām eyle
- 23) Kāmu yārān ü aḥbāba gerek dervīş ü dil-rīşe
 Derūn-ı dilden el-hāşıl eḥibbāya selām eyle
- 24) Saña dirlerse anlar da bu ‘abd-i pür-ķuşūr içün
 Görürseñ ol ğarīb-i zār ü şeydāya selām eyle
- 25) Kemīne zerre-i aḥkar faķīr-i dergeh-i dil-ber
 Ki ya‘ nī Ni‘ metī-i meclis-ārāya selām eyle
- 26) Selām olsun saña benden hemişe ey cefā-pīşe
 Gehī düşdükce sen daḥı bu şeydāya selām eyle

18-a

III. ŞİKĀYET-NĀME

Şikāyet-nāme li-Muḥarririhi'l-fakīr

Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün

· · · · / · · · · / · · ·

- 1) Al ele ḥāme-i dūr efşānı
Ey gönül eyle dāstān ḥ'ānı
- 2) Eyle bir bir şikeste beste-raḡam
Dīde-i terden aḡıdup ḡanı
- 3) Şafḡa-i rūzgār ü bed-esere
Mā-cerā-yı ḡumūm-ı devrānı
- 4) Ṭālī' -i dūndan şikāyet ḡıl
Çāk idüp kūşe-i girībānı
- 5) Eyle esrār-ı ḡuşşanı izḡār
İstima' iden ola ḡayrānı
- 6) Saṭr-ı naḡm üzre ḡıl resen-bāzī
Ḥāme olsun elūñde mīzānı
- 7) Hem yūmin ü yesāre cılveler it
Ṭih-i ma' nāda eyle cevālānı
- 8) Ey felek ṭālī' üm ne ḡikmetdür
İtmedi āḡ kesb-i ḡandānı
- 9) Zā'il itmeḡe çāre yok dilden
Nakş-ı jeng-belā-yı hicrānı

10) Dest-i ğamdan ħalāşa yok çāre

Ĥāşılı dāmen-i girībānı

11) Sākī-i rūzgār-ı kīne-güzār

Ṭutmadı cām-ı ‘ ahd ü peymānı

12) Şunar aġyāra cām-ı iķbālī

‘ Āşıķa sāġar-ı müfācānı

13) Şunmadı baña sākī-i devrān

Bezım-i ‘ ālemde cām-ı şādānı

14) Ki budur muktezā-yı ṭālī‘ -i bed

Çekerem sāġar-ı perīşānı

15) Rūzgārın ķadīmī pīşesidür

Sevmez elbette ehl-i ‘ irfānı

16) Kimde zann etse ‘ ilm ü ma‘ rifeti

Tır-i cevre siper ider anı

17) Nāķıd-ı kem-‘ ayār-ı gerdūnuñ

Köhne oldu bozıldı mīzānı

18) Şalar ehl-i ma‘ ārifī ĥāke

Çeker eflāke şaķş-ı nādānı

19) Şimdi bu‘ aşr içinde devletmend

Diyeyin kimdür işit anı

18-b

- 20) Ol ki meçhûl ola anuñ nesebi
Pîşesi ola hem feres-rânî
- 21) Nâ-sezâ bir hîred ü pâküm ola
Kârı evvel anın şütür-bânî
- 22) Kande var ise bir fûrû-mâye
Devlet ü câha olur erzânî
- 23) Tâlib-i cîfedür kâmusı yine
Bir pula bulsa virir îmânî
- 24) Var kıyâs eyle şimdi bunlar ola
Rûzgârın kibâr ü a' yânı
- 25) Mâlik iken künûze her birinüñ
Fûls-i aḥmer içün çıkar cânı
- 26) Cân virir hıssat ü denâetle
Fuḳarâdan dirîğ ider nânı
- 27) Böyle cühhâl-i bed-fi' âle felek
Eyler iḳbâl ey kerem kânı
- 28) 'İlm ü 'irfâna i' tibâr olsa
Cühelâ bulmaz idi ' unvânı
- 29) ' Âlemiñ devleti bu gûne ise
Ehl-i ḥaḳ eylemez ḳabûl anı
- 30) Tâlib-i Ḥaḳḳ'a bu yeter devlet
Ruḥ-ı zerdî vü çeşm-i giryânı

- 31) Herkese devleti mübârek ola
‘ Âşıka yâri h’âceye şânı
- 32) ‘ Âyn-ı ‘ ibretle hâlüme nazâr it
Nicedür bunda sırr-ı Yezdânî
- 33) Bâğ-ı ‘ ilm ü kemâlün olmuş iken
Murğ-ı dil bülbül-i hoş-elhânı
- 34) Zaḥm-ı hâr-ı ğamile leyl ü nehâr
Çıkar eflâke âh ü efġânı
- 35) Oldı ol bülbülüñ o bâğ içre
Rûy-i cānān verd-i ḥandānı
- 36) Bir sehî kāmete hevādāram
Serde sevdāsı dilde hicrānı
- 37) Sidretü’l-Müntehāya ta‘ n eyler
Reviş-i kāmēt-i ḥırāmānı
- 38) Dil-i bīmāra oldı‘ ayn-i belā
Ġamze-i cān-sitān ü fettānı
- 39) Şadr-ı sīnemde ber-ḳarār oldı
Zaḥm-ı peykān-ı tīr-i müjgānı
- 40) İrmege çāre yok vişāline
Ger virirseñ yoluña biñ canı

19-a

- 41) Ğam-ı la‘liyle⁸⁰ eyledim cārī
Eşk-i ħūnīn çeşm-i giryānı
- 42) Girye vaḳtiñde ‘aynuma almam
Eres ü Şaṭṭ ü Baḥr i ‘Ummānı
- 43) İnkisārumdan ey felek ḥazer it
Alma āh-ı derūn-ı vīrānı
- 44) Bu ne ṭālī‘dür ey felek bilmem
Ki nedir bunda sırr-ı seccānī
- 45) Mihr-i enver ṭulū‘ idüp seḥeri
İtse deşt ü cibāli nūrānī
- 46) Naẓar etsem cemāliñe ol dem
Setr ider anı ebr-i zūlmānī
- 47) Bir kişi olsa luṭfile meşhūr
Baña geldikde itmez iḥsānı
- 48) Ḥātemi görsem ol daḥı nāgeh
Benden umardı bir dilim nānı
- 49) Her kime eyledimse ‘arz-ı ḥulūş
Eyledi baña buğz u ‘udvānı
- 50) Çeşm-i iḥvāna ḥod-senān oldum
Ṭut benem şimdi Yūsuf-ı şānī

⁸⁰ لعيله şeklinde yazılmıştır.

- 51) Hār-ı ğuşşa olurdı dāmen-gīr
Cilvegāh eylesem gülistānı
- 52) Āteş-endāz-ı ħirmen-i dil olur
Āfitābıñ baña nümāyanı
- 53) Sa‘ y idüp şakladum haķıķatle
Levh-i sīnemde ‘ ahd ü peymānı
- 54) Benim içün kimesne şaklamadı
Şafha-i dilde rāz-ı pinhānı
- 55) Bī-vefādur hemīşe ey dil-i zār
Gördügüñ cümle Ādem oĝlanı
- 56) Kimseye yok dūrür ğaraż bende
Buna vāķıfdur ‘ ilm-i Rabbānī
- 57) İtmedüm kimseye bilür Mevlā
Ĥased ü buĝz u zulm ü bühtānı
- 58) Mālına kimsenüñ ihānetle
Ĥaķ bilür itmedüm tama‘ -rānī
- 59) Baña bunca ihānete sebebiñ
Aşlını diyeyin işit anı
- 60) Çekmege ya nedir sebeb dir isen
Bār-ı endūh ü cām-ı ħırmānı
- 61) Felegiñ şun‘ ı yok dūrür bunda
Yok yere itme çarĥa bühtānı

62) ‘İlme sa‘y itdügüm içündür hep
Baña çarhın bu nev‘i ‘udvānı

63) Gör Fehīmi ne dir ki şimdi odur
‘Andelīb-i riyāz-ı iz‘ānī

64) Baña hep cevri ma‘rifet itdi
Al elimden Hudā bu ‘irfānı

65) Ma‘rifet oldı mūris-i iflās
Ma‘rifetdür belā-yı rūhānī

66) Habbetzā ma‘rifet ki hükmi anuñ
Şeb gibi rūzum itdi zulmānī

19-b

67) Tīr-i cevre felek siper eyler
Şafha-i sīne-i suhan-dānı

68) Felegiñ şimdi muḳtezāsı budur
Kāmiliñ dīdeden aḳar ḳanı

69) Ehl-i dil bezm-i ḡamda çekmededür
Dürd-i derdi şarāb-ı hūsrānı

70) Olma zinhār Ni‘meti maḥzūn
Çekme bār-i ḡumūm-ı devrānı

71) Resm-i gerdūn budur ki devrinde
Eylemez kimse kesb-i şādānī

- 72) Rā'iz-i tab[‘] a söyle zabt itsün
Esb-i çālāk-i kilik-i fettānı
- 73) Yeter itdün şikāyeti şükr it
Yād idüp luṭf u faḫl ü Mennān'ı
- 74) Hāḫḫ'a ḥamd eyleyüp tezekkür kı
Saḥa itdügi luṭf u iḥsānı
- 75) Levḥ-i maḥfūza böyle yazmış ezel
Kilik-i dūr-bār-ı şun[‘] -ı Yezdānı
- 76) Evvelā zātumu cihān içre
[‘]İlm ü [‘]irfāna kılmış erzānı
- 77) İmdi Hāḫḫ'a mūti[‘] olup sen de
Ḳoma elden rızā'-ı Raḥmānı

IV. TERKİB-İ BENDLER

20-b **Terkīb-i bend li-muḥarririhi'l-fakīr berāy-ı nazīre-i merḥūm Rūḥi-i Bağdādī aleyhi'r-raḥmetü Rabbi'l-Meliki'l-Hādī**

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

--- / .--- / .--- / .---

I

- 1) Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz
Biz mest-i mey-i bezm-i feraḥ-baḥş-ı Elestiz
- 2) Mā-fevkına nāzır degiliz bezm-i cihānuñ
Mey-ḥāne dūrür meskenimüz bāde-perestiz
- 3) Mā'il degiliz ḥatırını yıkmaga ḥalkıñ
Züḥḥād-ı teḥi-ḳalbile biz dest-be-destiz
- 4) Bī-dillere şad-pāre görünseñ ne ğam ey dil
Āyine-şifat şūret-i zāhirde şikestiz
- 5) Erbāb-ı riyā yanumuza gelmege ḥā'if
Düşmez yere atdığımız ok mālīk-i şaştız
- 6) Sāḳi-i devir bizi düşürmüşdür ayakdan
Cür' a gibi biz kūy-i ḥarābātde pestiz
- 7) Hem-şürb-i rindān-ı cihānuz ğamumuz yok
Meydān-ı muḥabbetde ki lā ya' ḳıl ü mestiz
- 8) Biz cām-ı mey-i 'ıḣḣıñ ile rüsvāy-ı cihānız
Üftāde-i ḥāk-ı reh-i dergāh-ı muġānız

II

- 1) Sākī şun o peymāneyi kim dāfi‘ -i ğamdur
Dilden giderirseñ kederi luţf u keremdür
- 2) Dil-teşne vü dil-besteyiz itme bizi maħrûm
Şol bâdeden ey sākī ki āb-ı ruĥ-ı Cem’dür
- 3) Biz ehl-i diliz süfre-i ‘ âlemde şeb ü rûz
Hep yedüğümüz ĥ‘ân-ı sitem ni‘ met-i ğamdur
- 4) Faķr ehlini ey ĥ‘āce görüp eyleme taĥķīr
Te’şīr ide şāyed saña sūz-i dili kemdür
- 5) Şāhān-ı cihānbāne ki anlar nażar itmez
Ĥāk-i reh-i ‘ ıŝķ içre bugün zīr-i ģademdür
- 6) Mey nūş idelüm meygedede raġmına dā’im
Şol zāhid-i ĥuşküñ ki ģadi zühdle ģamdur
- 7) Bu maţla‘ -ı cān-baĥşı Peyāmī’den işit kim
Ser-defter-i erbāb-ı ĥarābāt-ı ‘ Acem’dür
- 8) Mā rind-i şabūĥī-zede-i bezm-i elestīm
Bīş ez heme dürdī-keş ü bīş ez heme mestīm

III

- 1) Ĥoş vādī-i ‘ işret idi ehl-i dile ‘ âlem
Nūş eylemese şerbet-i mevti eger ādem
- 2) Bu ĥānede āsāyişe yok kimseye ruĥşat
Ĥikmet ile Loķmān ola ger zühdle Edhem

- 3) Şoĥbet soñı olmasa nedāmetle perīşān
Şıĥĥat soñı mevt olmasa zevĥ āĥiri mātem
- 4) Erbāb-ı ĥıred devlet-i dūnyāya baĥar mı
Şol nesne ki fānī ola neyler anı ādem
- 5) Dīnārı ile dirhemünün gör ki olupdur
Kim birisinün gāyeti nār ü birinün hem
- 6) Fıkr it o şabāĥı ki gide pertev-i ruĥsār
Yād eyle o vaĥti kim ola murġ-ı dil ebkem
- 7) Dūnyāya gelen āĥir-i kār gitse gerekdür
Ger ehl-i ġınā ola vü ger faĥrile tev'em
- 8) Bildük ki şebātı yoġımiş bezm-i cihānuñ
Bī-hūde ġamın çekmeyelim devr-i zamānuñ

IV

- 1) Ey ĥāce niçe bir çekesin bā-ġam ü miĥnet
Deh-rūze 'ömürden ötürü bunca meşakĥat
- 2) Bir şeb ola kim hāver-i 'ömr ire ġurūba
Bir şubĥ ola kim qalmaya rūyuñda tarāvet
- 3) 'Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūduñ
Bir pāre bezi eyleyeler cismūñe ĥil'at
- 4) Bunca elem ü miĥnetile kesbūñ olan māl
Vārişlerūñe şoñra ola bā' iş-i devlet

- 5) Sūduñ ne dūrūr bilsem ‘aceb sūķ-ı cihānda
Kālā’-i ‘amelden neñ ola lāyık -ı ħazret
- 6) Yoķdur şoñı bu kūşış-i bī-fāideniñ gel
Bih-kāra çalış çekmeyesin şoñra nedāmet
- 7) Terk eyle eger ‘ākıl isen devlet-i dehri
Çekme bir iki gün bu fenā dünyede zaħmet
- 8) İķbālī ħalel-yāb olur evvel ü āħir
İķbālinüñ ol ‘ārifisen ħalbine nāzır

V

- 1) Ey ħāce bugün olduñise şād ü feraħnāk
Yarın cesed-i ferbihüñe mesken olur ħāk
- 2) Bāķī ħala zannetme saña devlet-i dünyā
İķbāline cān ü dilile olma hevesnāk
- 3) Dünyā saña el virdi bugün devlete erdiñ
Yārın ayağın alup ider çeşmünü nemnāk
- 4) Endūh-ı ħam-ı ‘asr ile ey tālīb-i devlet
Ķaddüñ ħam ider bāğ-ı cihānda nitekim tāk
- 5) Şimdi tūtalım itdi seni vaşl ile mesrūr
Elbette ider şoñra niçe derd ile ħamnāk
- 6) Ķurşīd gibi dehre şalup pertev-i nīrū
Olmuş tūtalım cilvegehün zirve-i eflāk

- 7) Mālũñden ü hem ehl ü ‘ıyālũñden idüp dũr
Eyler cesedũñ deşne-i fırķat ile şad-ķāk
- 8) Cem‘ eyledũğũñ māl-ı firāvānuñı āķır
Terk idecegũñ oldu bugün gũn gibi zāķır

VI

- 1) Ey devlet-i dũnyāya olan tālīb ü rāķib
Geldikde ecel mihr-i ķayātuñ ola ğārib
- 2) Dirsın bilürem nefşüm olur “zā’ıķatũ’l-mevt”
Bu ķālī bilürken olasın cīfeye tālīb
- 3) Gerdũn seni bir gũn ayırur ķubb-i vaţandan
Giryān ola irdikķe eķibbā vũ aķārib
- 4) Envā‘ -ı nı‘ am birle tenũñ eyleme ferbīh
Yer anı yer altında efā‘ ī vũ ‘ aķārib
- 5) Şol sā‘ati fıkr it ki girüp künc-i mezāra
Bī-kes kalasın bulmayasın yār-ı münāsib
- 6) Şeytān-ı la‘īn eylemeye tā seni maĝlũb
‘ Ālemde eger merd iseñ ol sen oña ğālīb
- 7) Fırşat bugün el virmiş iken eyleme ğaflet
Terk eyle ma‘ āşīyi olup cānile tā’ib
- 8) Dũnyāya nedir gelmeden ey ķ‘āce murādıñ
Sa‘ y it aña kim ķaşre deĝin yād ola aduñ

VII

- 1) Bu arh-ı denı-perver ü merdüm-küş ü hün-h'ar
Bir gün seni canuñdan ider derd ile bızār
- 2) 'İsı gibi etmiş nefesüñ mürdeler ihyā
Be-emr-i hümāyün-ı hüdāvend-i nigūkār
- 3) Emrüñi kazā şubh ü mesā eyleyüp imzā
Tağdire muvāfıķ ide tedbırini Dādār
- 4) Ālem saña maħküm ola sen 'āleme hākım
İcrā ide hük-m-i kazā 'āleme her bār
- 5) Zann it ki ola h'abgehüñ kākum u semmūr
Ya cilvegehüñ mihr gibi ārüm-i devvār
- 6) Dās-ı meh-i nev birle bier hāşıl-ı 'ömrüñ
Kārende-i gerdün-ı sitem-pışe vü bedkār
- 7) Bu beyti ne hoş dir o gül-i bāğ-ı siyādet
Kim Seyyid-i erbāb-ı hüner Hāşimī-i zār
- 8) Şöhretle yapup hāneleri itme 'imārāt
Ey h'āce saña ala mı bu şöhret ü dārāt

22-a

VIII

- 1) Aç cān gözünü eyle nazar devr-i zamāne
Gör şun'-ı hüdāvendi nigāh it bu cihāne
- 2) Bir atre meniden yoğ iken itdi seni var
Geldi dilüñ emriyle anuñ nutķ ü beyāne

- 3) Lāyık görüben kıldı o dem mazhar-ı elṭāf
İtdi seni şāyeste niçe ‘ izzet ü şāne
- 4) Lāyık mı ki sen olmayasın emre müdāvim
Cān virmede aña qalasın baş ile cane
- 5) Hāṭırda şeb ü rüz ola zülf ü ruḥ-ı yār
Dil-beste olup qalmadasın dām-ı bütāne
- 6) Terk eyler idin zīnet-i bī-sūdını dehrüñ
Bilseñ niye geldüğüñü sen işbu cihāne
- 7) Gehvāre-i ‘ ālemde tıfilveş şalınurken
Bir gün ‘ ademe olasın āḥirle revāne
- 8) Ğaflet ile geçmekde müdām vaqt-i ‘ ibādet
Fā’ide virir şanma saña şoñra nedāmet

IX

- 1) Zāhirde velī añladuguñ ma‘ nide ḥardur
Ḥar yine aña nisbetile ehl-i başardur
- 2) Taqlīd ile evzā‘ ını gör zāhid-i ḥuşküñ
Zāhirde gören anı şanur kuṭb-ı beşerdür
- 3) Ya yer mi başar ayağı hiç kibr ü riyādan
Esterle gezer kendüsi ḥod ‘ ayn-ı baqardur
- 4) Tağyīr-i şekilden ğaraż-ı maḥz ekldür
Peşmīne-i pür-kīnesi gūyā çul-i ḥardur
- 5) Başındaki dāl tācı ise ḥubşine dāldur

Āyine-i k̄albi daḡı p̄r jenk-i kederd̄r

- 6) Şūfīnūñ elinde görinen şübḡa-i mercān
Kesb-i ‘ameli şanmañ anı ḡūn-ı cigerd̄r
- 7) Yidikleri hep māl-ı yetīmān ile evḡāf
Zūḡḡād-ı zemāne ki ḡamu menba‘ -ı şerd̄r
- 8) Ya Rab bizi ol ṭāifeden saḡla ki her dem
Ḥırş ü v̄lu‘ u zūhd vera‘ la ola tev’em

X

- 1) Vā‘ iz dir imiş kim ideyin ‘ālemi irşād
D̄n ṭıfl-ı sebaḡ-ḡāñ idi olmuş bugün üstād
- 2) Misvāk ü ‘abā tāc ü ridā birle görenler
Ya ḡuṭb-ı felek ḡann ider anı yāḡud evtād
- 3) Bir serv-i ser-efrāze hevā-dār ola gör kim
Şūfī diler isen olasin ḡuşşadan āzād
- 4) Elden ayaḡı ḡoma yere def‘ -i ḡam eyle
Tā kim olasin ḡonçe-şıfat ḡurrem ü dil-şād
- 5) Efkār-ı ḡam u ḡuşşa ile geḡdi ‘ömür ḡayf
Dil oldu bugün miḡnet-i cānān ile nā-şād
- 6) Zāhir olanı şanma şafaḡ taşt-ı nūh eflāk
Oldı gözümün ḡanı ile kā’s-e-i faşşād
- 7) Dil kūh-ı muḡabbetde eyā ḡusrev-i şīrīn
Ferḡād-şıfat oldu ḡam-ı ‘ıḡḡuñna mu‘ tād

- 8) Geçmem felek eylerse eger sînemi şad-çāk
Gözyaşı ile eylemeden ‘ālemi nemnāk

XI

- 1) Dil gavta-ḥ̣ār-ı baḥr-i melāl ü yem-i ğamdur
Bîgâne ise zevka hele maḥrem-i ğamdur
- 2) Nûş itmede cām-ı elemi bezm-i cihānda
Dil taḥtuña ğuşşada ğüyā Cem-i ğamdur
- 3) Ümmîd-i devā eyledüğimce bu felekden
Zaḥm-ı dil-i şeydāya iren merhem-i ğamdur
- 4) Şol kes kim ola nükte-şinās ü süḥan-ārā
Elbette o her şām ü seḥer tev’em-i ğamdur
- 5) Ḥum-ḥāne-i ‘ālemde bugün sākî-i devriñ
Şunduğı müdām ehl-i kemāle sem-i ğamdur
- 6) Eylerse ‘adū da‘vā-yı bed-ḥ̣āhı vü ziştı
Taḥrîr-i kelām eyleyemez ebkem-i ğamdur
- 7) Şermende olur kendi kelāmı ile lābüdd
Söz söylemege tākati yok mülzem-i ğamdur
- 8) Derdā ki beni eyledi bīmār ü dil-efgār
Te’şîr-i ğam-ı ḥāsîd-i bed-kîş ü sitemkār

XII

- 1) Ben na‘re-zen-i ḥānḳāh-ı ‘ālem-i ‘ışķam
Ben vākıf-ı esrār-ı nihān-ı ğam-ı ‘ışķam

23-a

- 2) Ben güm-şüde-i rāh-ı beyābān-ı cünūnem
Mecnūn-ı felāket-zedeveş maḥrem-i ‘ışķam
- 3) Gülzār-ı ḥaķīķatde bulup neşv ü nemāyı
Mānend-i gül-i bāğ-ı İrem ḥurrem-i ‘ışķam
- 4) Pervāz-ı bülende ne‘ aceb eylesem āğāz
Şeh-bāz-ı hümā şayd-ı cihān-ı ğam-ı ‘ışķam
- 5) Ben gevher-i zī-ķıymet kān-ı dil ü ‘aķlem
Ben dürr-i şadef-pāre-i ķa‘ r-ı yemm-i ‘ışķam
- 6) Destimdeki saġardan alur pertevi ḥurşid
Ben salţanat-ı ‘işrete ğūyā Cem-i ‘ışķam
- 7) Dil-beste-i zülfüñ girih-gır-i bütānem
Pā-beste-i ķullāb-ı kemend-i ḥam-ı ‘ışķam
- 8) Ben ḥāk-i reh-i zümre-i erbāb-ı vefāyem
Ḥidmet-ber-i cem‘ iyyet-i yārān-ı şafāyem

XIII

- 1) Nāşih diler imiş k’ola taķvā ile mevşūf
Bilmez ki ḥabāşetle günü olmada maşrūf
- 2) Zanneyley imiş kendüsini ķuţb-ı felekdür
Aḥvālinüñ olduğunu bilmez bize mekşūf
- 3) Ekl eyledüġi şām ü seher māl-ı vaķıfdur
Toymaz yine olsa bütün ālem aña mevķūf

- 4) Başuñda ‘imāme ola arķanda siyeh şāl
‘Ār itmeyesin oldığına cehlile ma‘rūf
- 5) Şol kimse ki bī-‘ilm ü hūner ola o ħardur
Ya ħırķa-i şad-pāre gir yaħud⁸¹ yeşil sūf
- 6) ‘Ālemde kişi her ne ķadar kāmīl olursa
Eyyāmı olur ol ķadar ālāmīle maşrūf
- 7) Ayakda kemāl ehli ola şadrda cāhil
Yūf borusını ķalmaz isem baña da şad yūf
- 8) Kılmaz nazarı ħāşa felek meyl ider ‘āmma
Āgāz idelüm biz daħı bīħūde kelāma

XIV

- 1) Yūf gülşen-i dehre gül-i ħandānına hem yūf
Bülbüllerinüñ nāliş ü efġānına hem yūf
- 2) Gülzār-ı cihānuñ gül-i şad-bergine şad ħayf
Nergisine yūf lāle-i nu‘mānına hem yūf
- 3) Yūf ġonçe-i nev-hîzine vü sünbülüñe yūf
Yūf yāsemen ü serv-i ħırāmānına hem yūf
- 4) Dil-beste-i dām-ı girih-i zūlf olana ħayf
Ser-geşte-i sevdā-yı civānānına hem yūf
- 5) Dil-berlerinüñ va‘de-i iħsānına efsūs
Ma‘şūķına yūf ‘āşık-ı giryānına hem yūf

⁸¹ ياħud şeklinde yazılmıştır.

23-b

- 6) Yok zerrece ārām ü şebâtı bu cihānuñ
İkbālîñe yūf t̃alibinüñ canına hem yūf
- 7) Yūf h̃issetile ‘ömrü geçen h̃āce-i dehre
Yūf hey’etine vü ‘ızam ü şānına hem yūf
- 8) Bildim ki felek olmaz imiş ehl-i dile yār
H̃ūn itmeyicek bağrını gün başına şad bār

XV

- 1) Kılmaz nazarı h̃alk-ı cihān s̃iret-i h̃āle
Ta‘n eylemede cāhil olan ehl-i kemāle
- 2) Dağl-i süfehā birle dirigā ki felekde
H̃urşid-i kemāl irişe lāyık mı zevāle
- 3) Yokdur yeri ‘ālemde dilā ehl-i kemālîñ
Mağbūl ü mu‘azzezdir erbāb-ı rezāle
- 4) H̃asret ile āh eylemede ‘āşık-ı şādık
Her vechile irmekde ‘adū zevk-i vişāle
- 5) Almaz ağıza şi‘rini kimse şu‘arānuñ
Olursa müşābih sözü ger āb-ı zülāle
- 6) Bākī kıla şanma saña bu ‘ālem-i fānī
Aldanma gönül ārifiseñ cāh ü celāle
- 7) Her fenne bugün yazmada bir niçe risāle
Olduñ idi şānī t̃utalım İbn-i Kemāl’e

- 8) Olmaya saña şūret-i maḵṣūd nümāyān
Bir vechile yüz vormeye āyīne-i devrān

XVI

- 1) Bir devre getürdi beni bu çarḥ-ı nigūnsār
Bu devri ne görmüş ne işitmiş ola her bār
- 2) Ḳalbinde ahālīsinüñ ol devr-i ġarībiñ
Yok būy-ı vefā lāle-şıfat ey dil-i ġam-ḥ̣ār
- 3) Da‘ vā-yı fazīlet iden eşḥāşı ḥuşūşan
Hem bātıl ü hem mubṭal ü hem zālīm ü ġaddār
- 4) Hem nāşib-i rāyāt kerāmāt ü fesādāt
Hem vā‘ ız ü hem zāhid ü hem daḥı ribā-ḥ̣ār
- 5) Yok cūd ü ‘aṭā luṭf ü seḥā birle ‘alāḳa
Şānında anuñ kim ola bir zāt-ı nigūkār
- 6) Ḳuṭṭā‘ -ı ṭarīḳ anlara nisbet ile munşıf
Günden güne itmekde ḥabāşetlerin ızḥār
- 7) Endişeleri pīşeleri ḥīle vü ḥud‘a
Ḥıfz it bizi bunlardan eyā Ḥāfız ü Settār
- 8) Etmiş fuḳarāsı götürü şabrı ferāmūş
Erbāb-ı ġınāsı daḥı şükr itmede ḥāmūş

XVII

- 1) Ey Ḳādir ü Ḳayyūm ü ḥudāvend-i tüvānā
Ey Ḥālīḳ-ı yektā vü eyā a‘lem ü bīnā

24-a

- 2) Ey vākıf-ı esrār-ı zamīr-i heme maḥlūk
Ey rāzık-ı zī-ruḥ ü eyā mücid-i eşyā
- 3) Ya Rabb be ḥaḳḳ-ı şeref-i Mescīd-i Akşā
Ya Rabb be-bālā teri-i ‘arş-ı mu‘allā
- 4) Ya Rabb be nūr-i ruḥ-ı pākīze-i Aḥmed
“Levlāke levlāk” buyurduñ aña Ḥaḳḳā
- 5) Ya Rabb be esrār-ı nihān-ı şeb-i mi‘rāc
Ya Rabb be-faẓl-ı şeref-i sūre-i İsrā
- 6) Ya Rabb be envār-ı tecellī-i cemālet
K’olmuş götüri cümle-i eşyāda hüveydā
- 7) Ya Rabb be ḥaḳḳ-ı ḥarem-i Ka’be-i vuşlat
A‘lāya vü ednāya odur maḳşad-ı akşā
- 8) Bu Ni‘metī-i zāre mu‘īn ol keremüñden
Ḥıfz it anı mekr ü ḥiyel ü keyd-i ‘adūdan

Mersiye li-muḥarririhi'l-fakīr berāy-ı vefāt-ı merḥūm maḡfūr es-Seyyid 'Oṣmān Çelebi aleyhi'r-raḥmetü ve'l-ḡufrān

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

I

- 1) Yine ey cellād-ı gerdün bir 'aceb ḳan eyledüñ
Serv-i ḳad bir nev-civānı ḥāke yeksān eyledüñ
- 2) Yine ey çarḥ-ı bed-aḥter kendiñi beyne'l-enām
Böyle bir ḳulm-i ciger-süz ile destān eyledüñ
- 3) Ḥāb-ı rāḥatda yaturken ḥalk-ı ālem bir gice
Cümlenin vaḳt-i seḥer giryān⁸² ü nālān eyledüñ
- 4) Çeşm-i a' yāna şeb-i deycūr ḳılduñ 'ālemi
Gözden ol mihr-i cihān-ārāyı pinhān eyledüñ
- 5) Ḥasret-i ḥāl-i ruḥıyla zülf-i pür-çini gibi
Sınemi pür-dāḡ idüp 'aḳlım perişān eyledüñ
- 6) Zülf-i şeb-būyı gibi ḳılduñ perişān dilleri
Kārını 'uṣṣāḳ-ı zārın āh ü efḡān eyledüñ
- 7) Neyledüñ 'Oṣmān'ı ey çarḥ-ı zālīm neyledüñ
Fırḳat ile baḡrumu ḳan çeşmim 'ummān eyledüñ
- 8) Zirve-i eflāke irgördüñ kemend-i āhumu
Ḥāke şalduñ ḳāmet-i bālā-yı 'Oṣmān Şāh'umu

⁸² كریلان şeklinde yazılmıştır.

24-b

II

- 1) Hâk budur kim ol perî-rû hüsni mümtâz idi
Rûzgâr-ı bî-şebât içre nazîri az idi
- 2) Dâ'ire alsa ele nâzile olsa nağme-sâz
Añladırđı nâyveş 'uşşâkı bir şeh-nâz idi
- 3) Hüsni ta' bir-i edâsına cihân meftûn idi
Nükte-senc ü meclis-ârâ vü sühan-perdâz idi
- 4) La' l-i nâbı gūyiyâ kand-i nebât idi anuñ
Sebz-i destâr ile hem tūṭî-i mısr-ı nâz idi
- 5) Reşk iderdi gonçe-i ter la' l-i gevher-bâruña
Berg-i gülden gâyet ile lebleri mümtâz idi
- 6) Mâtemile halk-ı âlem niçe pür gam olmasun
Her biriñe bir nigâh-ı luṭfile dem-sâz idi
- 7) Murg-ı rûhın âkıbet şayd itdi şayyâd-ı ecel
Dâma düşmez yire konmaz bir hümâ-pervâz idi
- 8) Rûh-bahş-ı elfazla etse tekellüm dem-be-dem
Cân virirdi mürdeye 'îsî-şifat ol gonçe-fem

III

- 1) Gonçeler dil-beste idi la' l-i rûh-efzâsına
Verd-i ter âlüfte idi 'ârız-ı hamrâsına
- 2) Şive-i reftârına meftûn idi halk-ı cihân
Cân nişâr eylerdi âlem tarz-ı bî-hemtâsına

- 3) ‘Azm-i sū-yi bāğ ü rāğ itse kebg-i hoş-ıırām
Şarulur hayrān olurdı kām̄et-i bālāsına
- 4) Dilleri bend itmişidi bir kıl ile kākülü
Hep muḳayyed idi dünyā zūlf-i ‘anber-sāsına
- 5) Tīr-i müjgānına ‘ālem sīne itmişdi siper
Şeyḥ ü şāb olmuşdı ḳurbān ḳaşlarunuñ yāsına
- 6) İricek zūlfı gibi eflāke bu ḳara ḥaber
Başladı gökde melā’ik mātemine yasına
- 7) Ḥāşılı ey ḳarḥ-ı dūn olduñ yine āteş figen
Ḥırmen-i şabr ü ḳarār-ı ‘āşık-ı şeydāsına
- 8) Kā’inātı yoğ iken var eyleyen Rabb-i Celīl
Zümre-i aḥbābına rūzī ḳıla şabr-ı cemīl

IV

- 1) Yād idüp reftārın olsun serv-i gülşen ḥāk-sār
Çeşm-i bīmārından ayru ola nergis zerd ü zār
- 2) Nağme-i cān-sūzını aındıkça gülşende seḥer
Āh idüp bülbul fiğān itsün hezār ender hezār
- 3) Būy-i zūlfıyle seḥer gülzāre vardıkça şabā
Gülşen içre yolınup sūnbüller olsun tār ü mār
- 4) Cennet-i ruḥsār-ı pūr-envārı içre ḥāşılı
Dāne-i ḥālın gören ādemde kalmazdı ḳarār
- 5) Ḥasret-i zūlf ü dehānıyla o şāhuñ āḳıbet
Dār-ı dünyā başına ‘uşşāḳuñ oldu teng ü tār

- 6) Dūd-ı āhumla siyāh oldı semāvāt ü zemīn
Şem‘-i rūy-i tābına gün söndürünce rūzgār
- 7) Gürg-i merge kapdırınca Yūsuf-ı maşşūdumı
Çeşm-i Ya’kūb-ı dilüm kıldı felek gevher-nişār
- 8) Tāzelendi dāğ-ı dil maḥv oldı sīnemden sürür
Kalmadı miqdār-ı zerre giryeden çeşmümde nūr

V

- 1) Cebhesin yād eyledikçe ebre girsün māh-tāb
Sāyeāsā yollara düşsün bu ğamla āfitāb
- 2) Dāmen-i kühsāre saçsun kanlu yaşın ağlasun
Mātemin tutsun felekde kara çul giysün sehāb
- 3) Bağrını pür dāğ kılsın lāle-i bāğ-ı behişt
Ḥāl-i miskīninden ayru meskenin itsün türāb
- 4) Bezm-i ğamda nāy delsün bağrın efgān eylesün
Çeng kıaddın ḥam idüp āh eyleye deff ü rübāb
- 5) Āteş-i naẓmuñla ey dil ‘ālemi yakduñ yine
Gökde murğānı bahırde māhiyi itdün kebāb
- 6) Ey gönül şimden gerü takrīr-i derd-i ser yeter
İstimā‘ına bunuñ itmez taḥammül şeyḥ ü şāb
- 7) Ni‘ metī tayy it kelāmı vahşet-encāmı gider
Rūḥ-ı pākine du‘ā kıl eyleye Ḥaḳ müstecāb
- 8) Ḥaḳ te‘ālā kabrini cennet nedīmin ḥūr ide
Seyyi’ātın ‘afv idüp luṭfı ile mağfūr ide

VI. BAHR-İ TAVİL

25-b Baħr-i tavīl li'l-‘abdi’z-zelīl el-muħtāc-ı ile’l-Mevlā el Celīl es-Seyyid Nī‘meti el-mezkūr

Güle ey bād-ı şabā kūy-i nigāre seherī ‘azm idüben hāl-i dil-i zārumu bir bir aña taķrīr ü beyān ki ben ‘āşık-ı āvāresine şāyed ola raħm ide ol yār-i cefākār ü sitemkār ü perī rūy melek hūy dil-ārā vü şeh-i zümre-i hūbān * Varıcaķ sūdde-i dergāhına yüz sür ayağı hākine luţfile vü rıfķile hıţāb idüp aña söyle ki ey ruħları gül lebleri mül kākūli sūnbül ķadi ‘ar‘ ar deheni ğonçe-i ħamrā vü gözü nergis-i şehlā vü ķaşı ğurre-i ğarrā vü cemālī meh-i tābān * Ğam-ı ‘ışķuñla senüñ ey gül-i ter pister-i hākister-i hicrūñde yatur vālih ü dem-beste vü ħayrān daħı leb teşne zülāl güher la‘l-i revān-baħşuñ ey rūh-ı muşavver ķad-i ħam-geştesini bār-ı belā itdi dü-tā dest-i firāķile çeküp çāk-ı girībān idüp aĝlar * Dest-i elţāf-ı ‘aliyyeñ ile sel dīde-i ğam-dīdesinin ķanlu yaşıñ merhem-i vaşluñ ile ile ķıl zaħm-ı ciger pāş ü dem ālūdına her laħza müdāvā saña lāyık mıdur ey serv-i ķad ‘uşşāk-ı perişān dile raħm itmeyesün aĝlayalar derdūñile eyleyüp efĝān * Bu gice kūşe-i bī-tüşe -i ğam-ħānede feryād ü fiĝān eyleyüp ol lāle-ruħ-ı ğonçe-fem ü sim-ber ü serv-i ķadi būs ü kenār itmek olur mu deyü ħasretle gözüm yaşını nehr eyleyüp efķār-ı ğam la‘l-i lebi cānuma ķār itmişidi şöyle ki ey dil * Tutuşup yanmışidim nār-ı ğam-ı ‘ışķı ile sīne-i bī-kineme ķār itmişidi sūz-i firāķi gözümüñ ķanlu yaşı şubħ ü mesā nehr olup aķmasa eger cismimi kül eyler idi sūz-i elem ben bu ķadar derdle āh eyler iken ol meh-i nev oldı nümāyān* Ĥamdulillāh ki tülū‘ eyledi ħurşīd-i murādum beni hākister-i zilletden o dem zerre-şifat pertev-i elţāfı(26-a)ile ref‘ idüp aħvālīmi şefķatla su’āl eyleyüp ol sā‘id-i semīni ile gerdenime şarıluben luţfla tatyıbe şuru‘ eyleyicek ħātırım ol yār* ‘Aķlumu zā‘il idüp sāye-şifat düşmesem ayaĝuna dem-beste vü ħayrān o gül-i bāĝ-ı ‘atā ğonçe-i gülzār-ı şafā şem‘-i şebistān-ı vefā dest-i kerem birle alup başımız önüye koyup ħüsn-i edā birle hıţāb eyleyüp ol dem baña dir çekme ğam ey ‘āşık-ı nālān Yok yere fikr-i dehānumla şaķın āh ü fiĝān eyleme kim zaħmuna şimden gerü inşāfa gelüp merhem-i vaşlumla devā eyleyeyin āb-ı ħayāt-ı lebüm ey ‘āşık-ı dil-ħaste revādur şunayın aĝzuña em leblerümü ķoc belümü būs-ı kenār eyle ki canın gele miskīn* ĝoriceķ bendesine tā bu ķadar luţf-ı firāvānımı ayaĝuna düştüm elünü öptüm ü didim aña cānā bu ne ‘ālem dūrür ey rūh-ı muşavver ‘acabā yoħsa düşüm mi ki, ħayālüm mi ki deyücek ol gülüp nazile dir düşiñise ħayr ola ey ‘āşık-ı giryān * Minnet Allah’a yine

kevkeb-i bed mihr tulu‘ eyleyicek burc-ı su‘ uddan açılup bahtı bedim devlet-i vuşlat
baña el virdi şafâyı şeref-i şöhet-i yârile müşerref oluben la‘ l-i güher-pâşin umup kesb-
i şafâ zevk ü sürür eyler iken neyleyeyin ey dil-i şeydâ *irişüp vaqt-i seher pertev-i
hurşid-i cihân-tâbla memlû olucak kevn ü mekân tırdı o mihr-i felek hüsn ü bahâ şive
vü nâzile tulu‘ eyledi vü şa‘ şa‘ a-i mihr-i cemâli ile gam-hânemi pür-nûr idicek düşdüm
ayağuna didim ey şeh-i hûbân *Künc-i hasretde gam-ı hicr-i güle âh ü figân eyleyüp
efkâr-ı gam-ı la‘ l-i lebi ey gonçe-fem ebrûlarınıñ fikri ile kâmetümü ham idüp eflâke
gam-ı ‘ışkunla nâle vü zârum irişüp böyle felâket ile âh eyler iken tâlî‘ üm el virdi dil-i
hasteyi bir lahzâ vişâlün ile itmiş(26-b) idi mesrûr *Beni senden ayırup künc-i firâk içre
kodı zâr ü harın âh ü enîn eyleyeyim çâre nedir girye vü zâr eylemeden gayrıya elbette
felek her kimi bir lahzâ vişâlile ferahnâk ide sonra niçe biñ dürlü belâ vü elem ü derde
giriştâr idüp eyler anı nâlân * Resm-i gerdün-ı denî böyle dūrūr çarh-ı felek devr-ideli
kimseyi güldürmez iken bari hele ‘ ilm ü hüner ehliniñ erbâb-ı kemâliñ yıkılup bir dem
eger kûtb-ı murâdı üzre devr idecek olur ise sonra niçe cevri ü cefâ zecr ü ‘ anâ birle ider
bağrını pür-hûn * Âh elünden felek-i sifle-nüvâzın ki kemâl ehline rahm eylemez aşlâ
nidelum meyli edânîye dūrūr sende hünlerden eşer olduğunu bilse hedef-i tîr-i belâ eyler
o dem sîneni ey ‘ aşık-ı şürîde kemâl ehli iseñ ma‘ rifetün saña olur bâ‘ iş-i hırmân *
Nedir ey çarh-ı denî-perver ‘ aceb Ni‘ metî’niñ cürm ü günâhı k’ona cevri itmedesin
döne döne şubh ü mesâ anda haţâ yoğsa hemân ma‘ rifete şarf idüp evkâtunu taşşil-i
kemâl üzre iken hayf* Gösterirsen anı nokşânla mânend-i sühâ neyleyelim şabr idelum
böyle imiş kelle-i bî-devletine dest-i kader kilik-i kazâ birle ne tahtir ü beyâz itdi ise
emr-i Hudâ’nın çekelim şabr idelum ola ki rahm eyleye ahvâl-i melâl-âverüne Hâzret-i
Yezdân⁸³

⁸³ “Olub evc-i hünerde ayın on dördü gibi mihr-i kemal üzre” şeklinde hâşiye konmuştur.

VII. TESDİS VE MÜSEDDESLER

27-a

Tesdīs ü maṭla' li-muḥarririhî'l-fakîr

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Bir ' aceb devre getürdüñ bizi ey Rabb-i Raḥīm
 Çāre ne neyleyelim bilmeziz ey Ḥayy ü ' Alīm
 Tıtdı dünyā yüzünü şahş-ı le'im ile saḳīm
 Kālmadı şadr-ı keremde daḥı bir merd-i kerīm
 Kāmile ma' rifeti vāsıta-i cürm-i ' aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na'im

Bu mudur resm-i felek tā ezeli bilsem ' aceb
 Ehl-i diller çeke hep bār-ı ğam u cām-ı te' ab
 Ḥāzele nūş ide hem sāğar-ı şahbā-yı tarab
 Sen bilürsin yine bu ḥikmet ü sırrı ya Rab
 Kāmile ma' rifeti vāsıta-i cürm-i ' aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na'im

Ne kadar ehl-i ma' ārif var ise ey dil-i zār
 Fāḳadan cümlesi bî-tāḳa zelil ü ğam-ḥ'ār
 Ne kadar hırsız u zālīm var ise āḥir-i kār
 Eylemiş her birisi mesned-i cāh üzre qarār
 Kāmile ma' rifeti vāsıta-i cürm-i ' aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na'im

Kim ki sa‘y eyler ise şām ü seher ‘işyāne
 Her cihetle irişür devlet-i ‘izz ü şāne
 Muḳtezāsı felegiñ şimdi budur dīvāne
 Bā‘ iş-i nekbet olur ‘ilm ü hüner insāna
 Kāmile ma‘ rifeti vāsıta-i cürm-i ‘aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebeb-i nāz ü na‘īm

Ne ḳadar olsa kişi ‘ālim ü ya ehl-i hüner
 Halk-ı ‘ālem o ḳadar aña ihānet eyler
 Ne ḳadar zālīm olursa bu zamān içre eger
 Devlet el virir aña rütbe-i ‘ālīye irer
 Kāmile ma‘ rifeti vāsıta-i cürm-i ‘aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebeb-i nāz ü na‘īm

Bulmaḳ isterseñ eger dünyede ‘izz ü devlet
 Cāhil ol kim bulasın sen daḫı nām ü şöhet
 Saña didim ḥazret yok yere çekme zaḥmet
 İlme sa‘y eyler iseñ eyler işābet nekbet
 Kāmile ma‘ rifeti vāsıta-i cürm-i ‘aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebeb-i nāz ü na‘īm

27-b

Sine-i ehl-i hüner yeter gama oldı siper
 Miḥnet-ḥarın ü keder birle ider ‘ömri güzer
 Böyledür ḥükm-i ḳazā Ni‘ metiyā çekme keder
 Görelim şabr idelüm bir gün olur bu da geçer
 Kāmile ma‘ rifeti vāsıta-i cürm-i ‘aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebeb-i nāz ü na‘īm

Tesdīs li- kātibihi'l-‘abdi'l-faķır maṭla‘-ı merhum ‘Abdūlbāķī Efendi

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
 (Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
 (˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Ya İlähî baña ihsân ü mürüvvet senden
 Zaḥm-ı şemşîr-i ğama merhem-i rāḥat senden
 ‘Āleme senden irer şādi vü miḥnet senden
 Ey kerem kânı Hudā luṭf u mürüvvet senden
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk âteşine döymege tākāt senden

Demidür ğuşşa-i firķat ile āh eyleyeyin
 Dūd-ı āh-ı dil ile çarḥı siyāh eyleyeyin
 Ğam-ı cānānile şimden gerü āh eyleyeyin
 Zekānı fikri ile yirimi çāh eyleyeyim
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk âteşine döymege tākāt senden

Beni dūr eyledi devr ol meh-i tābānumdan
 Kime feryād ideyim ṭālī‘-i bī-şānumdan
 Bī-ḥuzūr oldu cihān nālîş ü efġānumdan
 N’ola ḳan āġlar isem dīde-i ġiryānumdan
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk âteşine döymege tākāt senden

Māh-rûlardan ayırdı beni bu çarh-ı rezîl
 N'ola kıan ağlamadan dîde-i ter olsa 'alîl
 Hâzretiñden umaram rûz-ı şeb ey Rabb-i Celîl
 Baña rûzî kılasın şabr-ı cemîl ecr-i cezîl
 Meded Allâh meded 'avn ü 'inâyet senden
 Bu firâk âteşine döymege tākāt senden

Reşk-i māh-ı nev idi ebrû-yı ğarrāsı anuñ
 Rûh-bağş-i dil idi ğonçe-i hamrāsı anuñ
 Sidreye şîve iderdi kıad-i bālāsı anuñ
 Hāk budur rûha ğıdā idi temāşāsı anuñ
 Meded Allâh meded 'avn ü 'inâyet senden
 Bu firâk âteşine döymege tākāt senden

28-a

İki 'âlem güneşi fahr-i risâlet hākķı
 Şeb-çerâğ-ı harem-i Ka'be-i vuşlat hākķı
 Dür-i deryâ-yı kerem baħr-i şefâ'at hākķı
 Ma'den-i mu'cize ol kân-ı nübüvvet hākķı
 Meded Allâh meded 'avn ü 'inâyet senden
 Bu firâk âteşine döymege tākāt senden

Şerha-i tîğ-ı cefâ sînede her dâğ-ı belâ
 Merhem-i luţfuñile zaħm-ı dile eyle devâ
 Ya İlâhî kerem it Ni'metî'ye eyle 'atâ
 Şefkat ü merhametüñ ey kerem ısshı Mevlâ
 Meded Allâh meded 'avn ü 'inâyet senden
 Bu firâk âteşine döymege tākāt senden

Müseddes li-kātibihî'l-fakîr

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ey gönül zemm-i 'adū-yı bed-liķādan çekme ğam
Pādişāh-ı baħr u berr olsañ iderler yine zem
Düşmen-i bed-h'āh iderse saña ger cevır ü sitem
Kendü vaşfin zıkr ider 'ālemde herkes dem-be-dem
Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Qalmadı ħalk-ı cihānda birbirine i' tibār
Qadħ ü zemdür her birinüñ pışesi leyl ü neħār
Ma' rifet 'addeyleyüp zemmi iderler iftiħar
Dünyede ger 'ārif iseñ olma zemmām ile yār
Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Olduñise zaħm-ħurde ta' n-ı a' dādan eger
Böyledür aħvāl-i 'ālem çekme biħūde keder
Zemm ü ğıybet itdüğünden saña ne her bī-hüner
Düşmesün her dem dilüñden işbu beyt-i mu' teber
Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Her Һar-ı lā yefhem ile olma ey dil hem-niřin
 Һaққ-ı nānı bilmeyen bed-fi‘ le olma gel қарın
 Dest-i cevründen muқarrer şoñra feryād ü enin
 Vir tesellī қalbüne bu beytile olma Һazın
 Düst medһinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medһ ü zem

28-b

Та‘ n ü teşnī‘ -i ‘ adū virise қalbe infī‘ āl
 Қonmasun mir’āt-ı Һab‘ a zerrece gerd-i melāl
 Yaқdı ise қalb-i vīrānuñ ‘ adū-yı bed-һıřāl
 Sen hemān ey Ni‘ metī anı cenāb-ı Һaққ’a şal
 Düst medһinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medһ ü zem

Tesdis li-muḥarririhi'l-fakīr maṭla' -ı merḥūm 'Ubeydī

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - - (- ' - -)

Bī-vefā ile dilā dünyede ülfet itme

Gördüğün ḥūba daḥı ' arz-ı muḥabbet itme

Göricek düşmenile dil-beri nefret itme

' Āmil ol bu söz ile kendiñe zaḥmet itme

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

Ḥāba vardıkda bu şeb pister-i ḡamda dil-i zār

Gördi rü'yāda gelür ḥüznile Mecnūn-ı nizār

Didi ey miḥnet-i ' ışk ile zā' if ü bīmār

Olmaḡ isterseñ eger vāşıl-ı vaşl-ı dil-dār

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

' Aḡluñ alınca ider saña niçe mihr ü vefā

Şoñra eyler niçe biñ dürlü daḥı⁸⁴ cevır ü cefā

Şefkat itmez saña el-ḥāşılı ol māh-liḳā

Ḥasb-i ḥāl oldı dilā saña bu beyt-i ra'nā

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

⁸⁴ وخی Şeklinde yazılmıştır.

Künc-i miḥnetde seni derdle giryān itse
 Eşk-i çeşmiñ aqıdup cevri⁸⁵ ʿummān itse
 Āteş-i hicri ile sīneñi sūzān itse
 Bezm-i ğam içre daḡı ney gibi nālān itse
 Dime cānāneye aġyār ile şoḡbet itme
 Seni sevsün dir iseñ aña naşīḡat itme

Baña raḡm eylemedi zerrece ol sīm-tenim
 Dem-be-dem düşmene luṡf itmede ammā ki benim
 Āteş-i ʿışkı ile yandı kül oldı bedenim
 Niʿ metī ʿākılisen ḡaşılı gūş it sūḡānum
 Dime cānāneye aġyār ile şoḡbet itme
 Seni sevsün dir iseñ aña naşīḡat itme

⁸⁵ جولة Şeklinde yazılmış ve “r” sesi gösterilmemiştir.

29-a

Tesdīs-i fakīr maṭla‘ -ı Veysī

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(- - -) - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)

İrdi eflāke ğam-ı ‘ışķuñile efgānum

Hālūme zerrece raḥm eylemedüñ sulṭānum

Haste-i hicrūñ olup ey şeh-i ‘ālī-şānum

Pister-i ğamda kılr nāle dil-i nālānum

Sīneden çıķmaĝa az kıldı ğamuñla cānum

Şeref-i maķdemüne muntazırem sulṭānum

Pūte-i derd-i ğamuñda senüñ ey sīm-beden

Yandı ḥākister olup āteş-i ‘ışķuñ ile ten

Hasret-i la‘ lūñ ile ta‘ līm ider ey ĝonçe-i dehen

Pister-i ĝuşşadan her şeb n’ola etsem şīven

Sīneden çıķmaĝa az kıldı ğamuñla cānum

Şeref-i maķdemüne muntazırem sulṭānum

Kāmetim bār-ı ĝam u derd ü elem eyledi ḥam

Kıldı şad pāre tenüm ḥançer-i ḥūn-rīz-i sitem

İtmedüñ zaḥm-ı dil-i zāre vişālūñ merhem

Menzīlüm ola gibi cevruñile milk-i ‘adem

Sīneden çıķmaĝa az kıldı ğamuñla cānum

Şeref-i maķdemüne muntazırem sulṭānum

İtdi teşrîf bu şeb hâneme ol kâşî hilâl
 Karşu çıkdı aña cân eyleyüben istikbâl
 Luţfile kıldı o dem hâl-i dil-i zârı su'âl
 Ağlayup didim aña ey gül-i gülzâr-ı cemâl
 Sînenen çıkmağa az kaldı ğamuñla cânım
 Şeref-i maqdemüne muntazırem sulţânım

Haste-i derd-i ğamuñ olalı cânâ dil-i zâr
 Nâlesi ile ider her gice halkı bîdâr
 Nî' metîves ne 'aceb eyler isem nâle vü zâr
 Gözümün yaşına rahm eylemedüñ âhîr-i kâr
 Sînenen çıkmağa az kaldı ğamuñla cânım
 Şeref-i maqdemüne muntazırem sulţânım

29-b

Tesdis li-muḥarririhi'l-fakīr maṭla' -ı Lā-edri

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Gülşen-i ḥüsnünde bülbül gibi nālān olduğum
 Ruḥların şevkiyle her dem zār ü giryān olduğum
 Zülf-i müşgīnün gibi her şeb perīşān olduğum
 Rāh-ı kūyuñda senin ḥāk ile yeksān olduğum
 Hep senünçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Bir ġarīb üftādeñe hiç itmedün bir kez vefā
 Dā'imā yanuñdan ayrılmaz raḳīb-i bed-liḳā
 Saña lāyık mı dem-ā-dem idesin baña cefā
 Kūy-ı ' ıışık içre nigārā çekdüğim derd ü belā
 Hep senünçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Ağlamağdan gözlerim yaşını ' ummān itdüğüm
 Bülbülāsā gülşen-i kūyuñda efgān itdüğüm
 Dest-i ġam birle çeküp çāk-ı girībān itdüğüm
 Sīnemi nār-ı ġam-ı ' ıışkuñla sūzān itdüğüm
 Hep senünçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Kūyuñ içre eyledim cism-i zā' ifim pāy-māl
 İtmedüñ bir kez teraḥḥum baña ey Yūsuf-cemāl
 Ğamla irdi gerçi mir'āt-ı dile jeng-i melāl
 Mū-miyānuñ fikri ile ḳaddüm olduğu ḥibāl
 Hep senüñçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimüñçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Āteş-i hicie yakup sīnem kebāb itdüklerüm
 Ni' metīveş gözlerüñ yaşın şarāb itdüklerüm
 Pāy-mālūñ olmağı hūd irtikāb itdüklerüm
 Cismimi yoluñda sulṭānum türāb itdüklerüm
 Hep senüñçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimüñçündür benim kūyuñda nālān olduğum

30-a

Tesdīs li-kātibihi maṭla‘ -ı Bāḳī Efendi

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - - / · - - - - / · - - - - / · - - - -

Ta‘ ālallah zihī ḥüsn-i şafā-baḥş ü sürür-efzā
 Cihāna gelmedi mişlün senün ey dil-ber-i ra‘ nā
 Lebündür gonçe-i ḥamrā şaçındur ‘ anber-i sārā
 Nazırün yok felekde ey hilāl-ebrū melek-sīmā
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Ḳad-i mevzūnuñ ey serv-i revānum naḥl-i tūbā mı
 Gülistān-ı tarāvetde ruḥuñ verd-i muṭṭarā mı
 Gül-i bāğ-ı behişt mi ‘ arızuñ ya verd-i ḥamrā mı
 Dür-i dendānuñ ey kân-ı güher lü’lü-yi lālā mı
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Ġam-ı zülfüñle her şeb çıkmada eflāke efgānum
 Baña raḥm itmedün bir zerre ey mihr-i dıraḥşānum
 Benim ‘ ömrüm benim rūḥum benüm serv-i ḥırāmānum
 Serīr-i ḥüsne şāh olduñ benim devletlü sulṭānum
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Hırāmān olmada cānā ḳadūñ naḥl-i şanevber mi
 Melāḥat gülşeninde leblerüñ gül-berg-i aḥmer mi
 Güzellik āsümānında ruḥuñ mihr-i münevver mi
 Ziyā-baḥş olmada mihr-i münevver saña beñzer mi
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiḡnā
 Nedir bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

Nigārā ḥüsnüñe maḡrūr olup aḡlatma ‘ uşşākı
 Bilürsün kim güzellik kimseye⁸⁶ cānā degil bākī
 Esirge Ni‘ metī-i müstmend-i zār ü müştākī
 Bu beyt-i dil-güşāyı hasb-i ḥāl etdi saña Bākī
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiḡnā
 Nedir bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

⁸⁶ كمنه şeklinde yazılmıştır.

30-b

Tesdīs-i fakīr maṭla‘-ı Vuşūlī

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Gördüğün her-cāyīye itme muḥabbet ey gönül
 ‘ Āşık olup kendünü kılma melāmet ey gönül
 Dil-rübālarda bilür yok ḳadr ü ḳıymet ey gönül
 Bundan özge ārife olmaz naşihat ey gönül
 Olmağ isterseñ cihān içinde rāhat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāğat ey gönül

‘ Āşıkuñ ḳadrin bilür bir yār-ı⁸⁷ şādık ḳalmadı
 Rāh-ı ‘ ışk içre daḫı ‘ ışkile fāyık ḳalmadı
 ‘ Ahdüñe şābit-ḳadem yār-ı muvāfık ḳalmadı
 Naḳd-i cān teslīmine ‘ ālemde lāyık ḳalmadı
 Olmağ isterseñ cihān içinde rāhat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāğat ey gönül

Zülf ü ruḥsārı ḡamıyle āh idüp leyl ü nehār
 Miḥnet ü derd ü ḡam-ı ḥasretle olma dil-figār
 Ḥūn-ı eşkiñ her dem etseñ ḥāk-i pāyine nişār
 Ḥalka raḥm eylemez ol serv-i ḳad-i lāle-‘ izār
 Olmağ isterseñ cihān içinde rāhat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāğat ey gönül

⁸⁷ Metinde “yār-ı” bulunmuyor. Vezin gereği yazıldı.

‘Arşa-i ‘ışkıında yāriñ olma ey dil pāy-māl
 Yok yere fikr-i deheni birle olduñ haste-ḥāl
 Ebrūvanuñ hicri eyler kāmētūñ āḥir hilāl
 Hoş dimiş bu maṭla‘ı bir şāir-i şīrīn-maḳāl
 Olmağ isterseñ cihān içinde rāḥat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāḡat ey gönül

Bezm-i ğamda baġruñı del ney gibi feryād kııl
 Āh-ı āteşnākuñ ile ‘ālemi ber-bād kııl
 Nī‘ metīveş her cihetle kendüñü nā-şād kııl
 Kālbiñe ğam ‘ārız oldukça bu beyti yād kııl
 Olmağ istersen cihān içinde rāḥat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāḡat ey gönül

31-a

Tesdīs ü maṭla‘ li-muharririhi

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Dilā meyl itme her ḥūba cihāne oluben rüsvā
 Güzellerde vefā yokdur bilirsün zerrece aşlā
 İrerse āh ü zāruñ çarḥa ger ey ‘āşık-ı şeydā
 Teraḥḥüm eyleyüp saña fiğānuñ eylemez ıṣḡā
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o ḥurşid-i cihān-ārā

Nedeñlü ḥüsn ü āne mālīk olsa bir perī-peyker
 Cefā vü cevriñi ‘uşşāka ol deñlü füzün eyler
 Belā-yı bār-ı hicri cismüñ eyler ‘ākıbet bī-fer
 Dilā bu maṭla‘ -ı ğarrāyı gūş it ‘ākıl isen ger
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o ḥurşid-i cihān-ārā

Varınca pister-i ğamda bu şeb ḥāba dil-i nālān
 Gelür rü’yāda gördü ḥüznile Mecnūn-ı ser-gerdān
 Didim var mı cihānda derd-i ‘ışkun terkine dermān
 Didi bir āh idüp ol ‘āşık-ı şūrīde vü giryān
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o ḥurşid-i cihān-ārā

Göñül virseñ eger bir gonçe-fem gül yüzlü dil-däre
 İdüp nefret kaçır senden varır rām olur ağyāre
 Yolında ol sehī kıddüñ sirişkün dönse enhāre
 Saña meyl itmez elhāşıl sözüm gūş eyle bīçāre
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o ħurşid-i cihān-ārā

Rakīb-i bed-likāya yār olur varır o gül-ruhsār
 Esir-i derd-i ‘ışk idüp seni candan ider bīzār
 Göñül virme cihānda bī-vefāya Ni‘ meti zinhār
 Bu beyt-i dil-keş ile ‘āmil olup dilde kıl tekrār
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o ħurşid-i cihān-ārā

VIII. TAHMİSLER

34-b

Taḥmīs li-muḥarririhi'l-fakīr gāzel-i Nev'î Efendi

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Mūnis-i hicrūñ olan zevk ü şafāyı neylesün
 Mübtelā-yı derd-i 'ıṣkuñ ya devāyı neylesün
 Ayagın tozu variken tūṭiyāyı neylesün
 Qalbünü şāf eyleyen cām-ı şafāyı neylesün
 'İşkla demsāz olan sāz ü nevāyı neylesün

Devlet-i dünyā ile faḥr eyleyen şāḥib-vaḳār
 İrişe ol dem ki nāzik cismüñ ola ḥāksār
 'Ālemüñ itme libās ü efseriyle iftiḥār
 Bu riyā-yı faḫrla besdür sıfāl-ı kūy-i yār
 Maḥrem-i bezm-i fenā tāt ü ḳabāyı neylesün

Dem mi vardur zaḥm-ı ḡamzeñ cānuma kār eylemez
 'Āşık-ı şādık ḡamuñla nāle-i zār eylemez
 Dil çeker bār-i ḡamın cismi ḥaber-dār eylemez
 Sālik-i 'ārif vücūdın kendüye bār eylemez
 Ğarḳa-i emvāc-i ḥayret āşināyı neylesün

Dāmen-i vaşl-ı nigāre irmedi ḥayfā elüm
 Miḥnet-i bār-i belā vü derd-i ḡam bükdi belüm
 Yoğ iken ay āfītābum zerre deñlü medḥalüm
 Şabr idermiş yādlar ta' nına 'āşık tūtalum
 Āşinālardan gelen seng-i cefāyı neylesün

Āteş-i ʿışkuñla cānā döndü ten hākistere
 Beñzedi her dāğ-ı sīnem nār-ı ğamla aḥkere
 Niʿmetī sözünü izhār itmek içün dil-bere
 Āteş-i nazmuñ yakup Nevʿī çıkardı göklere
 Ol şeh-i ʿālī-naẓar görmez gedāyı neylesün

35-a

Tahmīs ü ğazel li-rākımıhi'l-fakīr

Mef' ūlū/ Mefā' ilün/ Mef' ūlū/ Mefā' ilün

- - · / · - - · / - - · / · - - ·

Ağyārile gülşende ' ıyş itmede cānānum
 Redd itdi beni şimdi ol gözleri mestānum
 Raḥm eylemedi baña ol ğonçe-i ḥandānum
 Cevr itmege yüz tutdı ol āfet-i devrānum
 Künc-i ğam-ı miḥnetde irdi göge efgānum

Fikr-i leb-i la' lile girmez gözüme uyḥu
 Cevr itmek aña olmuş ' uşşāka dem-ā-dem ḥū
 A' dā ile nūş eyler her laḥza mey-i gül-bū
 Zevḳ eylemede hergün ağyārile ol meh-rū
 Ḳan ağlamada her dem bu dīde-i giryānum

Bu ālem-i fānīde ğam oldı baña maḥrem
 Rāzum dimege ey dil bulunmadı bir hem-dem
 Cevrine o dil-dāruñ şabr eylemez ādem
 Ol ğonçe-dehen baña cev eylemede her dem
 ' Işḳ āteşine yandı bu sine-i sūzānum

Bilmem ne günāḥ itdi yoluñda dil-i şeydā
 Luṭfuñla añup anı raḥm eylemedüñ aşlā
 Budur dilegüm senden ey lebleri bī-hemtā
 Luṭf eyleyüp ağyāre ağlatma beni cānā
 Zülfüñ gibi ayağa şalma beni sulṭānum

Künc-i ğam-ı ' ışḳuñda derdüm oluben efzūn
 Oldı gözümüñ yaşı ḳan ağlamadan Ceyḥūn
 Her demde belā vü ğam bağrumu idüp pūr ḥūn
 Leylī saçıñuñ fikri itdi beni çün Mecnūn
 Raḥm itme misün daḥı bu Ni' meti'ye cānum

IX. GAZELLER

39-b

Fi-ḥarfi'l-elif

1

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Ruḥuñ üzre tağıdup zülf-i semen-sāy1 şabā

Eyledi yine perîşān dil-i şeydāy1 şabā

Toğrusını mı diyeyin kāmētüñe öykünücek

Yere çaldı kıparup serv-i dil-ārāy1 şabā

Lebüñe beñzemesün deyü senüñ ey gül-i ter

Açdı gülşende seḥer gonçe-i ḥamrāy1 şabā

Görmedi kāmēt-i mevzūnuña beñzer 'ar' ar

Gezdi ser-tā-be-ḳadem gülşen-i dünyāy1 şabā

Lezzet-i ḳand-i lebüñden ḥaber almağa bugün

Şordı söyletdi biraz tūṭī-i gūyāy1 şabā

Reviş-i kāmēt-i dil-dāre görüñ öykündü

Yine taḥrîk idicek sidre vü tūbāy1 şabā

Ḳopmadı bāğ-ı cihānda saña beñzer bir gül

Devr idelden berü bu künbed-i mīnāy1 şabā

Nigeh-i mestüñe teşbih idicek kendisini

İtdi pejmürde seḥer nergis-i şehlā-y1 şabā

Arayup bulmaya hergiz reh-i ‘ıřkuñda senüñ
Ni‘ metīveř yine bir ‘āřık-ı řeydāyı řabā

2

Mefā‘ ilün/Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün
(Fa‘ lün)

· · · · / · · · · / · · · · / · · · (- -)

Ölürsem itmezem ol la‘ l-i nāba istiğnā
İder mi ĥaste-i dil-teşne āba istiğnā

Cemālūñ ayına bir kez nařar iden ‘āřık
Revādur etse eger āfītāba istiğnā

Olurđı ‘ illet-i bīmār-ı ‘ıřkuñda dermān
Ṭabībüm itmese řāfī cevāba istiğnā

Düşürmez elden ayağı ģamuñla rind-i cihān
İder mi bāde-perestān řarāba istiğnā

Pür olsa dāğ ü eliflerle sā‘ id ü bāzū
Ben eylemem yine deff ü rebāba istiğnā

Ḥaṭ-ı siyāhuna bakdıkça yazılur şalbim
Gelür mi ṭālib-i ‘ ilme kitāba istiğnā

‘ Aceb ṭabī‘ atı var Ni‘ metī-i zārın ider
Kibāre itmek içün intisāba istiğnā

40-a

3

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - (- -)

Gönlümü silsile-i zülfüne bend itdi şabā

Himmetün yine dil-i zāre bülend itdi şabā

Gönçe eṭfāli gibi ' iydgeh-i gülşende

Bülbüle şāḥ-ı güli ālī semend itdi şabā

Boğmağa ' aşık-ı ğam-ḥ'ārı reh-i ' ıṣḫuñda

Zülf-i ḥam der ḥam-ı cānānı kemend itdi şabā

Girih-i ka'küline beste idüp Leylā'nıñ

Dil-i Mecnūn'ı yine silsile-bend itdi şabā

Ni' metīveş reh-i ' ıṣḫuñda ğubār olduğuma

Seḥerī baña gülistānda pesend itdi şabā

4

Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - (- -)

Nāzil olsa zemīne tīr-i ḳazā

Sīnede cāy ider be-emr-i Ḥudā

Āşinādan gelen belā vü sitem

Yād ü bīġāneden cefā vü ezā

Kimseniñ devletine yok ḥasedüm

Devlete irse hep ḳamu dünyā

Kimseye zerre deñlü albümde
 Ğarażum yok dürür bilür Mevl 

Mutez -y1 sipihr-i kec-reft r
 Böyledür ekme ğam ne  re dil 

Y suf-1 mışr-1 ma  rifet olsa 
 Cümle iv n olur sa a a  d 

Sehven   arz eylese  met  -1 dili
 Ğıybet   zemm ider seni s feh 

Oldı dil mazhar-1 ğum m-1   um m
 Böyledür mutez y1 hükm-i az 

Emr-i H k dur bu Ni  met  her dem
    k l olan virir az ya r z 

5

Fe  il t n/ Fe  il t n/ Fe  il t n/Fe  ilün
 (F  il t n) (Fa  l n)

(   )      /      /      /     (  )

Gülmek olmadı müyesser ba a    lemde dil 
 Künc-i minetde en s m ğamile derd   bel 

Def -i ğam ılmağa g lz re eger   azm itsem
 T lařur d menime h r-1 ğam-1 zecr     an 

Minet-i faqr   fel ketle eger h k olsam
 Ser-f r  eylemezem dünyede n d ne dil 

Felegiñ meyli edānīye dūrūr ve'l-ḥāşıl
Ey gönül şimdi edānī ider 'ālemde şafā

Zinet-i dehr-i denī ādemi mağrūr eyler
Ni' metī devlet-i dünyā olur elbette fenā

40-b

6

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Şive-i reftāruña cānum fedā olsun fedā
Lezzet-i güftāruna cānum fedā olsun fedā

Nāzile etseñ tekellüm kesb-i rūḥ eyler gönül
La' l-i gevher-bāruña cānum fedā olsun fedā

Elde ḥāmeñ naḥl-ı gülzār-ı ma' ārifdür senüñ
Mīve-i eş' āruña cānum fedā olsun fedā

Cān virür ' uşşāka şi' rüñ ey gül-i bāğ-ı hüner
Nazm-ı siḥr-āşāruna cānum fedā olsun fedā

Pertev-i ḥurşid-i nazmuñ dehri pür nūr eyledi
Ṭab' -ı ma' nī-dāruña cānum fedā olsun fedā

Kākülün gibi perişān itdi cānā dilleri
Zülf-i ' anber-bāruña cānum fedā olsun fedā

Ḥalk-ı ālem Ni' metīveş hep muḳayyed zülfüñe
Ṭurre-i ṭarrāruña cānum fedā olsun fedā

7

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Kemāl-i kudretiñ izhār idüp Hāk ḥazreti cānā
Güzeller içre itmiş sen şehi bī-miṣl ü bī-hemtā

Leb-i la' lūñ ḡamın def' itmekiçün levḥ-i ḥātırdan
Elimden dā'imā düşmez benim cām-ı mey-i ḥamrā

Göreliden mū-miyānuñ kılca ḳalmamışdur ārāmum
Beni sevdā-yı zūlfūñ birle āḫir eyledūñ şeydā

Gidüp 'aqlum başumdan çeşmüme ālem olur deycūr
Siyeh-pūş olduğun vaḳtī nitekim Ka'be-i 'ulyā

Gözümüñ ḳanlı yaşıdur ki tutdı dāmen-i dehri
Şafaḳ şanma görinen her şebāngeh ey melek sīmā

Çemen şahnında ey gül ḡonçe-i ḥamrā ile nergis
Lebūñle çeşmüñe her biri oldı 'āşık-ı şeydā

Revā mı Ni' meti-i ḥāksārı pāy-māl itmek
Firāḳ-ı kākülūñle olmuşiken 'āleme rüsvā

8

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Zir-i zūlfūñde ruḥuñ zerd olsa vechi var şehā
Niliñ altında yazılmış zerle ḡüyā ve'd-ḡuḥā

Ey ṭabībüm gelmedün ben ḥaste-ḥālī görmege
İtmedūñ gitdi muḥaṣṣal bu dil-i zāre devā

Mîr ü paşası ile ‘aşruñ müşāhib olmadañ
İtlerüñle bir gün ülfet eylemek yegdür baña

Bend-i ‘ışkuñdan hülāşā çāre yok murğ-ı dili
Bir hümādur āşiyān-sāz oldı gūyā ber-hevā

Tîr-i āhumdan hāzer kıl ey gül-i bāğ-ı cemāl
Ni‘ metî-i nā-murāda itme bî-hūde cefā

41-a

9

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Dehānuñ gülşen-i hūsn içre bitmiş gönçe-i hāmra
Ruḥuñ bāğ-ı melāḥatda açılmış bir gül-i ra‘ nā

O zülf-i ‘anber-āmiziñ mu‘atṭar eyledi dehri
Cihānı tıtdı būy-i verd-i ḥaddūñ ey semen sīmā

Kaçan reftāre gelseñ gülşen içre nāz-ı şeb-būyla
Olur üftāde-i ḥaddūñ çemende ‘ar‘ ar-ı bālā

Leb-i la‘ lūñ hevāsıyla elüme cām alam her çend
Gözüm yaşını ḥūn eyler felek ol dem benim cānā

Ki bitmez mīve-i vaşlı anuñ ey Ni‘ metî her bār
Aķıtma eşküñ ol serviñ ayağına şaķın kaṭ‘ ā

10

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Muḳārif⁸⁸ olmasaydı ‘ārız -ı gülgūnuña cānā
Kızarmazdı ṭarāvet kesb idüp berg-i gül-i hāmra

⁸⁸ مفارق (Mukārik) şeklinde yazılmıştır.

Ḥayāl-i mū-miyānuñla vucūdum⁸⁹ nā-bedīd olsa
Ölünce zevk-i vaşlundan ümīdim kesmezem kaç‘ā

Sürüme yerlere cānā yazıkdur kākülün başma
Ayāğın öpmeye şarkar senün ol zülf-i müşkāsā

Behişt-i ‘arızında dāne-i ḥālün gören ādem
Nice şabr etsün Allah’ı severseñ ey melek-sīmā

Ṭarāvetde ruḥuñ verd-i gülistān-ı leṭāfetdür
Raḳīb-i ḥāre açılma şakın ey gönçe-i zībā

Nevālem guşşa vü gāmdur simāt-ı bezm-i hicründe
Revā mı ḥān-ı vaşluñla beni sīr itmemek cānā

Ḳoyup künc-i ḡamuñda Ni‘ meti’yi zār ü ser-gerdān
‘Ādū-yı ḥārire bāğa teveccüh itme bī-pervā

11

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)
Neyledi bilsem ‘aceb bu dil-i nā-kām saña
Dimedün kim kılayın vaşlumu in‘ām saña

Ḥāzer it her-kese rām olma gel ey kebg-i ḥırām
Ḳorḳaram kim ḳuralar şaydın içün dām saña

Şubḥa dek muntazır oldum şeref-i maḳdemüñe
Dimedün mi varayın bu gice aḥşām saña

⁸⁹ وجودمك (Vücūdumuñ) şeklinde yazılmıştır

Cismümü lerze tutar nuṭka mecālüm kalmaz
Her kaçan vaşluñ içün eylesem ibrām saña

Reşkile meygedede bağrumu pür-ḥūn itdi
Çağırup ayağına şundi ‘ adū cām saña

Ḥātem-i la‘ l-i güher-bārını būs itmekiçün
Ni‘ meti cür’et idüp idemez iḳdām saña

41-b

12

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / - - -

Olaldan zülfüne beste gönül ey saçları Leyli
Kararı yok gezer ‘ işkuñla tih-i gamda Qaysāsā

Benim meh-ruları sevmekde elde ihtiyārum yok
Naşihat eylemiş vā‘ iz turalım ey dil-i şeydā

Cihāne gelmedi mişlūñ senūñ ey gonçe-fem hergiz
Görenler dir ruḥuñ olmaz buña benzer gül-i ra‘ nā

O zülfeyn-i ‘ abir-efşānı nāz ile kaçan çözseñ
Gözüme tār olur ‘ ālem ser-ā-pā ey meh-i ğarrā

Yine ey Ni‘ meti bir şūḥ-ı şehr āşūbe dil virdün
Belā-yı derd-i ‘ işkı ile olup ‘ āleme rüsvā

13

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Sineden kaṭ‘ etse başum tiğ-i cellād-ı każā
Şanma rü-gerdān olam yoluñda olmaḳdan şehā

Mihr-i âlem-sûzi çarhuñ toğmaz ise ğam degil
Pertev-i ħurşîd-i ruhsâruñ virir dehre ziyâ

Sînede her dâğ-ı ħûn-âlûd-ı ışkî dil-beriñ
Reşk-i verd-i gülşen-i cennetdür ey şûfî baña

Gülşen-i ğamda idelden bülbül-i dil âşiyân
Zahm-ı ħâr-ı hicrle feryâd ider şubĥ ü mesâ

‘İyd-ı ezhâ-yı vişâlûñ birle mesrûr eyleseñ
Ni‘ metî ħurbân iderdi kebş-i canıñı saña

14

(Bu ğazel mu‘ ammâdır her beytinden bir isim çıkar)

Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -

(İlyās) Cilveger olsañ çemende nâz ü şîveyle şehâ
Ķaddüñi tâ kim göre başın virir ‘ar‘ ar saña

(Murâd) Açılur ħalb-i ħazînim ğonçeves ħandân olur
Tîr-i dil-dûzuñ irince ey perî-peyker baña

(Selâm) Āfitābum gün gibi ‘arz-ı cemāl etseñ eger
Pâyüñe yüz sürmekîçün dil ider başın fedâ

(Selâm) Sîne-i ‘uşşâķ ider zevķıyle kesb-i inşirâĥ
Ĥadd-i ħalbe fark-ı tîrûñ iricek ey kâşî ya

(Ĥâver) Miĥnetile bülbül-i şürîde feryâd itmede
Ĥâr ü gül her biri bî-ĥad bâğda eyler şafâ

(Hüsām) Vāşıl-ı sırr-ı dehānuñ olsa ‘ālemde göñül
Yoluña bezl eyler idi cümle varın bî-merā

(‘Alî) Göricek zülfi gibi başdan perîşān olduğum
Yār dimiş Ni‘ metî ‘āşık gibi şimdi baña

42-a

15

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Resūline idüp inzāl kelāmın Hāzret-i Mevlā
Kelāmında buyurdi kim “Ve nezzelnāhü tenzīlā”

Buyurdi t̄āhir olmayan āña mess itmesün daḡı
Didi Hāḡḡ kırā’atda “Ve rattelnāhü tertīlā”

‘Urūc itdirdi maḡbūbın idüp da‘ vet ḡuzūrına
Didi furḡān-ı pūr nūr içre “Sübḡānelleḡi esrā”

İdüp leyl ü nehārı ātiyen ol Hālīḡ-ı kevneyn
Daḡı her şey içün didi “Ve faşşalnāhü tafşīlā”

Ḳuluñdur Ni‘ metî-i zāre ya Rabbî hidāyet ḡıl
Be-ḡaḡḡ-ı Āyete’l- Kürsî be-faẓl-i Meryem ü Tāhā

43-a

Fi ḡarfî’l-bā

16

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Yārümü taḡrīḡ idüp benden ayırduñ ey raḡīb
İltimāsum bu ki imānuñdan ayırsun Mucīb

Derdüme ölmekden özge olmaya hergiz devā
Eyleme ben ḥasteye tedbīr-i dermān ey ṭabīb

Bā' iş ü bādī nedir feryāda yoḥsa ḥār-ı ḡam
Baḡruñı şad pāre mi itdi senüñ ey 'andelīb

Künc-i ḡamda aḡladup ben 'āşık-ı dil-ḥasteñi
Göz göre a' dāya cānā vaşluñ eylersin naşīb

Ni' metīveş eyleyüp peygüle-i firḡatde zār
Yārümü taḥrīk idüp benden ayırduñ ey raḡīb

17

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ben ḡam-ı zülf ü ruḡuñla āḥ iderken rüz ü şeb
Bir yañā sen cevır idersin cānuma ey ḡonçe-leb

Giceler tā şubḡ olınca zār ü giryān olmama
Var ise ey dil hevā-yı zülf-i cānāndur sebeb

Lāleāsā sāḡar alsam destüme bu çarḡ-ı dūn
Seng-i ḡam pertāb idüp şad-pāre eyler der 'aḡab

Ḥazımuz yok meclisüñden vā' izā dā'im bize
Şoḡbet-i pīr-i muḡāndan irişür zevḡ ü ṭarab

Ni' metīveş olmadum dünyāda bir dem şādmān
Rāḡ-ı ḡamda dā'imā çekmedeyin bār-ı tea' b

18

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Havf idersin ölmeden ey h'āce-i ālī-cenāb

Zerre deñlü eylemezsin Haḫ te'ālādan hicāb

Cem'-i māl-i bī-me'āle kūşış idüp māh ü sāl

Hidmet-i Rabbüñden ammā kim idersin ictināb

Her ne deñlü mālile Kārūn-ı 'aşr olsañ yine

Şol demi fikr eyle kim olur yerüñ ḫa' r-ı türāb

Hidmet-i Haḫ'da tehāvün üzresin ammā yine

Emr-i dünyāda idersin cān ü başile şitāb

Zāhidā Haḫḫ'a 'ibādet deyü taḫlīd itdügüñ

Nic'olur ḫālün olursa vuşlata yarın hicāb

Ḳuṭb-ı 'ālem ḫann idersiñ zāhidi ammā ki ol

Perde-i zühd içre eyler niçe mekr ü irtikāb

Ni' meti kesb-i ḫalāle sa'y ider bir kimse yok

Haḫḫ-ı 'abdile geçinür şimdi cümle şeyḫ ü şāb

43-b

Fi-ḫarfī't-tā

19

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Hüsñüñ ger ola encümen-efrüz-ı kıyāmet

Hāşşıyyet-i nev-rüz virir rüz-ı kıyāmet

Bu hüsniye gelseydüñ eger maşşere ey gül
Cibrîl ola bûlbûl-i nev-rûz-ı kıyâmet

Reftâr-ı kadûñ velvele virdi dü cihâne
Âyin-i hırâmuñ revîş-âmûz-ı kıyâmet

Şol dil kim ola kaddüne üftâde olur ol
Âzâde-i teşvîş-i ğam-endûz-ı kıyâmet

Bir âh-ı derûn çekse eger Ni‘ metî-i zâr
Yanar yaqılur dûzağ-ı cân-sûz-ı kıyâmet

20

Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

Olaldan sâkin-i künc-i muhabbet
Mükedder itdi hâlüm derd ü miñnet

Dilâ bî-hûde efgân itme zirâ
Saña olmaz müyesser zevk-i vuşlat

Dil-i şeydâya ey serv-i revânum
Ayağın öpmege gelmez kanâ‘ at

Felek zâr eyleyüp ğam şeş-derinde
Küşâd olmadı baña bâb-ı devlet

Giriftâr-ı kemend-i zülfüñ oldı
Nigârâ Ni‘ metî’ye eyle şefkat

21

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- - -) / - - - / - - - / - - - (- -)

‘ Ālemi yıkdı ḥarāb eyledi ḥayfā rüşvet

Pāy-māl itdi re' āyāyı dirīgā rüşvet

Olsa ‘ ālimde ‘ amel ‘ ilmle ‘ ālemde eger

Raḥne virmezdi cihān mülkine ašlā rüşvet

Rüşveti ḥufyeten alur idi evvel ḥükkām

Āşikāre alınur şimdi ser-ā-pā rüşvet

Mesned-i şer' -i nebī düşdi edānī yedine

Olalı gün gibi ‘ ālemde hüveydā rüşvet

‘ Ulemā ‘ ālemi rüşvetle ḥarāb itdi velī

Bunları daḥı ḥarāb eyledi ammā rüşvet

İrtiṣā mezra' ına toḥm-ı fesādı ekicek

Ḥāşıl itdi bulara nice belāyā rüşvet

Kalmadı zevk ü şafā emn ü emān dünyāda

Mülk-i Rūm içre olaldan berü peydā rüşvet

Rüşvet ile şatılur oldu menāşīb şimdi

Devleti eyledi ber-geşte vü rüsvā rüşvet

44-a

Zālimi Ḥaḳḳ'a ḥavāle idelüm Ni' metiyā

Şoñra neyler görelim bunlara āyā rüşvet

22

Mefûlû/Mefâilû/Mefâilû/Feûlûn

- - - / . - - - / . - - - / . - -

Bir dilde zühûr eylese âşâr-ı muhabbet

Şâh ise gedâya ider izhâr-ı muhabbet

Cismümde müzeyyen olalı pîne-i dâğuñ

Zann itdi gören sînemi gülzâr-ı muhabbet

Te'sîr ideli sîneme sûz-ı ğam-ı 'ışkuñ

Kül itdi dil-i zârı yakup nâr-ı muhabbet

Hurşîdi ider zerre vü hem zerreyi hurşîd

Pertev şalıcak 'âleme envâr-ı muhabbet

Teşhîş idemez Ni' metî'nin nabzını Loqmân

Derdüñle olaldan berü bîmâr-ı muhabbet

Fî-Harfî's-sâ

23

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

Sirişkümde felek dolâbı gerdân olmağa bâ' iş

Derūnum nârıdur dūzaḡ fūrūzan olmağa bâ' iş

Beyâza çıkdı naqşı oldı zâtı gün gibi zâhir

Budur ḡalk-ı cihân cümle perîşân olmağa bâ' iş

Var ise şeyḡ-i şehriñ sū'-i tedbîridür elbette

Ser-i kūyuñda dün yârüñ yine ḡan olmağa bâ' iş

‘ Aceb ey rûzgār-ı bed-eşer devrinde ben dahı
Nedir bilsem ma‘ ārif ehli giryān olmağa bā‘ is

Olur hayy külli şey cānā zılāl-i āb-ı rahmetden
Sirişkümdür cihān gülzārı reyyān olmağa bā‘ is

Ġubār-ı hatt-ı la‘ lüñdür dil-i zārı iden muğber
Ġamuñdur Ni‘ meti her laḫza ḫayrān olmağa bā‘ is

44-b

Fī-ḫarfi’l-ḫā

24

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Şanma zevḫından mecālis içre raḫs eyler ḫadeḫ
Dest-i sāḫi-i ḫazādan gör ne ḫan ağlar ḫadeḫ

Devr elinden bağır pür-ḫūn olmadan ḫālī degil
Muḫteżā-yı ‘ aşrile her laḫza ḫan yudar ḫadeḫ

‘ Āḫil olan ḡam yemez bezm-i cihān içre müdām
Sāḡar-ı ‘ ömrüñ sürer zevḫını nüş eyler ḫadeḫ

Meclisüñde olsa encüm nuḫl ü mey āb-ı ḫayāt
Mihr-i enver tut ki destüñde olupdur zer ḫadeḫ

Ni‘ meti peymāne-i ‘ ömri şikest eyler felek
Bir gün olur āḫıbet ‘ aksine devr eyler ḫadeḫ

25

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Sāḫiyā la‘ lüñ ḡamıyla gerçi ḫan ağlar ḫadeḫ
Destüñe alsañ yine kesb-i şafā eyler ḫadeḫ

Mest olup āk-ı girībān eylerem mey-ḥānede
Çağırup ayağına şunsa baña dil-ber adeḥ

Meclis içre āşıkuñ reşk ile bağı an olur
Her ne dem nāziklik ile la‘ lüñi öper adeḥ

Tāb-ı meyden ruḥları olur ‘ araḫ-rīz ol gülüñ
Nāz ile mey-nūş idüp alsa eline ger adeḥ

Sāgar-ı billūr ile bir mi sifāl-i kūy-i yār
Lāyık-ı bezm-i vişāl olmaz cihānda her adeḥ

‘ Aḫlın alur göreniñ hergiz felekde görmedim
Dil-berā la‘ lüñ gibi rengin ü cān-perver adeḥ

Dest-i sāḫī-i felekden Ni‘ metīveş dem-be-dem
Bağrını pür ḥūn idüp derdile an ağlar adeḥ

26

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Büy-i gülden irişür bülbül-i gülzāre feraḥ
Sende ey gonçe ne var vir dil-i ğam-ḥāre feraḥ

Etse mir’āt-ı cemālūñe naẓar ‘ āşıḫ eger
Kesb ider görmek ile rūyuñı bir pāre feraḥ

Şerbet-i la‘ l-i ḫayāt-āveriñi nūş itsem
Ḥāşıl olurdu ṭabībā dil-i bīmāre feraḥ

Dest-būsuñla şeref-yāb olabilsem bir kez
Devlet el virüp irerdi dil-i hūn-bāre feraḥ

Leblerüñdür viren ey rūḥ-ı muşavver her dem
Künc-i ʿışkuñda senüñ Niʿmeti-i zāre feraḥ

45-a

27

Mefʿ ülü/Fāʿ ilātü/Mefāʿ ilü/Fāʿ ilün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Teşrîf idince gülşeni cānān ʿaleʿş-şabāḥ
Döndi behişte şahın-ı gülistān ʿaleʿs şabāḥ

Tahrîk-i bād-ı şubḥile gülşende nāgehān
Geldi kıyāma serv-i hırāmān ʿaleʿş-şabāḥ

Naḥl-i gül üzre zeyn olanı jāle şanmañuz
Dür taḳdı gūş-ı ğonçeye bārān ʿaleʿş-şabāḥ

Her ḥāre güllerin göricek maḥrem olduĝuñ
Bülbül hezār eyledi efĝān ʿaleʿş-şabāḥ

Ṭıtdı cihānı zemzeme-i nāle-i tuyūr
İrdi sipihre nāra-i murĝān ʿaleʿş-şabāḥ

Çarḫa irince velvele-i ḥüsni ol mehin
Mihr aña çıḳdı müşterî ey cān ʿaleʿş-şabāḥ

Aḥşamlamışdı bu gice ğam-ḥānede o māh
Kör ṭālîʿ üm ki gitdi o fettān ʿaleʿş-şabāḥ

Ḳande bulurdı Niʿmetiyā gül bu revnaḳı
Almasa destine anı cānān ʿaleʿş-şabāḥ

Fî-ḥarfî'l-ḥā

28

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(̣ ̣ ̣ ̣) ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ (̣ ̣)

Nāz ile ṭaḳsa ḳaçan başına cānān gül-i sürḥ

Arturur revnaḳ-ı ruḥsārını ol ān gül-i sürḥ

Bülbül-i dil n'ola eylerse hezār āh ü fiḡān

Şunmuş aḡyāre yine ol şeh-i ḥübān gül-i sürḥ

'Arż-ı dīdār idicek güllere ol ḡonçe-dehen

Oldı gülşende şehir ḡayli perīşān gül-i sürḥ

Beñzemez kākül-i ḡoş-būñile ḡaṭṭ u ruḡuñā

Bāḡ-ı 'ālemde bugün sūnbül ü reyḡān gül-i sürḥ

Ber-ḡüzār eylese tīr-i müjesin baña nigār

Açılur ḡülşen-i sīnemde hezārān gül-i sürḥ

Çāk olur ḡonçe-şīfat sīnedeki dāḡlarum

Alsa ger destine ol serv-i ḡırāmān gül-i sürḥ

Bu meşeldür ki yeter ārife bir gül baña da

Bes dūrür Ni' metīyā 'ārīz-ı cānān gül-i sürḥ

29

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣

Şafā-yı vaşluña irdim olunca feth-i bāb-ı çarḡ

Bi-ḡamdillāh ki oldum devlet ile kām-yāb-ı çarḡ

Temevvüc eylese ‘ummān-ı eşk-i çeşm-i giryānum
 Ḥabāb-ı kemter olmaz anda cānā nüh kıbāb çarḥ

Ne ğam ger mużtarib olduñsa ey dil çarḥ kec-revden
 Senüñ de bād-ı āhuñdandur ammā ıztırāb-ı çarḥ

45-b

Şerār-ı nār-ı āhumdur ki oldı çarḥa peyveste
 Degildür āsümān üzre görinen āfītāb-ı çarḥ

Revān olmasa cūy-i eşk-i çeşmim vādī-i ğamda
 Ḳalurdı dönmeden ey Ni‘ metī bu āsiyāb-ı çarḥ

Fī-ḥarfi’ d-dāl

30

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - - . - - - . - -

Luṭfı çok iḥsānı çok Mevlā meded
 Luṭfuña iḥsānuna yokdur ‘aded

Mağfıret-cūyān yüz urdum ḳapuña
 Ben günahkārı ḳapuñdan itme red

‘İşkuñ ile dem-be-dem ḳan ağlasun
 Çeşm-i ter yoluñda ey Ḥayy ü Eḥad

Ey ḥudāvend-i zemīn ü āsümān
 Ey Ḳadīm ü Ḳādir ü Ferd ü Şamed

Raḥmetüñle yarlığa iḥsān idüp
 Ni‘ metī’-i nā-murāda ḳıl meded

46-a

Fî-ḥarfi'r-rā

31

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Eyler iken rûz u şeb dil ârzû-yı nev-bahâr
Geldi irişdi meşâmm-ı cāna bûy-ı nev-bahâr

Mest-i cām-ı ışk olup çāk-ı girībân eylerem
Meclis-i gülşende devr itse sebû-yı nev-bahâr

Hānqāh-ı dehri tıtdı nağme-i murğ-ı seher
Kubbe-i eflāke çıkdı hāy ü hûy-ı nev-bahâr

Yine feth itdi çemen mülkin şükûfe ' askeri
Bağlu ezhâr ile tıldı çârsû-yı nev-bahâr

Zülf-i şeb-bûy-ı nigârı yine tahrik eyledi
Çin seher bād-ı şabā-yı müşk bûy-ı nev-bahâr

Gonçeler güller açıldı geldi tab' a inşirāh
Gül gibi kıldı mu' attar dehri bûy-ı nev-bahâr

Gonçe-i la' lûñ gamıyla Ni' meti kan ağlasa
Eşk-i çeşmine anuñ beñzer mi cûy-ı nev-bahâr

32

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Her ne dem kim katlûme ol tîğ-ı hûn-efşân çıkar
Evvel istikbāline ta' zîmen anuñ cān çıkar

Sebze-zār-ı haṭṭı içre la‘l-i renginüñ göreñ
Gūyiyā kim rūz-ı hıẓr içre gül-i ḥandān çıkar

Ey gönül germ-ābe-i dünyāya ger şāh ü gedā
Kim gelürse ‘ākıbet ‘uryān girer ‘uryān çıkar

‘Ākıl iseñ zāhidā rind-i ḳalender-meşreb ol
Çal yire tācı ‘imāmuñ başdan ey ḥayvān çıkar

Nāz ile ḥurşide ḳarşu ‘arz-ı dīdār etse yār
Āfitāb ol gün ufukdan Ni‘meti lerzān çıkar

33

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Gönül kim rāh-ı ‘ışkuñda ṭabībim ḥaste-ḥālūñdür
Ḥayāt-efzā olan aña cemāl-i bā-kemālūñdür

Virürseñ buseñi biñ cāna cānā ḡabn-i fāḥişdür
Bu dil naḳd-i ḥayāt ile ḥarīdār-ı vişālūñdür

Perişān eyleyen her dem beni sevdā-yı zūlfūñdür
Daḥı rüsvāy-ı ‘ām iden ḥayāl-i haṭṭı u ḥālūñdür

Sürüme yirlere cānā yāzıḳdur kākülün zirā
Niçe yıldır ki ol miskīn yoluñda pāy-mālūñdür

Miyānıyla kelāmı bulsa şöhet Ni‘meti yāriñ
Anuñ bu iştiḥāruna senüñ hep kıyl ü ḳālūñdür

46-b

34

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- - -) - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)

Bülbüli cāzibe-i ' ışkı gülistāne çeker

' Āşık-ı hāste-dili dergeh-i cānāne çeker

Ġam-ı ebrū-yı dil-ārāsını mānend-i kemān

Kimse çekmez anı illā dil-i dīvāne çeker

Ĥāk-i pāyüñ senüñ ey gevher-i pākīze-vücūd

Cümle a' yān-ı cihān dīde-i giryāne çeker

Nice çāk eylesün erre-i ġam cismini kim

Ġam-ı ġisū-yı dil-āvīzüñi hep şāne çeker

Keh-rübāveş eşigüñ taşı senüñ sultānum

Kendüye kāh-i dil-i zārı zarīfāne çeker

Tırveş kıddümi dāl itdi ġam-ı müjġānuñ

Yā kaşuñ fikri ile gör dil-i şeydā ne çeker

Ĥün-ı dil nūş iderek bezm-i muḥabbetde müdām

Ġam-ı şahbā-yı lebüñ ' āşık-ı mestāne çeker

Ey ṭabīb-i dil ü cān ḥasret-i la' lüñle senüñ

Zurafā bādeyi gör nice ḥaḳīmāne çeker

Ārzū-yı leb-i mey-gūnuñ ile ey sākī

Ni' metī şām ü seḥer bir iki peymāne çeker

35

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Her kimün ayagına cān naḳdin itdimse nişār

‘ Āḳıbet cām-ı sitem çekdim elinden şad hezār

Böyle ancak tā ezelden kār-ı sākī-i ḳazā

‘ Aḳsine devr eylemekde cām-ı çarḥ-ı bī-ḳarār

Bir muvāfıḳ yār-ı şādık girmede ḥayfā ele

Eyledim kūy-ı vefāda nice dem geşt ü güzār

‘ Āleme bünyād uraldan şānı‘ -i heft āsümān

Ḥār-ı guşşa maḥrem-i gül kār-ı bülbül āh ü zār

Ni‘ metī’nün olmasa zāhir şikāf-ı sīnesi

Olmaz idi ‘ āleme rāz-ı nihānı āşikār

36

Mef' ūlū /Fā' ilātū/Mefā' ilū/Fā' ilün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Şol dil-rübā ki meclis-i a' dāda açılur

Bir naḥl-i tāzedür dem-i sermāda açılur

‘ Aks-i lebi ki çeşm-i terümde ‘ ıyān olur

Ya şışe içre gönçe dūrür mādā açılur

Sīnemde dāguñ üzre olan penbe cā-be-cā

Beñzer şu sāde verde ki şahrāda açılur

Destine lāle gibi piyāle alur o gül

Varır hemişe ‘ işret ider yāde açılur

48-a

Gülzār-ı ğamda Ni' meti'yi qor o ğonçe-fem
Ammā raķibe gül gibi tenhāda açılur

37

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)
(- ' -) / - ' - - / - ' - - / - ' - - (-)

Rūḥ-baḥş olur o dem mürdeye etse reftār
Eyleye bār-i Ḥudā naḥl-i qadūñ berḥūrdār

Dehenūñ gibi yoğ itsün dilerem Ḥazret-i Ḥaḳ
Dil uzatmış lebūñe yine işitdim aġyār

Ḥasret-i la' l-i güher-pāşūñ ile çeşmümden
Ḳatre ḳatre dökülür ḳanlı yaşum leyl ü nehār

Bāġ-ı dehre gözümüñ yaşı revān olmasa ger
Āsiyāb-ı felek olmazdı yirile devvār

Şararup şoldı göñül gülşen-i hicrūñde senūñ
Firḳat-i dīde-i mestānuñile nergīsvār

Ne 'aceb ṭali' imüz var bu gice Ni' metiyā
Bende aḥşamladugun tuymış o māhuñ aġyār

38

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)
(- ' -) / - ' - - / - ' - - / - ' - - (-)

Güli pejmürde iden 'arız-ı gül-nāruñdur
Servi pā-beste kılan şive-i reftāruñdur

Teng ü tār eyleyen ey meh başuma dünyāyı
 Ȧasret-i la‘ lūñ ile zūlf-i siyehkāruñdur

Ȧonçe-i nev-resi dem-beste kılan gülşende
 Ȧarekāt-ı leb-i cān-bağş-ı güher-bāruñdur

Tār iden çeşmüme bahtum gibi heft iklîmi
 ‘Uğde-i pür-şiken-i turre-i tarrāruñdur

Pister-i gamda bugün Ni‘ meti’yi haste kılan
 Ȧamze-i pür-fiten ü nergis-i bīmāruñdur

39

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün/Fe‘ ülün

· - - - / · - - - / · - -

Melāḥat kişverüñ ey mihr-i enver
 Cebīnūñ nūrudur iden münevver

Ȧam-ı zūlfüñle her şeb dīde giryān
 Ḥayāl-i ḥaṭṭuñ ile dil mükedder

Ȧad-i ḥam-geştemi ey şāh-ı ḥübān
 Belā-yı bār-ı hicrūñ itdi bī-fer

Raḳīb-i bed-liḳāya hem-dem olmak
 Düşer mi şānuña ey māh-peyker

Ȧubār-ı ḥaṭṭ-ı sebzūñ fikri cānā
 Dil-i şeydāyı itdi ḥayli muğber

Seḥer gūş eyledim gülşende bülbul
 Oğur bu maḳṭā‘ ı derd ile ezber

48-b

40

Seni ey Ni' meti aşüfte itdi
Nigāh-ı nergis-i mestān-ı dil-ber

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(- ' - -) - ' - - - / - ' - - - / - ' - - - / - ' - - (- -)

Gelürem deyü bu şeb külbe-i aḫzānuma yār
İntizār ile beni şubḫa dek itdi bī-dār

Dāḡ urup bağruma ol lāle-ruḫ ü ḡonçe-dehen
Şaḫn-ı gülzāre ider düşmen-i ḫār ile güzār

Murḡ-ı dil gülşen-i kūyuñda o gül-ruḫsāruñ
Zaḫm-ı ḫār-sitemi ile ider nāle vü zār

Ġam-ı gīsū-yı girih-gīr-i nigār ile dilā
Ser-be-ser oldı cihān dīde-i ġam-dīdeme tār

Ni' meti vaşluña ger vāşıl olaydı cānā
Eyler idi güher-i eşküñi pāyüñe nişār

41

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(- ' - -) - ' - - - / - ' - - - / - ' - - - / - ' - - (- -)

Var mı bir şeb ki ġam-ı zülfüñile bu dil-i nizār
Şubḫa dek āhı ile itmeye ḫalkı bī-dār

Merḫamet eylemedüñ ben ḫuluña sulṭānum
Nāleden nāle dönüpdür ġamile cism-i nizār

Gelmedi şadr-ı dile deyü ħadeng-i ħamzeñ
Geçürür ħasretile gögsiñi her ‘āşık-ı zār

Eşk-i çeşmümle reh-i kūyuñı nemnāk itdim
Dāmen-i pākūñe tā ħonmaya bir zerre ħubār

Bāde-i ‘ışķile “lā ya‘ķıl” olup dünyāda
Ni‘ metī derd-i dili itme ‘adūya ızhār

42

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātū / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

--- / - - - - / . - - - - / - - -

Cāhil cihānda ħurrem ü ħandān olup gider
‘Āķil hemīşe ħüznile nālān olup gider

Ĥalk-ı cihānda zevķ ü şafā ħalmadı dilā
‘Ālem cefā-yı zulmile virān olup gider

İrdi dilā merātib-i ‘ālīye her denī
Dānā dehrde ħāk ile yeksān olup gider

Erbāb-ı dil ħamile delūp baĝrını mūdām
Bezm-i belāda ney gibi nālān olup gider

Ĥayfā ki ‘izz ü cāhile ey Ni‘ metī-i zār
Cāhil cihānda ħurrem ü ħandān olup gider

43

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) . - - - / . - - - / . - - - / . - - (-)

Bülbülāsā n’ola āh eyler isem şām ü seħer
Taķılur ħār-ı ‘adūnuñ yanına ol gül-i ter

49a

Görmek ise ğaražuñ ħüsnüñü ey ğonçe-dehen
Eyle mir'ât-ı dil-i ' aşık-ı bîmâre nazar

Nâkış-ı nâkıcı gerdün çıkarır bālāya
Kāmilüñ mertebesin ħāk ile yeksān eyler

Felek-i şu'bede-bāzın nazarı ' aksinedür
Pertevin seng-i mezār üzre şalar şems ü kamer

Bir gedā tab' ü fūrū-māye güher nā-dānı
Lāyık-ı devlet ider çarḥ-ı esāfil-perver

Döndürüp yaya felek kâmetümü bükdi belüm
Sınemi itdi siḥām-ı ğam-ı hicrāne siper

Ni' meti şadr-ı sa' âdetde edānī mesrūr
Kūşe-i ğamda felâket-zededür ehl-i hüner

44

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)
(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - (-)

Saña lāyık mıdur ey çarḥ-ı edānī-perver
Tir-i cevre idesin sınemi her yerde siper

Bir yaña ta' n-ı ' adū bir yañadan cevri felek
Komadı cism-i naḥîfimde benim kuvvet ü fer

Mihnet ü derdile gāyetde zā' ifü'l-ḥālem
Yoğdur ' ālemde meded ḥālîme bir şefkat ider

Bilmezem cürm ü günāhum nedir ey çarḥ-ı denī
Ki baña cev̄r ü cefā itmedesin şām ü seḥer

Dem-be-dem aḳmadadur ḳanlu yaşum çeşmümden
Ni‘ metīveş elem-i hicrile ḥālüm muḡber

45

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - (- -)

Maṭla‘ -ı mihr-i vefā çāk-i girībānuñdur

Murḡ-ı dil şaydına dām zülf-i perīşānuñdur

Ḥün iden eşk-i terim la‘ l-i şafā-baḡşuñdur

Çāk iden sīnemi ḥod ḥançer-i bürrānuñdur

Ġamdan azāde ḳılan bir ḳuluñu sulṭānum

Ṭogrusın mı diyeyin serv-i ḥırāmānuñdur

Beni bīmār-ı dil-efḡār iden ey ḡonçe-dehen

Şīve-i fitne-res-i ḡamze-i fettānuñdur

Reşkile Ni‘ metīyi sāye-şıfat ḥāke şalup

Rū-mālīde iden pāyüñe dāmānundur

46

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Firḳatüñle künc-i ḥasretde idince āḥ ü zār

Oldı cānā ‘ āleme rāz-ı derūnum āşikār

Cevrūñ ile çekdüḡim ālāmı taḳrīr itmege

Bulmadum bir ehl-i dil hem-derd ü yār-ı ḡam-güsār

Pâyüñe yüz sürmek ümmīdiyle ey serv-i revān
Gülşen-i kūyuñda itdim eşk-i çeşmüm cūy-bār

Künc-i hüsñüñü ihāta eylemiş şām ü seher
Ejdehā-yı heft-serdür gūyiyā zūlf-i nigār

49-b

Seyr idince şīve-i reftāruñ ey naḥl-i revān
Gitdi destümden benim ser-rişte-i şabr ü qarār

Ṭāga düşsem ger ğam ile ağlasam Mecnūn gibi
Ḥālūme raḥm eyleyüp ağlar benimle kühsār

Ni‘ metī verd-i ‘ izār-ı tābnākıñ şevķına
Bülbülāsā gülşen-i ‘ ıķuñda eyler āh ü zār

47

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün/Fe‘ ülün
· - - - / · - - - / · - -

‘ Aceb midür idersem nāle vü zār
Ḥarīm-i vaşl-ı yāre maḥrem aġyār

Ser efrāz olalı ol naḥl-ı kāmēt
El irmez mīve-i vaşlına her bār

Cihānı ğarķ-ı ḥūn eyler dem-ā-dem
Ġam-ı la‘ l-i lebüñle ḥışm-ı ḥūn-bār

Dehānuñ ḥasretiyle künc-i ğamda
Cihān mülki olupdur başuma dar

Dirīġā Ni‘ metīye iftirādan
Mübālāt eylemez aġyār-ı ‘ ayyār

48

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Kāmet-i mevzūnuña ey serv tūba reşk ider

‘ Ārız-ı rengīnüne gül-reng hamrā reşk ider

Jāleler üftāde ey gül gonçe-i handānuña

Yāsemenler zülf-i şeb-būyuña cānā reşk ider

Pāyüñe gülşende cūlar yüz sürer ey serv-ķad

Şīve-i reftāruña serv-i dil-ārā reşk ider

Vaşf-ı zülfünde olan eş‘ār-ı sihr-āşāruma

‘ Ālemin sihr-āferīnānı nigārā reşk ider

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre yokdur rağbetüm

İntizām-ı hālīme aḥbāb ü a‘dā reşk ider

Ben ki bir bī-ķayd⁹⁰ rindüm çekmezem ferdā ğamın

Vādi-i ‘irfānuma hep cümle dūnyā reşk ider

Feyz-i naẓmum mürde-i sāleye virir ḥayāt

Baña ey rūḥ-ı revānum gökde īsā reşk ider

Olalı kān-ı ma‘ārif ṭab‘-ı pākūñ Ni‘meti

Nükte-perdāzān-ı ‘ālem saña ḥaḳḳā reşk ider

49

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ġarķa virse ṭañ mıdur gūlzār-ı dehri çeşm-i ter

Cūy-bār-ı eşküme ol serv-ķad kılmaz naẓar

⁹⁰ قیدم (ķaydum) şeklinde yazılmıştır.

50-a

Murg-ı dil hār-ı ğam-ı hicrũñle ey ğonçe-dehen
Yolınup bñlbñl-şıfat feryād ider şām ü seher

Cevr idüp bī-hñde baña alma cānā āhumu
İrmesñn mir'āt-ı tab' a seng-i hicrũñle zarar

Dehri tārīk eyler idi zñlf-i şeb-bñyũñ gibi
Mihr-i ruşsāruñdan almasa eger nñrı kamer

Lāleveş bağrına cānā Ni' meti'niñ dāğ urup
Şahn-ı gñlzāre raķīb-i hārila kılma gñzār

50

Fe' ilātñn/ Fe' ilātñn/ Fe' ilātñn/Fe' ilñn
(Fā' ilātñn) (Fa' lñn)
(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - (-)

Şanmañuz hñne-i kñlbim benim ol yār yıkar
Darb-ı seng-i ğam-ı ağyār dilā zār yıkar

Tişe-i ğuşşa-i hicrānla müzdñr-i felek
Hñne-i hñtır-ı ehl-i dili her bār yıkar

Kesb-i 'ilme nice sa'y eylesñn erbāb-ı taleb
Ehl-i 'ilmũñ üzerine bu felek yār yıkar

Zālīm-i bed-eşeri şanma olur berhur-dār
Bir ğñn anı dahı bu çarķ-ı sitemkār yıkar

Bezm-i miñnetde şunup sāğar-ı ğam sākī-i çarķ
Rind-i mey-hñāreyi ey Ni' meti-i zār yıkar

51-a

Fi Harfî'z-za

51

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Kemāl ehli felekde zerre deñlü südmend olmaz
Güneş gibi göge irse başı aña pesend olmaz

Nigārā tūṭi-i ṭab' um eger söyletmek isterseñ
Ruḥuñ gibi aña mir'āt ü la' lüñ gibi kãnd olmaz

Dil-i Mecnūnumu zabṭ itmekiçün ey saçı Leylī
Aña zülf-i girih-girūñ gibi bir kayd-ı bend olmaz

Ne deñlü iltifāt itseñ aña vaşluñla lāyıkdur
Yoluñda bu dil-i şeydā gibi bir müstmend olmaz

Eger dārū'ş-şifā-yı vaşluña lāyık şorar iseñ
Ṭabībüm Ni' meti-i ḥasteveş bir derdmend olmaz

52

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cife-i dünyā içün nā-dāne hem-ḥāl olmazuz

İstiḳāmet bāğınuñ serv-i ser-efrāzı biziz
Tīşe-i müzdür-ı ğam ḍarbıyla pā-māl olmazuz

Dinümüz imānumuz bey' itmezüz dünyā içün
Ḥā'ifiz ḥışm-ı Ḥudā'dan kāsib-i māl olmazuz

51-a

Ḥarem-i vaşluñile maḥrem olam deyü şehir
Bāğda nāle idüp bülbül ider ḥāre niyāz

Beni maḥrūm-ı vişāl itme deyü Ni‘ metīyā
Eyledim sūz ü güdāz ile biraz yāre niyāz

Fi ḥarfī’s-sīn

54

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bulmadum bir hem-dem ü hem-derd yār-ı hem-nefes
Yok dūrūr bir kes ki ola derdüme feryād-res

Dāmen-i dehri gözüm yaşı ihāṭa eyledi
Eşkümün yanında kaṭre olamaz cūy-i Eres

Ḳāf-ı istiğnāda murğ-ı dil idelden āşiyān
Dīde-i ğam-dīdeme görünmez ‘ anḳālar meges

Menzīl-i maḳşūda āḥir irmek olmadı naşīb
Sīt-i nālem tutmuş iken dehri mānend-i ceres

Zevḳ-i vaşl-ı yār ile mesrūr olmaḳ Ni‘ metī
Çün muḥāl ender muḥāldür itme bī-hūde heves

51-b

Fī-Ḥarfī’s-şīn

55

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Gülistān-ı ṭarāvetde ‘ izāruñ verd-i āl olmuş
Göñül murğı aña bir bülbül-i şūrīde-ḥāl olmuş

Şafaḳ şanma cihānı tutdı ey dil ḥūnı ‘uşşāḳuñ
Ser-i kūyuñda dün yārüñ ‘acā’ib pek kıtāl olmuş

Ser-i zülfeyniñüñ sevdāsı ile ‘arşa-i ğamda
Niçe biñ güller şāhum kesilmiş pāy-māl olmuş

Yine aġyārla var ise gülşende mey içmişdir
Kızarmış ‘ārız-ı gül-rengi zirā gāyet āl olmuş

Degildür cā-be-cā beñler ruḥında Ni‘ meti yāriñ
Gözüm merdümleñüñ ‘aḳsidür kim anda ḥāl olmuş

56

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

Olup cām-ı mey-i şiveyle medhüş
Helāk itdi beni nāz-ı siyāvüş

Cihānda şabr ü ārām idemem ben
O servi itmesem bir dem der-āġüş

Ol āhū peççeyi şayd itmek için
Raḳīb-i ḥūke virdim ḥ‘āb-ı ḥār-güş

Yedi deryā ḥabābı olmaz anuñ
İdince baḥr-i ‘ışḳuñ sinede cüş

Benim devletlü sulṭānum kerem it
Ḥuḳūḳ-ı Ni‘ meti itme ferāmüş

57

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ol güneş ʿtal' at seher 'arż-ı cemāl eyler imiş
Zerreves 'uşşāk-ı zārı pāy-māl eyler imiş

Ey gönül seyr eyle gör her dem oḡunu dil-berin
Kanını dökmekde 'uşşākın ne āl eyler imiş

Hañçerün mäh-ı neve qaşuñ hilāle beñzeden
Toḡrusın mı diyeyin egri ḡayāl eyler imiş

Rā qaşuñ fikri ile her 'āşık-ı efsürde-dil
Kāmet-i ḡam-geştesin her laḡza dāl eyler imiş

Eşheb-i nāza süvār olduḡda tih-i cilvede
Ni' meti-i ḡāk-sārı pāy-māl eyler imiş

52-a

Fi-Ḥarfi'd-ḡāḡ

58

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ruḡlaruñdur ḡülşen içre verd-i ḡamrādan ḡaraż
Kāmetüñdür toḡrusı cennetde tūbādan ḡaraż

Serv-i ḡadüñ sāyesinde baña vallāhü'l-'azīm
ḡülşen-i kūyuñ dürür firdevs-i a' lādan ḡaraż

Şanma maḡşūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevḡ-i vaşluñdur faḡaḡ bunca temennādan ḡaraż

Mezra‘ -ı hırşa dem-ā-dem toħm-ı ğam ekmekdesin
Hāşılı bilsem nedir ey ħ̃āce dūnyādan ğaraž

Ni‘ metīveş ħayrile yād olmadur beyne’l-enām
‘ İlme kūşış eyleyüp eş‘ ār ü inşādan ğaraž

53-a

Fī-Harfī’l-‘ Ayn

59

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - - / - . - - - / - . - -

Şevķ-i la‘ lūñle dem-ā-dem dīdeden aķmaķda dem‘
Kılmaduñ bir zerre şefķat baña ey ħurşīd-lem‘

Şūle-i ruħsāruña ķarşu bu gice şubħa dek
Bağrınıñ yağın eritdi āteş-i ‘ ışķuñla şem‘

Fıkr-i zūlfūñle perīşān oldu ‘ aķlum başdan
Şefķat idüp dest-i luţfuñ birle cānā eyle cem‘

Var iken pīr-i muğānuñ ķavli ey dil dūnyede
Tutmaz erbāb-ı ħarābāt nāşihīñ pendine sem‘

Top-ı āhum Ni‘ metī sīr eyler gör bir gün hele
Bī-sütün-ı ķal‘ a-i hicrānı eyler kal‘ ü kam‘

60

Mef‘ ūlū/Mefāīlū/Mefā‘ ilū/Fe‘ ūlūn

- - - / . - - - / . - - - / . - - -

Etsem ne ‘ aceb vuşlat içün yāre tazarru‘
‘ Ādetdür ider her ķişi dīl-dāre tazarru‘

Vaşluña gülün irmek için bülbul-i şeydā
Gülşende ider nāle-künān ħāre tazarru‘

Ümmīd-i vişāl eyleyuben pāyine düşdüm
Öpdüm elüñi eyledim ol yāre tazarru‘

Oldı iki yüzlü idügi gün gibi zāhir
Dil eyleyicek ol şeh-i ğaddāre tazarru‘

Ķalbüm açılup kesb-i feraĥ idemem aşlā
Ger eylemesem dil-bere bir pāre tazarru‘

Bezmine düĥül itmek için ol şeh-i ħüsnün
Der-bānına yalvar idüp aġyāre tazarru‘

‘Arz eyleyuben ħāl-i dili Nī‘ metī-i zār
Dün eyledi ol yār-ı sitemkāre tazarru‘

61

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ey gözü cellādum olsañ ħālūme ger muṭṭalī‘
Tiġ-i zulmü çekmez idiñ üstüme “lā yanқаṭī‘”

Vaşf-ı dendānuñda olan naẓm-ı gevher-bāruma
Ey dūr-i yektā şadefdür cümle gūş-ı müstemi‘

Görmesem mir’āt-ı rūyuñ nuṭқа kādīr olmazam
Bāġ-ı ruĥsāruñdan olmaz ṭuṭī-i dil mūmteni‘

‘Aql ü dil ber-bād olur gözden nihān olsañ eger
Zülf-i perçinüñden ayru qalbim olmaz müctemi‘

Ni‘ metiveş hāk-i pāy-i dil-rübā ol zāhidā
Olmaq istersen eger aqrān içinde mürtefi‘

53-b

Fī-Ḥarfī’l-Ġayn

62

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Eylemem ben yoluña virmede biñ canı dirīĝ
Yine sen baña idersen leb-i ḥandānı dirīĝ

Ya İlähī ne ‘aceb ‘aşra müşādif olduk
İder oldı felek ehl-i dile iḥsānı dirīĝ

Devlet-i dehr-i denī düşdi erāzil yedine
Kalmadı şadr-ı sa‘ ādetde kerem kânı dirīĝ

Fuḳarānın dişine ehl-i ğınā taş virmez
Canuñı virir ider zerre qadar nānı dirīĝ

Ya İlähī nic’ olur ḥālim ‘aceb maḥşerde
Dest-i ḥaşma viricek kûşe-i dāmānı dirīĝ

Ni‘ metī bendeñe ya Rabbī mu‘īn ol kerem it
Ḥaşmı irzā idüben eyleme iḥsānı dirīĝ

Fî-Harfî'l-fâ

63

Fâ' ilātün/ Fâ' ilātün/ Fâ' ilātün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hisset ile 'ömrü geçen h'âcenüñ mâline yûf

Tumturāk u şevketine kadr ü iqbâline yûf

Cife-i dünyâ için yirini dūzağ idenüñ

Çekdügi bār-i belāya hayf ü ef' âline yûf

Ehl-i 'ilmem deyü da' vâ-yı fazîlet eyleyüp

'İlmi ile 'âmil olmayanların hâline yûf

Şûret-i fakr ü fenâyı kendüye dām eyleyüp

Şol zamâne mürşîdinüñ hırka vü şālına yûf

Turfе kuşdur vâ' iz' anķâyem deyü uçmak diler

Öyle mez-geldek kuşuñ ey dil per ü bâline yûf

Rûz ü şeb haqq-ı 'ibādı bî-tehâşî ekl idüp

Mâl için yirin cehennem ideniñ mâline yûf

Cu' -ı kelbe mübtele bây ü gedâ pîr ü civân

Ehl-i dünyânıñ cihānda hırş ü âmāline yûf

Hâşş ü 'āmmuñ pîşesi şām ü seher ekl-i harām

Böyle kavmiñ 'ömrine hayf ü meh ü sâline yûf

'Ömrini taḥşîl-i mâle şarf idüp ey Ni' metî

Kadr-i 'ömrü bilmeyen nâ-dānuñ ahvâline yûf

54-a

64

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - (- -)

Felek ayırdı beni gönçe-dehānumdan hayf

Bî-ḥuzūr oldı cihān ḥalkı fiğānumdan hayf

Nāyler nāle-i dil-sūzuma dem-sāz olmaz

Çarḥ uşandırdı beni ḥāşılı cānumdan hayf

Derd-i dil çāre-peżir olmağa yoḡdur imkān

Āh kim devr olalı serv-i revānumdan hayf

Gül gibi ḥurrem iken dünyede bir dem ola kim

Zerresin bilmeyeler nām ü nişānumdan hayf

Ṭālī' ümden kime feryād ideyin Ni' metīyā

Felek ayırdı beni gönçe-dehānumdan hayf

65

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - -

Melāḥat mısırınıñ sulṭān-ı 'ālī-şānıdur Yūsuf

Leṭāfet kişveriniñ ḥusrev-i zī-şānıdur Yūsuf

Sipih-r-i ḥüsne māh-ı nev dūrür ebrü-yı ġarrāsı

Semā'-i şīveniñ ḥurşid-i nūr-efşānıdur Yūsuf

Ziyā'-i mihr-i rüyıyla münevverdür dil-i 'āşık

Güzellik āsümānınıñ meh-i tābānıdur Yūsuf

Gülistân-ı cinānuñ verd-i bî-hemtâsıdur rûyu
Çemenzâr-ı cinānuñ gönçe-i handānıdur Yūsuf

Olup mālîk serîr-i izz ü nāza Ni‘ metî şimdi
Melâhat mısırınñ sulţân-ı âlî-şânıdur Yūsuf

66

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Nağd-i cānı yoluña itdim fedāya i‘ tirāf
Şādır olmaz rāh-ı ışk içinde şādıkdan hilāf

Öykünürmüş cebhe vü ruhsāruña şems ü kamer
Āfitābum eyledüñ hüsn ile zîrā ittişāf

Hiç düşer mi ey perî-peyker ‘adāvet şānuña
Bende-i ğamgîniñ ile n’ola olsañ sine-şāf

İ‘ timād⁹¹ itme nigārā kizb-i aġyāre şaķın
Her ne söz söyler ise haķķumda hep lāf ü güzāf

Çekse ger cellād-ı ğamzeñ Ni‘ metîye tiġ-i nāz
Leblerüñ cānā nezāket birle dir kim lā-tehāf

54-b

Fî-Harfî’l-Kāf

67

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

İçmesem bezm-i elest içinde ger şahbā-yı ışk
Olmaz idim ‘āleme bir vechile rüsvā-yı ışk

⁹¹ اعا تماد şeklinde yazılmıştır.

‘Ālemi tutdı o dem şit ü sadā-yı nūş-ı cān
İçicek bezm-i ezelde cām-ı ğam-fersā-yı ‘ışk

Muḳtezā-yı rüzgārile temevvüc eyledi
Sine-i sūzānda pinhān iken deryā-yı ‘ışk

Dilde efkār-ı ḥaṭ ü zūlf-i siyāhuñ olmasa
Tār ü mār itmezdi başdan ‘aqlumu sevdā-yı ‘ışk

Saṇa meftūn olalı gıtdikçe efzūn olmada
Serde sevdā-yı cünūn ü dilde hūy ü hāy-ı ‘ışk

Pādişāh-ı kişver-i ‘ışkam ne ğam şimden gerü
Ḳabza-i teshīre geldi mülk-i istiğnā-yı ‘ışk

Şol hümā-yı lā-mekān-pervāz-ı ‘ışkam Ni‘meti
Zir-i bālümde uçar lā-büd benem anḳā-yı ‘ışk

68

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - (- -)

Ma‘rifet ehline ‘ālemde dilā raġbet yok
Miḥnet ü derd ise çok zerre kadar rāḥat yok

Pāy-māl-i reh-i ğam etse aceb mi dünyā
Ḥalk-ı ‘ālemde daḥı merḥamet ü şefḳat yok

Çār deh-sāle civān sevmek olurdı ammā
Dil-i şeydāda zer ü sime ise vüs‘at yok

Ḳāmetim oldu dü-tā ey şeh-i ḥübān-ı cihān
Çekmege bār-ı cefāñu güzelüm tāḳat yok

Vaşluna irmek olurdu o şeh-i ḥübānuñ
N'eyleyem Ni' metiyā başda ise devlet yok

69

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - - (- -)

Nāle vü āhumu gūş it dil-i bīmāruma baḳ
Çeşm-i pür-ḥūnumu gör derd-i dil-i zāruma baḳ

Zāhidā itme melāmet dil-i sevdā-zedemi
Beni āşüfte kılan ol büt-i ğaddāruma baḳ

Nice ser-geşte-i şahrā-yı melāl olmayayın
Dili āzürde kılan düşmen-i mekkāruma baḳ

Çekme gam fā'idemend olmaduğuna hünerüm
Dide-i 'ibret ile baḳt-ı siyāhkāruma baḳ

Ni' metiyem ḥāzer it girye-i şeb-ḥizümden
Sūziş-i sīnemi gör āh-ı şerir-bāruma baḳ

55-a

70

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - -

Ayağun şūfī nāzik yire baş ol başduğın toprak
Senin gibi vücūd idi āña 'ibret gözüyle baḳ

Ṭarīkat saña ḥayr itmez bu sevdādan dön ey şūfī
Muḥarrerdür semā' ın ḥurmeti nā-ehle ey aḥmak

Nedir maḥşūduñ ey şūfī bu hāy-ı hūydan bilsem
Ele bir şey getürdüñ mi ola Mevlā'ya ol elyaḳ

Süleymān olsañ eyler dīv-i gerdün baḥtunu ber-bād
Vuhūşı emrüne rām eylese ol Ḳādir-i muṭlaḳ

Cihān-ı bī-beḳāda devlet-i deh-rūza⁹² dil virme
Ḥużūr-ı Ḥaḳḳ'a vardıkda dilerseñ yüzün aḡ olmak

Döker bād-ı fenā ḥāke çemende berk-i eşcārı
Fenā-yı dehri iş'ār eyler ol rīzān olan yapraḳ

Şefī' -i rūz-i maḥşer Muştafā'ya ḳalmadı 'ālem
Felekde māhı itmişken benān-ı mu'ciziyle şaḳ

Neye müncerr olur bilsem 'aceb ol gün benim ḥālüm
Varınca pīş-i Dādār'a bürehne-ser yalın ayaḳ

Dirīgā Ni' metī'de Ḥaḳḳ'a lāyık bir 'amel yokdur
Kemāl-i cūd ü luṭfundan hidāyet ide yoḥsa Ḥaḳ

71

Mef' ūlū/Fā' ilātū/Mefā' ilū/Fā' ilün

--- / - - - - / - - - - / - - -

Geldi çekildi meclise bāde ayaḳ ayaḳ
Zeyn itdi bezmi nuḳl ile sāḳī tabaḳ tabaḳ

Vaşf-ı lebinde her ḡazel-i āb-dārumu
Şaḥn-ı çemende oḳudı bülbul varaḳ varaḳ

⁹² ده دوزه (deh-dūza) şeklinde yazılmıştır.

Mecnûn okudı muşhaf-ı ʿışk içre leyli ben
 Hatm eyleyince okudum anı sebak sebak

Ferdâ gamuñı çekmeyelim mey içüp müdâm
 Gülzâr-ı dehri geşt idelüm gel ayak ayak

Kûy-i nigāre Niʿ metî ile varup bu şeb
 Ağyār-ı bed-fiʿ âli kaçırđık bucağ bucağ

72

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/Feʿ ilün

(Fāʿ ilātün)

(Faʿ lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - (- -)

Şāhid-i ʿarızuña dīde-i giryān müştāk
 Leb-i cān-baḡşuña ey rūḡ-ı revān cān müştāk

Jāleler gonçe-i ḡandānuña üftāde senüñ
 Berk-i laʿ l-i lebüñe bülbul-i nālān müştāk

Ṭarṣ-ı reftār-ı dil-āvizüñe ṭübā meftün
 Reviş-i kāmētüñe serv-i ḡirāmān müştāk

Yanalı nār-ı gam-ı ʿışkuña pervāne şıfat
 Şemʿ -i ruḡsārüña murğ-ı dil-i sūzān müştāk

Saʿ y ider Kaʿbe-i kūyuñı tavāf itmekiçün
 Niʿ metīveş gören ü görmeyen el-ān müştāk

55-b

73

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Olmasam abdâlveş ger vâkıf-ı esrâr-ı 'ışk

Dil ne keyfiyyet ile eyler idi ızhâr-ı 'ışk

Penbe-i hūnîn-i dâğ-ı hicr-i yâr ile tenüm

Görinür 'ayn-i 'adûya dem-be-dem gülzâr-ı 'ışk

Câme-i h̃âb ârzû-yı vuşlat-ı dil-dârda

Bu dil-i sevdâ-zede oldu yine bîmâr-ı 'ışk

Şerbet-i vaşluñ umar darü's-şifâ-yı gamda dil

Dermendiñdür tabîbüm kıl meded tımâr-ı 'ışk

Lezzet-i güftâr-ı şîrînkâruñ ile hüsrevâ

Meskenüm Ferhâdveş olmuş dūrūr kühsâr-ı 'ışk

Ol saçı Leylî gamundan düşmeseydim tağlara

Eylemezdim ben dahı Mecnûn şıfat ızhâr-ı 'ışk

Nâle kılmazdı delüp ney gibi bağrın Ni' metî

Cism-i zârı muṭribâ olmasa mûsikâr-ı 'ışk

74

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

İrişse 'ıyd-i vaşla ey hilâl-ebrû eger 'âşık

Yoluñda kebş-i canını saña qurbân ider 'âşık

Saña bin cānile cān virmegi cānına minnetdür

Reh-i 'ışkuñda şanma ölmeden hâşâ kaçır 'âşık

Kemān-ebrūlaruñ ile görelden tîr-i müjgānuñ
Sihām-ı derd ü ālāma ider sîne siper ‘āşık

Taḥammül eylemekdir pîşesi bār-ı ğam-ı ‘ışķa
Yine derd ü belāñu her ne ḥāl ise çeker ‘āşık

Leb-i gevher-nisāruñ ḥasretiyle Ni‘ metiāsā
Mişāl-i la‘l-i rümmān çeşm-i terden kıan doker ‘āşık

75

Mefā‘ ilün/Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün (Fa‘ lün)

· - - - / · - - - / · - - - / · - - (-)

Ḥarīm-i vaşluña maḥrem olursa ger ‘āşık
Yoluña cānile başın fedā ider ‘āşık

Şikeste eyleme mir’āt-ı kıalbin eyle ḥazer
Ġamuñla āḥ ide cā’iz ki bir seḥer ‘āşık

Kişiye şanma murāda irişmek āsāndur
Ne mümkün ire vişāle bu yolda her ‘āşık

Ne deñlü tîr-i ğama sînesin siper etsen
Kemān-ı cevır ü cefāñu yine çeker ‘āşık

Cihānda böyle dūrür muḳtezā-yı çarḥ-ı felek
Gehi cefā çeker ü geh şafā sürer ‘āşık

Meta‘ -ı vaşluñ olur Ni‘ meti ḥarīdārī
Bu yolda naḳd-i sirişkin doker saçar ‘āşık

56-a

Fî-Ḥarfî'l-Kef

76

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ṭağıdup gīsūlaruñ seyr-i gülistān eyledüñ

Zülfüñü 'arz eyleyüp reyḥānı ḥayrān eyledüñ

Allar giydüñ ser-ā-ser qatl-i 'āma āl idüp

Hem boyuñca ḳana girdüñ hem daḥı ḳan eyledüñ

Dür dişüñ vaşında 'āciz ḳaldum aḡlatduñ beni

Eşk-i deryā-bārumu bir baḥr-i 'ummān eyledüñ

Ey ṭabīb-i cān ü dil dārū-yı la' lüñle yine

Derde dermān eyledüñ luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ

Yūsuf-ı dil göricek ḳāh-ı zenaḥdānuñ senüñ

Ni' meti'nin başına dünyāyı zindān eyledüñ

77

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Nev-bahār irdi yine 'azm-i gülistān eyledik

Ġonçe-lebler şevḳına bülbulveş efḡān eyledik

Bezm-i ḡamda sāḡar-ı şahbā-yı la' lüñ yādına

Mest-i cām-ı 'ıṣḳ olup ḳāk-ı girībān eyledik

Der-kenār itmek ümīdi iledür maḳşūdumuz

Eşk-i gevher-pāşumuz deryā-yı 'ummān eyledik

İrmekiçün ‘ıyd-i azhā-yı vişāl-i dil-bere
 ‘Arşa-i ‘ışkuñda kebs-i canı qurbān eyledik

Mübtelā-yı ‘ışk olup rüsvāy-i ‘ālem olsağ ne ğam
 Mā-cerā-yı ğamla gözden eşki rīzān eyledik

Şu‘ le-i şem‘ -i ruḥuñ şevkı ile pervānevār
 Sīnemiz nār-ı ğam-ı ‘ışkuñla sūzān eyledik

Ġonçe-i la‘ lūñ ğamıyla ey gül-i bāğ-ı behişt
 ‘Andelībāsā yine feryād ü efgān eyledik

Pāyūñe yüz sürmek ümmīdiyle ey şāh-ı cihān
 Kūyuñ içre cismümüz ḥākile yeksān eyledik

Ni‘ metīveş ey göñül biz de ‘alā-rağmi’l-‘adū
 Cem‘ -i eş‘ār eyleyüp tertīb-i dīvān eyledik

78

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ḥīn-i vaşluñda virir baña keder pīrāhenüñ
 Girmesün mā-beyne sulṭānum çıkar pīrāhenüñ

Ḳorḳaram āzürde eyler yine ol nāzik tenüñ
 Berk-i gülden olsa ger ey verd-i ter pīrāhenüñ

Olmasun hergiz cihānda iki yağa sāḥibi
 Ḳocduğıyçün cismüñü ey sīm-ber pīrāhenüñ

Reşkile ‘āşık niçe çāk-ı girībān itmesün
 Kim seni cānā ḳocar şām ü seḥer pīrāhenüñ

56-b

Çekdügiyçün sînesine sîne-i sîmînüñi
 ‘Âkıbet seyr eyle gör başdan çıkar pîrâhenüñ

Ni‘ metî hâ’il olur yâri der-âgûş itmege
 Mâni‘ -i vaşl olmasun tâ kim çıkar pîrâhenüñ

79

Mef‘ ülü/Fâ‘ ilâtü/Mefâ‘ ilü/Fâ‘ ilün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Halk-ı cihâna farz olur âhîr adâvetüñ
 Zu‘ muñca zâhidâ vârise ger diyânetüñ

Tesfîh idüp temeshur ider her kişi seni
 Şânuñda olsa zerre kadar istikâmetüñ

Mâluñ çoğ ise mâlik iseñ cîfeye eger
 Mergüb olur cemî‘ fesâd ü kabâhatüñ

Çalmazdı toğrusı hele hasret kıyâmete
 Sürsem ayağına yüzüm ol serv-ķâmetüñ

‘İlm ü kemâli bir pula almaz kibârumuz
 Minķâr deger mi Ni‘ metiyâ bu hikâyetüñ

80

Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Dür-i eşküm pâyüñe cânâ nişâr etsem gerek
 Yoluña nem var ise hep hâksâr etsem gerek

Devlet el virir ise pāyüñe yüz sürmek için
Cism-i zārum rāh-ı kūyuñda ğubār etsem gerek

Dest-i hicrūñden şikāyet itmege sulţānuma
Ağlayup hāl-i dilüm feryād ü zār etsem gerek

Dergehūñden sürmege şeyţān raķibi her gice
Āteş-i āhum şihāb-ı pūr şerār etsem gerek

Rāh-ı ʿ işķuñda yeñilmez ağlamaķdan çāre ne
Niʿ metīveş tıfl-ı eşķüm bī-ķarār etsem gerek

81

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bezm-i vaşluñda şarāb-ı laʿ lünü görsem gerek
Ayağuñ toprağuna cānā yüzüm sürsem gerek

Feyz-i bārāndan çemende gül bulur neşv ü nemā
Anuñ için ağlayup ben yāri güldürsem gerek

Şarşar-ı āhum ile rūy-i ʿ adūyı nāgehān
Nitekim berk-i ħazān miñnetle şoldursam gerek

Hem-sifāl olmaķ murād etmiş kilāb-ı yārile
Seg raķibi kūy-ı cānān içre öldürsem gerek

Dest-i ķudret kelle-i bī-devlete rūz-ı ezel
Her ne taķrīr itdi ise ben anı görsem gerek

İricek vaķt-i ecel ey Niʿ metī-i nā-murād
Defter-i ʿ ömr-i ʿ azīzi āķıbet dürsem gerek

57-a

Fî-Ḥarfi'l-Lām

82

Ġazel-i bî-nuḡaṭ

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Gülmedüm 'ālemde aṣlā olmadum āsūde-ḡāl

Hem-demüm derd ü elemdür maḡremüm her dem melāl

Dergeh-i dil-dāre varsam ḡālūme a' dā güler

Ṭālī'üm ṭālī' degil ḡālüm mükedder māh ü sāl

Ḥamdülillāh serverā olduñ dehrde dād ile

Sālik-i rāh-ı ' aṭā vü mālīk-i mülk-i kemāl

Her mesā vü her seḡer vaṣluñ umar āvāre dil

Olsa ger 'ālemde vaṣluñ her-kese emr-i muḡāl

Nī' metiāsā mükedder olsa ḡālüm tañ degil

Dilde māl-ā-māldur derdüñle ālām ü melāl

83

Ġazel-i bî-nuḡaṭ

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Āh kim 'ālemde aṣlā olmadum mesrūr-ḡāl

Sūd-ı dil kālā'-i hemdür ḡāṣılum derd ü melāl

Mürde-dil olsam dehrde tañ degildür derdile

Levh-i dilde var dūrür ṣad dürlü ālām ü kelāl

Kār-ı dehr olmasa ma‘ kūs olsa mesrūr ehl-i dil
Vāşıl olsa vaşl-ı dil-dāra mūdām ehl-i kemāl

Derd ile olsam melūl ‘ālemde her dem tañ degil
Āh kim oldum meded derd aña maḥrūm-ı vişāl

Medḥ-i la‘ lūñ aña kār olmasa her dem serverā
Derd ü ālām-ı dehirle dil olur ‘ālemde lāl

Ḥāriş-i dergāhuñ ola Dāverā Mevlā mūdām
Her-kes ol derde murāda vāşıl olur māh ü sāl

Vaşl-ı dil-dārumla mesrūr olmadum ‘ālemde āh
Vardürür levḥ-i göñülde Ni‘ metī gerd-i melāl

84

Mef‘ ūlū/Mefā‘ ilū/Mefā‘ ilū/Fe‘ ūlūn

--·/·---/·---/·---

Ḳan ağlamada kāmīl olan derdile ey dil
Her vecihle mer‘ī olup ‘ālemde erāzil

Yüz gösterir eşḥāşa dilā şāhid-i maḳşūd
Bir ḥabbeye mālik olamaz dünyāda kāmīl

Dil bağlamaz erbāb-ı ma‘ ārif zen-i dehre
Olmaz güzelim merd-i Ḥudā cīfeye mā’il

Ehl-i hünere zerre ḳadar raġbet ider yok
Ḥurşīd-şıfat irişe başı göklere ey dil

Ey Ni‘ metī bu ālem-i fānīde muḥaşşal
Zilletde kemāl ehli vü rif‘ atde esāfil

57b

85

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Yeter 'aḡsine devr itdüñ felek ḡāk ile yeksān ol
Ma' ārif ehlinüñ ḡalbi gibi sen daḡı vīrān ol

Zamāne ḡalkı şimdi raḡbet itmez gevher-i ṡi' re
Gerek Cāmī gerek Ḥāfız gerek Sa' dī vü Selmān ol

Ṭayanma çarḡ-ı ḡāddāra eger 'āḡilsen ey ḡ'āce
Cihānuñ devletin terk it bütün dünyāya sulṭān ol

Felek ḡaṡr-ı vüçüdüñ 'āḡıbet ber-bād ider bir ḡün
Gerek dervīṡ-i ḡam-ḡ'ār ol gerekse ṡāh-ı devrān ol

Ḳanı Cemṡīd ü Keyḡüsrev ḡanı Dārā vü Keykāvus
Felek ber-bād ider taḡtuñ gerek ise Süleymān ol

Ser-ā-pā dāḡ-ı ḡünin birle zeyn it cism-i ṡad-çāküñ
Dilā ger ārifisen tekye-i 'ıṡḡ içre 'uryān ol

ṡadefāsā dehānuñ beste etse çarḡ ḡam çekme
Dür-i 'irfānile pür it derūnuñ baḡr-i 'ummān ol

Bu mıṡra' Ni' meti'nüñ rüz ü ṡeb vird-i zebānıdur
Yeter 'aksine devr itdüñ felek ḡāk ile yeksān ol

86

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(- - -) / - - - / - - - / - - - (-)

Ruḥu ol ḡonçe-dehānuñ gül-i ḥamrā mı degil

Leblerü berg-i gül-i ter gibi ra' nā mı degil

‘ Ārıẓı lāle’-i ter kāküli ḥod zülfi nigār

Çeşm-i bīmārı ise nergis-i şehlā mı degil

Yürise şalınur ‘ uşşākına bin dürlü belā

Kad-i bālāsı ya bir serv-i dil-ārā mı degil

Her gören kimse ‘ aceb mı getürürse şalavāt

Ebrūvānı o mehin ḡurre-i ḡarrā mı degil

Nice meyl itmesün ‘ uşşāk aña zīrā o perī

Nükte-perdāz ü hünerver süḥan-ārā mı degil

Ġamzesi āfet-i cān ü nigeḥi cāzib-i dil

Şivesi fitne-res-i ‘ āşıḳ-ı şeydā mı degil

Mālik-i baḥr-i melāḥat olan ol gevher-i pāk

Şadef-i ḥüsne dilā bir dür-i yektā mı degil

Ġam-ı la' l-i lebiñi def' içün muḡbeçenüñ

Bāde āmāde ayaḡ elde müheyyā mı degil

Mīve-i vaşluna irmek diler ol naḥl-i ḡadiñ

Ni' meti'nin ṭama' -ı ḥāmı temāşā mı degil

87

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Gülşen içre hüsnuñe mağrūr olup bî-çāre gül
Kendüsin teşbîh idermiş 'arız-ı dil-dāre gül

Güllere 'arz eyleyince rüyunı ol gönçe-fem
Gül di açıldı kızardı oldu hem şad pāre gül

58-a

İrdi 'ayyūka figānı oldu bî-şabr ü karār
'Arz-ı ruhsār eyleyince 'andelīb-i zāre gül

Zāhidā gül devridür sen-dāhı açıl gönçeveş
Niçe bir giryān olursañ bāga gel bir pāre gül

Āb ü tāb-ı revnağ-ı hüsniñi efzūn eyledi
Taķıcaķ ol çeşm-i nergis kūşe-i destāre gül

Taķılursa gül gibi ol gönçe her hār ü hāse
Ġam degil maħrem dūrür gülşende zīrā hāre gül

Nergisiñ beñzi şarardı reşk ile gülzārda
Şunıcak nāz ile dil-ber Ni' meti-i zāre gül

Fi Ĥarfı'l-Mim

88

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Murğ-ı cānuñ ol kebūter-bāz şeh-bāzum mūdām
Ĥalka-i zūlf-i girih-girūñ ider şaydına dām

Ḳānde bir zālīm ü reh-zen varise anı felek
Şāhib-i ṭabl ü ʿālem eyleyüp eyler ṭaʿzīm

ʿĀlim ü nūkte-güzār ü hūner-endūza olur
Dāniş ü maʿrifeti Niʿmeti-yā cürm-i ʿazīm

90

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/Fāʿilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Olduğum içün kemāl ü maʿrifetle müttehem
Sāyeveş pāyime düşdi guşşa vü endūh ü ğam

Devlet-i dünyādan ey dil ğam degil maḥrūm isem
Ḥamdülillāh kim ğam-ı cānāne ammā maḥremem

Zaḥmuma merhem ricā itdikçe cerrāḥ-ı felek
Urdı zaḥm-ı sīneme merhem yerine nīş-i ğam

Bāde-i kām ü merāmı nūş ider isem müdām
Taḥt-ı ferruḥ baḥt-ı ʿıyş ü ʿişrete gūyā Cem'em

Niʿmeti olsam ne ğam şöhret-şīār-ı rūzgār
Minnet Allāh'a kemāl ü maʿrifetle tev'emem

91

Mefāʿilün/ Feʿilātün/ Mefāʿilün/Feʿilün (Faʿlün)
· - - - / · - - - / · - - - / · - - (-)

Baḥa ki cām-ı leb-i laʿlūñ idi aşl-ı merām
Mūsāʿid olmadı ḥayfā ki devr-i nā-fercām

Kenāre çekmek o servi müyesser olmadı ḥayf
Aḳarken ayāğuna cūy-bār-ı dīde müdām

Kişiye fā'ide virmez kemāl ü ma' rifeti
Ġarīb ü bī-kese olmaz 'arūs-ı maṭlabı rām

Şikeste eyler anı çarḥ ehl-i ṭab' a eger
Şunarsa sāğar-ı iḳbāli sāḳī-i eyyām

Metā' -ı vaşl-ı nigāra vüşül ise kaçduñ
Muḳaddem eyle kuşağını çözmege iḳdām

Şafā-yı ḥāṭırile naḳd-i cānı çarḥ ideyin
'Arūs-ı şāhid-i kām olur ise ger baña rām

Şıḳılma Ni' metiyā bu ' aşırda ' âdet-i çarḥ
Budur ki ehl-i hüner zerre deñlü bulmaya kām

59-a

92

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Cān ü dilden ḳulu oldum bir efendüm var benüm
Nāz-perver ' işveger bir şeh-levendüm var benüm

Ḳaşları yayına biñ cān ile ḳurbān oldı dil
Bir sipāhi-zāde serv-i ser-bülendüm var benüm

Ṭūṭī-i dil n'ola gūyā olsa mışr-ı ' ışıḳda
La' l-i sükker-bār-ı dil-ber gibi ḳandüm var benüm

Ma' rifet bezminde maḫmuñlar ḳoparsam dā'imā
Ṭab' -ı pāküm gibi çāpuk-rev semendüm var benüm

Dil-rübālar baḡş iderken her biri ‘uṣṣāḡdan
Ol da dimiş Ni‘ metīveş derdmendüm var benüm

93

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bir perī-peyker melek-rū ḡamzekārum var benüm
Ḥüsñile mümtāz-ı ‘ālem şīvekārum var benüm

Dest-res mümkün degildür ‘uḡde-i şalvārına
Bir sipahī-zāde çār ebrū nigārum var benüm

Sāyeveş pā-māli oldum bülbul-i zārı olup
Bir seḡī-ḡad ḡonçe-fem gül yüzlü yārüm var benüm

Nāzenīn ü meh-cebīn hem şā‘ ir-i siḡr-āferīn
Ḥūş-bürd ü āfet-i dīn şehsüvārum var benüm

Māh-peyker rūḡ-perver şāhid-i ‘ābid-firīb
Nükte-dān-ı şīrīn-zebān her-cāyī yārüm var benüm

Dergehinden sürmege şeytān-ı a‘ dāyı bugün
Āh-ı dilden bir şihāb-ı pūr şerārum var benüm

Bülbulāsā Ni‘ metī feryād idersem ḡam degil
Serv-ḡad ü lāle-ḡad bir gül-‘ izārum var benüm

94

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(- - - -) - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)

Rūz ü şeb fikr-i ruḡ ü zülfün olupdur ‘amelüm
Lebüñi emmegedür ḡaḡ bu ki tül-i emelim

Nice cān-baḥş ü safā-perver olur ey sākī
Yok dime cām-ı lebūñ biz daḥı bir kez görelim

Va'd idüp bendeñe būs-i dehenüñ aldatma
Yok yere cevr ü cefā eyleme baña güzelüm

Devr ider meclis-i ehl-i dili peymāne gibi
Vaşf-ı la' lūñde ki ey ḡonçe-dehen her ḡazelüm

Ḳāmetüm naḥl-i çemenzār-ı hünerdür ki benüm
Mīve-i dāniş ü ' irfānile büküldi belüm

Ni' metī bu ṭama' -ı ḥāmı gider kim her bār
Mīve-i vaşlına ol naḥl-i ḳadün irmez elüm

59-b

95

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

--- / .--- / .--- / .---

Açıldı bugün gül gibi ol ḡonçe-dehenüm
Mānend-i hezār irdi yine çarḥa fiḡānum

Peymāne-şıfat ḥūnile ṭolsa n'ola çeşmüm
' Iyş itmede aḡyārla ol şāh-ı cihānum

Seylāb-ı sirişkümdede ḥabāb olmaz eflāk
Cüş eyleyicek dīdeñi eşk-i revānum

Feth eyledi ḥışn-ı bedenüm ceyš-i melāmet
Dikdi tepeme ra'yet-i ḡam dūd-ı duḡānum

Ben pīş-rev-i ḳāfile-i rāh-ı ḡamam kim
Mānend-i ceres ' ālemi inletdi fiḡānum

Ol serv-ḳadi eylesem ʿālemde der-āġūṣ
Pāyine niṣār eyler idim eşk-i revānum

Ḳuvvet ḳomadı Niʿ metīyā tende ġam-ı ʿışḳ
Āh eylemeden ḳalmadı cismümde tüvānum

96

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ġam-ı zülf ü ruḥuñla nāle eyler rüz ü şeb göñlüm
Ḥayāl-i mū-miyānuñla çeker bār-i taʿ ab göñlüm

Gül-i ruḥsāruñı ʿarż eyleyüp gülzār-ı ḥüsn içre
Hezārān ālile alduñ yine ey ġonçe leb göñlüm

ʿİlāç it şerbet-i vaşluñla aña ey ṭabīb-i cān
Ḳapuñda uğradı zīrā bu deñlü derde hep göñlüm

Firāk-i sāʿ id-i sīmīnūñ ile pūte-i ġamda
Yāḳıldı ḳāl oldu olup pūr tāb ü teb göñlüm

Ölünce kesmeyüp ḳaṭʿ ā ümīdün zevḳ-i vaşluñdan
Dem-ā-dem Niʿ metī āsā ider luṭfuñ ṭaleb göñlüm

97

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ġam-ı ʿışḳuñla eflāke çıkar feryād ü efgānum
Teraḥḥüm ḳıl güzel başuñ çün olsun baña sulṭānum

Görenler sīne-i şad-çāküm üzre penbe-i dāġum
Açılmış ak güle teşbīh ider ey verd-i ḥandānum

Kerem kıl pertev-i mihrüñle ref' it hāk-i zilletden
Yoluñda zerreveş üftādeñüm ey mihr-i raḡṡānum

Delindi ney gibi bağrum belā bezminde hicrūñle
İrişdi künbed-i çarḡ-ı berīne āh-ı efgānum

Ḳalurdı dönmeden dolāb-ı gerdün bāğ-ı 'ālemde
Eger ey Ni' metī su sepmeseydi çeşm-i giryānum

60-a

98

Mef' ūlū / Mefā' ilün / Mef' ūlū / Mefā' ilün

--- / .--- / --- / .---

Cevr itmege yüz tıtdı ol āfet-i devrānum
Künc-i ġam-ı miḡnetde irdi göge efgānum

Zevḡ eylemede her gün āgyārla ol meh-rū
Ḳan āğlamada her şeb bu dīde-i giryānum

Ol ġonçe-dehen baña cev r eylemede her dem
'İşḡ āteşüne yandı bu sīne-i sūzānum

Luṭf eyleyüp āgyāre āğlatma beni cānā
Zülfüñ gibi ayağā şalma beni sultānum

Leylī saçınuñ fikri itdi beni çün Mecnūn
Raḡm itme misün daḡı bu Ni' metīye cānum

99

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

.--- / .--- / .--- / .---

Ḳaçan kim saña 'arz itse ġamuñla mācerā çeşmüm
Ṭolar ḡan ile ol demde benim ey bī-vefā çeşmüm

Ḥayāl-i zülf ü ḥaṭṭuñla aḳar diñmez gözüm yaşı
Felekde nem ḳapar her dem bulutdan dil-berā çeşmüm

Göz açdurmaz amān virmez reh-i ʿışḳ içre bir laḫza
Dirīgā bulmadı seyl-i sirişkümden rehā çeşmüm

Gözüme geldi cām-i bāde-i ğam bezm-i miḥnetde
Ḳızardı şanmañuz ḳan ağlamaḳdan dā'imā çeşmüm

Ḥabāb-ı kemter olmaz baḥr-i ʿummān nehr-i eşkümden
İdince Ni' metiāsā cihān içre baña çeşmüm

100

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ġamuñdur künc-i miḥnetde nedim ü hem-demüm her dem
Naşibüm yok feraḥdan devlet-i ʿışḳuñda illā ğam

Benimçün saña cānā yine bir söz mü didi a' dā
Dil-i zāre bu deñlü cevre bā' iş neydügin bilsem

Gülistān-ı ğamuñda nāle ḳılmazdı gönül murġı
Eger ey gonçe-fem aġyār-ı ḥāre olmasañ maḥrem

Cihānda ğam-küsār ü hem-demüm ğam maḥremüm ġuşşa
Feraḥ gelmez dil-i maḥzūna bir dem olmadum ḥurrem

Çıḳardum mā-sivā-yı dehri bi'l-küllüyye ḳalbümnden
Anuñçün Ni' meti dünyā vü mā-fihāya meyl itmem

60-b

101

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Süvār oldukda esb-i nāze ihsān eyle sultānum

Beni pā-māl idüp hākile yeksān eyle sultānum

Vişālūñ gülşeninde gül ruḥın 'arz idüp ey gonçe

Göñül murğını bülbül gibi nālān eyle sultānum

Ele nāz ile al şāne çözüp zülf-i semen-sānı

Dil-i 'uşşāk-ı şeydāyı perişān eyle sultānum

Delüp ney gibi bağırını ağıtsun eşk-i çeşmini

Gamuñla cümlesin nālān ü giryān eyle sultānum

Gözü yaşıña rahm eyle hāzer kıl tır-i ahından

Kuluñdur Ni' meti gamgini ḥandān eyle sultānum

102

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Benem ol Yūsuf-ı mısr-ı hüner kim cümle ihvānum

Mükerrer gördi hep kıand-i nebāt-ı 'ilm ü 'irfānum

Cülūs itdim emirāne serir-i milk-i 'irfāne

Çalındı nevbetüm şāḥāne ṭurdu yine dīvānum

Emir-i milk-i nazmeme deyi etsem germ olup da'vī

Beni ikrār-ı meşrū' amda taşdik eyler akrānum

Nücūm-ı zāhire şanma semāda zeyn olan her şeb

Olupdur çarḥa peyveste şerār-ı cism-i sūzānum

Ḥazer kıl inkisārumdan şaķın te'sīr-i āhumdan
Yoluñda olduğum gel alma āh-ı ķalb-i vīrānum

Zamān-ı ḥüsne aldanma şaķın ey Yūsuf-ı s̄anī
Güzellik kimseye bākī kalur zann eyleme cānum

Civānānıñ eger bākī olaydı devlet-i ḥüsñü
Neye müncerr olurdı Ni' meti'nin ḥāli sulṭānum

103

Mefā' ilün/ Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün (Fa' lün)

· · · · / · · · · / · · · · / · · · (-)

Yaķar vücūdumu hem acıdur dili muḥkem
Gehī şerāre-i ġuşşa gehī merāre-i ġam

Fī-Ḥarfi'n-Nūn

104

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Naķd-i canı yoluña ḥarc itmeyen şād olmasun
Sāye-i serv-i ķadūñde ġamdan āzād olmasun

Yār olup aġyārla ġamnāk idersin 'āşıkı
Yine dirsın cevrum ile kimse nā-şād olmasun

Yoluña cān virmenin bilmez şafāsın her ķişı
Ķadr-i cevruñ bilmeyen vaşluña dīl-şād olmasun

Derd-i ‘ışkı ol perīnūñ bir görünmez derd imiş
Ya İlāhī ins ü cān bu derde mu‘ tād olmasun

Ni‘ meti’nūñ rüz ü şeb Hāk’ dan temennāsı budur
Hāne-i kalb-i ‘ adū vaşluñla ābād olmasun

105

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hızr elinden çekmez ey dil āb-ı hayvān minnetin
Añlayan şahbā-yı la‘ l-i dil-rübā keyfiyyetin

Çekdim āyāğumu bezminden şarābından geçüp
Nüş idince sāķī-i devr-i zamānuñ şerbetin

Kürside kadḥ eyleyüp vā‘ iz ḥarābāt ehlini
Meclisinde bādeniñ iş‘ ar kılmış ḥurmetin

Ol perīyi görmemek yegdür raķīb-i dīv ile
İḥtiyār it ey göñül anuñ belā-yı firķatin

Āsiyāb-ı dehrden lā-būd muķarrerdür güzer
Bunda bekler ḥāşılı her kişi ey dil nevbetin

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey göñül
Devlet-i dünyā deyü çekme cihānuñ miḥnetin

Def‘ -i ğam itmek dilerseñ rüz ü şeb ey Ni‘ meti
Koma elden ayağı terk itme bāde şoḥbetin

106

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

‘ Asker-i hāl ü haṭa yüz virme ey şāh-ı cihān

Olmasun zāhir bu yüzden fitne-i āḥir-zamān

Vechi vardur rüyuña meh disem ay alnı kamer

Beñlerüñ pervîn ruḥuñ gün ebrüvanuñ kehkeşān

Āfitābum evc-i ruḥsāruñda hāl üzre o mūy

Necm-i gīsūdāra beñzer k’ola bu yüzden ‘ıyān

Ḥasret-i la’ lünle her dem ḥūn-ı çeşmüm silmeden

Pençe-i mercāna döndü ellerim cānā hemān

Tar-ı çengin Zühre kırdı gökde şevkından bu şeb

Ni’ meti miskīn zūlfüñ vaşf iderken nāgehān

61-b

107

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Pāy-būsa dest-res mümkün mü didim yāre ben

Didi şimdi saña pür-pāy virürem bî-çāre ben

Şaḥn-ı gülzār-ı cihānda gamdan āzād olmadum

Olmayınca mübtelā ol serv-i hoş reftāre ben

Yaşuma raḥm eyleyüp meyl-i kenār etse nigār

Ağlamağdan döndürürdüm gözyaşın enhāre ben

Nice feryād itmesün dil mübtelā oldum yine
Bī-vefā her-cāyī zālīm bir büt-i ‘ayyāre ben,

Bir yalıñ yüzlü fedāyi dil-ber-i hūn-h‘ardur
Cān virir isem n’ola tıguñ gibi ġāddāre ben

Dün geçerken āh idüp kūyuñdan ey serv-i sehī
Rāst geldim reh-güzāruñda senüñ aġyāre ben

Didim ikrār it baña būs-ı dehānuñ dostum
Didi ey bī-çāre gelmem yok yere ikrāre ben

Ķanla ol dem tölup çeşmüm döner peymāneye
La‘l-i mey-gūn-ı nigāra eylesem nazẓāre ben

Ni‘metī dendān-ı cān-baḡş-ı nigārı vaşf idüp
Dür ü gevher dizdim el-ḡak rişte-i efkāre ben

108

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

‘Ārıẓ-ı pūr-nūruñ üzre turra-i ‘anber-ḡarīn
Baḡr-i ḡüsnüñ içre ġūyā oldu mevc-i ‘anberīn

Zerreves lerzān olurdı tāb-ı ḡüsnüñden saña
Müşterī çıkısa felekde mihr-i çarḡ-ı çārümīn

Zaḡm-ı hūn-ālūd ḡār-ı ġuşşadan bülbul-şıfat
Murġ-ı dil ey ġonçe-fem itse naġam-ı āh u enīn

Dest-i ḡudret bāb-ı devlet-ḡānene yazmıḡ ezel
Hazihi cennātü ‘adnin “Fe’dḡulūhā ḡālidīn”

62-a

Nice gesün Ni' meti derbend-i ' ışkuñdan senin
 Ğamzeñ almış destine tır-i müjeñ bekler kemın

109

Mefā' ilün /Mefā' ilün/Fe' ülün

· - - - / · - - - / · - -

Cihānuñ devletine olma meftün
 Muğarrerdür fenā-yı çarh-ı gerdün

Bir iki gün yüzüne gulse lā-būd
 Dutar soñra ider çeşmüni pür-hün

Bugün vuşlatla mesrūr eyler ise
 İder yarın ğam-ı firqatle maḥzūn

Qılur iqbālünü idbāre tebdil
 Derūnuñ eyler ālām ile meşhūn

Mekānuñ қа' r-i ḥāk itmek muğarrer
 Olur iseñ eger māl ile Qārūn

Gedāveş bir kefenle rıḥlet eyler
 Olanlar pādişāh-ı rub' -ı meskūn

Huzūr itmek dilersen Ni' metiveş
 Cihānıñ devletiñe olma meftün

110

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(· - - -) · - - - / · - - - / · - - - / · - - (· - -)

Reh-i ' ışkuñda seniñ cān ile geçdim serden
 Şanma kim olmağa cān vermeyem ol ḥançerden

Fıkr-i zülfüñ ile dil deyr-i ğamuñda şanemā
Rūz u şeb okumada küfri ise ezberden

Ḥāk-i pāyiñ senüñ ey serv-ķad ü ğonçe-dehen
Yeg görür ārif olan ehl-i naẓar cevherden

Ġarķa virirse ne ğam milk-i cihānı eşküm
Beni dūr itdi felek şimdi der-i dil-berden

Pāy-māl-i reh-i ğam itdi beni Ni‘ metīyā
Görmedim mihr ü vefā ol şeh-i sīmīn-berden

111

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Yeter itdūñ beni peygüle-i ğamda giryān
Dideden yaş yerine ḥūn-ı ciger oldı revān

Gül gibi düşmenile her dem idersin ‘ işret
Yaķdı yandırdı beni nār-ı ğam ey şūḥ-ı cihān

Nāle vü zār ider isem n’ola mānend-i hezār
Çeşm-i pūr-ḥūnuma rahm itmedi ol ğonçe-dehān

Ḥālūme eylemedūñ ‘ ayn-ı ‘ ināyetle naẓar
Eyledi ‘ āleme ‘ ışķuñ beni rüsvāy-i cihān

Bülbülāsā nola āh eyler isem ey gül-i ter
Deldi zīrā cigerüm nāvek-i ḥār-ı hicrān

Der-kenār itmek içün Ni‘ metīya ol servüñ
Pāyüñe eyleyeyin eşk-i firāvānı revān

62-b

112

Münacât ilā kâdi'î'l-hâcât ve refî'î'd-derecât li-ṭalebi'l-mağfireti ve'n-necât

Müstefî ilün /Müstefî ilün /Müstefî ilün /Müstefî ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Ey Zü'l-Minen sen var iken ya ben kime yalvarayın

Aḥvālūme vāḳıf iken ya ben kime yalvarayın

Ey pâdişāh-ı bî-vezir ey şehriyār-ı lā-naẓîr

A' mālūme sensin başîr ya ben kime yalvarayın

Ey Ḥālîḳ-ı leyl ü nehâr her-kes ḳapuñdan hisse-dâr

Ey luṭfu çok Perverdgâr ya ben kime yalvarayın

Ey Şāh-ı Milk-i Kibriyâ zâtuñda yok kibr ü riyâ

Sen var iken ya Rabbenâ ya ben kime yalvarayın

Ey Vâsi' ü Ḥayy ü Mucîb derd-i dile sensin ṭabîb

'İşḳuñla oldum bî-şekîb ya ben kime yalvarayın

Ey ḳudret ısshı Zü'l-Celâl ey Pâdişāh-ı bî-zevâl

Ḳapuñ ṭururken mâh ü şâl ya ben kime yalvarayın

Ey Ḳâdir ü Ferd ü Şamed iḥsānuña yokdur 'aded

Senden olur iken meded ya ben kime yalvarayın

Dergāhuña idüp niyâz cānile itdim keşf-i rāz

Ey ehl-i derde çāre-sāz ya ben kime yalvarayın

Ḥalkdan idüp ḳaṭ' -ı recâ itdim ḳapuña ilticâ

Ey Fâṭır-ı 'arz ü semâ ya ben kime yalvarayın

Sensin Ḥakīm-i kār-dān sensin Kerīm-i kāmṛān
Sensin Ġafūr-i ‘āşiyān ya ben kime yalvarayın

Her derde dil derde devā ḥāşā ki eyleye recā
Meftūḥ iken ḳapuñ baña ya ben kime yalvarayın

Her yerde sen ḥāzır iken ef‘ ālūme nāzır iken
Hep saña yalvarır iken ya ben kime yalvarayın

Şol-dem ki ḳabre varıcaḳ tenhā vü bī-kes kalıcak
Nālān ü giryān olıcak ya ben kime yalvarayın

‘Ālemleri var eyleyen ol luṭfu çok Mevlā iken
Ey Ni‘ metī-i pür-miḥan ya ben kime yalvarayın

63-a

113

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

‘Aceb mi murḡ-ı dil etse dem-ā-dem nāle vü efḡān
Zaḥımnak eyledi cismin ḥadenk-i ḡamze-i cānān

Düşer mi şanuña bir kerre fıkır it sen de sulṭānum
Ḳalam ben künc-i ḥasretde ḡarīb-i zār ü ser-gerdān

‘Ubur itdi felekden tır-i āhum ey kemān-ebrū
Şu deñlü eyledim zülfüñ ḡamıyla bu gice efḡān

Ḳomaz bir gün varup tenhā yüz uram ḥāk-i pāyine
Yanumca sürünüp pā-bend olur sāyem baña her an

Şoyunsañ nāzla hammāma girseñ ey perī-peyker
Görüp pehlü-yı sım endāmuñ olur ins ü cān ḥayrān

Bağup hâl-i dil-i zâre gözi giryân olur çarhıñ
Felek nâzil olanı yire zann itmeñüz bārān

Uzatma kes sözü ey Ni‘ meti vaşf eyleyüp zülfin
Tolama barmağuna bulduğunu söyleyüp her ān

114

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Sütün-ı āhum olmasa eger ey husrev-i hūbān
Cihānda hayme-i gerdūn olurdı hākile yeksān

Sirişküm cūy-bārı rüz ü şeb olmasa ger cārī
Kālurdı dönmeden bu āsiyāb-ı çarh ser-gerdān

Dil-i dīvāne derdile helāk olmak muğarrerdür
Açılmazsa der-i dārü’ş-şifā-yı vuşlat-ı cānān

Behişt-i cāvidān-ı vaşl-ı yāre ger irem dirseñ
Vücūduñ nār-ı ğamla dūzağ-ı ‘ışkuñda kıl sūzān

İrersin ākıbet ser-menzīl-i maşşūda ‘ālemde
Ceresveş rāh-ı ğamda dil ucundan eyleme efğān

Eger toz konmasun pāyine dirseñ Ni‘ meti yārīñ
Sirişküñden reh-i kūyına yāğdır dā’imā bārān

115

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hüsñile meşhūr-ı ‘ālem olduñ ey nāzik beden
Hüsñüne mağrūr olup ‘uşşāka cevır itmek neden

Ey şanem dil bağladumsa zülfüñüñ zünnārına
Deyr-i ʿışkuñda senin kāfir mi oldum yoḥsa ben

Sāgar-ı laʿ lüñ şunup ʿarz eyle esrār-ı ḥaṭuñ
Mest ü ḥayrān olayın bezm-i vişālüñ içre ben

Ey kamer-ṭalʿ at hilāl-ebrü Nigār-ı mäh-rü
Zahm-ı peykanuñla pürdür cism-i zārum cümleten

Bezm-i ğamda Niʿ metiyyi cürʿ aveş pā-māl idüp
Gül gibi ʿişretdesin gülşende ḥār ü ḥasla sen

65-a

Fî-Ḥarfî'l-Vāv

116

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Şeb-i zulmetde girmezse ʿaceb mi çeşmüme uyḥu
İḥāṭa itdi zīrā ḥadd-i yār-i ḥaṭṭ-ı ʿanber-bü

Żiyāʾ-ı mihri tār eyler gözine ʿāşık-ı zārın
Ruḥı üzre tağıtsa kākül-i pür-çinin ol meh-rü

Ġam-ı ḥāl ü ʿizāruñla nigārā şahñ-ı gülşende
İder pür dāğ bağrın nār-ı ğamla lāle-i ḥod-rü

Ḥırāma gelse şahñ-ı gülşen içre nāz u şiveyle
Ṭolaşur kākül ü zülf-i nigāra sünbül ü şeb-bü

Ne lāzım Niʿ metiniñ katline ol ḥançer-i ser-tiz
Var iken ğamze-i ḥün-riz ile ol küşe-i ebrü

65-b

Fî-Harfî'l-Hâ

117

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - -

Geçmesün 'ömrüm dir iseñ āh ile

Ülfet itme cāhil-i güm-rāh ile

Bā' iş olur soñra maḥzūn olmağa

Hem-dem olmaḡ her denī bed-ḡāh ile

Olma zinhār ey göñül germ ihtilāt

Dünyede aşḡāb-ı 'izz ü cāh ile

Ser-fürū' ü minnet itme kıl ḡazer

Cāh ile faḡr eyleyen her cāhile

Hem-sifāl ol kelb-i kūy-ı yār ile

Hem-nişīn olma cihānda ṡāh ile

Münḡaṡi' ol ḡalk-ı 'ālemden göñül

Āşinālīḡ ide gör Allāh ile

İtme ṡoḡbet Ni' metī cūhhāl ile

Geçmesün 'ömrüm dir iseñ āh ile

118

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hem-sifāl olmaḡ seg-i kūyuñla yegdūr ādeme

Hem-nişīn olmaḡdan ise pādiṡāh-ı 'āleme

Būlbūl-i āṡüfte oldum gitdi elden ihtiyār

Bir yüzü ḡül ṡaḡu sūnbūl lāle-ḡad ḡonḡe-feme

Şol kadar cām-ı leb-i la‘ lüñden oldum neş’e-dār
Dilde minnet kalmadı keyfiyyet-i cām-ı Cem’e

Olsa gānī bir kişi ‘ âlemde el virse felek
Mülk ile İskender’e zühd ü vera‘ la Edhem’e

Devlet ü iqbālīñe reşk itme anuñ Ni‘ metī
Uğramak bir gün muḳarrer yine merg ü māteme

119

Fe‘ ilātün/ Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) - - - / - - - / - - - (- -)

Ḥāceye fikr-i mālđür eglence

Baňa ‘ ilm ü kemālđür eglence

Murğ-ı ṭab‘ a mişāl-i pervāne

Şem‘ -i ruḥsār-ı āldur eglence

Gülşen-i ḥüsn içinde ‘ uşşāḳa

Gerçi seyr-i cemālđür eglence

Baňa da şafḥa-i cemālũñde

O ḥaṭı bī-mişālđür eglence

Ni‘ metīye gamuñla şubḥa degin

Fikr-i zevḳ-i vişālđür eglence

66-a

120

Fe‘ ilātün/ Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) - - - / - - - / - - - (- -)

Her-kese gerçi vardur eglence

Baňa dīdār-ı yārdur eglence

‘Andelīb-i hezār-ı fenne dahı
Nāle-i şad-hezārdur eglence

Şeb-i yeldā-yı ğamda ‘uşşāka
Fikr-i zülf-i nigārdur eglence

Sidret’ül-müntehā vü tūbāya
Şive-i қad-i yārdur eglence

Bülbül-i zāre āşiyānuñda
Ġonçe-i gül-‘izārdur eglence

Fikr-i la‘ lüñle sākiyā baña
Bāde-i hoş-güvārdur eglence

Teşne-i la‘ l-i gevher-efşāna
Süñhan-ı āb-dārdur eglence

Bu ğazel zümre-i civānāna
Ola bir yādigārdur eglence

Sāye-i devletüñde Ni‘ meti’ye
Girye-i bī-қarārdur eglence

121

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Тұтıcак āteş-i ‘ışkuñla mekān külñanda
Görse sūz-i dilümü eyler idi gül ãande

Dögünüp Һasret-i zülfüñle vücūd oldı kebūd
Görse eylerdi ğamuñdan beni sünbül Һande

Cām-ı billūru müdām alsañ ele ey sākī
Üstüne ‘ aks-i lebün düşse ider mül Һande

La‘ l-i mey-gūnuñla görmeseler ‘ arızuñı
Açılup ğonçe-i ter itmez idi gül Һande

Ni‘ metī’ nūñ şerer-i nār-ı dili çıkdı göge
Tutıcak āteş-i ‘ ışquñla mekân külҺanda

122

Müstef’ ilün /Müstef’ ilün /Müstef’ ilün /Müstef’ ilün

--- / --- / --- / ---

Bülbüllerin feryadıñı ğuş eyledim ğülzārda
Gördüm ki baña benzemez bülbül fiġān ü zārda

Ey Һusrev-i şirīn-zebān leylī saçuñ fikri ile
Mecnūn-şifat gezdım birāz şaҺrāda vü kühsārda

ŞaҺn-ı cemende nāgehān kālā’-i vaşl-ı yāre ben
Naqd-i sirişküm ‘ ād idüp hem eyledim bazārde

Kesb-i Һayāt itdi ğöñül irince vaşl-ı dil-bere
Bilmem ne Һālet var ‘ aceb zevķ-i vişāl-i yārde

Zülfīn perīşān eyleyüp şalınca kōlın boynuma
Kalmadı şabr ü ihtiyār bu Ni‘ metī-i zārda

66-b

123

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Çıksun ol göz kim ğam-ı 'ışkuñla giryān olmaya

Çıksun ol cān kim yoluñda saña qurbān olmaya

Serv-i qaddūñ sāyesinde var mı bir dil kim bugün

Rāh-ı 'ışkuñda senin hākile yeksān olmaya

Va' de-i vaşl itmişiken döndüñ inkār eyledüñ

Nādim olup itdügüñ 'ahde pişmān olmaya

Devlet el virdüğine ey h'āce mağrūr olma kim

Var mı bir devlet cihānda şöñra vīrān olmaya

Var mı bir cism-i laṭīf āyā ki 'ālemde 'aceb

Tahta-i ten-şüy üzre şöñra 'üryān olmaya

Fikr-i esrār-ı haṭuñla dem mi var kim Ni' metī

Tekye-i 'ışkuñda abdāl gibi hayrān olmaya

124

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . -

Şarf idenler naqd-i canı yārına

Bugünüm qalsun dimezler yārına

Şād olmaz 'āqıl olan dünyede

Devletiñ iqbāline idbārına

Şol hümādur murğ-ı dil kim istese

Dāneveş çarhı alur minkārına

Yāre söyleñ itmesün sîne siper
Tîr-i āh-ı ‘āşık-ı ğam-ı ħârına

Ol kemān ebrū sipāḫī-zādeniñ
El irişmez ‘uqde-i şalvārına

Ol ṭabīb-i cān ü dil ḫālin şorup
Şefkat itmez ‘āşık-ı bīmārına

Tāk gibi qad-i ḫamla aĝlasun
‘Āşıkuñ bāĝ-ı cihānda kārı ne

‘Āşıkı vaşl ile iḫyā eylemek
Hiç gelür mi ḫātır-ı dil-dārına

Ol gözü āhū teraḫḫüm eylemez
Ni‘ metī’niñ çeşm-i güher-bārına

67-a

125

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) - - - / - - - / - - - / - - - (- -)

Döndi gülşende ğamuñla yine nāle lāle
Dili olsa eger eyler idi nāle lāle

Açılup şahn-ı cemende ne qadar şād olsa
Bir gün elbette irer yine zevāle lāle

Bezm-i gülşende ğam-ı la‘ lüñi def itmekçün
Nergisāsā eline aldı piyāle lāle

Şermsār oldı kızardı şararup şoldu hele
Kendüyi beñzedicek ol ruḡ-ı âle lâle

Ebrūvanuñ ğamını çeke çeke gülşende
Meh-i nev gibi şehâ döndi hilâle lâle

Lem‘ a-i şem‘ -i cemâlüñle münevver olıcaḡ
Döndü her vech ile fânūs-ı hilâle lâle

Bağrına bir niçe dāğ urmaz idi Ni‘ metiyyā
Olmasa ‘ aşık eger ol ḡaṭ ü ḡâle lâle

126

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Edānî şadr-ı ‘ izzetde erāzil bezm-i ‘ işretde
Ahālî künc-i miḡnetde kemāl ehli rezāletde

Kemālüñ kendüye ser-māye-i devlet bilenler hep
Ayaḡda cür‘ aveş pā-māl olupdur rāh-ı zilletde

Aña maḡşūdu el virir daḡı iḡbāl ider devlet
Yed-i tūlāya mālîk olsa bir âdem ḡabāsetde

Ne deñlü müttehem zālîm var ise dār-ı dünyāda
Mükerrem şadr-ı rif‘ atda mu‘ azzez cāh ü devletde

O kim ferdāyı fîkr itmez Ḥudā’dan daḡı ḡavf itmez
Olur maḡşūdına vāşıl geḡer eyyāmı vuşlatda

Buyurdu Faḡr-i ‘ Ālem kim kaçan sâ‘ at ḡarîb olsa
Muḡill ü kâzîb ola ümmetim kesb-i ma‘ işetde

Bu kavmiñ Ni' meti hâli neye muncerr olur bilmem
 Huzûr-ı ' izzete vardıkda her biri kıyâmetde

127

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Nâz ile alsañ ele ey serv-ķâmet mirvaķa
 İrgürür bād-ı hevādan cānā rāķat mirvaķa

Şöyle nâzıkdür ruķuñ olur hevādan ĥün-ķegān
 Olsa ger perr-i melekden yine biñ ķat mirvaķa

Nār-ı ' ıķķuñdan eger sīnemde olsa pür şerer
 İtmege anı fūrūzān oldu ālet mirvaķa

Almasun bir kez ele ey serv-ķadd ü ģonķe-fem
 Bulmaz idi ĥalk içinde böyle raģbet mirvaķa

Ni' meti bir sen degil dūnyā ĥased itdi aña
 Dest-i dil-dāre girüp bulunca şöhret mirvaķa

67-b

128

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ey ģoñül ģam ķekme bir zībā cemālūñ var ise
 Ĥarc ü şarf it yoluña dūnyāca mālūñ var ise

Cāme-i zer-beftle ey ĥ'āce itme iftiķār
 Dā'imā faķr it eger bir kōhne şālūñ var ise

Böyledür aķvāl-i ' ālem ģam ķeküp āķ eyleme
 Tır-i ģam amacısıñ ' ilm ü kemālūñ var ise

‘İlmile olsañ ‘alem virir saña ‘ālem elem
 Her sözüñ maqbûl olur halk içre mālûñ varise
 Ger huzûr itmek dilersen Ni‘ metîves ‘uzlet it
 Vādî-i ‘irfāna ey dil ittişālûñ var ise

129

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
 - - - / - - - / - - - / - - -

Ger gireydim bir gice ol yâr-ı ra’nâ koynına
 Ağlamazdum girmesem huld içre hūrî koynına

Haste-i hicrānuñam⁹³ raḥm eyleyüp ahvālûme
 Bir gice girsene ne var ben zâr ü şeydâ koynına

Ġam degil kan ağlayup çāk-ı giribân eylesem
 Bu gice almış rakîb ol yâri zîrâ koynına

Rakş iderdim şevkla mânend-i fânûs-ı hayâl
 Girse ger ben ‘âşıkıñ ol şem‘ -i garrâ koynına

Qalmaz idi devlet-i Dārâ’ya reşküm Ni‘ metî
 Ger gireydim bir gice ol yâr-i ra’nâ koynına

130

Mef‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülün
 - - · / · - - · / · - - · / · - -

Hat eyleyicek ‘arîz-ı dil-dârı ihâta
 Ġam itdi muḥaşşal dil-i bîmârı ihâta

⁹³ Bu kelimenin yazılışında “nu”yu vurgulamak için “و” kullanılmıştır. Yazılışı هجرانوکم şeklindedir.

Sevdā-yı ser-i zülfüñile ey gül-i ra‘nā
Şaldı ayağa sünbül-i žibāyı benefşe

Reşk-āver-i gülzār-ı cinān oldı gülistān
Gülşende bitince yine sermā-yı benefşe

Bir mertebe zeyn eyledi gülzārı şükūfe
Başdan başa tutdı şahrāyı benefşe

Nāz ile tutar Ni‘ metīyā şunmağa elde
Gülşende gör ol serv-i dilārāyı benefşe

132

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ne deñlü devr iderse çarḥ-ı dūn-perver murād üzre
Döner bir gün yine ‘aqsine devr eyler ‘inād üzre

Ḥarāba virmez idi kā’inātı fıtne vü āşüb
Olaydı ḥalk-ı ālem birbiriyle ger vidād üzre

Kimisi mest olup ḥalkıñ kimi olmaz idi hüş-yār
Eger pemāne-i devlet sürülse ‘adl ü dād üzre

Zemāne ağniyāsı bin yıl evvel gelse dünyāya
Aceb çoban olurdu kūsfind-i ḳavm-i Ād üzre

Ne ḥikmettir bunun sırrı bilinmez Ni‘ metī dā’im
Felek erbāb-ı isti‘ dāda her yerde ‘inād üzre

133

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Mu' attar eyledüñ dehri ferah virdüñ dil-i cāne
Ne yeller esti geldüñ bu yana ey bñy-ı cānāne

Vücūduñ erre-i ğamla felek itmezdi şad pāre
Dolaşup zñlf-i cānāna eger tel kırmasa şāne

Müşābih olmasa şem' -i şebārā rñy-i dil-dāre
Düşüp üstine bāl ile perin yakmazdı pervāne

Girer bir gün ele ser-rişte-i zñlf-i siyehkārūñ
Ne ğam düşdi ise şimdi gönñl çāh-ı zenaḡdāne

İrer maḡşūdına bir gün gönñl giryān olup qalmaz
Elem çekmez cihānda merd-i 'ārif vaż' -ı devrāne

Bu ' asrın muḡtezāsı tā ezelden böyledür cānā
Felekde ehl-i dil olmaya nā'il bir dilim nāne

Eger ey Ni' meti feth olmadıysa bāb-ı maḡşūduñ
Yüri ' arz eyle aḡvālñ der-i dergāh-ı Sübhāne

68-b

134

Nev-güfte li-muḡarririhi

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(· - - -) · - - - / · - - - / · - - - / · - - - (· - - -)

Görünürsem ne ' aceb ḡalka gedā şeklinde

' Arz-ı zñll eylemezem nāsa recā şeklinde

Ehl-i dil her ne kadar fakre giriftâr olsa
Görünür halka yine ehl-i gınâ şeklinde

Ne kadar merd-i hüner-perver ü kâmil var ise
Cümlesi guşşa vü gamla fuqarâ şeklinde

Ne kadar ehl-i tama‘ fâsid ü bâtıl var ise
Perde-i zühd ü riyâda şulehâ şeklinde

Ne kadar nekbet-i cerrâr ü müzahref var ise
Şûret-i fakr-ı fenâda budalâ şeklinde

Ne kadar der-be-der ü câhil ü ebter var ise
Ziyy-i erbâb-ı hünerde zurefâ şeklinde

Şarınup kubbe kadar başa mükevver destâr
Cühelâ tutdı cihânı ‘ulemâ şeklinde

Çarnını yarsañ elifden yoğ iken hergiz eşer
Gören âdem şanur anı fuzelâ şeklinde

Vera‘ u zühd ü şalâhı dahı ‘ilmi yoğ iken
‘Arz ider ‘âleme kendin fuqaḥâ şeklinde

Rûz ü şeb sa‘y idelüm kesb-i kemâl ü hünere
Serserî gezmeyelim ehl-i hevâ şeklinde

Dergeh-i Ḥaḳḳ’a tazarru‘ idelüm Ni‘metiyyâ
Keşf-i râz itmeyelim halka gedâ şeklinde

135

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ne bilsin kāmīlūñ ḳadrūñi her cāhil cihān içre

Bilürsin ḳātil-i Hābil dūrür Ḳābil cihān içre

Sipihrüñ muḳtezāsı bu durur şadre geçer cāhil

Ayaḳlarda ḳalır elbette her kāmīl cihān içre

Zemīn-i himmete bir merd-i kāmīl toḡm-ı sa'y ekse

Muḡaşşal aña bir şey olmaya ḡaşıl cihān içre

Gelen elbette dünyāya gider āḡirle 'uḳbāya

Beḳāsı yok dūrür 'ömrüñ be-hey ḡāfil cihān içre

Sipihre rif atile irmede her cāhilüñ başı

Ġam ile ehl-i dil olmaḳda pā-der-gīl cihān içre

Ne deñlü naḳd-i eşki dökse şaḳsa 'āşık-ı şeydā

Metā' -ı vaşl-ı yāre olmaya vāşıl cihān içre

Şikāyet eyler idim kevkeb-i baḡt-ı siyāhumdan

Bulaydum Ni' metī bir ḡākim-i 'ādil cihān içre

69-b

Fī-Ḥarfī'l-Yā

136

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ḥidmet-i ḡāk-ı derüñden sürme sulṡānum beni

Kūyuñ içre düşmene güldürme sulṡānum beni

Pister-i ʿışkuñda cānā haste-i hicrānuñam
Eyle ihyā vaşl ile öldürme sulṭānum beni

Şarşar-ı hicrūñ ile gülzār-ı miḥnetde bugün
Berk-i pejmürde gibi şoldurma sulṭānum beni

Cān ü başı yoluña harc eylemekden kaçmazam
Düşmen-i mekkārla bir görme sulṭānum beni

Niʿ metīveş ağlamakdan çeşm-i ter olur ʿalīl
Ḥidmet-i ḥāk-ı derüñden sürme sulṭānum beni

137

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Bahār irdi yine gülzār-ı ʿālem sebzezār oldu
Çemende bülbulüñ kārı figān ü āh ü zār oldu

Der-āgūş eyleyem cāʿiz ki bir gün deyü dil-dārı
Ḥayāl-i serv-ḳaddiyle sirişküm cūy-bār oldu

Nihāl-i vaşla el irmez o naḥl-i tāze ber virmez
Ümīd-i mīve-i vaşlı dil-i bīmāre bār oldu

Ḥavāle itdi naḥl-i cāna tīr-i ḡamzesin dil-ber
Gelince şadre geçti sīnem üzre ber ḳarār oldu

Ḡam-ı ʿışkuñ şu deñlü Niʿ metīʿyi eyledi rüsvā
Ṭuyuldu rāz-ı pinhānı cihāna āşikār oldu

138

Mef' ūlū/Fā' ilātū/Mefā' ilū/Fā' ilün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Gül yüzüne denildi Cemālī gazelleri

Güftāruña oğundu Mağālī gazelleri

Dendānuñ ile vaşf-ı miyānuñ dūrūr senüñ

Dürri gazeller ile Hayālī gazelleri

Şirīn lebünle kaşlarıñuñ medhidür müdām

La' lī gazelleriyle Hilālī gazelleri

Ruhsārī ile vaşf-ı haṭ-ı bī-mişālidür

Şem' ī gazelleriyle Mişālī gazelleri

Vird-i zebānı Ni' meti-i zāruñ 'ākıbet

Cevri gazelleriyle oldı Vişālī gazelleri

70-a

139

Mef' ūlū/Mefā' ilū/Mefā' ilū/Fe' ūlün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Cevrūñle helāk itmez idüñ ehl-i niyāzı

Bilseydūñ eger n'eydūğini bende-nüvāzı

Sāyeñde senüñ hoş geçer 'uşşāk dem-ā-dem

Mevlā vire ey serv saña 'ömr-i dırāzı

Çāk eylemese sīnesini hañçer-i gamzeñ

Keşf olmaz idi 'aşıkuñ 'ālemlere rāzı

Cān-baḡş ü hayāt āver olur civesi yārūñ

'Uşşākına cān virir anuñ şive vü nāzı

Nağş1 gibi yārīñ göremez Ni‘ metīyā ger
Seyr eylese ‘uşşāk ‘Irāk’1 vü Hicāz’1

140

Şeyhülislām Yahyā Efendi’nün ğazeline nazīredür

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Bi-ḥamdillāh ve’l-minnet yine irdi şafā devri
Açıldı gül gibi ḥāṭır gidüp ḥüzn ü ‘anā devri

Esīr-i bāde-i gül-reng olan yārān-1 hoş-ṭab‘ a
Şalādūr kim yine geldi bahār-1 ğam-zedā devri

Ayağı elden eksik itme sākī vaqt-i ‘işretdür
Olup hengām-1 gül geldi yine ‘ıyş ü şafā devri

Varup dün ḥānḳāh-1 ‘ışka girdim ḥalka-i zikre
Baña hoş geldi gāyetde semā‘ içre vefā devri

Şunar cām-1 murādı sākī-i devrān eşḥāşa
İder ‘aqsine elbette sipihr-i kec-‘ aṭā devri

Göñül çāh-1 zenaḥdānunda ḳalmışdı ḥalāş oldı
Gelüp ḥaṭ āḥir olunca o ḥaṭṭ-1 cān-fezā devri

Çemenzārı ḥaṭ-1 ḥüsnine virdi Ni‘ metī revnaḳ
Mü’ebbed ola ‘ālemde o ḥaṭ-1 dil-güşā devri

Şehenşāh-1 serīr-i fażl-1 ‘irfān şānī-i Nu‘ mān
Cenāb-1 Şeyḥü’l-islām kim virir rūḥa ğidā devri

Re'is-i ehl-i dil üstād-ı kül Yahyā Efendi kim
Olur 'ıyd ü qadir hālqa anuñ şubḥ u mesā devri

Edib-i re' yinüñ ta' limine olmasa ger mazhar
Neden qadir olurdu itmeye gerdün dilā devri

Hemīşe evc-i rif' atde güneş gibi ola rahşān
Olunca āhir emr-i Hāk'la çarḥ-ı bī-beḳā devri

70-b

141

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

' Aceb mi künc-i ğamda eyler isem nāle vü zārı
Getürmez dīde-i cana şabā ḥāk-i der-i yārı

Nigāh-ı nergis-i mestüñ beni şürīde-ḥāl itdi
Göñül murğı olaldan dām-ı zülfünün giriftarı

Ne ārām itmege bir laḥza bir yerde qarārüm var
Dili bend eyleyelden rişte-i zülf-i siyehkārı

Yoluñda zerreveş pā-mālün oldı ey güneş tal' at
Esirge ḥākdan ref' it kerem kıl bu dil-i zāra

Der-āğuş ise kaçduñ Ni' meti ol serv-i bālāyı
Sirişk-i çeşm-i ḥün-ālūduñ eyle pāyüñe cārı

142

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Cefāya meyl idüp ağlatma her dem bu dil-i zārı
Yoluñda öldüğüm gel alma āh-ı ḳalb-i bīmārı

‘İzār-ı lāle-gūnuñ ḥasretinden ey sehī-kāmet
Olupdur gülşen-i kūyuñda eşküm sū-be-sū cārī

Raķīb-i ḥārila hem-dem olaldan ol gül-i ra‘ nā
İder bülbul-şıfat dil dām-ı ğamda nāle vü zārī

Yoluñda cān viren ‘uşşāka raġmen ey dil-i şeydā
Yanından ol semen-sīmā ayırmaz bir dem aġyārī

Sözini Ni‘ metī’ nūñ gūş idüp ey şāh-ı ḥübānum
Cefāya meyl idüp aġlatma her dem bu dil-i zārī

143

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)

Luţf idüp alsañ ele nabż-ı dil-i bīmārī

Ey ṭabīb-i dil ü cān itseñ aña tīmārī

Maḥrem-i rāz idinüp düşmeni lāyık mī saña

Göz göre aġladasın dīde-i gevher-bārī

Gülse dil bir gün eger bir niçe yıl girye ider

‘Acabā bunda nedir ḥikmet ü sırr-ı Bārī

Çekdüğüñ bār-ı belā bār-ı ğam-ı yār olsa

Ey gönül çünki çekersin hele bārī bārī

Öldüğüme hele ğam çekmez idi ‘ālemde

Çekebilseydim eger sīneye yārī bārī

Âh kim Ka‘be-i kūyuñı tavāf itsem anuñ
Eylese ben kılına Hâzret-i Bārī yārī

Hâsret-i Ka‘be-i kūyuñla müşābih oldı
Dide-i mizāb-zere ağlamadan her bārı

Teng idüp başa cihānı günümü kıldı siyāh
Hoḳḳa-i la‘li lebi kā’külünñ her tārı

Nice olur ḥāl-i dil-zārı ‘aceb Ni‘metiyā
‘Aşıkuñ böyle nigār ile ola bāzārı

71-a

144

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Hâzer kıl inkisārumdan şaḳın vallāhi billāhi
Olur ser-menzīl-i maḳşūda vāşıl ‘āşıkuñ āhı

Düşer lerze zemīn ü āsümāna ihtiraz ile
Ġarībiñ irse eflāke kaçan āh-ı seḥergāhı

İşidüp şād ü ḥandān olmasun düşmen deyü cānā
Nihānī eyler ehl-i dil ġam-ı ‘ışkuñ ile āhı

Ne ḥikmetdür ṭabīb-i çarḥ bilmez ‘ilm-i ḳanūnı
Degil teşḥīşa ḳādir nabz-ı bed-ḥāhı ḥayır-ḥāhı

Şikāyet kevkeb-i baḥt-ı siyāhumdan ki ‘ālemde
Felek bildirmedi ḳadr-i kemāl-i Ni‘metullāh’ı

145

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Kākülün 'arz eyleyüp 'aqlum perîşân eyledi

Her ne itdi ise baña ol perîşân eyledi

Sāyeveş ey serv-ķāmet reh-güzāruñda beni

Tūl-i fikr-i kākülün hāk ile yeksān eyledi

Gülşen-i hūsne cemālün verd-i āl iden Hudā

Ol güle 'uşşākı bir murğ-ı hoş-elhān eyledi

Neş'e-i esrār-ı haţtuñ bu dil-i āvāreyi

Tekye-i 'ışkuñda abdāl gibi hayrān eyledi

Devlet ü 'unvāna mağrūr olma ey h̃āce felek

Niçe yüz biñ devleti ber-bād ü vīrān eyledi

Hanümānuñ ākıbet dīv-i felek ber-bād ider

Tut ki şimdi meskenün taht-ı Süleymān eyledi

Dil virelden mū-miyānına nigāruñ Nī' metī

Gizlū rāzın 'āleme hayfā ki destān eyledi

146

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Meclisünde dostum bir gice mihmān it beni

Şoĥbetünde şem' veş sūzān ü giryān it beni

Lem‘ a-i şem‘ -i cemāle k̄āni‘ am pervāneveş
Dimezem zevk-i vişālūñ birle şādān it beni

Ey tabībüm şerbet-i la‘ l-i şifā-baḥşuñ ile
Derdüme dermān idüp iḥyā vü ḥandān it beni

Ola kim pāyüñe bir gün yüz sürem iḥsān idüp
Reh-güzāruñda bugün ḥāk ile yeksān it beni

Ni‘ metīveş ḥāk-i pāye ḥālümü taḫrīr içün
Meclisüñde dostum bir gice miḥmān it beni

X. KIT‘ ALAR

72-b

1

Tārīḥ li-kātibihi berāy-ı ḳal‘ ā-i fetḥ-i Bağdād

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Ḥāzret-i Sulṭān Murād ol ḥusrev-i ālī-nijad
Oldı ma‘ müre zamān-ı devletüñde her şehir

Fetḥ-i Bağdād’ı Ḥudā kıldı müyesser zātına
Düşmen-i bed-ḥ‘āh-ı dīn ü devletiñ idüp ḳahır

Ni‘ metī tārīḥ olur aña ḥurūf-i mu‘ ceme
Sa‘ y idüp Bağdād’ı aldı ḥākīm-i berr ü baḥir⁹⁴

⁹⁴ سعي ايدوب بغدادی الدي حاکم بر و بحر mısra‘ ı 1048’e işaret etmektedir.

2

Ḳudsî-zāde Efendi İstanbul'a ḳādı olduklarında dinmişdür

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Ḥazret-i Ḳudsî Efendi-zāde kim şām ü seher

Pîşesi luṭf u keremdür bende vü āzādeye

Ḥamdülillāh 'adlile oldı Sitanbul ḥākimi

Bu ḥaber ḥaḳḳā şafā virdi dil-i üftādeye

Güş idince naşbını ey Nî' metî tārîḫini

Didim İstanbul mübārek ola Ḳudsî-zāde'ye⁹⁵

3

Binā-i çār-tāḳa dinilen tārîḫdür

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

· · · · / · · · · / · · ·

Cenāb-ı Ḥazret-i Bār-i Te' ālā

Naşib itdi baña bir ḳaşr-ı bālā

Gören ṭarḥın olur meftün ü ḥayrān

Ta' ālallāh zihî ḳaşr-ı mu' allā

Güşāde ola bāb-ı devlet ile

Be ḥaḳḳ-ı Sûre-i Yāsîn ü Ṭāḥā

⁹⁵ استانبول مبارك اولاد سي داده به mısra'ı 1057 tarihine karşılık gelmektedir.

Murādum Ni^c metī budur şeb ü rûz
Mübārek ide saña anı Mevlā

Didim itmāmına ben daḥı tārīḥ
Maḫām-ı dil-güşā mümtāz u zībā⁹⁶

⁹⁶ مقام دلکش امتاذ و ذیبا mısra^c ı 1050 tarihine karşılık gelmektedir.

SONUÇ

Nakib-zâde Ni'metî, 17. yüzyılın birinci derecede şairlerinin arkasından ismi sayılabilecek bir şahsiyettir. İlim ve irfana adanmış bir ailenin efradından olan şairin babası ve dedesi toplum önderi olarak değerlendirilebilecek kişilerdir. Kendisinin de ömrünü ilim ve marifete vakfettiği eserlerinin ser-levhasından başlamak üzere birçok yerinde zikredilmektedir. Tezkirecilerin de üzerinde ittifak ettikleri nokta Ni'metî'nin her şeyden önce ilim adamı oluşudur. Şairin kardeşi Şeyhî Çelebi de kendisi gibi ilim erbabı ve şairdir. Şairin ve kardeşinin hatları da çok güzeldir. Ni'metî'nin eserlerinin elimizdeki nüshalarının kardeşi tarafından istinsah edildiğini ve Şeyhî'nin başka eserlerde de müstensih olarak kaydedildiğini söyleyebiliriz.

Sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan Ni'metî, ilim adamı, şair, müderris ve başkâtip kimlikleriyle topluma önemli hizmetlerde bulunmuştur. Toplumda sevilen bir kişiliğe sahip olan şair, nüktedanlığıyla tanınır. Özellikle üst derece hâkim ve kadıların sohbetlerinde aranan kişidir. Mülâyemeti içerisinde bulunduğu dönemin eksikliklerini eleştirmesine mâni olmamış, başta rüşvet olmak üzere birçok konuyu acımasızca tenkit etmiştir.

Hayırla yâd edilmek düşüncesiyle şiir yazdığını söyleyen şâir rind-meşreb bir şair olarak bilinir. Dinî ve tasavvufî konuları bir mutasavvıf edâsıyla ele almıştır. Özellikle dünyanın geçiciliğini ele aldığı bazı şiirler didaktik şiir diyebileceğimiz bir tarzda kaleme alınmıştır. Bu tarz şiirlerin Rûhî etkisiyle yazıldığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmamızla Ni'metî'nin iki eseri ortaya çıkarılmıştır. Eserleri de göz önünde bulundurularak şairin hayatı, edebî kişiliği ve şiir anlayışı ele alınmıştır. Şâirin asıl önemli eseri olan Ni'metî Divanı'nda şiirler şu şekilde sıralanmaktadır: 13 kaside, 1 mektub-ı manzum, 1 şikâyetname, 2 terkib-i bend, 1 bahr-i tavîl, 8 tesdis, 1 müseddes, 2 tahmis 146 gazel ve 3 kıt'a. Münâcâtla başlayan eser, na'tlar ve devrin önde gelen şahıslarına yazılmış kasidelerle sürer. Münacât ve na'tları takip eden ilk şiirin semâ' redifiyle Mevlânâ'ya yazılmış bir kaside olması ve bazı beyitler şairin Mevlevî olma

ihitmâlini düşündürse de taradığımız hiçbir kaynakta bu düşüncemizi ispatlayacak bir bulguya ulaşamadık. Münacât ve İkinci na‘t mesnevi kafiye düzeni ile yazılmıştır.

Şâirin şiir anlayışını yansıtan asıl şiirleri ise gazelleridir. Gazellerinin büyük bölümünde aşk konusunu işlemiş olan şair yedi şiirinde redd-i mısra yapmıştır. İki şiiri bî-nukat yazan Ni‘metî , bu şiirlerinde noktalı harfleri kullanmayarak ustalığını ispatlamıştır. Bir gazel de mu‘ammâ şeklinde yazılmış olup her bir beyitten bir isim çıkmaktadır. Dîvân’da çok fazla örneği olmasa da mu‘ammâ ve tarih konusunda şâirin uzman olduğu birçok kaynakta zikredilmektedir. “Mecmu‘ â-i Mu‘ammeyât” adlı eserde şairin yirmi altı muammasına yer verilmesi de bu düşünceyi desteklemektedir.

Nakib-zâde’nin diğer eseri ise Farsça lûgat olan Tuhfe-i Ni‘metî’dir. Yirmi dokuz varak olan eserin her sayfasında on altı satır bulunmaktadır. Eserin sonunda tamamlanmasına düşürülmüş bir tarih olup, bu tarih 1046(1636)’yı göstermektedir. Nüshanın telif tarihi ise 1047(1637)’dir. Eser manzum olarak yazılmıştır.

Ni‘metî, Arapça ve Farsçayı son derece iyi bilmesine rağmen sade şiirler yazmayı tercih etmiştir. Şiirlerinde halk söyleyişlerine, atasözlerine sık sık başvurmuş; dili vezne değil, vezni mümkün olduğunca dile uydurmuştur. Buna rağmen onun şiirlerinde vezin kusurları çok görülmez. Söz ve anlam sanatlarını ustaca kullanan şair, sanatlar yoluyla şiiri anlaşılabilir hale getirmekten ise kaçınmıştır.

KAYNAKÇA

1. ABACI Nurcan, Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması(17. Yüzyıl), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
2. Arab-zāde Mehmed Efendi, Mecmu'a-i Muammeyāt, Süleymaniye Ktp., Giresun Yazmaları, 179.
3. Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-Şuarā or Tezkere of Âşık Çelebi, Hzl: G. M. Meredith Owen's, London, 1971.
4. Bākī Divanı, Hzl: Sabahattin KÜÇÜK, TDK Y., Ankara,1998.
5. BANARLI Nihad Sāmi, ,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi , C. II, MEB Basımevi, İstanbul, 1983.
6. BELİĞ İsmail, Güldeste-i Riyāz-ı İrfān ve Vefeyāt-ı Dānişverān-ı Nādiredān, Hzl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Anıl Matbaacılık,Ankara,1998.
7. BELİĞ İsmail, Nuhbetü'l-Āşār li-Zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, Hzl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985.
8. Beyânî Mustafa Bin Carullah, Tezkiretü'ş- Şu'arâ, Hzl: İbrahim KUTLUK, TTK Basımevi, Ankara, 1997.
9. Cevrî Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1981.
10. Evliyâ Çelebi, Seyahatnāme, C.II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1993.
11. Fehim-i Kadim Divanı, Hzl: Tahir ÜZGÖR, AKM Y., Ankara, 1991.
12. Nāimā, Tārih-i Nāimā, C. II .
13. Hayālî Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Cemal KURNAZ, MEB Yayınları, İstanbul,1996.
14. HIZLI Mefail, Bursa Medreseleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
15. İSEN Mustafa, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999, s.302–305.
16. İSEN Mustafa, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999. s.306–309.

17. İzzet Ali Paşa Divanı, Hzl: İrfan AYPAY, İstanbul, 1998.
18. KAPTANOĞLU Râif, Bursalı Şair, Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi, Bursa, 1998.
19. Mehmet Sıraceddin, Mecmaü'ş-Şuarâ Tezkire-i Üdebâ, Selçuk Ü. Ktp., Nadir Eserler Salonu.
20. Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmânî yâhut Tezkire-i Meşâhir-i Osmânî, C. IV, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1311.
21. Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I İstanbul, 1972.
22. Nahîfî Süleyman Efendi Divanı, Hzl: İrfan AYPAY, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1992.
23. Nâili Divanı, Hzl: Haluk İpekten, Akçağ, Ankara, 1990.
24. Necâti Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Mehmed Çavuşoğlu, MEB Basımevi, İstanbul, 1971.
25. Nev'îzade Atâyî, Şakaik-i Nu'mâniye Zeyilleri (Hadâikü'l Hakâik Fi Tekmiletî's Şekâik) , Hzl: Abdülkadir ÖZCAN, Çağrı Yay., İstanbul ,1989 .
26. ÖZCAN Hasan Basri, Bursa'da Tasavvuf Kültürü 17. Yüzyıl, Gaye Kitabevi , Bursa, 2000 .
27. PALA İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.
28. RADO Şevket, Türk Hattatları ,Tifdiruk M., İstanbul, 1990.
29. Seyyid Nesimi Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
30. Suyolcu-zâde Mustafa Necib Eyyübî, Devhatü'l Küttab, Süleymaniye Kütüphanesi, 4359.
31. Şeyhî, Vakayi'u'l-Fuzala, Hzl: Abdülkadir ÖZCAN, İstanbul, 1989.
32. Şeyhülislam Yahya Divanı, Hzl: Rekin ERTEM, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.
33. TUMAN Mehmet Nail, Tuhfe-i Naili, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.
34. UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C. III, TTK Y., Ankara, 1977.
35. YORULMAZ Hüseyin, Divan Edebiyatında Nabi Ekolü, Kitabevi, İstanbul, 1996.

EKLER

Ek	Sayfa
Ek 1: Nakib-zāde Ni'metî Dīvānı'nın Başlangıç Sayfası.....	306
Ek 2: Nakib-zāde Ni'metî Dīvānı'ndan Gazeller.....	307
Ek 3:Nakib-zāde Ni'metî Dīvānı'nın Son Sayfası.....	308
Ek 4:Tuhfe-i Ni'metî'nin Dibacesi.....	309
Ek 5:Mecmu' a-i Muammeyāt'ta Ni'metî Muammaları.....	313

قصص مناجات القاضى الحاجات ورضي الدرجات الطابع النسخ
والنجاه والويلهم الذليل الصغار قدامهم الى المعاصي
المتكبرون في اداء خدمته العاطفة والعبادة الى العلى العظمى والى
التي نعمتها الله المعروف بنقيلته البرسوى ان الله تعالى
في الدين ما دلده وارفع كل يوم عمله وزلده

اي شيء ما لقا اي خالق كون ومكان
ذو الجلال الاخر فكل اجتماع
بادشاهها كانا في يوغيا وادارها
ثم قال هرج و مرج ام كل عامي
عالم غريب سهاه سنس و
في الحقيقة غير ورجل عقل
آدم وحق في حقل زمينه ايند
يوغيا خلقا ليلو لينا في انفسه
نسل باكرين بنيا انبال
حضرت نوح بنو هير وادريس
حضرت يعقوب بنو عاق وادريس
بعد انشا اسير طاه و زندان
ليما قدر كلام جاهلي في طبع
صكره قل و زلده هيل طاه

نقد بجا يوكو تسليم ابد بخود فله
باخصوا اول صاحبهم و راجع
بادشاه عرش سندا محمد سلا و اودر
رحمة الملائين وهم شفيع عاصيان
قصر عروجه جاهد هرون انال شيه
جاريا كحضرت بوجر صديق عمر
احسن اولاد آدم كم حسين ابان
باله كحضرت شكن قوت ويزيد
كشيدان بعد وبل و ش و ش
صنع فضل اثار رب الغيرة اياه
اولا سيد اياه كور كد شيدان
بحر و برشت و جبال و قوت ارض
عرش اعظم سلع و لوج و قلم سكا
برك و بار و نخل كاشن سكون و سون
همدا حى حش و طهور و انس و جن
مع فخره برى سردي قله و حلا
جماله كور و زلفي كور باكلد شها
جمله سكا عادات عوام اما
خاتون حيفم قضيع و قاتلدم
اكرم كيم عيشه شبا ايه و
هرم كم امرا ليل كسه طومند فخر
اكره لا يوق عباد تا عدم سكا عيا

[illegible]

کو کل سلسله زلفه بند ایتند
 غنچه طفل ای عید که گلنده
 یوغنه عاشق خمی اری عشقند
 کر که کله بدسته ابد لیلند
 نازان لاله زینه تیرضنا
 آشنادان کلن یلو ستم
 کسه نکه دولتینه یوق حسدم
 گمسیه ذت کلو قلبه
 مقتضای بی سرکچ رفتار
 یوسف صرغرف اولسک
 سهوا عرض ایلک متاع دے
 اولری دله ظریفم عموم
 امجد بونعتی صرغرم
 عاقل اولان وزیر قضای صرغرم
 کولاش وادی میسر بکر علای
 دفع غم فغان کلاوه کز غم رانم
 محبت غم و فغان کلاوه کز غم رانم
 فاک کلاهی ادا بی یه درد و دل
 زینت دهر دی ایمی صرغرم رابر
 لغی و لشدینا و لورال بقیه فنا
 سینه ده جای ایدر یار محمل
 یار ویریکانه دن جفا و ادا
 دوله ایدر سده هدر قوقینا
 غرض یوم بودر بلور مورلا
 بویه ادر دیکه غم چاره دلا
 جلاله اخوان اولور سکر اعدا
 غیبت و ذم ایدر سنی سهرها
 بویه ادر مقتضای حکم قضا
 سینه ده جای ایدر یار محمل
 یار ویریکانه دن جفا و ادا
 دوله ایدر سده هدر قوقینا
 غرض یوم بودر بلور مورلا
 بویه ادر دیکه غم چاره دلا
 جلاله اخوان اولور سکر اعدا
 غیبت و ذم ایدر سنی سهرها
 بویه ادر مقتضای حکم قضا

تاریخ لکاتبه برای فتح قلعه بغداد

حضرت سلطان اول و عمر و سلطان اول که همون زمانه بودند شهر
فتح بغدادی خدا قلمیست فاشنه دشمن بخواجه دین و دین این و چون
تعمی تاریخ اولو که حروف معجمه
سعی ابد و بخیال دلی حکم بزور

قدسی زاده افندی استانبول

اول قلم و نه و نه شد
حضرت قدسی زاده که نامش پیشتر لطیف و کرم و در بن و آید
حاجه عدال و اولری تانبولگی بوخبر حقا صفا و بریدی و لا فادیه
کوش ابد و بخیال دلی حکم بزور
دیرم استانبول عبا کر اولو قلم و نه شد

بنای عیال طاقه دینلی تان بخیر

جناب حضرت بار نعلی نصیب ایندی بکار قصریه
کورن طهرن اولو و مقتون تعالی الله ذی فی قصه معلا
کشاده اولر بادی و لیتیه بخیر سوریه یس و طه
مرام تعمی بود و شب و روز مبارک ایدر سکه آنی مولای
دیرم اتمامه بنای تاریخ
مقام دکشام متا و زینیا

نی و وزیر • شهنشاه و شل و نظیر • جناب
 برکوارینک • حضور عترت مدامین •
 هزاران هزار • باغ و افقار • انبار و نثار
 اولونکره ارادت علیه • و قدرتی جللیه سی
 برله • اولدر ایدن عالی بره العتد • خالیه
 افاده کی قلن ساجده • عاتقه مخلوقانی •
 و کافه موجوداتی • اقامه عمدندن
 بود ابرار دمه • کتور و بفعال بال
 برید • و صفت شریف و مجیدی • معروضه
 شهنه انسانی • الطاف و احسانی • ابله
 احسن ظهور و زره صورت کر • و اراش عقل
 و انشایله برز نور • قلوب کیمینک
 طبیعتی زینت هم جلالک برله مرتن و محلی
 و عبود بصارتی کمال دران ابله مکمل و محلی
 • و کیمینک دخی بالای استعداده •
 کور خلع فاخر علم و فضیلت • والنیه
 ناده کمال و فضیلت • برله تشریف

بسم الله الرحمن الرحیم
 مظهر دیوان کلام
 فصل کشا نینه باب بند لوحه دیباجه نظم

جوهر خمد و سیاس بدیع الاناس • وزهر
 شکر و ستایش فی قیاس • اوله قاد زنی زراک
 و باقی لایزال • افریننده زمین و زمان • رفی
 دهنده انیس و جان نظم ادریم زمین شیف
 عام اوست • برین جوان اناجعه دشمن چیه
 دوست • چنان پهن خوان کرم کسند
 که سیرغ در قاف شمت خورد • منزل الضن
 حدیث و کتاب • بالی مدد سه معور
 نه قیاب • شیراز بند مجموعیه شام و رحی
 رفعت و سینه کج قدر • باد

وتكرير • بيور مغاله اول شاه كريم • هر
 بزني كنجينه علم وعرفان • ومظهر افام
 واجسان • ايلدي جليت الا • وعصيت
 فهاوه • وصلا صلوته في عاله • ونف
 تحيات ملا نهانه • اول اشرفي انبياء
 عظام • وافضل اوليا فنام • باستط
 بساط دين مين • ناصبا اعلا منبر
 مين • فارس ميندان • قاب قوسين او
 ادنى • صد زنين • بارگاه سخان الذي
 استري مخصوص خطاب مستطانت عز
 قرين • وما ارسلناك الا رحمة للعالمين •
لناطه اتي منج اتمكه كاه اول قاذر •
 اوسلطاك زبان وصفين قاص •
 سلطان سر برتريا • باد شاه كشور •
 ايام الهدي شفيع الودي نظم خواجه
 دينا

دينا ودين كج وفاصد بدرد ووعا له
 مصطفى صلي الله تعالى عليه وسلم •
 من صمت ونكاح • انجان في همتا سته •
 بالطلع والرضا • الخاف واهدا •
 اولوزكه امت عالي همتي طر • وحفنه
 دعوت • وسبل عله دلالت ايلدي نظم
 وعلي الله وعترته مع اصحابه واجوبه بيت
 قدسنا الله باسراهم • نورنا الله بانوارهم •
نور د اعي خرم كسان • وبعث لسير
 خطا باورد كده شرمه • دارفتد
 ارغان • اولان هر عارف في اشتباه •
 وعاقل صاحب انبياء واقف •
 واكمه • دكه بود اريدني بر خيالك
 اخیال ذوق وصفاني امر محال •
 و بود كاه في ممالك • وبقايني محض

آرزوي ثبات
 آرزوي ثبات
 آرزوي ثبات

خَبَالَ غَنَاسِي عَيْنَ عَنَاقِبَاسِي كُلِّ
فَنَّا سَرَوِي شَرَوِي قَلْبَاقِبَالِي
لَا نَهَا اِيَدِي طَاهِرُهُو يَدَارِ اَيْلَنَدُ
لَقَسْنِ كَارِ فَنَا يَهْ الدَّائِمَةُ كَذِبَانِ
دَكَرْدَمَرْخَزَقَانِ جَنَانِ فَضَا اَلْبَهَالِ
يَا زَلْشِ جَمِيعِ اَشْيَانَاكَ وَجُودِي وَجْهَ
سَنَدِ كَامَلِ عَيْنِيهَا اِيَدِي قِلْ
لَيْسَ صَاحِبِ دَكَاوَا كَامِلِ اَدِيبِ
فِي جَوْنِ وَجْهٍ اَوَّلِ دَرْكِهْ فِرْضَتِي فَوْنِ
اَلْبَزْ عَا قَلْ مَنَ كَزَادَا اَن اَوَّلُهُ مَقْضَا
يَخْذَقَلْ خُلُولِ اَلْاَجَلِ بُوْدِهِ رِيَسْلَهْ
بِرَاسِ اَجَلِ قَوْمُغَهْ عَزِيمَتِ قِيَلَهْ اَلْيَوْمِ
الشُّوْرُ السَّنَةُ جَهْوَرْدَهْ دُعَا
خَبَرَ اَبَهْ مَذْكُورِ اَوَّلِهِ بِنَا بَرِيْنِ قَوْمِ عَبْدِ
دَائِي كَمْتَرِيْنِ اَعْنِي هَفِيْرِي كَم بِيضَا عِيَهْ

مستور

وَجَعَلَنِي اسْتِطَاعَهْ تَرَابِ اَفْدَا
الْفَقْرَاءَ وَالْمَسَاكِيْنِ الْحُجَّاجِ اِلَى
الْاَسْرَافِ السَّيِّدِ مُحَمَّدٍ لَكَ بِنِي الْعَرُوفِ بَيْنِ
اَللّٰهِ اَبْنِ السَّيِّدِ مُحَمَّدٍ لَكَ بِنِي الْعَرُوفِ بَيْنِ
اَلْاَسْرَافِ السَّيِّدِ مُحَمَّدٍ لَكَ بِنِي الْعَرُوفِ بَيْنِ
اَيَّاهُ هَارِ اَوْ قَاتِ سَيِّدَاهْ حَصِيْلِ عِلْمِ
وَكَمَالِ اِيْجُونِ مَا هُوَ سَائِلِ اسْتِغَاثِ
سَرَلَوْحَهْ دِيَا جِهْ اَعْمَالُهُ اَوَّلِيَهْ
بِرِمْقَضَاءِ طَبِيعَتِ اَوْدِي اَعْنَاهُ بِنَا
مِيلِ وَرَهْبَتِ اَتِيْكَ اَلْحَبِيبِ الْقَدِيْرِ
صَحِيْفَهْ رُوْزِ كَارْدَهْ بِرِيَادِ كَارْدِ دَسْتِ
اَوْبُرِ رِيْكَزِ اَرْوَضِ اَلْمَلِكِ خَا طَرِ اَجْمُورِ
بِرِفْوْنِ فِي اَلْجَلِ خَطُوْرِ اَتِيْكَ بِنِي
اَسْتِ اَتِيْكَ كِهْ دَرْدِ دِيَا رِيْشِ مَا نَدِ
اَتِيْ بِيَا رِيْكَزِ اَرِيْشِ مَضْمُونِ عَرِيْنِ مَوْتِ

مغني كليني

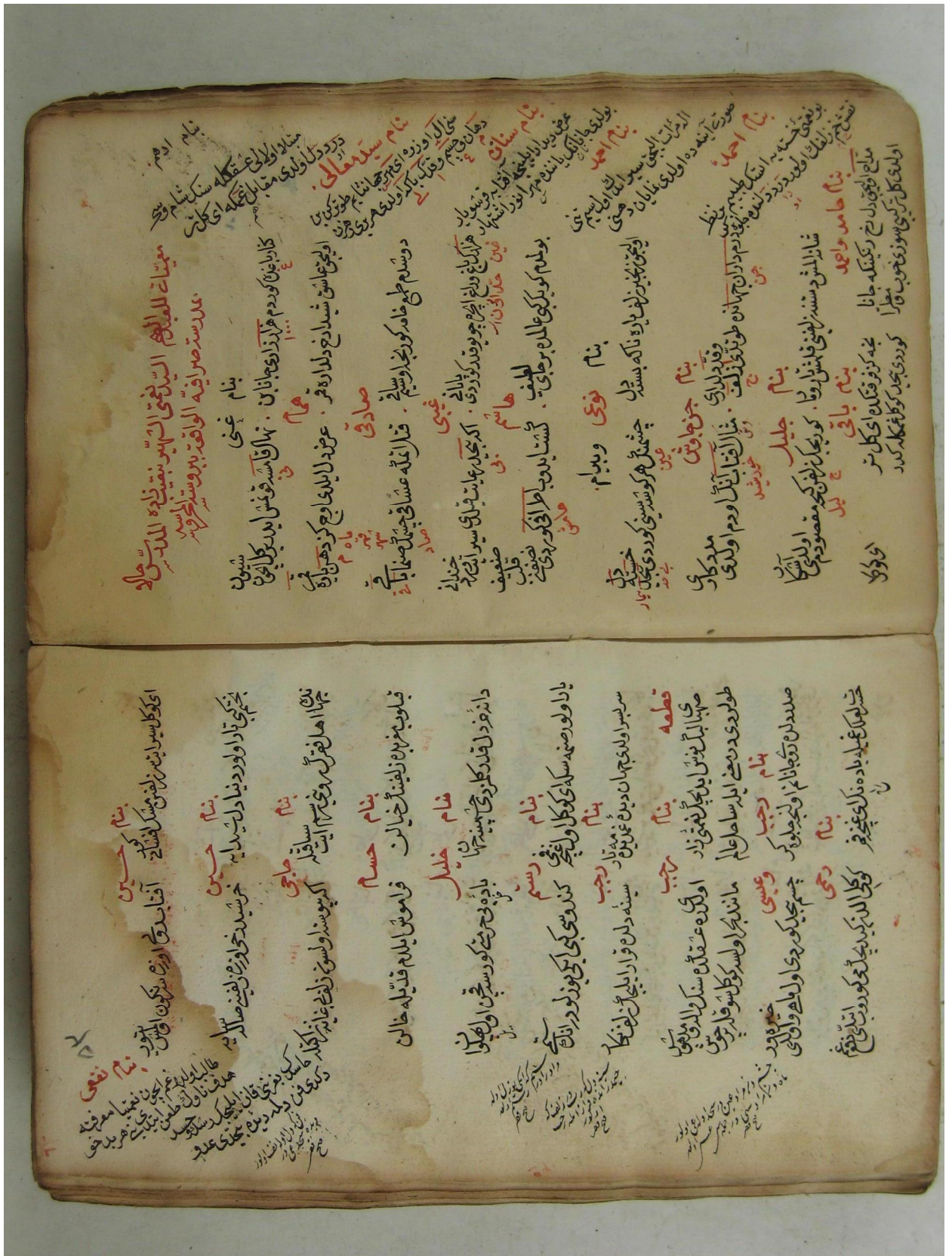
الارمغان

فندي
ابروي
محبتي
عشقي
و

مقتضا سنجه بعون الله انك الجليل
 برفا سنی لغافت جیم و تربیت ایدوب
 رشتنه نظمه اوزره کشتین و خجعه
 یعنی د بو ستمه اولندی ارباط باع
 سیمه واصحاب اذهان مسقیمه
 نوکتاب بر مصورک سطور بی
 مانند میل کمال الجواهر کوزدن کجوز
 اخوان مروت مفا ترک الظاف کیتی
 شہو التزیدن موقع و مامول در کد
 بر مقتضای کفر و جان بر و واقع اولان
 عیونیه نظرا انجوب قصور سطور بی
 دامن عقولیه مسنور باک و افع اولان
 سہو و خطاس یخجہ بومرغه بذل
 مقدور و سنی موفورین بی ذریع
 پورا آلک نظم عند الله انک الجلیل

نازل اخچیز بل ولا لیت ای نظریلین
 بوا و راقه کاتبی یعنی به ایله دعا خیر
 ایله ذکر ایدرسک ای سکه ده خجرت
 اینه باریجا و بالله التوفیق و هو غم الیق
 مناجات الی قاضی الحاجات
 خداوند اگر نما کرد کارا
 شهنشاهما رحما شهنشاه یارا
 که سنسن واقف استرا جهور
 که سنسن زاروق برندن و مورد
 که سنسن شهنشاه سترانی شاه عالم
 علیه و عالمه علام و اعلم
 الھی ذات پاکان خرمیون
 رسولک مصطفی انک عزیمون
 قبوله خجتمی س ایله لایق
 که منظور ایدنه ای خ لایق
 ایدوب اصحاب طبعه ای دستور

ایستند عالمی و وزیر کار
 ایستند عالمی و وزیر کار
 ایستند عالمی و وزیر کار

Ek 5: Mecmu' a-i Muammeyāt'ta Ni'metī Muammalārī